

# **”Jätkille on puhuttava jätkien kieltä”**

—

**YK:n turvallisuusneuvoston  
päätöslauselman 1325 toimeenpano  
suomalaisessa rauhanturvakoulutuksessa  
ennen kansallista 1325 toimintaohjelmaa**

Sirkku Terävä

Tampereen yliopisto  
Naistutkimuksen laitos

TAMPEREEN YLIOPISTO  
Naistutkimuksen laitos

TERÄVÄ, SIRKKU: ”Jätkille on puhuttava jätkien kieltä” –  
YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 toimeenpano suomalaisessa  
rauhanturvakoulutuksessa 2000-luvun lopulla

Pro gradu –tutkielma, 177 s., 7 liitettä, yht 34 s.  
Naistutkimus  
Huhtikuu 2009

---

Tutkimuksen aiheena on selvittää, miten suomalaisessa sotilaallisessa kriisinhallintakoulutuksessa rauhanturvaajia koulutetaan sukupuolisensitiiviseen toimintaan ja sukupuolen valtavirtaistamiseen ennen kansallisen toimintaohjelman syntyä 2008. Suomi on sitoutunut YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 (2000) toimeenpanemiseen. Siihen sisältyy velvollisuus järjestää rauhanturvaajille koulutusta, jossa konfliktialueelle lähtijät saavat tietoa naisten osallistamisesta rauhanneuvotteluihin, konfliktien ratkaisuun ja ehkäisemiseen, niin kansainvälisellä tasolla kuin toimialueilla. Lisäksi rauhanturvaajien on oltava tietoisia naisiin ja tyttöihin kohdistuvista erityistarpeista konfliktien jälkeisissä yhteiskunnissa sekä näiden tulee suojella heitä kaikin tavoin sukupuoleen kohdistuvalta väkivallalta. Puolustusvoimat on velvoitettu antamaan koulutusta näistä seikoista sotilaallisen kriisinhallinnan toimijoille.

Seuraan kenttätyössäni Bosnian miehistökoulutusta ja haastattelen kouluttajia viikon ajan Porin Prikaatissa, Säkylässä. Aineistonani ovat koulutuspuheesta tekemiini muistiinpanojen ja haastattelujen lisäksi PowerPoint-diat kolmesta koulutuksesta, Rauhanturvaajan opas ja Rauhanturvaajan sosiaaliopas.

Analysoidessani aineistoa, päädyn teemoittaman aineistostani esiin nousevia, puheissa ja teksteissä toistuvia, sukupuolen merkityksellistämisen tapoja. Näiksi teemoiksi nousevat puhe toimijuudesta, tasa-arvosta, vallasta ja kulttuurista.

Tutkimuksen tarkoitus on edesauttaa rauhanturvaajien koulutuksen kehittämistä, jota nykyään seuraa Suomen kansallisen 1325 toimintaohjelman seurantaryhmä. Analyysini tarkoitus on rakentavassa mielessä edistää sukupuolinäkökulman ja tasa-arvoon liittyvän käsitteistön selkeyttämistä ja täsmentämistä koulutuksesta vastaavassa organisaatioissa.

Tutkimusmetodeinani ovat etnografia ja diskurssianalyysi.

Tutkimuksen keskeiset tulokset osoittavat, että rauhanturvaajien gender-koulutus ei ole systemaattista ja läpileikkaavaa. Sitä varten ei ole käskyä eikä opetussuunnitelmaa, eli sen järjestäminen on satunnaista. Seuraamassani Gender Issues-koulutuksessa painotettiin Puolustusvoimien nollatoleranssia, eli pidättäytymistä seksuaalisesta kanssakäymisestä toimialueella sekä annettiin valistusta Balkanin ihmiskaupasta. Problematisoin analyysissäni sitä, miksi tämä näkökulma jäädessään ainoaksi näkökulmaksi sukupuolen käsitteellistämiseen, uusintaa näkemystä naisista maskuliinisen halun kohteina. Gender-koulutuksessa esitetään sukupuolet dikotomisina. Siksi koulutusorganisaatioissa on tarpeen tutustua pääallystötasolla asiakirjan 1325 ja kansallisen toimintaohjelman (2008-2011) sisältöön, jotta Suomi toteuttaisi rauhanturvatoiminnassaan vähintäänkin YK:n asiakirjan 1325 mukaista tasa-arvopolitiikkaa.

## SISÄLLYS

<b>1. JOHDANTO.....</b>	<b>1</b>
AVAINKÄSITTEET .....	1
ASIAKIRJAN 1325 ”NAISET, RAUHA JA TURVALLISUUS” MERKITYS SOTILAALLISESSA KRIISINHALLINNASSA .....	2
TUTKIMUSTEHTÄVÄ .....	6
AIEMPI TUTKIMUS.....	11
FEMINISTINEN EPISTEMOLOGIA .....	13
<b>2. TUTKIMUSONGELMANA KOULUTUS.....</b>	<b>16</b>
TUTKIMUKSEN METODIT: FEMINISTINEN ETNOGRAFIA JA DISKURSSIANALYYSI.....	19
TUTKIMUKSEN AINEISTO: HAVAINNOINTI, MUISTIINPANOT JA PUHTAAKSIRJOITTAMINEN, HAASTATTELUT JA OPPAAT .....	24
<i>Haastattelut ja muistiinpanot.....</i>	<i>28</i>
<i>Rauhanturvaajan EUFOR opas ja Rauhanturvaajan sosiaaliopas.....</i>	<i>29</i>
<i>Puolustusvoimat koulutusinstituutioon.....</i>	<i>31</i>
<b>3. AVAUSKERTOMUS .....</b>	<b>35</b>
<i>Keskiviikko .....</i>	<i>38</i>
<i>Torstai.....</i>	<i>40</i>
<i>Perjantai.....</i>	<i>40</i>
<i>Lauantai ja sunnuntai .....</i>	<i>40</i>
<i>Maanantai ja tiistai.....</i>	<i>41</i>
PAIKANTUMINEN VARUSKUNTAELÄMÄÄN.....	41
<b>4. ”JÄTKILLE ON PUHUTTAVA JÄTKIEN KIELTÄ” – RAUHANTURVAKOULUTUKSEN SUKUPUOLITTUNUT PUHE LUENNOISSA .....</b>	<b>44</b>
LUENTO: GENDER ISSUES & RAUHANTURVAAJAN KÄYTTÄYTYMISSÄÄNNÖT .....	44
<i>Gender suomeksi? .....</i>	<i>47</i>
<i>Miinakoulutuksen puuttuva sukupuolisensitiivisyys.....</i>	<i>56</i>
<i>Terveystieto- ja ensiapukoulutusten sukupuolisensitiivisyys.....</i>	<i>58</i>
<i>Kulttuuriset sukupuolijärjestelmät rauhanturvakoulutuksen näkökulmasta .....</i>	<i>60</i>
<b>5. ”STRUGASSA ON HYVÄÄ VIINÄ JA PAHOJA NAISSIA” – TOIMIJUUS, VALTA, TASA-ARVO JA KULTTUURI KOULUTUSPUHEESSA.....</b>	<b>62</b>
<i>Rauhanturvaamisen sukupuolisensitiivisyys .....</i>	<i>63</i>
<i>Rauhanturvaamisen sukupuoli oppaissa? .....</i>	<i>70</i>
<i>Prostituution nollatoleranssi.....</i>	<i>74</i>
KOULUTUKSEN LANSSEERAAMAT TOIMIJUUDET .....	78
<i>Rauhanturvakoulutuksen representoima sotilaallisen- ja siviilikriisinhallinnan raja sukupuolten toimijuuksien näkökulmasta .....</i>	<i>80</i>
<i>Rauhanturvaamisen työnjako sukupuolittain .....</i>	<i>87</i>
<i>Toimialuekoulutuksen hyvät, pahat ja rumat: konfliktien miehinen taistelutanner.....</i>	<i>92</i>
<i>”Sukupuolella ei ole merkitystä” – toimijuus rauhanturvaamisen näkökulmasta .....</i>	<i>94</i>
RAUHANTURVAAMISEN SUKUPUOLITTUNUT VALTA .....	102
”TASA-ARVO” BOSNIAN KOULUTUSPUHEESSA .....	110
<i>Saako rauhanturvaaja pelätä? .....</i>	<i>114</i>
<i>Kenen tasa-arvo? .....</i>	<i>118</i>
<i>Kenelle koulutuksessa puhutaan? .....</i>	<i>125</i>
BALKANIN KULTTUURIN ERITYISPIIRTEITÄ RAUHANTURVAAMISEN NÄKÖKULMASTA .....	128
<i>Kulttuuri-puhe.....</i>	<i>131</i>
<i>Toimialuekohtainen sukupuolijärjestelmän tuntemus? .....</i>	<i>135</i>
<b>6. ”AINOA ASIA MITÄ EI PYSTY KOULUTTAMAAN, ON ASENNE” – SUKUPUOLEN VALTAVIRTAISTAMISEN JA SUKUPUOLISENSITIIVISYYDEN HAASTEET RAUHANTURVAKOULUTUKSESSA .....</b>	<b>141</b>
TUTKIMUSTULOKSET .....	144
<i>Sukupuolisokeus ja sukupuolineutraalius rauhanturvakoulutuksessa.....</i>	<i>145</i>
<i>Gender Issue: Puhe sukupuolesta, puhe naisista, puhe seksistä? .....</i>	<i>147</i>
<i>Onko tasa-arvo itsestäänselvyys suomalaisille? .....</i>	<i>151</i>

<i>Toimijuus: ”Ensin tulee sotilas, sitten siviili”?</i> .....	152
<i>Koulutuspuhe: retoriikka ja semantiikka</i> .....	153
<i>Sukupuolen valtavirtaistaminen</i> .....	157
<i>Valta ja toimijuus rauhanturvapuheessa</i> .....	158
JOHTOPÄÄTÖKSET: NAISTEN OIKEUKSISTA SYNTYY ”GENDER ONGELMA” .....	163
<i>”Gender-ongelmasta” takaisin tasa-arvotavoitteeseen</i> .....	165
AINEISTO .....	168
KIRJALLISUUS.....	168
INTERNETLÄHTEET .....	174
<i>Suulliset lähteet</i> .....	177
<b>LIITTEET:</b> .....	<b>177</b>

# 1. Johdanto

## **Avainkäsitteet**

YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi vuonna 2000 asiakirjan 1325 *Naiset, rauha ja turvallisuus*. Asiakirjan tarkoitus on edistää sukupuolen huomioonottamista, etenkin naisten ja tyttöjen aseman huomioimista konflikteissa ja rauhan rakennuksessa. Asiakirja velvoittaa jäsenmaita osallistamaan naisia päätöksentekoon, rauhan rakentamiseen ja konfliktien estämiseen niin paikallisesti kuin kansainvälisestikin. Tästä eteenpäin kutsun kyseistä asiakirjaa nimellä ”asiakirja 1325”. (Liite 1.)

Vaikka asiakirja 1325 velvoittaa jäsenmaita toimintaan **sukupuolinäkökulman** **valtavirtaistamiseksi** rauhan rakentamisessa, rauhan turvaamisessa ja konfliktien ehkäisemisessä, ongelmana on ollut asiakirjan sisällön toimeenpano sanoista teoiksi. Jokainen YK:n jäsenvaltio on voinut toimeenpanna asiakirjan sisältöä sopivaksi katsomallaan tavalla. Sukupuolen valtavirtaistaminen tarkoittaa rauhanturvaamisen toiminnan kannalta sitä, että rauhanturvaamisen vaikutukset arvioidaan eri sukupuolten kannalta erikseen kaikilla tasolla ja kaikilla sektoreilla. Valtavirtaistamisen käsite on yleistynyt etenkin kehitysyhteistyöorganisaatioissa ja sen tavoitteena on sukupuolten välisiin valtarakenteisiin vaikuttaminen ja naisten aseman edistäminen yhteiskunnassa. (Mattila & Vuola 2007, 221-222.) Sen lopullisena päämääränä on sukupuolten välinen tasavertaisuus (Pietilä 2006, 69).

**Sukupuolisensitiivisyydellä** rauhanturvaamisessa tarkoitetaan toimialuekohtaista naisten, miesten, tyttöjen ja poikien erityistarpeiden huomioimista näiden ryhmien näkökulmista. Yleensä sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan tasa-arvotyötä, joka huomioi sukupuolten erot. Sukupuolisensitiivisyyden vastakohta on **sukupuolineutraalius**, asenne, joka ei ota huomioon sukupuolten eroja ja tarpeita. **Sukupuolisokeus** taas kuvaa asennetta, jossa ei haluta nähdä, että

sukupuolet olisivat epätasa-arvoisessa asemassa yhteiskunnassa tai esimerkiksi työpaikalla. (Huhta & al. 2005, 28.) Sukupuolisensitiivisyyden päämääränä on huomioida ja korjata toimintatapoja niin, että sukupuolella ei voi perustella avointa tai piilevää, välitöntä tai välillistä syrjintää yhteiskunnassa.

### ***Asiakirjan 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus” merkitys sotilaallisessa kriisinhallinnassa***

Asiakirja 1325 (2000) syntyi tarpeesta tuoda esiin paremmin naisten ja tyttöjen asema ja rooli konflikteissa ja konfliktien jälkeisissä yhteiskunnissa. Tätä asiakirjaa edelsivät YK:n yleiskokouksen hyväksymä, naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus CEDAW 1979 sekä sopimukset, joita oli tehty YK:n naisten asioita käsittelevissä maailmankonferensseissa. Pekingin neljännessä maailmankonferenssissa 1995 toimintaohjelmaan kirjattiin, että naisten ihmisoikeuksien loukkaukset aseellisten konfliktien yhteydessä rikkovat kansainvälisten ihmisoikeuksien peruseriaatteita ja humanitaarista lakia. Systemaattisen naisiin kohdistuneen väkivallan vuoksi, jota Ruandan ja Bosnian sodissa harjoitettiin 1990-luvulla, oli aika kirjata tavoitteet, joilla sodissa raiskaukset saadaan sotarikoksia koskevan kansainvälisen lain piiriin ja syylliset tuomittua.

Asiakirjan 1325 keskeinen sisältö voidaan jakaa kolmeen tehtävään, jotka velvoittavat YK:n jäsenmaita. Ensinnäkin asiakirja velvoittaa sotien ja konfliktien osapuolia sekä kansainvälisiä toimijoita, kuten rauhanturvaoperaatioita, huomioimaan naisten ja tyttöjen erityistarpeet konflikteissa ja niiden jälkeisissä yhteiskunnissa sekä pakolaisleireillä, ja suojelemaan heitä sukupuoleen kohdistuvalta väkivallalta.

Toiseksi asiakirja alleviivaa, että kaikilla valtioilla on vastuu lopettaa rankaisemattomuus niitä rikollisia kohtaan, jotka ovat syyllistyneet sodissa

seksuaaliseen väkivaltaan, eikä näistä rikoksista tuomittuja ei pidä armahtaa. Asiakirjassa 1325 siis määritellään ensimmäistä kertaa sodissa tapahtuneet seksuaalirikokset sotarikoksiksi, ja vaaditaan kansainvälisiä toimijoita saattamaan näihin rikoksiin syyllistyneet tuomittaviksi.

Kolmanneksi asiakirja velvoittaa osallistamaan naisia kaikilla tasoilla kansallisesti että kansainvälisesti rauhanneuvotteluissa ja konfliktien ehkäisemissä, kuten kenttäoperaatioissa sotilastarkkailijoina, siviilipoliiseina sekä ihmisoikeus- ja humanitaarisen avun henkilöstönä. Naisten osallistaminen kriisien ratkaisemiseen ja ehkäisemiseen perustuu siihen, että naisten yhteiskunnallisen aseman eteneminen pitäisi näkyä myös silloin kun sotia ja konflikteja sovitellaan. Naisia ei ole syytä sivuuttaa rauhanprosesseista, sillä naisten osallistumisella on rauhaa ja vakauttamista edistävä vaikutus.

Naisten mukanaoloa sotilaallisessa kriisinhallinnassa<sup>1</sup> on perusteltu myös muun muassa sillä, että itse rauhanturvajoukot toimivat paremmin, jos joukoissa on naisia. Tai että naiset läsnäolollaan ”normalisoivat” miehistä kulttuuria. Tai että naisten katsotaan saavan paremmin yhteys konfliktialueen naisiin kuin miespuolisten rauhanturvaajien. Lisäksi naisten ajatellaan toimivan roolimalleina yhteiskunnissa, joissa vasta aletaan rakentaa tai jälleenrakentaa demokratiaa.<sup>2</sup>

Raportissa “Women, War, Peace” (Rehn & Sirleaf-Johnson 2002, 61-88), kuvataan kokemuksia siitä, miten naisten osallistuminen rauhanneuvotteluihin ja demilitarisointiprosessiin vaikuttaa myönteisesti konfliktien jälkeisten yhteiskuntien vakautumiseen. Naisten osallistuminen yhteiskunnan jälleenrakentamiseen siis edistää rauhanturvaamisen päämääriä.

---

<sup>1</sup> Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta (211/2006) astui voimaan keväällä 2006 ja se korvasi aiemman rauhanturvaamislain (514/1984). Käytännössä puhe rauhanturvaajista jatkuu myös koulutustilanteissa, mutta virallisesti kysymys on siis sotilaallisista kriisinhallitsijoista.

<sup>2</sup> Naisten vapaaehtoisen asepalveluksen 10-v. juhla Helsingissä, Diana-arena.

Konfliktien jälkeisissä tilanteissa on usein ollut mahdollista neuvotella uusiksi yhteiskunnalliset valtasuhteet. Esimerkiksi Ruandan, Liberian<sup>3</sup> ja Kosovon<sup>4</sup> kehitysprosessit siviiliyhteiskunniksi osoittavat, että naisten aktiivisempi osallistuminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon näissä maissa on tulosta rauhanprosessien valtavirtaistamispolitiikasta. Kokemusten mukaan, naisten osallistuminen jälleenrakennukseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa edesauttaa konfliktialueen tasa-arvo- ja demokratiaprosesseja (Rehn & Sirleaf, 2002). Tarja Väyrynen osoittaa, että naisten sivuuttaminen sotilaallisen kriisinhallinnan yhteistyökumppaneina ei ole perusteltua. Väyrynen kirjoittaa:

”Aseelliset konfliktit ovat joskus ensimmäinen askel naisten poliittisessa mobilisaatiossa ja ne antavat lupauksen myös konfliktien jälkeisestä poliittisesta tasa-arvosta. Tärkeänä pidetään juuri kansakunnan rakentamisen alkuvaihetta, jossa sukupuolten väliset valta-asetat neuvotellaan uudelleen” (2007, 134).

Naiset on kuitenkin useimmiten sivuutettu rauhanneuvotteluista. Myös sotien luonne on muuttunut ajoista, jolloin sotilaat taistelivat rintamalinjoissa toisiaan vastaan. Sodilla ja konflikteilla ja siten myös rauhanturvaamisella on entistä enemmän vaikutuksia siviiliväestöön, (Cronberg 2005; Rehn & Johnson- Sirleaf 2002; Jauhola 2003.) Siksi myös siviilien, ei vain sotilaiden, tulee entistä aktiivisemmin olla rauhanprosessien toimijoita. Varsinkin 11.9.2001 jälkeen sotien luonteen on nähty muuttuneen niin, että selkeät rajat rauhan ja sodan, siviilien ja sotilaiden välillä ovat hämärtyneet (Kaldor 2001, 125–149). Sodat eivät enää kosketa vain sotilaita ja armeijoita, vaan koko väestöä, ja siksi

---

<sup>3</sup> Equal participation of women and men in conflict prevention and peace talks would be a natural next step to a precedent that has already emerged in post-conflict parliamentary elections, in which women's NGOs have lobbied hard for a gender balance quota with the result that one third of countries with more than 30% women in parliament are countries recovering from conflict, including Rwanda (56.3%); Mozambique (34.8%); Nepal (33.2%); Burundi (30.5%); Uganda (30.7%); Angola (37.3%); South Africa (32.8%). Even Afghanistan (27.7%) and Iraq (25.5%) have a higher percentage of women in parliament than in the United Kingdom's House of Commons. (Lesley Abdela, [guardian.co.uk](http://guardian.co.uk), Friday October 31 2008).

<sup>4</sup> [www.unifem.at/pdfs/KWN\\_UNSCR1325.pdf](http://www.unifem.at/pdfs/KWN_UNSCR1325.pdf)



naistenkin roolia päätöksenteossa ja turvallisuuden luomisessa on vahvistettava. Asiakirjassa 1325 muistutetaan miten naisten ja tyttöjen asema tulee ottaa entistä paremmin huomioon sotien ja konfliktien sekä rauhanrakennusprosessien yhteydessä.

Asiakirjassa 1325 lisäksi vaaditaan, että jäsenvaltiot kouluttavat sotilas- ja siviilikriisinhallintahenkilöstöään suojelemaan naisia ja tyttöjä, tiedostamaan näiden oikeudet ja erityiset tarpeet konflikteissa ja niiden jälkeisissä yhteiskunnissa. Lisäksi siinä vaaditaan HIV/AIDS tietoisuuskoulutusta kansallisiin sotilas- ja siviilipoliisien valmiuskoulutuksiin. Asiakirjassa muistutetaan vielä tarpeesta koota tietoa aseellisten konfliktien vaikutuksista naisiin ja lapsiin.

Vaikka valtiot ovat YK:n jäsenmaina sitoutuneet järjestön asiakirjojen toimeenpanemiseen<sup>5</sup>, asiakirja 1325 ei sinänsä takaa, että valtiot resursoisivat sukupuolisensitiivisyyden edistämiseen rauhanturvaoperaatioissa. Siksi useissa YK:n jäsenmaissa on tehty kansallinen toimintaohjelma, jonka tarkoituksena on edesauttaa asiakirjan 1325 toimeenpanoa etenkin kriisinhallintaoperaatioissa.<sup>6</sup> Vuonna 2008 myös NATO:n esikunnassa ja EU:ssa valmisteltiin vastaavia toimintaohjelmia.

Suomessa asiakirjan 1325 kansallista toimintaohjelmaa alettiin valmistella YK:n Naistenrahaston, Suomen UNIFEM:n aloitteesta vuonna 2006. UNIFEM:n kokoamaan 1325-verkostoon osallistui kansalaisjärjestöjen

---

<sup>5</sup> YK:n asiakirjojen sitovuudesta ja muotoilusta sanotaan: ”Useimmat päätöslauselmat esittävät vain yhden kannan tiettyyn kysymykseen. Ne voivat olla yleislausuntoja jostakin kysymyksestä, tai ne voidaan suunnata joillekin erityisille järjestöille, YK-elimille tai valtioille. Päätöslauselmissa voidaan esimerkiksi kyseenalaistaa valtioiden toimet tai kehottaa yhteisiin toimiin. **Vain turvallisuusneuvoston päätöslauselmissa voidaan vaatia taloudellisia tai sotilaallisia pakotteita, sanktioita.** Jokainen päätöslauselmaehdotus koostuu yhdestä virkkeestä, jossa eri lauseet on jaettu pilkkujen ja puolipisteiden avulla. Virkkeen subjektina on se elin tai komitea, joka antaa lausunnon, esimerkiksi turvallisuusneuvosto. Kyseinen elin merkitään päätöslauselmaehdotuksen alkuun.” ([http://www.ykliitto.fi/malliyk/jarjestaminen/3\\_3kirjoittaminen.htm](http://www.ykliitto.fi/malliyk/jarjestaminen/3_3kirjoittaminen.htm) haettu 3.8.2007: ei löydy 15.3.2009.)

<sup>6</sup> Ainakin Norjan, Ruotsin, Itävallan, Sveitsin, Kanadan, Tanskan, Islannin, Iso-Britannian, Espanjan, Norsunluurannikon ja Hollannin, Liberian ja Ugandan ja Suomen hallitukset ovat tähän mennessä hyväksyneet kansalliset toimintaohjelmansa. [http://www.un.org/womenwatch/ianwge/taskforces/wps/national\\_level\\_impl.html](http://www.un.org/womenwatch/ianwge/taskforces/wps/national_level_impl.html) (Haettu 20.4.2009)

aktiiveja ja akateemisia tutkijoita. Tämän 1325-verkoston aloitteesta ulkoministeriö otti myöhemmin vetovastuun eri ministeriöiden, tutkijoiden ja kansalaisjärjestöjen yhteistyölle. Toimintaohjelmaa ovat olleet synnyttämässä kriisinhallinnasta vastaavat ministeriöt: ulkoministeriö, puolustusministeriö ja sisäministeriö sekä joukko tutkijoita ja kansalaisjärjestöjä. Suomen toimintaohjelma julkaistiin 19.9.2008. Sen päämääränä on sukupuolisensitiivisen rauhanturvaamisen toteuttaminen ja naisten osallistaminen rauhan neuvotteluihin ja jälleenrakennukseen.

Suomessa naistoimijuus kansalaisjärjestö UNIFEMissä, ja sen ympärille kokoontuneessa 1325-verkostossa on esimerkki miten kansalaistoimijuus voi vaikuttaa maailmanpolitiikkaan rauhanolosuhteissa. Naisjärjestön aloitteellisuus, sinnikkyys ja halu neuvotella eri ministeriöiden, virkamiesten ja tutkijoiden kanssa kansallisen 1325 toimintaohjelman syntymiseksi, on osoitus naisten mahdollisuudesta osallistua vallan diskursseihin maailmanpolitiikan saralla. Tällainen toiminta, jossa naiset osallistavat itsensä keskustelemaan globaaleista ja turvallisuuspoliittisista kysymyksistä on nimenomaan asiakirjan 1325 mukaista toimintaa.<sup>7</sup>

Asiakirja 1325 ja Suomen kansallinen toimintaohjelma 2008-2011<sup>8</sup> velvoittavat sukupuolinäkökulman sisällyttämistä niin sotilaalliseen- kuin siviilikriisinhallintaan. Toimintaohjelma velvoittaa myös erikseen nimetyn seurantaryhmän monitoroimaan toimeenpanon edistymistä. Seurantaryhmään kuuluu myös kansalaisliikkeiden ja tutkijoiden edustajia.

### ***Tutkimustehtävä***

Tutkielmani nojautuu naistutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen, jonka kautta muodostan kuvan suomalaisen sotilaallisen kriisinhallintakoulutuksen sukupuolisensitiivisyyden ja asiakirjan 1325 tavoitteiden valtavirtaistamisen tasosta. Naistutkimuksen lähtökohdista avaan dialogia kahden

---

<sup>7</sup> LINKKI

<sup>8</sup> <http://formin.finland.fi/public/?contentid=137328&contentlan=1&culture=fi-FI>

vastakkaiseksi mielletyn kulttuurin, feministisen ja sotilaallisen kulttuurin välille.

Perehdyn tutkielmassani siihen, miten suomalaisia rauhanturvaajia koulutetaan ennen kansallisen toimintaohjelman syntymistä (2008) teemoista, joita asiakirja 1325 velvoittaa kansallisia rauhanturvajoukkojaan kouluttamaan. Havainnointi kentällä tapahtui 2000-luvun loppupuolella Porin prikaatissa, jossa seurasin Bosniaan lähtevien rauhanturvaajien koulutusta. Jatkossa nimitän tätä havainnoimaani koulutusta Bosnia-koulutukseksi, ja rauhanturvaajilla tarkoitan sotilaallisia kriisinhallitsijoita.

Sain vuoden 2005 lopulla Pääesikunnan kansainväliseltä osastolta tutkimusluvan, jonka myötä lähdin siis myöhemmin havainnoimaan Porin prikaatin järjestämää miehistön rotaatiokoulutusta. Rotaatiolla tarkoitetaan henkilöstön vaihtoa, kiertoa operaatioissa. Näitä rotaatioita järjestetään kahdesti vuodessa, eli käytännössä operaatioon saapuu puolivuositain uusia rauhanturvaajia ja toisia kotiutetaan. Rauhanturvaaja voi olla tehtävässään puolesta vuodesta vuoteen. Pääesikunnan kansainvälinen osasto oli siihen aikaan vastuussa rauhanturvaoperaatioiden toteutuksesta, mutta Puolustusvoimien kansainvälinen keskus (PvKvK) Niinisalossa vastasi yhdessä Porin prikaatin kanssa niin miehistön (alemmat sotilas-arvot, suorittavat tehtävät) kuin päällystönkin (esimiesten, upseerien tehtävät) koulutuksen suunnittelusta ja toteuttamisesta.<sup>9</sup>

Ottaessani yhteyttä Puolustusvoimien kansainväliseen keskuksen (PvKvK), minulle vastattiin ystävällisesti tiedusteluihini ja materiaalipyyntöihin, ja toivotettiin tervetulleeksi seuraamaan haluamaani koulutusta. Sain sähköpostiviesteistä kuvan, että jokaisessa miehistö- ja päällystökoulutuksessa sukupuolisensitiivisyyttä käsitellään Gender Issues-

---

<sup>9</sup> Organisaatiomuutosten yhteydessä Pääesikunnan kansainvälinen osasto lakkautettiin vuoden 2007 alusta. Kansainvälinen toiminta on siirtynyt Niinisalosta Porin prikaatiin ja Tuusulan PvKvK:lle vuosien 2007–2008 aikana.

luennossa, joka on toimialuekohtaisesti suunniteltu.<sup>10</sup> Tämän perusteella valitsin itselleni ajallisesti sopivimman koulutuksen, Bosnia-koulutuksen.

Kenttätöyssä havainnoinnin lisäksi kerään aineistoa haastattelemalla kouluttajia ja upseereita, rauhanturvaamisen konkareita, joista osa saapuu kouluttamaan suoraan Bosniasta. Lisäksi tarkastelen Rauhanturvaajan EUFOR-opasta ja Rauhanturvaajan sosiaaliopasta.

Tutkimukseni pääotsikoiden sitaatit ovat suoria lainauksia kouluttajilta joko koulutus- tai haastattelutilanteissa. Ne kuvaavat sotilaallista toimintaympäristöä ja sen puhekulttuuria. Koko tutkielman nimi, ”Jätkille on puhuttava jätkien kieltä”, on sitaatti kouluttajan vastauksesta kysyessäni sukupuolisensitiivisyyden kouluttamisesta rauhanturvaajille. Sitaatit kertovat siitä, miten rauhanturvaajia ohjeistetaan juuri sotilaallisessa kulttuurissa.

Metodi aineistoni hankkimiseen ja analyysiin on etnografia, joka mahdollistaa aineiston ristiriitaisuuksien kuvauksen. Diskurssianalyysin avulla pohdin miten naiseus ja miehuus merkityksellistyvät rauhanturvakoulutuksessa ja miten puhutun kielen avulla rakennetaan todellisuutta. (Suoninen 2006, 18–19.) Pysin etnografian ja diskurssianalyysin avulla hahmottamaan sitä kulttuurien dialogia, jossa usein eri näkökulmat keskustelevalta, tai puhuvat toistensa ohi. Yritän hahmottaa missä ja miten keskustelu olisi mahdollista niin, että todellisuus

---

<sup>10</sup> Myös rauhanturvaajien epävirallisen yhteisön internetfoorumissa, Hölkärissä, kerrotaan, että rauhanturvakoulutukseen sisältyy sukupuolisensitiivisyyskoulutusta (2002): ”**Suomalaisilla ehdoton ei** Puolustusvoimien Kansainvälisen Keskuksen johtaja, eversti XX kertoo, että rauhanturvakoulutuksessa käsitellään naisten asemaan liittyviä asioita. Ennen toimialueelle lähtöä suomalaiset rauhanturvaajat saavat noin neljä viikkoa kestävä koulutuksen. Toimialuekoulutuksessa heille selvitetään paikalliset olosuhteet, tavat ja käyttäytyminen. Naisten asema saa erityishuomiota paikallishistorian valossa, sillä rauhanturvaajien on hyvä tuntea toimialueen kulttuuriset painotukset. Eversti X:n mukaan rauhanturvajoukon henkilöstön välinen ja paikallisten kanssa tapahtuva seksuaalinen kanssakäyminen on ehdottomasti kiellettyä.”

[http://www.holkkari.fi/index.php?option=com\\_content&task=view&id=84&Itemid=95](http://www.holkkari.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=84&Itemid=95) (17.3.2009)

läpivalaistuisi (Ahmed 2000) ja yhteinen ymmärrys mahdollistaisi asiakirjan 1325 päämäärien saavuttamisen.

Tutkielma etenee siten, että aluksi esittelen tutkimuskysymyksen ja tutkimuksen metodit sekä tavoitteet. Sen jälkeen kuvaan avauskertomuksessa tutkimuskenttää ja kentälle pääsyä, havainnoinnin etenemistä sekä aineiston keruuta ja sen luonnetta. Seuraavana kuvaan koulutuspäiviä ja luentojen sisältöä. Analyysivaiheessa jaan aineistossani esiintyvän sukupuolitetun puheen eri teema-alueisiin, sillä puhe naiseudesta tai miehuudesta vaihtelee eri konteksteissa. Jaan aineistossani toistuvat sukupuolen merkityksellistämisen tavat neljään teemaan: puheeseen toimijuudesta, tasa-arvopuheeseen, puheeseen vallasta ja puheeseen kulttuurista.

Kriisinhallinnan instituutiot, YK, EU, NATO ja ETYJ ovat edelleenkin 2000-luvulla taipuvaisia näkemään sodat ja konfliktit miehisinä toimintakenttinä. Kansainvälisen politiikan realistisen suuntauksen ymmärrys konflikteista on, että universumissa vallitsee kaaos, jotka aika ajoin purkautuvat sodiksi (Kantola 2007, 36-40). Maailmanpolitiikkaan suuntautuneet naistutkijat taas muistuttavat, että kaaoksen ja konfliktien takana on politiikka, joilla lietsotaan sotaa ja väkivaltaa, ja että nämä kaaos-teoriat ovat osa konflikteja tuottavaa politiikkaa (Kaldor 2001, 51-52).

Poliittiset päätöksentekijät ja sekä valtiollisten instituutioiden kriisinhallinta-asiantuntijat ovat systemaattisesti poissulkeneet feministisen tiedon mahdollisuuden kriisinhallintaoperaatioista. Feministisen tiedon käyttäminen sukupuolen valtavirtaistamisessa olisi kuitenkin luontevaa asiakirjan 1325 sisällön toteuttamiseksi. Suomella ei esimerkiksi ole tähän mennessä ollut yhdessäkään sotilaallisessa kriisinhallintaoperaatiossa gender-neuvonantajaa tai gender focal pointia<sup>11</sup>, eli jo ennen missiota sukupuolen valtavirtaistamiseen koulutettua asiantuntijaa, jollaisia esimerkiksi Ruotsi on lähettänyt useisiin missioihinsa, myös Balkanille.<sup>12</sup>

---

<sup>11</sup> <http://www.un.org/womenwatch/osagi/gmfpdrafttors.htm> (haettu?)

<sup>12</sup> [http://ec.europa.eu/employment\\_social/equal/data/document/0705-graz-spefant.pdf](http://ec.europa.eu/employment_social/equal/data/document/0705-graz-spefant.pdf) (20.3.2009)

Asiakirjaa 1325 voidaan kritisoida sen sukupuolia essentialisoivista näkemyksistä ja dikotomisuudesta (Valenius 2007; Väyrynen 2007). Johanna Valenius kritisoi, että YK:n dokumentteihin on sisäänkirjoitettu oletukset ”miehistä” ja ”naisista”, koska asiakirjassa 1325 ei oteta huomioon yksilöllisyyttä ja erilaisia poliittisia päämääriä sukupuoliryhmien sisällä. Lisäksi ulkoministeriön raportissa *Rauhanturvaamisen ennakoimattomat sukupuolivaikutukset* (2005, 8-10)<sup>13</sup>, Valenius toteaa, että asiakirjassa 1325 uhreina nähdään ensisijaisesti toimialueen naiset, kun taas miesten uhrius jää kokonaan huomiotta. Samalla rauhanturvaajanaisten odotetaan sivilisoivan miespuolisia rauhanturvaajia ja vähentävän hypermaskuliinisuuden seurauksia joukoissa. Naisten osallistumista rauhanturvaoperaatioihin on aiemmin perusteltu myös sillä, että naiset ”normalisoivat” leirielämää ja vaikuttavat positiivisesti ”rauhanturvaamisen lieveilmiöihin” (emt. 9.) Tässä tapauksessa naisten osallistumista perustellaan miesten hyvinvoinnilla ja tarpeilla, eikä naisten yhteiskunnallisen osallistumisen ja tasa-arvon edistämiseksi.

On totta, että asiakirjassa 1325 sukupuoli nähdään olemuksellisesti kahtena sukupuolena, ja siinä huomioidaan useimmiten ”naisten ja tyttöjen” tai ”naisten ja lapsien” erityistarpeet, mutta ei ainoastaan. Siinä huomioidaan lisäksi siviili- ja sotilastoimijuuksien sukupuoli ja vaaditaan seuraamaan rauhanprosessien etenemistä myös ”siviiliväestön” kannalta sekä huomioimaan aseistariisunna yhteydessä ”nais- ja miestaistelijoiden ja heidän huollettavinaan olevien lasten” erityistarpeet.

Asiakirjassa 1325 naisia ja tyttöjä ei kuitenkaan nähdä vain uhreina, vaan myös aktiivisina toimijoina, joilla on tietoa ja kykyjä ja kokemusta, joita rauhanturvaoperaatioiden ei tule ylenkatsoa. (Carey 2001, 49–68.) Asiakirja antaa selkeän viestin, että konfliktialueiden paikallisten naisten rauhanaloitteita ja perinteisiä prosesseja konfliktien ratkaisemisessa on tuettava samalla kun naisia on otettava mukaan valtiollisiin ja

---

<sup>13</sup> <http://users.utu.fi/minjok/pdf/ulkopolitiikkajaetiikka.PDF>, (20.3.2009)

kansainvälisiin neuvottelupöytiin. Asiakirjassa 1325. valtuutetaan kansainvälisiä toimijoita hyväksymään nämä naisten ruohonjuuritason toimijuudet osaksi rauhanprosesseja.

### ***Aiempi tutkimus***

Feministisessä tutkimuksessa on ollut erilaisia tapoja pohtia sukupuolten roolia maailmanpolitiikassa sekä sodan ja rauhan kysymyksissä (Kantola & Valenius 2007, 9-34). Tällaisia feministisiä, mutta keskenään keskustelevia asenteita ovat mm. liberaalifeministien näkemys, jonka mukaan naisten osallistuminen sotilaalliseen toimintaan ja maskuliinisiin hegemonioihin on kysymys tasa-arvosta: naisten on saatava samat oikeudet yhteiskunnallisissa instituutioissa kuin miestenkin. Liberaalifeminististä keskustelua käytiin Suomessa muun muassa 1990-luvun alussa, kun monet naispoliitikot perustelivat naisten osallistumista rauhanturvajoukkoihin ja ajoivat naisten vapaaehtoista asepalvelusta (Buure-Hägglund 2001). Tasa-arvokäsitteen ongelmallisuutta kuvaa se, että tässä keskustelussa sekä vapaaehtoista asepalvelua vastustavat että kannattavat tahot, perustelivat näkemyksiään tasa-arvolla (Sumuvuori, 2006, 153–156). Naiserityisyyttä painottava feminismi korostaa naiseuden synnyttävää ja hoivaavaa potentiaalia, jonka vuoksi naiseus on mielletty pasifistiseksi ja miehuus militaristiseksi. (Goldstein 2001, 42–46). Se että naiset ovat kuitenkin aina osallistuneet välillisesti ja välittömästi sotiin ja armeijoiden toimintaan on nostettu esiin etenkin Cynthia Enloen (1986) ja Nira Yuval-Davisin (1999, 93–110) sekä Joshua S. Goldstein (2003, 59–127) tuotannossa. Toisaalta naiset ovat sotien aikana myös verkostoituneet yli etnisten-, uskonnollisten- tai kansallisuusrajojen puolustamaan rauhaa. Näistä kokemuksista on uudenlaisille konfliktienratkaisun teorioille opittavaa. ( Zarkov 2008; Giles & Hyndman 2004, 301- 314; Kasic 1997.)

Postmoderni teoria on tuonut feminismille uusia mahdollisuuksia ajatella sukupuolen problematiikkaa ja naiseuden moninaisuutta yli binaarijaon (Butler 2006, Pulkkinen, 1996; Penttinen 2004, 27). Nykyinen naistutkimus

keskittyäkin siihen, miten sukupuoli määrittää toimijuutta maailmanpolitiikan näyttämöllä (Giles & Hyndman 2004, 170–189; Kantola & Valenius, 2007). Pohtimalla niitä vallan prosesseja, jotka milloin hylkivät, milloin taas kutsuvat naisia osallistumaan yhteiskunnan instituutioihin, esimerkiksi aseelliseen maanpuolustukseen tai rauhanturvaamiseen, feministinen tutkimus pyrkii muuttamaan niitä rakenteita, jotka tuottavat ja ylläpitävät maskuliinisia hegemonioita (Giles & Hyndman 2004, 301–315).

Uudenlaisen näkökulman ottamista sotiin, konflikteihin ja rauhanrakentamiseen vaatii myös Mary Kaldor, joka ehdottaa toimia uudenlaisten sotien ehkäisemiseksi, sillä hän epäilee, ettei sotilaallisella kriisinhallinnalla enää voida estää siviiliuhrien määrän nousua, vaan vain siivota jäljet. Etenkin vuoden 2001 syyskuun 11. jälkeiseen maailmaan, jossa terrorismi näyttäytyy suurimpana turvallisuushkana, Kaldor peräänkuuluttaa uudenlaista kansainvälistä järjestystä, joka turvaisi rauhan ja perustuisi lain voimalle sotilaallisen voiman sijaan. Globaali oikeudenmukaisuus olisi täten ratkaisu kestäväälle rauhan turvaamiselle (Kaldor 2001, 22–23). Kaldor analysoi kansainvälisen yhteisön tehostomuuden syitä, ja näkee sen liiallisessa uskossa sotilaalliseen toimintaan.

Sotilas- ja siviilikriisinhallinnan toiminnan suhteiden painopiste on muuttumassa sotien luonteen muuttumisen myötä. Kaldor toteaa (2001, 125–126) että sotien ja konfliktien rajat suhteessa rauhaan ovat nykyaikana häilyvät, kun sotia ei käydä enää valtioiden ja rintamalinjojen välillä. Uhkat kohdistuvat nimenomaan siviileitä ja humanitaarisen avun välittäjiä kohtaan, jotka joutuvat yhä useammin hyökkäysten kohteeksi pyrkiessään välittämään apua konfliktialueille (Kumpula, 2007). Kriisinhallinta on siis murroksessa uusien uhkien vuoksi. Eräs tapa muuttaa suhtautumista maailmanpolitiikan kenttään ja turvallisuuskäsityksen laajentamiseen, on asennoituminen naisten yhteiskunnallisen toimijuuden tunnustamiseen ja lisäämiseen konfliktien ratkaisemisessa ja rauhan neuvotteluissa.



Suomessa Elisabeth Rehnin ja Ellen Johnson -Sirleafin raportin (2002) lisäksi rauhanturvaaamisen käytäntöjä naistutkimuksen ja kriittisen miestutkimuksen näkökulmasta ovat tutkineet Johanna Valenius (2005; 2007) ja Teemu Tallberg (2005, 2009). Marjaana Jauhola on tutkinut naisten roolia konfliktinehkäisyssä (2003) ja sotilaskulttuurin maskuliinisuutta on analysoinut Arto Jokinen (2000; 2004). Kokoomateoksessa *Suomineitonen Hei! Kansallisuus ja sukupuoli* pohditaan muun muassa kansalaisuuden, maanpuolustuksen ja sukupuolen välisiä suhteita (Gordon & al. 2002). Sukupuolen ja nationalismin suhteeseen sodissa ja konflikteissa on perehtynyt Anne-Maria Marttila (2003; 2007). Konfliktinratkaisun identiteettejä myös sukupuolen näkökulmasta on tutkinut Tarja Väyrynen (2007).

### ***Feministinen epistemologia***

Tutkimukseni kannalta koen feministinen epistemologian metodina hedelmälliseksi, koska sen avulla on mahdollista purkaa binaarista, kaksinapaisuuteen perustuvaa ajattelua, jossa sukupuolet nähdään toistensa vastakohtina (Lloyd 2000; Butler 2006).

Binaarinen, hierarkkinen ajattelu on ollut antiikin ajoista lähtien eurooppalaisen filosofian ja länsimaisen maailmankatsomuksen kulmakivi, se on pitänyt ensisijaisena vastakohtaparin toista osapuolta (Lloyd, 2000). Binaarinen ajattelu on perinteisesti pyrkinyt oikeuttamaan sisältämänsä hierarkian, ja se tapahtuu merkityksenannossa, kielen ja todellisuuden kohtaamisessa (Barthers; 1993; Lehtonen 1996; Derrida 2000; Jokinen 2000.).

Jälkistrukturalistisen perinteen mukaan kielen avulla on mahdollista purkaa institutionalisoituja merkityksiä ja muuttaa vallan diskursseja. Jälkistrukturalistisessa feministisessä ajattelussa onkin alettu purkaa **joko — tai** oletusarvoja etsien uusia mahdollisuuksia kehityksen vaihtoehtojen

teoretisoimiseksi, uusien poliittisten kehitysmahdollisuuksien luomiseksi sekä moniarvoisen, ei-relativistisen **sekä — että** -tieto-opin muodostamiseksi (esimerkiksi Braidotti 1993; Mohanty 1999, 229–273; Ronkainen 2000, 161–186).

Binaarisuuteen perustuvan dialektisen ajattelun problematiikkaa pohditaan nykyisessä feministisessä teoriassa sukupuolen ja sukupuolieron kannalta itsekriittisesti. Amerikkalainen filosofi Judith Butler kuvaa kirjassaan *Hankala sukupuoli* (2006, 57–64) feministiteoreetikkojen suhdetta binaariseen ajatteluun Simone de Beauvoir’sta Luce Irigaray’een. Butler analysoi, että de Beauvoir näki varsinkin äitiydessä instituution, jonka avulla naisia alistetaan ja siksi naiset näyttäytyvät porvarillisessa yhteiskunnassa ikuisina objekteina, vallan kohteina. Kyseinen esimerkki de Beauvoirin ajattelusta on Butlerin käsittelyssä epäonnistuneen vastavuoroista epäsymmetristä dialektiikkaa (2006, 63). Jonkin asian nimeäminen sinänsä positiiviseksi tai negatiiviseksi, ei ota huomioon poliittisten ratkaisujen ja uudelleenarvottamisen mahdollisuutta, subjektin asemaa diskurssien tuottajana. Butler viittaa Luce Irigaray’een huomioon, että dialektinen ajattelu on itsessään maskuliinisen merkkitalouden laadintaa, asioiden polaarista arvottamista ja politisointia. (Butler 2006, 65.)

De Beauvoirin ajattelussa siis jää ongelmaksi, miten naiset voivat vaikuttaa vallan diskursseissa, jos he ovat patriarkaalisen vallan ulkopuolella ja ikuisia objekteja. Butler kehittää edelleen Irigaray’n ajattelua binaarisen logiikan hylkäämisestä ja ehdottaa, että moninaisuuden esiin nostaminen myös feministisen teorian sisällä johtaisi uudenlaiseen politiikkaan. Sen päämääränä olisi kaikenlaiseen, rodulliseen, luokkaan, sukupuoleen tai seksuaalisuuteen ym. perustuvaan sortoon puuttuminen (2006, 64). Butlerin mukaan tämä johtaisi myös sukupuolen kategorian merkityksen vähenemiseen yhteiskunnassa, sillä kaikki sorto ja kolonialisointi eivät suinkaan ole maskuliinista sortoa. Butler painottaa yksilöiden subjektiasemaa vallan tuotteena, mutta myös sen uusintajina ja mahdollisina muuttajina, aktiivisina toimijoina.

Valtasuhteet eivät siis ole ainoastaan sukupuolten tai luokkien välisiä dikotomisia suhteita, vaan verkostoinen muodostelma erilaisia subjektipositioita. Siksi, uusien sotien olosuhteissa, jossa myös siviilit ovat entistä useammin sotilaallisten hyökkäysten kohteena (Kaldor 2001) dialogi eri toimijoiden ja kulttuurien välillä, kuten feministisen ja sotilaallisen kulttuurin välillä, muodostuu merkittäväksi rauhan ja inhimillisen turvallisuuden pohtimisen ja käsitteiden merkityksellistämisen kentäksi (Giles & Hyndman 2004, 307–309; Yuval-Davis, 2006<sup>14</sup>).

---

<sup>14</sup> [http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/sociology/rsw/research\\_centres/gender/news/pastevents/symposium/yuval/](http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/sociology/rsw/research_centres/gender/news/pastevents/symposium/yuval/) (19.3.2009)

## 2. Tutkimusongelmana koulutus

Tutkimuksessa lähtökohtana on asiakirja 1325. Uskon, että sotilaallisen kriisinhallintakoulutuksen käytäntöjen läpinäkyväksi tekeminen edesauttaa koulutuksen kehittämistä Puolustusvoimissa.

Tutkimuskysymykseni on asiakirjan 1325 tavoitteisiin peilaten analysoida **Mikä on Gender-koulutuksen sisältö? Miten rauhanturvaajia koulutetaan:**

- 1) huomioimaan rauhanturvaamisen ja oman käyttäytymisen sukupuolivaikutukset ja**
- 2) miten koulutus edesauttaa naisten yhteiskunnallisen roolin syventämistä konfliktien ja rauhan ratkaisuisissa?**

Uskon analyysistäni olevan hyötyä myös Suomen 1325-toimintaohjelman seurantaryhmälle, joka suunnittelee koulutuksen ja tutkimuksen kehittämistä vuodesta 2008 eteenpäin.

Tutkimusongelmani kannalta keskeisenä havainnointikohteena koulutuksessa on sukupuolen merkityksellistäminen: se, miten koulutus auttaa rauhanturvaajia näkemään sekä naiseuden että miehuuden tasa-arvoisina konfliktinratkaisun rauhanprosessien voimavaroina, kuten asiakirja 1325 velvoittaa.

Sukupuolten tasa-arvon suhteen tutkimukseni keskiössä on henkilöstöpoliittinen ja toiminnallinen tasa-arvo. Keskityn toisaalta siihen, miten rauhanturvaajia koulutetaan joukkojen sisäiseen tasa-arvon edistämiseen, sekä toisaalta siihen, miten rauhanturvaamisen toiminnallinen tasa-arvo, eli tasa-arvon valtavirtaistamista rauhanturvatehtävissä koulutetaan rauhanturvaajille.

Kuvailen koulutuksen sisältöä ja etenemistä naistutkimuksen viitekehyksestä, keskittyen koulutuksen keinoihin edesauttaa operaatioiden

tasa-arvoista työkuultuuria ja naisten osallistamista päätöksentekoon rauhanratkaisussa ja -rakentamisessa. Koska Puolustusvoimat on hierarkkinen organisaatio, joka on ylpeä kehittämästään johtajakoulutuksesta (Nissinen 2004)<sup>15</sup> ja johtamiskulttuurista, haluan seurata sitä linjaa, jolla asiakirja 1325 on toimeenpantu siitä omalta osaltaan vastuullisessa organisaatiossa. Koska sotilaallisen kriisinhallinnan koulutus on osa Puolustusvoimille kuuluvaa toimintaa ja kouluttajat useimmiten Puolustusvoimien omaa henkilökuntaa, analyysini valottaa sitä, missä määrin Puolustusvoimat ovat panostaneet ja resursoineet sukupuolen valtavirtaistamiseen koulutuksessa ja sitä kautta toiminnassa, sillä resurssit vaikuttavat oleellisesti asiakirjan 1325 toimeenpanoon.

PvKvK:lta saamani tiedon mukaan siis kaikkiin rotaatiokoulutuksiin sisältyy Gender Issues-luento. Olen kiinnostunut, miten luennon sisältö on kehittynyt ja mikä sen historiasta toimeenpaneuvassa organisaatiossa on. Tämän selvittämiseksi halusin saada tutkimustani varten käskyn, jossa Gender-koulutuksen sisältö määritellään. Kenttätyöhön lähtiessäni siis oletan, että koulutus antaa rauhanturvaajille välineet huomioida sukupuolittuneita toimintatapoja ja ymmärrystä toimia niin, että demokratia, tasa-arvo ja ihmisoikeudet ovat kaikessa toiminnassa lähtökohtaisia arvoja.

Kuvaan etnografian keinoin sitä kulttuuria, jossa rauhanturvaajia koulutetaan toimimaan kansainvälisissä tehtävissä kriisialueilla ja postkonflikteissa yhteiskunnissa. Koulutuksen havainnoinnin ja kuvauksen avulla analysoin miten sukupuolisensitiivisyys on otettu osaksi rauhanturvaamisen luonnetta ja miten sukupuolisensitiivisen käyttäytymisen kuvataan edesauttavan tavoitteen saavuttamista.

---

<sup>15</sup> Evl, KTT Vesa Nissisen kehittämää syväjohtamista on käytetty Puolustusvoimien johtajakoulutuksessa vuodesta 1998. Sen periaatteisiin liittyy kasvattaminen, ei niinkään kouluttaminen. Kyse on siis asennekasvatuksesta, joiden kumakivinä ovat, *luottamuksen rakentaminen, inspiroiva tapa motivoida, älyllinen stimulointi sekä ihmisen yksilöllinen kohtaaminen.*

Etnografisessa tutkimuksessa kysymyksenasettelu voi aineistosta riippuen muuttua tutkimusprosessin aikana. Tutkimuskysymys muotoutuu tutkimusprosessissa usein vasta saadun aineiston ja jatkuvan uudelleenarvioinnin myötä (Hammersley & Atkinson 1983/1995, 205–207). Alkuperäinen tavoitteeni ja tutkimuskysymykseni: ”**Miten ?**” pysyy loppuun asti samana, mutta prosessin aikana joudun toteamaan, etteivät tulokset vastaa kaikilta osin kysymykseeni, ja joudun pohtimaan syitä myös siihen..

Tutkimukseni tavoite ei ollut alun perinkään ainoastaan kuvailla sitä miten koulutetaan, mutta aineiston luonteen vuoksi analyysini muuttui edetessään kriittisemmäksi. Kritiikkini päämääränä on auttaa tunnistamaan sukupuolittuneet käytännöt rauhanturvaorganisaatioissa ja muuttamaan niitä tasa-arvoisempaan suuntaan joukoissa ja toimialueilla. Lisäksi päämääränä on yhteisymmärryksen luominen asiakirjan 1325 toimeenpanijoiden kesken. Saman kielen puhuminen on edellytys, että asiakirjan eri aspektit voidaan toimialuekohtaisesti toteuttaa.

Kenttätyön jälkeen tarkoitukseni oli aloittaa analyysin kirjoittaminen, mutta ensinnäkään en heti saanut riittävästi analyttistä etäisyyttä kohteeseeni ja toisaalta aineisto ei vastannut suoraa esittämääni kysymykseen. Siksi luvussa *Tutkimustulokset* pohdin miksi aineistoni ei vastaa esittämääni kysymykseen ja miksi rauhanturvakoulutuksessa tapahtuva sukupuolten merkityksellistäminen päinvastoin uusintaa totuttuja käsityksiä sukupuolesta sekä toimijuuksien ja vallan sukupuolittuneisuutta, eli sukupuolijärjestelmää.

Sukupuolijärjestelmä-käsitteen esitteli Jilla Matthews (1984) käsitellessään naiseuden historiallista rakentumista. Sukupuolijärjestelmällä tarkoitetaan sellaisia mekanismeja, jotka uusintavat naisten ja miesten sukupuolirooleja niin, että sukupuolten väliset taloudelliset ja poliittiset valtarakennelmat eivät muutu. Erityisesti havainnoin luennoilla, miten sukupuolten toimijuuksia kuvataan osana suomalaista ja bosnialaista yhteiskuntaa ja rauhanturvaoperaatiota.

## ***Tutkimuksen metodit: feministinen etnografia ja diskurssianalyysi***

Aineistoni hankinnassa olen käyttänyt etnografista havainnointia tehden muistiinpanoja luokkatilanteissa. Muistiinpanojeni lisäksi käytän analyysini apuna dioja, jotka sain ystävälliseltä koulutuskoordinaattorilta. Lisäksi analysoin rauhanturvaajien oppaiden sisältöä. Täten tulen analysoimaan muistiinpanojani etnografisena aineistona mutta myös tekstiaineistoa, jotka ovat tutkijasta riippumattomia (Jokinen 2006, 42).

Etnografia on tutkimukseni kannalta toimiva metodi, koska koen haasteelliseksi vertailla kahta erilaista kulttuuria ja maailmankatsomusta samassa tutkimuksessa. Koulutusta kuvaavassa tutkimuksessa etnografia on vakiintunut metodi, sillä se mahdollistaa myös ristiriitaisuuksien kuvauksen ja selittämisen (Gordon & al. 2000/2007). Etnografisessa tutkimuksessa läsnäolo tutkijalle vieraassa kulttuurissa, sen kuvailu ja informanttien haastattelut sekä kulttuurin dokumentointi ovat keskeisiä aineiston keruussa ja sitä kautta myös itse analyysissä. Koska tutkimuskenttä, varuskuntaelämä, oli itselleni vieras, asioiden ja informaation hahmottaminen aiheutti myös paljon ristiriitaisia ajatuksia ja tunteita, joita pyrin etnografisen perinteen mukaan refleктоimaan.

Pyrin myös refleктоimaan muuta tutkimusprosessia. Kentälle valmistautuminen, itse kenttätyö ja aineiston keruu olivat osaltaan yksi osa prosessissa, mutta aineiston kautta yhä uudelleen kentälle palaaminen ja tilanteiden teoretisointi ovat myös osana reflektionia. Etnografisen perinteen mukaan tärkein tehtäväni kirjoittamisprosessissa on ollut eri aineistojeni perusteella kuvata koulutuskokonaisuutta ja siten pyrkiä ristiinvalaisemaan ”omaa” ja ”vierasta” kulttuuria.

Tutkimusprosessin aikana tunteet ja ajatukset ovat usein ristiriidassa keskenään. Vaikka koin koulutuksen ja ryhmäkiinteyden innostavana, jotkut

koulutusteemat, etenkin “miinakoulutus”, aiheuttivat kenttätöosuudella painajaisunia. Myös varuskunnan eristyisyys ulkomaailmasta aiheutti koti-ikävä ja yksinäisyudentunteita. Nämä kokemukset olivat ristiriitaisuudessaan tärkeitä, jotta voin ymmärtää koulutuksen vaikutuksia konflikti- ja postkonfliktialueelle lähtevien kannalta. Pysin täten refleктоimaan hyvinkin ristiriitaisia tuntemuksiani tutkimusprosessin eri vaiheissa. Gordonin, Lahelman ja Hollandin projekti kouluetnografiasta (2000/ 2004) antaa hyvän kuvan vastaavista erilaisista ristiriidoista kulttuurien, teorioiden, metodien ja affektien synnyttämistä paineista, joissa tutkijan on kuitenkin pystyttävä tuottamaan uutta tietoa ja pysymään kriittisenä erilaisille vaikutuksille.

Etnografia sopii työhöni siksikin, että sen avulla on voitu päästä analysoimaan mikrotodellisuutta ja alakulttuureita, yhteiskunnallisia marginaaleja, josta kansainvälisen politiikan tieteenala ei ole kiinnostunut, koska ne eivät ole vallan keskiössä<sup>16</sup>. Naisten elämänpiiri on kansainvälisen politiikan näkökulmasta tällainen epäkiinnostava marginaali. Toisaalta kun feministinen tutkimus on pyrkinyt ”nostamaan vaiennettujen ääntä” ja keskittymään naisten elämänpiiriin ja mikrotodellisuuteen, tälläkin on tietysti mielessä naisten toiseutta uusintava vaikutus. Siksi onkin tärkeää osoittaa, miten mikro- ja makrotodellisuudet liittyvät toisiinsa ja missä määrin naisten toimijuus esimerkiksi maailmanpolitiikassa toteutuu. (Zarkov 2008, xiii; Giles & Hyndman 2004, 302.) Elina Penttinen väitöskirjassaan *Corporeal Globalization: Narratives of Subjectivity and Otherness in the Sexscapes of Globalization* (2004) huomioi, että marginaaliseksi mielletty ilmiö liittyy varsin vahvasti suurempiin globaaleihin poliittisiin valtasuhteisiin. Alakulttuurien tutkimuksella on siis voitu osoittaa, että globalisoituneessa maailmassa yhteiskunnan mikro- ja makrotasot ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa. Siispä jotta asiakirja 1325 voitaisiin ottaa toimivaksi työkaluksi rauhanturvaamisessa, myös mikrosfäärit on nähtävä myös toiminnan kenttinä ja osana makrosfäärejä, maailmanpolitiikkaa.

---

<sup>16</sup> Feministisessä tutkimuksessa puhutaankin maailmanpolitiikasta erona kansainväliselle politiikalle, joka ei ole kiinnostunut mikrosfääreistä ja varjokulttuureista. (Kantola & Valenius 2007, 9-14; Penttinen 2004.)



Etnografiselle metodille on tunnusomaista havainnointi, jonka avulla kerätään aineistoa. Aineisto tuottaa meille kirjallista tietoa siitä, mistä emme aiemmin ole olleet tietoisia. Etnografista metodia on perusteltu vähemmistökulttuurien tutkimuksessa äänen antamisena alistetuille ryhmille. Toisaalta ”äänen antamista” taas on kritisoitu toiseuttavana lähestymistapana ja vaihtoehdoksi on tullut paljastaa etnografian avulla alistavia ja rajoittavia mekanismeja, ja täten mahdollistaa ja voimauttaa toimijuuksia siellä missä niitä ei ole aiemmin ollut. (Lappalainen 2007, 66-67.)

Kyseenalaistaessaan tieteen objektiivisuutta feministinen etnografia on herättänyt kysymyksen itsereflektiosta ja tutkijan etiikasta (Ahmed 2000; Gordon & al. 2000). Samalla kun feministinen etnografia on nostanut tyttöjen ja naisten kokemuksia tiedon keskiöön, se vaatii tutkijaa paikantumaan suhteessaan tutkimuskenttäänsä. Tutkijan on ilmaistava myös tutkimuksen tekemisen prosessia; haluja, tunteita, epävarmuuksia, pyrkimyksiä ja omaa historiaansa sekä sitoumuksiaan (Koivunen 2004, 229). Paikantumisella tarkoitetaan myös tutkimuksen syiden ja taustojen selvittämistä, miksi ja keiden kanssa tai keille tutkija tutkimustaan tekee.

Kysymys tutkijan valtasuhteesta tutkimuskohteeseensa muodostuu omassa tutkimuksessani eri tavoin kuin toiseutta, vähemmistöjä ja alakulttuureita tutkivassa etnografiassa. Olin varuskunnassa vieraana lähes viikon, sillä etnografinen kenttätyö vaatii tutkimuskohteen havainnointia sen omassa ympäristössään. Jo fyysinen toiseuteni maastopukuisten rauhanturvaajien joukossa teki tutkijaminästäni toisen ja vieraan. Vastaanotto sotilaskulttuuriin oli mitä ystävällisin, enkä kokenut vieraudestani huolimatta olevani millään tavalla uhka tutkimuskohteelleni. (Ahmed 2000.) Tässä tutkimuksessani valtasuhde tutkijan ja tutkittavan välillä on kuitenkin toinen, kuin tutkittaessa alakulttuureja. Kysymyksessä on naistutkimuksen maisteriopiskelija, joka haluaa perehtyä yhteen tärkeimmistä maskuliinisen hegemonian instituutioista – Puolustusvoimien koulutustoimintaan. Suhde valtaan on tässä tutkimuksessa dynaaminen. Rauhanturvaaminen on osa

kansainvälisen politiikan toimintakenttää. Naistutkimuksen opiskelijana koen haasteellisenä tutkia makrotodellisuuden toimintaa etnografian metodilla ja naistutkimuksen viitekehysellä. Hakeudun tietoisesti ristiriitatilanteeseen tutkimalla hegemonista koulutuspuhetta erilaisesta diskurssista kuin mistä se on tuotettu, ja siten tuottaa vuoropuhelua ja dialogia eri kulttuurien ja myös käytännön toimijoiden välille.

Valtasuhde tutkijan auktoriteetin ja kohteeni, koulutuksen toimeenpanijoiden välillä, ei tuottanut sellaista hierarkiaa kuin se joskus voi aiheuttaa tutkittaessa marginalisoitujen ryhmien kulttuureja. Valtasuhde on ongelmallinen etenkin jos koulutetun ja mahdollisesti apurahaa tai kuukausipalkkaa nauttivan tutkijan informantit kuuluvat jonkinlaiseen vähemmistöön tai sosiaalisessa hierarkiassa alempana olevaan ryhmään. Toisaalta esimerkiksi globalisoitunutta seksikauppaa tutkineen tutkijan oli lunastettava prostituoitujen luottamus voidakseen haastatella informantteja. Siinä tilanteessa järjestäytynyt rikollisuus olisi voinut olla uhka niin tutkijalle kuin informanteillekin. (Penttinen 2004; Markussen 2006.) Koulumaailmassa haasteet taas ovat erilaisia, kun tutkijoiden on luovittava koululaisten ja opettajien valtasuhteiden pelikentässä. (Gordon & al. 2000/2007).

Sirpa Lappalainen teoretisoi etnografista metodia niin, että ”[e]tnografia on eettinen kohtaaminen, jossa tutkija asettuu kuuntelemaan tutkimukseensa osallistuvia ihmisiä heidän tietämistään ja merkityksenantojaan kunnioittaen, tunnustaen samalla, että heidän tietonsa ei voi koskaan olla täysin hänen tietoaan” (2007, 10). Osallistuva havainnointi mahdollistaa kylläkin subjektin ja objektin valtasuhteen häilyvyyden, mutta tutkijalle jää loppukädessä valta määrittelyyn ja käsitteellistämiseen.

Etnografia ei rajoitu vähemmistöjen ja alakulttuureiden tutkimuksen, vaan sen avulla voidaan tarkastella myös hegemonioita, kuten esimerkiksi koulutusinstituutiota. Viime vuosikymmeninä etnografia on Suomessa vakiinnuttanut asemansa tärkeimpänä koulutuksen tutkimuksen metodeista. Etnografian avulla pystytään dokumentoimaan sellaisia monikerroksisia ja

ristiriitaisia suhteita, joissa valta ja vastarinta toimivat. Tässä tutkimuksessa analysoin sukupuolittuneen hegemonian käytäntöjä ja pidän naistutkimuksellisen lähtökohtani sinä spektrinä, jonka valossa havainnoin koulutusta ja sitä, kuinka asiakirjan 1325 sisältö siivilöityy koulutukseen.

Kriittisestä diskurssianalyysistä tuli tutkimuksen metodini vasta aineistoa käsitellessäni ja tutkimusongelmani muuttuessa, koska aineisto antoi aihetta suurempaan kriittisyyteen kuin olin osannut ennalta odottaa. Sen sijaan että olisin vain kuvannut ”miten?” oli pohdittava myös kysymystä ”miksi?”. Diskurssianalyysi on metodi, jolla kieli näyttäytyy todellisuutta tuottavana toimintana (Kankkunen 2007, 184 – 185) ja sen avulla on mahdollista pohtia niitä verbaalisia ja sisällöllisiä valintoja, joita organisaatio ja sen kouluttajat ovat koulutusta suunnitellessaan ja sitä toteuttaessaan tehneet. Virallisessa koulutuspuheessa ja haastatteluissa käytetty ronski, kohtelias tai korrekti tyyli vaihtelivat, ja nämä tyylit kertovat omalta osaltaan instituution asenteista ja käytännöistä. Myös oppaiden teksti on tärkeä aineisto, joihin sekä painettu teksti että myös se mitä siihen ei ole painettu. Painettu teksti kertoo koulutus- ja haastattelupuheita eksplisiittisemmin organisaatiossa vallitsevista asenteista. Diskurssianalyysin metodi mahdollistaa aineiston kontekstoinnin sotilaskulttuuriin ja selittää niitä valintoja, jotka koulutuspuheen ja aineiston taustalla vaikuttavat.

Diskurssianalyysin avulla tarkastelen millaisia sukupuolen representaatioita koulutus tarjoaa koulutuspuheessa, haastatteluissa ja teksteissä. Representaatio on merkityksen antamisprosessiin liittyvä termi, jota diskurssianalyysissä käytetään kertomaan miten jotakin ilmiötä jäsennetään ja tuotetaan sen sijaan, että ilmiö itsessään olisi heijastettavissa ”sellaisena kuin se on”. Representaatio terminä liittyy tiedon ja vallan suhteeseen, joka antaa ilmiöille merkityksiä riippuen siitä diskurssista, mistä puhuja puhuu tai mistä tekstiä tuotetaan. (Lehtonen 1996, 45; Koivunen 1996, 52; Jokinen 2000, 116-118.) Representaation avulla on mahdollista tarkastella sitä, miten sanat tai kuvat toimivat suhteessa todellisuuteen. Lause, kuvaus tai määrittely ei siis ainoastaan heijasta todellisuutta, vaan samalla merkityksellistää ja tuottaa todellisuutta. Esimerkiksi

rauhanturvakoulutuksessa puhujilla tai kouluttajilla on valtapositiio määritellä ilmiöitä ja todellisuutta. Kulttuurisissa teksteissä, puheessa ja visuaalisessa kuvastossa tuotetaan siis merkityksiä jotka ovatkin jatkuvassa liikkeessä (Lehtonen 1996)<sup>17</sup>.

Olen tietoinen siitä, että myös tutkijana käytän itse hyväkseni valtapositiota määritellä ja merkityksellistää aineistoa. Koska lähtökohtani ja teoreettinen viitekehyseni on feministinen, se nimenomaan kannustaa keskusteluun merkityksistä. Diskurssianalyysissä dialogisuus onkin nähty mahdollisuutena uudelleentulkita sanoilla muodostettua todellisuutta.

Tässä tutkielmassa käytän sitä diskurssianalyysin traditiota, joka keskittyy ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, ja niissä kielen avulla tuotettuun todellisuuteen. Kriittisen diskurssianalyysin tavoitteena on paljastaa hegemonisen vallan käyttöä kielen avulla ja sen kannalta keskeinen kysymys on ”miten?”. Sen tavoitteena on yleensä paljastaa, ja sitä kautta muuttaa, sellaisia alistavia käytäntöjä, joilla kieli uusintaa valtasuhteita (Jokinen & Juhila, 2005, 86). Täten diskurssianalyysi auttaa kuvailemaan sitä, miten kieli toimii tekoina ja tuottaa todellisuutta. Analyysissäni tulkitsen sitä, miten rauhanturvaamisen sukupuolia tuotetaan kielessä, eli tässä koulutuspuheessa ja oppaiden teksteissä. Seuraavissa alaluvuissa esittelen aineistoni ja sen keräämisen eri vaiheita ja tekniikoita.

### ***Tutkimuksen aineisto: havainnointi, muistiinpanot ja puhtaaksikirjoittaminen, haastattelut ja oppaat***

Aineistonani ovat muistiinpanoni havainnoimastani koulutuspuheesta ja haastatteluista, kolmen luennon PowerPoint-diat (Liitteet 2-4), sekä Rauhanturvaajan oppaiden tekstit (Liitteet 5-6). Koneelle kirjoitettuja

---

<sup>17</sup> ”Ajatus kielestä representoimisena korostaa sitä, että kielen symbolit eivät esitä näitä itsensä ulkopuolella olevia kohteita sellaisinaan, vaan etuliitteen ’re-’ mukaisesti kohteet tulevat aina edustetuiksi kielessä, jolloin ne esitetään uudelleen tai toisin. Itse asiassa representoiminen edellyttääkin, että representoitava ja representoitu erottuvat toisistaan.” (Lehtonen 1996: 45.)

muistiinpanoja koulutuksesta on 12 sivua, haastattelumuistiinpanot ovat käsin kirjoitettuja ja niitä on alle 10 sivua sekä PowerPoint-kopioita on kolmesta eri koulutuksesta yhteensä 66 diaa, joista 26 diaa Gender Issues luennolta, 23 kulttuurikoulutusluennolta ja yhteensä 17 diaa toimialuekoulutuksesta: käyttäytymissäännöistä (4), kurinpitomenettelystä (5), vahingonkorvauksista (3) ja tuontiauto-asioista (5). Rauhanturvaajan oppaita on 2, joiden kummankin sivumäärä n. 50 sivua. Olen jättänyt aineistoistani pois kouluttajien nimet ja ajat, jolloin osallistuin koulutukseen. Diskurssianalyttisen metodin mukaan en ole kiinnostunut puheesta tai tekstistä niinkään yksilöityjen kouluttajien tuotteina, vaan analyysini on tekstilähtöistä. Hegemonisen organisaation yleisesti käyttäminä koulutusmateriaaleina tarkastelen aineistoani kontekstissa sotilaalliseen merkitysjärjestelmään (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 60–61).

Etnografinen tutkimukseni etenee sykleissä, joita ovat havainnointi, puhtaaksikirjoittaminen, teoreettisen viitekehyksen etsiminen ja löytäminen, analyysi ja reflektointi, opinnäytteen rakenteen muokkaaminen ja sen sisällön teemoittaminen sekä työn uudelleenkirjoittaminen useampaan kertaan. Aineistoni moninaisuuden olen kokenut hyveeksi ja ongelmaksi: Hyvää siinä on ollut se, että esimerkiksi Rauhanturvaajan oppaan kautta on mahdollisuus kontekstoida koulutuspuhetta. Rauhanturvaajan oppaat ovat hyödyllisiä rauhanturvaamisen sukupuolen pohtimisessa, sillä nämä ovat koulutusorganisaation virallista tekstiä, eikä niitä voi tulkita esimerkiksi lipsahduksina. Diat taas ovat välttämättömiä etenkin luentojen etenemisen ja sisäisen logiikan ymmärtämiseksi, jottei analyysi jäisi fraasien tulkitsemiseksi. Oppaiden ja diojen tekstit ovat myös aineistona pohdinnalle siitä, mitä niistä on jätetty pois, liittyen omaan käsitykseeni asiakirjan 1325 sisällön toimeenpanosta.

Tutkimukselleni on ollut ongelmallista monitasoisen aineiston esittämisen tapa. Koulutuksen ja haastatteluiden muistiinpanojen, luentodiojen ja Rauhanturvaajan oppaan sekä Sosiaalioppaan sisällön esittelyn ja analyysin suhteen olen päätenyt siihen, että esittelen ensin koulutuskokonaisuutta

luennoittain, jotta koulutuksen etenemisen logiikka kävisi selväksi. Sen jälkeen analysoin luennoissa, haastatteluissa, koulutusmateriaaleissa ja oppaissa toistuvia sukupuolidiskursseja, joissa sukupuolta ja seksuaalisuutta sekä rauhanturvaajuutta representoidaan.

Pääesikunnan kansainvälinen osasto, PvKvK:n sihteerit ja kouluttajat Niinisalosta sekä Porin prikaatin henkilökunta antoivat työlleni erinomaiset edellytykset ja edesauttoivat kaikin tavoin kenttätyötä ja materiaalin saantia. Kenttätyön jälkeen olin niin innoissani, että olisin ollut itse valmis hakeutumaan rauhanturvaajaksi. Tämä tietysti hidasti analyttisemmän otteen saamista opinnäytteeni etenemiseksi ja kestitkin aikansa, ennen kuin pystyin ottamaan kriittisemmän näkökulman suhteessa kokemaani ja havainnoimaani. Koulutus oli todellakin intensiivistä ja innostavaa.

Käytännössä tutkijan roolini oli kenttätyössä välillä aktiivisempi ja välillä passiivisempi. Vaikka en osallistunut kuntosuorituksiin, ammuntoihin, terveystarkastuksiin enkä maastossa suoritettavaan rastikoulutukseen, luentopäivät olivat pitkiä ja tiiviitä. Toisenlaisen position on valinnut Teemu Tallberg havainnoidessaan sukupuolittuneita valtasuhteita armeijassa ja rauhanturvajoukoissa. Tallberg on rauhanturvaajana seurannut aktiivisena osallistuvana havainnoijana rauhanturvakoulutusta ja työskennellyt itse rauhanturvajoukoissa.<sup>18</sup> Koen, että naistutkijana minun olisi ollut vaikea pysyä kriittisenä ja havainnoida koulutusta samalla kuin olisi ollut omaksuttava se valtava tietomäärä, jota tiiviin viikon kurssilla tarjottiin. Omalla kohdallani tilanne oli yksinkertaisempi, sillä en ollut kenttätyön aikana työsuhteessa Puolustusvoimiin, eikä minulla tutkimuksen tässä vaiheessa vielä ollut selkeitä odotuksia tulosten sisällöstä.

Luokkatilanteissa pysyn passiivisena havainnoijana seurattessani opetuksen kulkua ja miehistön reagoitua siihen. Tein perinteisen etnografin tapaan kierrekansivihkooni muistiinpanoja kaikesta sanotusta ja esitetystä.

---

<sup>18</sup> Teemu Tallberg, <http://project.hkkk.fi/gender/NT/naisetjamehettutkimassamiehia%20abstraktit.doc> (haettu 5.6.2008)

Luentotilanteissa muistiinpanotekniikkanani käytin Mind Map-ajatuskarttamenetelmää (Juvonen & Manner-Raappana 2006, 136-149). Ajatuskartta mahdollistaa puhtaaksikirjoittamistilanteessa luennon logiikan ja yhteyksien ymmärtämisen. Ajatuskarttani eivät kuitenkaan ole puhdasoppisia, sillä pyrin kirjoittamaan ylös kokonaisia lauseita aina silloin, kun se havainnointitilanteessa vaikuttaa merkitykselliseltä. Tästä syystä muistiinpanoni aiheet ovat valikoituneet jo havainnointitilanteessa. Kriittisen etnografian näkökulmasta tutkijan rooli ei passiivisenakaan ole ”passiivinen”, vaan jo havainnointitilanteissa aktiivinen, sillä tutkija tekee valintoja pyrkimyksissään muutokseen. Analyysi alkaa siis jo havainnointitilanteesta, kun tutkijan on pakko tehdä valintoja saamiensa eri virikkeiden suhteen. Esimerkiksi oma havainnointini keskittyy ainoastaan koulutustilanteiden verbaaliseen kommunikaatioon, sen sukupuolittaviin toimintatapoihin, ei niinkään sen fyysiseen puoleen, ryhmäkiinteyden rakentamiseen tai koulutuksen operatiivisiin sisältöihin.

Kenttätyöstä kertyi yhteen A-4 ja toiseen A-5 kokoiseen ruutuvihkoon erilaisia muistiinpanoja. Luennoilla kirjoitin ja piirsin ajatuskarttoja ja haastattelussa tein muistiinpanoja analogisemmalla tekniikalla. Ajatuskarttamenetelmällä yhdestä luennoista syntyi 1-5 sivua muistiinpanoja, riippuen siitä, miten paljon havaitsin itseäni kiinnostavaa aineistoa. Tällä muistiinpanotekniikalla pyrin kirjaamaan keskeiset lauseet sellaisina kuin ne kuulin ja muut huomiotani kiinnittävät sananparret niin kuin ne sanottiin. Lisäksi sain muistiinpanojen tueksi kouluttajilta kopiot PowerPoint-diaista aiheelleni keskeisistä luennoista, kuten Gender Issues-luennoista ja osasta toimialuekoulutuksia. Osan dioista esitän työni liitteinä 2-4. Muiden luentojen suhteen luotan muistiinpanoihini, sillä kirjoitin ajatuskartat puhtaaksi vain parin päivän viiveellä, joten pystyin muistinvaraisesti täydentämään puuttuvia lauseenjäseniä ja täydentämään vajaita lauseita, mikäli sellaisia jäi. Puhtaaksikirjoitettuja muistiinpanoja on yhteensä 12 sivua.

Lauseet ja puheet, joita olen tähän tutkimukseen valinnut aineistostani, ovat sitaatteja, joissa tulee esiin useammissakin luennoissa ja haastatteluissa sekä oppaissa toistuvia asenteita.

## **Haastattelut ja muistiinpanot**

Haastatteluiden avulla pyrin selkiyttämään miten koulutuksen sukupuolisensitiivinen sisältö rakentuu suhteessa asiakirjan 1325 sisältöön ja miten kouluttajat näkevät sukupuolen valtavirtaistamisen onnistuvan rauhanturvajoukoissa. Haastattelut suoritin kolmena eri päivänä. Haastatteluiden pituus vaihteli puolesta tunnista puoleentoista tuntiin, ja ne olivat keskustelullisia, sillä valmista kysymysrunkoa en ollut tehnyt, vaan katsoin haastattelutilanteessa mihin keskustelu etenee. Tämä oli toimiva lähtökohta, koska kouluttajat itse kertoivat, mitä he ymmärtävät rauhanturvaamisen sukupuolisensitiivisyydellä.

Luokkatilanteissa olin passiivinen, osallistuva havainnoija, mutta haastattelutilanteissa roolini oli aktiivisempi. (Hammersley & Atkinson 2003, 156.) Haluan määritellä haastatteluissa roolini aktiiviseksi, sillä tilanteet olivat keskustelevia ja vuorovaikutuksellisia. Olin hahmotellut mielessäni keskeiset haastattelun teemat, mutta annoin tilaa haastateltavan oman assosiaation etenemiselle. Näin tilanne oli luontevampi kuin mitä se olisi ollut, jos olisin lukenut kysymykset paperilta. Teemat olin poiminut asiakirjasta 1325 liittyen naisten poliittiseen ja yhteiskunnalliseen osallistamiseen ja osallistumiseen rauhanprosessissa, rauhanturvajoukoissa ja postkonfliktialueilla, sekä naisten ja tyttöjen suojeluun epävakaisissa olosuhteissa.

Haastatteluissa käytin lähinnä analogista muistiinpanotapaa, ”ranskalaisia viivoja”, mutta myös suoraa tekstiä. Tosin muutamaa ronskimpaa heittoa en kehdannut kirjoittaa heti muistiin haastattelijan silmien alla, vaan täydensin ne myöhemmin muistiinpanoihini. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta oli haastattelua edeltävä kontaktinotto ja tilanteen kevennykseksi heitetty



kysymys: – ”tuletko sieltä Tampereen yliopiston miesvihalaitokselta? ...niin kuin jotkut sitä sanoo...”. Haastatteluita en ole kirjoittanut puhtaaksi tietokoneelle, koska sivut ovat sellaisenaan käyttökelpoisia analyysiin ja tulkintaan.

Muistiinpanotekniikkani on kehittynyt vuosien saatossa niin että pystyn tallentamaan lähes kaiken sanotun paperille, olen päättänyt käyttää aineistoani sellaisena kuin se rajallisuuksineenkin on, sillä en analyysivaiheessa enää pysty muistinvaraisesti palaamaan tilanteeseen. Onneksi muistiinpanoni ovat melko tarkkaan sananmukaiset, joten pystyin analysoimaan niitä vielä myöhemminkin, kun olin perehtynyt uusimpaan feministiseen kritiikkiin kansainvälisen politiikan tieteendiskurssia kohtaan (Kantola & Valenius 2007). Silti, niin haastatteluiden kuin koulutuksenkin osalta, vasta analyysivaiheessa kiinnitin huomiota ja hätkähdin joitain kouluttajien sanavalintoja, ja olen jopa epäillyt hetkittäin omien muistiinpanojeni paikkansapitävyyttä. Analyysivaiheessa minun on kuitenkin luotettava muistiinpanoihini, joita olen verrannut saamiini PowerPoint-diaihin sekä Rauhanturvaajien oppaissa esitettyihin diskursseihin.

## **Rauhanturvaajan EUFOR opas ja Rauhanturvaajan sosiaaliopas**

Rauhanturvaajan oppaat ovat myös osa etnografista aineistoani, vaikka niitä ei ole alun perin kirjoitettu tutkimusta varten, kuten muistiinpanoni. Tapojen ja suullisen perinteen havainnoinnin ohessa on perusteltua hyödyntää kirjallista kulttuuria, sillä myös teksteissä tuotetaan ja merkityksellistetään kyseistä kulttuuria (Hammersley & Atkinson 1995, 156- 159). Viralliset ja epäviralliset asiakirjat muokkaavat omalta osaltaan ihmisten sosiaalista ympäristöä. Etnografisen tutkimuksen tulee tarkastella virallisia asiakirjoja kriittisesti, kuten mitä tahansa yhteiskunnallista ilmiötä. Virallisten instituutioiden koko toiminta perustuu asiakirjoille, ja näissä

tapauksissa on syytä kiinnittää huomiota asiakirjojen tuottamisen lukemisen ja tulkitsemisen tapaan. (sama, 168.)

Sain Rauhanturvaajan oppaita Pääesikunnan kansainvälisen osaston rauhanturvasektorilta ja PvKvK:sta Niinisalosta. Vaikka tutkimukseni keskiössä ovat koulutustilanteet ja niitä taustoittavat haastattelut, rauhanturvakoulutukseen liittyy kirjallisia materiaaleja, jotka jaetaan jokaiselle koulutettavalle. Oppaat ovat A5 kokoisia nelivärikirjasia, joissa on alle 50 sivua, ja ne päivitetään vuosittain eri operaatioihin lähteville rauhanturvaajille.

Rauhanturvaajan opas on operaatiokohtainen, ja siinä esitellään EUFOR-operaation ja Bosnian historiaa. Se alkaa slaavilaisten heimojen levittäytymisestä alueelle 400–500-luvuilla ja jatkuu Jugoslavian valtion syntymisen kautta sen hajoamiseen. Opas valottaa Bosnian etnistä, tilaa ennen ja jälkeen sodan, sekä nykyistä sotilaallista ja hallinnollista tilannetta. Lisäksi opas kertoo EUFOR:n vastuualueista ja tehtävistä.

Suomalaisen rauhanturvajoukon kannalta kerrotaan joukkojen hallinto- ja henkilöstöasioista, kuten palveluksesta rauhanturvajoukoissa ja palvelusvapaista, posti- ja rahaliikenteestä, oikeudellisista asioista ja tullimääräyksistä. Huollon järjestelyt käsittelevät aseiden ja ampumatarvikkeiden käsittelyä ja säilytystä, terveydenhuollosta, viestitoiminnasta. Lisäksi oppaassa annetaan toimintaohjeita EUFOR-rauhanturvaajalle turvallisuuden edistämiseksi leirissä ja leirin ulkopuolella.

Kirjasen teksti on ohjeistavaa ja sen narratiivi kulkee lähes kokonaan passiivissa kuvatessaan operaatioiden periaatteita ja käytännön toimintaa.

Rauhanturvaajan sosiaalioppaassa taas kerrotaan, miten rauhanturvaajan tulee hoitaa käytännön asiat kotimaassa ennen toimialueelle lähtöään ja millaiset oikeudet ja velvollisuudet rauhanturvaajalla on työsuhteessaan. Sen ohjeet liittyvät rotaatiokoulutukseen, työsuhdeturvaan ja etuisuuksiin koulutuksen aikana. Lisäksi oppaassa selvitetään reserviläisasiat, terveydenhuolto, majoitus ja muonitus, vakuutus ja tapaturma-asiat sekä

seikat ennen palvelukseen lähtöä, tietoa palvelussitoumuksesta, palkkauksesta, päivärahasta, terveydenhuollosta ja vakuutusturvasta.

Ensimmäinen opas siis liittyy enemmän operaation, sen tehtävien ja kohdemaan lähihistorian esittelyyn. Toinen opas puolestaan ohjeistaa rauhanturvaajaa niin, että hänellä on työrauha toimialueella, eivätkä kotiasiat vaivaa häntä tehtävissään.

## **Puolustusvoimat koulutusinstituutina**

Puolustusvoimat on eräs yhteiskuntamme keskeisistä koulutusinstituutioista. Puolustusvoimat on siis yhteiskuntamme keskeinen asennekasvattaja. Puolustusministeriön (PLM) hallinnonalan budjetti koulutusta havainnoimani vuoden aikana oli 634 miljoonaa euroa. Samana vuonna sotilaalliseen kriisinhallintaan budjetoitiin PLM:n hallinnonalalla n. 57, 5 miljoonaa euroa ja yhteensä ulkoministeriön (UM) kanssa noin 107 miljoonaa euroa. Myös UM:n kriisinhallintaan budjetoimia määrärahoja voi käyttää sotilaallisen kriisinhallinnan koulutuksiin.

Samana vuonna UM:n hallinnonalalta oli budjetoitu Bosnia ja Hertsegovinan joukkojen ylläpitoon ja koulutukseen 10 110 000 euroa.<sup>19</sup> PLM:n hallinnon alaiseen sotilaalliseen kriisinhallintaoperaation hallinnollisiin kuluihin, muun muassa koulutukseen Bosnia ja Hertsegovinassa, oli budjetoitu 6,9 miljoonaa euroa.<sup>20</sup> Yhteensä tämän vuoden Bosnian rauhanturvajoukkojen palkkaukseen, koulutukseen, hallinnointiin ja ylläpitoon oli siis varattu yli 17 miljoonaa euroa. Bosniassa suomalaisten sotilaallisten kriisinhallintajoukkojen vahvuus oli noin 200 sotilasta kun kansainvälisten joukkojen kokonaisvahvuus Bosniassa oli noin

---

<sup>19</sup> Valtion talousarvioesitys 200X, UM 24.99.22

“Suomalaisten rauhanturvajoukkojen ylläpitomenot (*arviomääräraha*) Momentille myönnetään 49 119 000 euroa. Määrärahaa saa käyttää rauhanturvaamislaissa (514/1984) tarkoitettun rauhanturvaamishenkilöstön palkkaus-, päiväraha-, muonanparannusraha- ja koulutusmenojen sekä valtion eläkemaksun ja rauhanturvaamishenkilöstölle palvelusajaksi otetun henkilövakuutuksen kustannusten maksamiseen.”

<sup>20</sup> [http://budjetti.vm.fi/indox/tae/2006/he\\_2006.html](http://budjetti.vm.fi/indox/tae/2006/he_2006.html)

6500 sotilasta.<sup>21</sup> Täten palkkaus- ja hallinnointi-, ylläpito-, päiväraha- ja koulutuskustannuksia oli siis resursoitu noin 85 000 euroa Bosniassa toimivaa suomalaista rauhanturvaajaa kohti vuodessa.

Koulutus- ja johtamistaidot ovat Suomen puolustusvoimille merkittävä tutkimus- ja kehityskohde, johon panostetaan etenkin Maanpuolustuskorkeakoulun (MPKK) koulutustaidon laitoksella<sup>22</sup>. Upseeri- ja sotilaskoulutuksen oppeja käytetään myös rauhanturvakoulutuksessa. Lisäksi MPKK:n käyttäytymistieteiden laitos panostaa motivointiin ja stressinhallinnan säätelyyn<sup>23</sup>, jotka ovat keskeisiä seikkoja varusmiesten ja rauhanturvaajien koulutuksessa, toiminnassa ja siihen liittyvässä tutkimuksessa. Sotilaallisen koulutuksen tutkimus ja kehittämistyötä edistetään myös Tuusulan Koulutuksen kehittämiskeskuksessa, PVKK:lla.

24

Suomi on sitoutunut vuodesta 2000 YK:n asiakirjan 1325: *Naiset, rauha ja turvallisuus* toimeenpanoon, mutta suomalaisille upseereille ei ole toistaiseksi (2009) ole tarjottu MPKK:lla koulutusta sukupuolen valtavirtaistamiseksi konfliktien ratkaisussa tai tasa-arvokoulutusta instituution omana henkilöstöpoliittisena koulutuksena. Varusmiesten koulutuksessakaan ei geneder-näkökulmaa painoteta, koska ”sukupuolella ei ole merkitystä, kaikki ovat sotilaita”.

Puolustusvoimat on siis merkittävä yhteiskunnallinen kouluttaja ja asennekasvattaja, jonka koulutusta ja kurssitusta saa suuri osa väestöstä jossain vaiheessa elämäänsä. Nykyisin noin 80 % miesten ikäluokasta käy läpi varusmieskoulutuksen, mikä vuositasolla tarkoittaa noin 26 000 varusmiestä. (Nokkala 2006, 83–84). Naisista vapaaehtoisen asepalveluksen suorittaa alle 500 naista vuosittain.

---

<sup>21</sup> <http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/bosnia.dsp>

<sup>22</sup> [http://www.mpkk.fi/fi/esittely/organisaatio/laitokset/koulu/tutkimus\\_ja\\_julkaisut/](http://www.mpkk.fi/fi/esittely/organisaatio/laitokset/koulu/tutkimus_ja_julkaisut/)

<sup>23</sup> <http://www.mpkk.fi/fi/esittely/organisaatio/laitokset/kaytti/>

<sup>24</sup> (<http://www.mil.fi/laitokset/pvkk/>)

Koko Puolustusvoimien palkattu henkilökunta 2000-luvun lopulla noin 16 000 työntekijästä, joista noin puolet on siviileitä<sup>25</sup>. Siviileistä naisia on noin puolet, aliupseereista 20 prosenttia<sup>26</sup> ja upseereista vain prosentti. Työnjako nais- ja miessiviileiden kesken on eriytyneempää kuin nais- ja miessotilaiden kesken, vaikkakaan naisia ei vielä ole mainittavasti johtavissa sotilastehtävissä. Yleneminen tapahtuu naisillakin armeijahierarkiassa palvelusiän mukaan, ja ylimmillään naisia on vuonna 2008 kapteenin arvossa. Sen jälkeen kun useita siviilisektoreita, muun muassa kiinteistöjenhoito, muonitus ja terveydenhuolto ovat ulkoistettu, naiset ovat puolustusvoimien siviilitehtävissä yhä useammin toimistotehtävissä kun miehet taas toimivat työntekijätehtävissä. (Leinonen & al. 2008, 33-34)

Porin prikaatissa koulutetaan paitsi varusmiehiä ja -naisia, myös sotilasreserviä, kurssitetaan kantahenkilökuntaa sekä rauhanturvaajia. Säskylän varuskunta-alueella työskentelee edelleen muonitus- ja kiinteistönhoitotehtävistä ulkoistettuja työntekijöitä Puolustusvoimien kumppanuusohjelmissa. Porin prikaatissa työskentelee noin 570 henkilöä, joista noin puolet on sotilaita ja puolet siviilejä. Kehitettävänä joukko-osastona prikaatin henkilöstömäärä on ollut kasvussa ja kasvu jatkuu edelleen. Tällä hetkellä varuskunta on Säskylän kunnan suurin työnantaja<sup>27</sup>.

Nykyään (2009) Porin prikaati ja Tuusulan PVKVK vastaavat Suomessa sotilaallisen kriisinhallinnan joukkojen koulutuksesta niin, että suomalaisia rauhanturvaajia koulutetaan Säskylässä ja kansainvälisiä FINCENT-kursseja järjestetään Tuusulassa<sup>28</sup>.

Rauhanturvaamisen kannalta on siis merkittävää, miten parin viikon rotaatiokoulutuksessa käsitellään 1325-teemoja, koska ne ovat suurimmalle

---

<sup>25</sup> <http://www.mil.fi/tyojakoulutus/tyopaikat/index.dsp>

<sup>26</sup> <http://www.mil.fi/tyojakoulutus/tehtavat/aliupseerit.dsp>

<sup>27</sup> <http://www.mil.fi/maavoimat/joukot/porpr/tehtavat.dsp>

<sup>28</sup> <http://www.fincen.fi/html/fi/1165919903407403572.html>

osalle uusia asioita, sillä niitä ei aiemmin ole varusmies- tai upseerikoulutuksessa käsitelty.

### 3. Avauskertomus

Kenttätyöjaksolla Porin prikaatissa, Säkylässä, seuraan Bosniaan<sup>29</sup> rauhanturvaajiksi lähtevän miehistön koulutusta. Koulutettavina on 2 naista ja 80 miestä. Kouluttajina toimivat upseerit, terveydenhuollon ammattilaiset ja sotilaspastori. Saavuttuani varuskuntaan keskiviikkona aamupäivällä minut ohjataan Kriisinhallinta-asioiden toimistoon ja sieltä avaimet saatuani vierasmajoitukseen. Ensimmäinen varsinainen koulutustilaisuus alkaa kello 15.15 Porin prikaatin komentajan tulopuhuttelulla. Aamupäivällä rauhanturvakoulutettavat olivat jo osallistuneet rotaatioupseerin tulopuhutteluun, terveystarkastuksiin, matka- ja koulutusvarustuksen hankkimiseen, haastatteluihin ja valokuvaukseen sekä juoksutestiin. Saavuttuani Säkylään minulle esitellään ne yhteyshenkilöt, jotka ovat vastuussa koulutuksesta ja joiden puoleen voin kääntyä, mikäli kysyttävää on.

Koulutuspäivät alkavat yleensä kello 7.45- 8.15 välillä ja päättyvät kello 20-22.00 välillä. Luennot jakautuvat eri otsikoiden alle seuraavasti niin, että ”**järjestelyt**”-koulutuksella tarkoitetaan tulopuhuttelua, terveystarkastuksia, varustamista sekä käytännön palkka-asioiden hoitamista, sekä muita käytännön asioita. **SOKRI—koulutus**, tarkoittaa sotilaallista kriisinhallintakoulutusta, jonka otsakkeen alle kuuluu suurin osa luennoista. Siihen kuuluvat **toimialuetietous, operaatiokoulutukset, viestikoulutus, normistot, rastikoulutus** ja **Gender Issues**-luento.

**Lisäksi liikuntakoulutusta, lääkintäkoulutusta, huoltokoulutusta, räjähdetietoutta** sekä **tehtäväkohtaista koulutusta** annetaan valikoidulle joukolle, esimerkiksi yhteysupseereille. Osalle joukoista annetaan myös **erikoiskoulutusta**, esimerkiksi kuljetusopetusta tai tulityökurseja.

Viikonlopun rastikoulutuksessa osallistun vain ”Henkiä pelastavan ensiavun”- kurssille, sillä muut koulutukset tapahtuvat maastossa liikkuen,

---

<sup>29</sup> Bosnia ja Hertsegovinassa suomalaiset joukot sijoittuvat Pohjoiseen taisteluosastoon (MTFN:ään). Operaatio on alunperin YK:n valtuuttama NATO-operaatio. Tämän perusteella puhutaan taistelujoukoista, eikä esimerkiksi rauhanturvajoukoista, kuten YK:n operaatioissa.

suunnistaen sekä räjähteitä tunnistaen ja ampumaradalla ampuen. Kun rauhanturvaajat ovat maastossa harjoittelemassa tai muualla kuin luennoilla, minulla on mahdollisuus haastatella kolmea kouluttajaa.

Tässä luvussa 3. käyn lyhyesti läpi koulutuksen kronologian ja päiväohjelman. Seuraavassa luvussa 4. tarkastelen lähemmin Gender Issues-luentoa, toimialuekoulutusta sekä terveystieto- ja ensiapukoulutusta; niitä luentoja, joissa sukupuolesta puhutaan eksplikoidusti. Myöhemmin analyysiluvuissa 5. tarkastelen sukupuolen merkityksellistämistä myös haastatteluissa ja oppaissa, sekä kuvaan niitä teemoja, joiden kautta sukupuoli merkityksellistyy sotilaallisessa rauhanturvakoulutuksessa.

Säkylässä tapahtuvan Bosnia-koulutuksen kouluttajina toimii pääsääntöisesti upseereita, kaikki miehiä, sen sijaan ensiapukoulutuksen pitää Porin prikaatin naispuolinen terveydenhoitaja. Haastatteluissa saan myöhemmin kuulla, että kyseisen rauhanturvaoperaation osalta suomalaisia naisia toimii ammattitehtävissä etenkin operaation viestijoukoissa.

Säkylässä sain kokea osittain sitä varuskuntaelämää, jossa rauhanturvaajat elävät toimialueella Bosniassa puoli vuotta tai vuoden. Vaikka olin aikaisemmin vierailut varuskunnissa muutaman tunnin kerrallaan, olin tullut vakuuttuneeksi, etten pystyisi elämään alueella, jossa äänimaailma on niin kova ja pelottava. Tällä kertaa minun on kuitenkin vietettävä useampi vuorokausi yhtämittaisesti varuskunta-alueella. Onneksi alueella ei ollut juuri sotaharjoituksia, eivätkä ammuntaradat ole niin lähellä, että konekiväärien äänet kantautuisivat luokka- ja majoitusalueelle. Pohdin, voiko näihin ääniin tottua ja miten ne vaikuttavat alitajuntaan, vaikkakin täällä kaikki tietävät räiskinnän äänen liittyvän vain taisteluharjoitteluun. Rauhanturvaajat ovat vapaaehtoisesti lähdössä todellisille kriisialueille, joissa aseiden äänet merkitsevät sitä, että uhkia, miinoja ja räjähteitä on kaikkialla. Rauhanturvaaja työskentelee alituisessa valppaudessa aistit herkkinä tunnistamaan vaaran. Usein ei mitään kuitenkaan tapahdu, ja turhautumisen sietokyky on taistelijan tärkein ominaisuus.



Nämä varuskunnan äänet eivät ole ainoita seikkoja, joiden vuoksi epäilen omaa kykenevyyttäni lähteä kenttätöihin sota-alueelle. Myös luokkaopetuksessa esitettävät diat miinojen ihmisruumiille aiheuttamista tuhoista saavat luento seuraavana yönä näkemään painajaisia. Vaikka koulutus on asiallisen viileää ja toteavaa, visuaalinen materiaali vaikuttaa alitajuntaani. Mietin, olenkohan ainoa, joka herää miinakoulutuksen jälkeisenä yönä kylmään hikeen. Eikö ketään muuta pelota, vaikka Bosnia on maailman miinoitetuimpia maita? Pelosta ei missään vaiheessa koulutusta puhuta, vaan asiat esitetään informatiivisinä faktoina, ja niin, että peloille tai kauhulle ei anneta tilaa.

Luokkahuoneet, joissa luennointi tapahtuu, ovat parakkien ensimmäisessä kerroksessa, toisessa kerroksessa on koulutettavien majoitustilat. Itse majoitun kauempana, rauhallisessa vierashuoneessa puolen kilometrin päässä varuskuntaparakeista. Luokkahuoneet ovat askeettisia vanhoine puisine pulpettirivistöineen, joita on kolme rinnakkain. Luokkaan mahtuu satakunta ihmistä, tällä kertaa koulutettavia on 82, joten luokka ei ole aivan täynnä. Pulpettirivit ovat varmaan aikoinaan varusmiesten käyttöön suunniteltuja, sillä isompien miesten on selvästi vaikea istua niissä tunti toisensa jälkeen. Valaistus on hämärätkö, päivänvalo pilkistää luokan takaa kapeista ikkunoista. Neonlamput loistavat himmeästi ylhäällä katossa. Luokan edessä sijaitsevat valkoiset tussitaulut ja kouluttajien pöytä, jolta löytyy kattavasti tietoteknisiä apuvälineitä. Kaikki kouluttajat käyttävät PowerPoint – tekniikkaa. Opinto-ohjelman mainitsemaa kielikoulutusta ei tässä koulutuksessa järjestetä, vaan sen tilalla katsotaan 8-tuntista BBC-dokumenttiä, jossa kuvataan taustoja 1990-luvulla tapahtuneelle Jugoslavian hajoamiselle. Ensiapukurssi suoritetaan terveystaseman tiloissa. Rastikoulutukset tapahtuvat maastossa ja ammunnat ampumaradalla.

Luokkahuoneessa, jossa suurin osa koulutuksesta annetaan, istun yleensä ensimmäisessä rivistössä, opettajasta vasemmalla hieman vinottain, jotta näkisin suurimman osan koulutettavista sekä opettajan yhtäaikaaisesti. Luokassa on sen verran viileää, että koulutettavat osallistuvat koulutukseen maastopuvuissa. Erotun joukosta ainoana siviilipukuisena, ja ensimmäisen

päivän aikana tunnen oloni hieman kiusalliseksi erottuessani muista kuulijoista. Koska kukaan ei kuitenkaan hämmästele asustustani, uskon, että ensimmäisessä tulopuhuttelussa, joka pidettiin ennen kentälle tuloani, joukolle oli alustavasti kerrottu, että koulutusta tulee seuraamaan opiskelija.

Koordinaattori kysyy ensimmäisen havainnointipäivän iltana haluanko tulla esitellyksi. Kapteeni tietää, että teen naistutkimuksen pro gradua Tampereen yliopiston Naistutkimuksen laitokselle. Seuraavana aamuna hän kuitenkin esittelee minut ”tutkijana Valtioneuvoston kansliasta”, joka oli silloinen työpaikkani, mutta ei tehtävänimikkeeni. Hän ei kuitenkaan kerro tutkielmani aihetta koulutettaville. Esittelyn jälkeen moni koulutettava tuleekin kyselemään siitä, ja kerron lyhyesti sen olevan YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1325 toimeenpano, eli sukupuolinäkökulman huomioonottaminen rauhanturvakoulutuksessa. Vastaukseni herättää positiivista kiinnostusta ja moni koulutettava ilmaisee myönteistä kannustusta tutkimukselle.

## **Keskiviikko**

Ensimmäinen koulutuspäivä kuuluu koulutettavilta hallinnollisten ja käytännöllisten asioiden hoitamiseen: rokotusten saamiseen, juoksupuoteihin ja varustautumiseen. Virallisempaan osuuteen kuuluu koulutuksen varsinainen avaus. Tulopuhuttelu on koulutuksen muodollinen aloitus, jonka pitää prikaatin komentaja parakin luokkahuoneessa, jossa myös suurin osa teoriatunneista tullaan pitämään. Miehistö istuu valmiina pulpettirivistöissä. Kaikki odottavat valppaina, kunnes koulutuskoodinaattori ovelta ilmoittaa kuuluvalla äänellä komentajan saapumisesta: ”Huomio!” Koulutettavat nousevat maastopuvut kahisten seisomaan ja komentaja saapuu luokkaan. Komentaja antaa luvan istua, jonka jälkeen hän luo hitaasti katseensa yli yhtenäisten, maastopukuisten koulutettavien joukon:

- ”Kahdeksankymmentäkaksi henkilöä. Joukossa on kaksi naista. Tytöt nostakaa käsi ylös. Nimeni on X.X. Tervetuloa rotaatiokoulutukseen.”

Kun myöhemmin luen näitä muistiinpanoja, jotka olen kirjoittanut niin kuin ne olen kuullut, jään ihmettelemään. Tulopuhuttelussa olen ensimmäisessä luokkatilanteessa, ja pyrin keskittymään muistiinpanojen mahdollisimman tarkkaan kirjoittamiseen. Palaan muistikuvissa tilanteeseen, jossa kaikki tapahtuu nopeasti ja sotilaallisen ryhdikkäästi, mikä sillä hetkellä tuntuu luontevalta. Vasta muistiinpanojani lukiessa alan vakuuttua siitä, että naistutkijan läsnäolollani saattoi olla vaikutusta myös kouluttajien tapaan valikoida sanansa sekä pyrkimyksenä sukupuoli huomioonottavaan kommunikaatioon. Vasta muistiinpanoja lukiessani tulin tietoiseksi, että tutkijan rooli on ristiriitainen ja vuorovaikutuksellinen. Tutkijan olemassaolo luokkatilanteessa voi muuttaa koulutustilanteita ja vuorovaikutusta kouluttajan ja koulutettavien välillä (Tolonen 2002, 52–54). On luonnollista ja inhimillistä, että mikäli kouluttajat tietävät tutkimuksen aiheen, he painottavat asioita eri tavoin ja valitsevat sanansa toisin, kuin tilanteessa, jossa ei ole ulkopuolista havainnoijaa. On myös luonnollista, että kaikki kouluttajat eivät suhtaudu positiivisesti ulkopuolisen tutkijan läsnäoloon (sama 54). Tutkimuslupa ja puolustusvoimien avoimuuspolitiikka kuitenkin mahdollistivat havainnoivan osallistumisen rauhanturvakoulutukseen.

Tulkitsen tulopuhuttelutilanteen niin, että komentaja on juuri ennen luokkaan astumistaan saanut kuulla, että luokassa on siviilipukuinen tutkija, joka tutkii sukupuolisensitiivisyyttä rauhanturvakoulutuksessa. Tämän kuultuaan komentaja pyrkii käyttäytymään sukupuolisensitiivisesti, koska asiakirja 1325 siihen velvoittaa. Vasta puhtaaksikirjoitettuina muistiinpanoina hahmottuu, että sukupuolen huomioiminen heti puhuttelun alussa ei ole kovin luonteva lähestymistapa, mutta komentajan sanat osoittavat, että rauhanturvakoulutuksessa ollaan tietoisia ja halukkaita toimimaan sukupuolisensitiivisesti.

Komentaja puhuu myös yhteishengen luomisesta korostaen sitä, että rauhanturvaajat edustavat Suomea, ja siksi jokaisen on tehtävä parhaansa kansainvälisissä tehtävissä. Keskeisinä teemoina lyhyessä puhuttelussa ovat koulutusajan aktiivisuus, läsnäolon velvoite koko koulutuksen ajan sekä

”oikea asenne” rauhanturvatehtävissä. Oletan, että oikeasta asenteesta tulemme kuulemaan lisää lähipäivinä. Oletan myös, että rauhanturvaajat ovat valikoituneet jo monen karsinnan kautta tähän rotaatiokoulutukseen, joten heillä varmastikin on asenne kohdallaan.

## **Torstai**

Itse odotan tätä päivää innolla, sillä tänään ohjelmassa seuraavat sotilaspastorin luento alueen uskonnosta ja kulttuurista sekä iltapäivällä on vuorossa Gender Issues-luento ja sen jälkeen perehtyminen joukon tehtäviin Bosniassa. Illalla ohjelman mukaan on erikoiskurssi, eli toimialueen kieleen ja kulttuuriin perehtymistä. Tässä koulutuksessa kieleen ja kulttuuriin perehdytään BBC:n *The Death of Yugoslavia*- dokumentin avulla. Kokoonnumme seuraamaan Jugoslavian romahtamisen ja poliittisen historian epookkia kolmena iltana peräkkäin.

## **Perjantai**

Kolmantena päivänä tuntuu, että alamme sopeutumaan tiiviiseen päivärytmiin. Aamusta käymme läpi palvelussuhde-ehtoja, sodan oikeussääntöjä, voimankäyttöä säännöksiä, liikkumista toimialueella ja turvallisuusmääräyksiä. Sen lisäksi koulutettavat saavat esittää kysymyksiä sotilaslakimiehelle. Iltapäivällä toimialuekoulutus jatkuu. Sen jälkeen suoritetaan fyysisen kunnon testejä ja annetaan lääkintäkoulutusta. Lisäksi viestijoukoille ja kuljetusjoukoille järjestetään omaa koulutustaan. Operaatioalueen historia ja kieli II- jaksossa jatkamme BBC- dokumentin seuraamista.

## **Lauantai ja sunnuntai**

Viikonlopun rastikoulutukseen koulutettavat osallistuvat ryhmissä. Ensiavun ja miinatietouden teoriaosuudet ovat luentomuotoisia ja maaston

rastitehtävissä harjoitellaan näiden lisäksi paikantamista ja ampumista. Osallistun koulutusten luokkatilanteisiin, mutta maastojaksojen aikana kirjoitan muistiinpanoni edellisiltä päiviltä tietokoneelle. Koska muistiinpanojen tekeminen maasto-olosuhteissa olisi mahdotonta, maastokoulutusta olisi parempi tallentaa audiovisuaalisella laitteistolla. Tähän minulla ei kuitenkaan ollut tutkimuslupaa eikä teknistä varustusta. Neljännen päivän iltana katsomme loppuun BBC:n dokumentin. Kaikki ohjelmassa haastatellut ovat olleet miehiä ja konflikti näyttäytyy dokumentin kautta kansainvälisen politiikan ja miehisen toimijuuden kenttänä.

## **Maanantai ja tiistai**

Viimeisenä miehistön koulutuspäivänä käydään läpi hallinnollisia ja käytännön asioita: palvelussopimuksen allekirjoittamisia ja matkalippujen lunastamisia. Viimeisenä joukon yhteisenä ohjelmana koulutusjaksolla prikaatin komentaja luovuttaa joukon Puolustusvoimien kansainvälisen keskukselle Niinisaloon. Tästä eteenpäin Niinisalo vastaa rauhanturvaajien lähettämisestä viikon kuluttua Bosniaan. Loppupuhuttelu suoritetaan urheilukentällä komentajan johdolla. Joukko-osasto marssii sotilaallisesti kentälle ja järjestäytyy riviin hyvän aikaa ennen komentajan saapumista. Kentän reunalle on saapunut muutama kriisinhallintasektorin siviilityöntekijä seuraamaan loppupuhuttelua. Iltapäivällä koulutettavat kyyditään Tampereen rautatieasemalle tai jatkokoulutukseen Helsinkiin ja Niinisaloon. Bosniaan lähtöön on tästä hetkestä viikko. Pienelle osalle joukkoa annetaan vielä seuraavana päivänä erikoiskoulutusta, jonka jälkeen hekin lähtevät kotiin valmistautuakseen lähtöön toimialueelle.

## ***Paikantuminen varuskuntaelämään***

Ennen kenttätöitä joudun pohtimaan omaa paikantumistani hegemoniseen koulutusinstituutioon ja sen paljolti normaalista arkielämästä poikkeavaan käyttäytymiseen. Peruskouluissa tehdyissä etnografioissa tutkijoiden

paikantuminen on ollut opettajien ja oppilaiden välimaastossa. Suomalaista kouluetnografiaa tehneet tutkijat esittävät, että ero kouluetnografian ja vieraita kulttuureita tutkivan etnografian ero on siinä, että kouluetnografia on tutkijalle tuttu kenttä (Gordon & al. 2000, 43). Omassa aineistonkeruussani taas armeijan diskurssi oli edeltävältä työuraltani kielellisesti ja käyttäytymissäännöiltään tuttu, mutta fyysisesti olen nyt ensimmäistä kertaa sukeltamassa varuskunnan arkeen. Vertaisryhmääni kuuluivat siis akateemisen koulutuksen saaneet upseerikouluttajat, mutta toisaalta istun koulunpenkeillä kuuntelemaan yhdessä laajasti edustettujen ammattikuntien kanssa, jotka olivat lähdössä työskentelemään Bosniassa eri tehtävissä, kokista viestiasentajaksi tai postivirkailijasta yhteysupseeriksi.

Olen havainnoidessani jatkuvasti tietoinen sukupuolen olemassaolosta, vaikka varuskunnassa sukupuolet eivät fyysisesti juurikaan erotu toisistaan. Siviilivaatteissa tunnen itseni enemmän sukupuolitetuksi kuin maastopukuiset miehet ja naiset. Maastopuku ikään kuin suojaa katseelta ja häivyttää sukupuolen, mutta koen siviilivaatteeni alastomuutena, koska minua ei suojaa maastopukukuosi. Siviiliys on kuitenkin etu, sillä Porin prikaatin henkilökunta kuin rauhanturvakoulutettavatkin kohtelevat tutkijaa sillä arvostuksella ja kunnioituksella, joka mielikuvani mukaan perinteisessä tutkimusmatkailussa antropologille tai etnografille on suotu.

Porin prikaatissa tutkijaa odottaa täydellinen vieraanvaraisuus, johon kuuluu ilmainen majoitus, kuljetukset lähimmältä juna-asemalta ja takaisin sekä mahdollisuus käyttää atk-laitteita. Ainoaksi omaksi huolekseni jää ruokailu, jonka hoidan sotilaskodin kahvilassa ja kuivamuonalla, jota olen viikoksi kaappiini varannut. Päädyn viettämään luentojen väliset tauot itsekseni, sillä haluan tiiviiden koulutuspäivien välillä pitää pienen yksityisyyden tilan. Siksi päädyn ruokailemaan ja kahvittelemaan sotilaskotiin sekä selaamaan päivän sanomalehtiä, enkä lähde ryhmän kanssa yhteisille tauoille. Näinä puolen tunnin – kolmen vartin pituisina ”hiljaisina hetkinä” pyrin kasaamaan ajatuksiani ja kohentamaan tutkijan rooliani niin, etten menettäisi kriittistä herkkyyttäni havainnoida annettua informaatiota ja analysoida tapaa, jolla sitä paikallisessa kulttuurissa jaetaan.

Itselleni on yllättävää havaita, miten ennestään toisilleen vieraiden ihmisten välille muodostuu vajaassa viikossa kiinteä yhteys, jota armeijakielellä kutsutaan ryhmäkiinteydeksi. Joukkojen yhteisöllisyys muodostuu paitsi yhdessä jaetusta ajasta ja tilasta sekä yhtenäisestä vaatetuksesta ja käyttäytymisestä, mutta myös tulevista tavoitteista ja tehtävistä. Koska oma tutkimuksellinen tavoitteeni eroaa koulutettavien tavoitteesta, koen että tarvitsen omaa tilaa ja aikaa palautua koulutustilanteista. Tarvitsen rauhaa edes hetkittäin palata omaan viitekehykseeni ja naistutkijan rooliini. Silti kurssin lopussa harmittaa, etten ole lähdössä Bosniaan, vaan Tampereelle palauttamaan laitokselta lainaamani kannettavaa tietokonetta.

On yllätys, miten kenttätyössä kokemani vahva yhteishenki ja sotilaallinen reippaus vaikuttavat positiivisuudellaan. Yhteenkuulumisen tarve on yllättävä affekti, jota en osannut ennakoida, sillä viikon lopussa tuntuu haikealta luopua tästä ilmapiiristä, vaikka kotiin on jo ollutkin ikävä. Haastattelemiani kouluttajat toivottavat minut tervetulleeksi paikanpäälle Bosniaan seuraamaan, miten koulutus jatkuu tukikohtissa. Tiedostan kuitenkin opinnäytteen rajat, joten vasta mahdollisessa jatkotutkimuksessa tämä olisi ajankohtaista. Myöhemmin ymmärrän, että tiiviin koulutuksen päämäärä on nimenomaan tämän yhteishengen, ryhmäkiinteyden nostattaminen. Ryhmytyminen ennen toimialueelle lähtöä on ehkä koulutuksen keskeisin asia, koska rauhanturvaajat jakavat tiiviisti seuraavat kuukaudet yhdessä, sekä elävät paineensietokyvyn rajoilla alituisessa valmiudessa siihen, että jotain voi tapahtua vaikka todennäköisemmin mitään ei kuitenkaan tapahdu. Koulutusvaiheessa ihmiset tutustuvat ja työhön liittyvät hierarkiat on selvitetty, joten koulutuksella luodaan edellytykset tehokkaalle työskentelylle heti toimialueelle laskeutumisesta lähtien.

## **4. ”Jätkille on puhuttava jätkien kieltä” – Rauhanturvakoulutuksen sukupuolittunut puhe luennoissa**

Tässä luvussa kuvailen luentojen sisältöä ja niiden etenemistä. Esittelen aineistoni kannalta tärkeimmät luennot ja palaan niihin myöhemmin analyysivaiheessa eri teemojen yhteydessä. Keskityn aluksi Gender-luentoon sen keskeisyyden vuoksi ja myöhemmin esittelen muita luentoja. Luennoimassa on talon omaa väkeä, Puolustusvoimien palkattua henkilökunta Säkylästä ja Bosniasta. Kouluttajat siis ovat kaikki miehiä, paitsi ensiapukouluttajana on naispuolinen terveydenhoitaja.

Siteeratessani kouluttajia joko koulutus- tai haastattelutilanteessa, esitän heidän lauseensa sitaateissa. Viitatessani taas diojen teksteihin, esitän diakokonaisuudet kehyksissä ja vain valittuja otteita niistä kursivoiden ilman kehyksiä. Toisin sanoen esitän puhutun aineiston sitaateissa ja kirjalliset tekstiotteet (PowerPoint materiaalien tekstit tai oppaiden tekstit) kursivoituna. Alkuperäiset diat löytyvät liitteistä 2-4.

### ***Luento: Gender Issues & Rauhanturvaajan käyttäytymissäännöt***

Sukupuolesta puhutaan eksplisiittisesti Gender Issues-luennolla. Tässä luvussa kuvailen ja annan sitaatein esimerkkejä retoriikasta, jossa sukupuolta merkityksellistetään koulutuspuheessa ja luennon sisällössä.

Koska Puolustusvoimat ovat Suomessa vastuullinen taho asiakirjan 1325 toimeenpanemiseksi sotilaallisessa kriisinhallinnassa, organisaatiossa on katsottu parhaaksi luennoida aiheesta. Tämän luennon nimi on Gender Issues-luento. Tästä syystä oletan, että luennolla käsitellään asiakirjan 1325-teemoja: siitä, mitä sukupuolen valtavirtaistamisella ja huomioonottamisella



tarkoitetaan, sekä muutoksia, mitä sota ja sen jälkeinen kriisi sukupuolijärjestelmälle aiheuttaa.

Se, että Gender Issues-luennon englanninkielistä otsikkoa ei ole suomennettu eikä sen taustasta kerrota, kertoo kuulijoille, että luennossa on kyse enemmän kansainvälisistä vaatimuksista kuin suomalaisesta tarpeesta. Kouluttaja vahvistaakin meille, että rauhanturvaoperaatioiden tasa-arvoisen käyttäytymisen taustalla ovat ”kansainväliset sopimukset, jotka takaavat tasa-arvon toteutumisen operaatioissa”. Englanninkielinen otsikko voi avautua vain sellaiselle, joka on jo aiemmin perehtynyt biologisen ja sosiaalisen sukupuolen käsitteisiin. Varusmieskoulutuksessa tai upseerikoulutuksessa ei *gender*- asiaa sotilaille kouluteta, joten on todennäköistä, että *gender*- on suurimmalle osalle uusi termi.

Otsikko Gender Issues herättää mielenkiintoa epämääräisyydellään, mutta todennäköisesti myös etäännyttää kuulijaa aiheesta, sillä vieraskielinen otsikko esittää implisiittisesti ongelmien olevan muualla, ei omassa yhteiskunnassamme tai sukupuolijärjestelmässämme, koska siitä ei voida puhua suomeksi.

Virallisessa ohjelmassa, jonka olin saanut tiedostona etukäteen, sukupuolisensitiivisyyttä esittelevän luennon nimi oli *Toimialue-koulutus: Gender Issues – sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen rauhanturvaajana*. Kouluttajana toimivan kapteenin dioissa otsikkoina on kuitenkin tästä poiketen: *Gender Issues & Rauhanturvaajan käyttäytymissäännöt*. Otsikon ensimmäinen osa, Gender Issues, on rotaatiokoulutuksessa ainoa luento, jonka otsikko on englanninkielinen molemmissa lähteissä. Koulutuksessa alaotsikko on suomenkielinen, mutta aiheet on yhdistetty & -merkillä. Otsikot on kirjoitettu erilaisilla kirjaisimilla. Alaotsikkossa on käyetty gemenaa kun taas pääotsikko on kirjoitettu versaalilla.

GENDER ISSUES  
&  
Rauhanturvaajan käyttäytymissäännöt

Luento toteutetaan PowerPoint-diajen avulla, kuten suurin osa luennoista ja kuvia on yhteensä 25.

Käytännössä sukupuolen käsitteen tematiikkaa – Gender Issues – käsitellään luennon kuvissa 1–6 (liite 2), jonka jälkeen siirrytään käsittelemään erityisesti ihmiskauppaa ja prostituutiota dioissa 7–15. Dia 16 on otsikoitu: ”Rauhanturvaajan on...”, josta alkaa käyttäytymissääntöjen esittely. Koulutuksen aiheina siis on sodan vaikutukset sukupuolirooleille (6 diaa), ihmiskauppa ja prostituutio (9 diaa) sekä rauhanturvaajan käyttäytymissäännöt (10 diaa)

Gender Issues luennon pitää kapteeni, jonka päätoimena on vastata rauhanturvaajien palvelussuhdeasioista. Kouluttaja kertoo myöhemmin haastattelussa, että hän on perehtynyt luentonsa aiheeseen internetissä. YK:n internetsivuilta hän oli löytänyt ”gender-materiaaleja”<sup>30</sup>. Näitä materiaaleja ei kuitenkaan suoranaisesti käytetä tai näytetä, eikä niihin viitata koulutustilanteessa. Kouluttajan mukaan suomalainen Gender-koulutus vastaa kansainvälisiä vaatimuksia ”koska luento perustuu YK:n internetissä esittämiin kriteereihin”. Kouluttaja selityksen omaisesti jatkaa, että Puolustusvoimilla oli tarkoitus kouluttaa oma *gender*-asiantuntija naispuolisesta sosiaalikirurgista, joka oli käynyt jo alan koulutuksessa Irlannissa, mutta tämä oli jäänyt äitiyslomalle talvella. Tuntemattomassa sotilaassa alikersantti Rokka lausuu: ”Sota ei yhtä miestä kaipaa”. Uskon, että sukupuolen valtavirtaistamisen eteneminenkään ei nytkään ole yhdestä naisesta kiinni.

---

<sup>30</sup> esim. <http://www.unficy.org/Gender%20Affairs/start-grp.html> vuodelta 2004 ja [http://www.womenwarpeace.org/1325\\_toolbox](http://www.womenwarpeace.org/1325_toolbox) ja <http://www.genderandpeacekeeping.org/>

## Gender suomeksi?

*Gender*- sana on englantia ja sen suomenkielinen vastine tarkoittaa lähinnä sosiaalista sukupuolta tai kulttuurisesti rakennettua sukupuolta. *Gender*-käsitteen sisältö on muuttunut naistutkimuksen ja sukupuolen tutkimuksen historian aikana. Alun perin termi lanseerattiin, jotta yhteiskunnassa eri toimijuudet ja valtasuhteet voitaisiin tehdä näkyviksi.

Jatkossa kutsun sosiaalisen sukupuolen käsitettä *gender*-termillä, jotta voin verrata sitä rauhanturvakoulutuksen *gender*-puheeseen.<sup>31</sup> otettiin angloamerikkalaisen naistutkimuksen piirissä käyttöön 1970-luvun alussa, kun elettiin feminismiin toista aaltoa.<sup>32</sup> Naistutkijat pyrkivät biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erottamisen avulla osoittamaan, että biologia ei riitä selittämään naisten yhteiskunnallisesti alistettua asemaa. Syyksi alistukseen nähtiin yhteiskunnan valtasuhteet ja sukupuolijärjestelmä, jossa naisille on varattu tietyt hoiva-roolit, ja miehillä on vapaammat vaihtoehdot valita. Ranskalaisen filosofin Simone de Beauvoirin teesi “naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan” (de Beauvoir 1980) lanseerattiin uudelleen angloamerikkalaisessa keskustelussa osoittamaan, että biologia ei määritä ihmisen sukupuolta, vaan että yhteiskunta tarvitsee tätä määrittelyä. Nainen tulee naiseksi vasta patriarkaalisissa valtasuhteissa. De Beauvoir kritisoikin juuri niitä ominaisuuksia, joita naiseuteen ja naisellisuuteen halutaan yhteiskunnissa liittää. Beauvoir näki patriarkaatin vallan olevan este naisten vapautumiselle.

Angloamerikkalaisessa keskustelussa pyrittiin pääsemään patriarkaattikeskustelusta eteenpäin. Pyrittiin etsimään syitä myös yksilöiden valinnoista, joita biologia ei määritä. *Gender*-termin otti käyttöön englantilainen Ann Oakley kirjassaan *Sex, Gender and Society* (1972)

---

<sup>31</sup> Suomalaisessa naistutkimuksen kontekstissa *gender* on lähes aina suomennettu sosiaalseksi sukupuoleksi, mutta suomeksi ei itse *gender*-sanaa käytetä. Tässä tutkielmassa kursivoin sanan *gender* tarkoittaessani sillä sukupuolen pohtimista naistutkimuksen kontekstissa. Kursivoimatonta *gender*-sanaa käytän silloin, kun kirjoitan siitä Bosnian koulutuksen merkityksenannossa.

<sup>32</sup> Feminismin toinen aalto syntyi Simone de Beauvoirin Toisen sukupuolen (1948, *Le Deuxieme Sexe*) jälkimainingeissa 1960-1970-luvuilla, kun länsimaisten naisten asema ei ollut yhtäläisistä oikeuksista huolimatta edennyt suhteessa naisten koulutustason kasvuun. Naiset heräsivät siihen, että työelämässä vallitsi edelleen jyrkkä epätasa-arvoisuus. Toinen aalto halusi nostaa esille nais erityisyyttä ja sisarellista solidaarisuutta.

pohtiessaan kotirouvien ja äitien rooleja. Feminismin toisen aallon huipulla ajatus sukupuoliroolien muuttamisesta oli keskeinen ja miehiä haastettiin osallistumaan lasten kasvatukseen. Roolimalleilla nähtiin olevan keskeinen merkitys positiivisen muutokseen tuottamiseksi yhteiskunnassa (Rubin 1975). Rubin esitteli sex/gender-käsitteen teoretisoidessaan sukupuolia segregoivaa kulttuurista järjestemää ja paljasti, että sorto ei ole välttämätöntä, vaan se on sosiaalisten suhteiden tulos, jota voidaan muuttaa. Sex/gender ajattelussa gender, sosiaalinen sukupuoli on biologisten sukupuolten (sex) sosiaalisen organisoinnin tulos. Sosiaalinen sukupuoli ymmärretään sukupuoli-identitetinä, joka ei ole seurausta ainoastaan biologiasta vaan myös historiasta, sillä eri yhteiskunnissa esiintyy erilaisia käsityksiä, normeja ja vaatimuksia sukupuolten rooleista ja käyttäytymisestä. (Liljeström 1996, 113- 118.)

Sex/gender erottelu edesauttoi naisliikkeitä nimenomaan naisten yhteiskunnallisen roolin kasvattamisessa. Esimerkiksi pohjoismaissa 1980-luvulla kyettiin sex/gender-teoriaan perustuen osoittamaan työelämän sukupuolia eriarvoistavia käytäntöjä ja syrjintää, jotka perustuivat asenteille ja haluttomuudelle jakaa valtaa ja vaurautta. Ongelmaksi kuitenkin muodostui se, että sex/gender ajattelu itsessään perustuu binaariselle ajattelulle, materiaaliselle ruumiille ja toisaalta kulttuuriselle roolille (Grosz 1995, 21). Feministisen teorian kritiikin kohteeksi 1990-luvulla muodostuikin se, että sex/gender ajattelussa biologia ymmärretään edelleen essentialistisesti sukupuolta ja seksuaalisuutta määrittävänä muuttumattoman tekijänä. Historian ja kulttuurin vaikutusta biologisen sukupuolen merkityksellistämiseen pohti Judith Butler teoksessaan *Hankala Sukupuoli* (Gender Trouble 1990/ suom. 2006). Kirjassaan Butler pohtii sitä, että myös biologinen sukupuoli on kielessä ja teoissa tuotettua, ja siksi sukupuolen normatiivisiä käsityksiä voidaankin muuttaa performatiivisesti, toisin esittämisen kautta. Butler ei kiistä, ettei biologiaa tai ruumiillisuutta olisi, päinvastoin hän kiinnittää huomiota siihen, että niitä voidaan merkityksellistää uudelleen teoissa ja käytännöissä. Tullessa 1990-luvulle alettiin siis ymmärtää, että biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erottaminen

ja kiistat sosiaalisen sukupuolen merkityksistä eivät niinkään haasta sukupuoliepäsymmetrioita, vaan myös uusintavat niitä (Butler 2006, 54-63).

Nykypolitiikassa ja virallisissa ohjelmissa sekä kansalaisjärjestöissä *gender*-käsite on kuitenkin lähes riisuttu sen aiemmasta feministispoliittisesta sisällöstä. (Zarkov 2008, xvii.) *Gender*-termiä alettiin käyttää 1980-luvulla kansainvälisen naisliikkeen ja ihmisoikeusjärjestöjen asiakirjojen ja vaatimusten käsitteenä. Näissä kansainvälisissä asiakirjoissa *gender*-termillä tarkoitetaan paitsi naisia ja tyttöjä, myös miehiä ja poikia, joiden voidaan myös kärsivän sukupuolirooleista ja segregatiosta. Sukupuolen käsitettä, ei kansainvälisissä asiakirjoissa polemisoida, mutta sukupuolisensitiivisyyden (*gender sensitivity*) avulla instituutiot, järjestöt ja liikkeet pyrkivät ottamaan huomioon heikommassa asemassa olevien ihmisten erityistarpeet. Sukupuolen valtavirtaisaminen (*gender mainstreaming*) velvoittaa huomioimaan ilmiöiden, kuten rauhanturvaamisen, vaikutuksia sukupuolille ja myös eri ikäryhmille. Asiakirja 1325 on juuri tämänkaltainen kansainvälinen asiakirja jossa perätään sukupuolisensitiivistä toimintaa sodissa ja konflikteissa ja niiden ratkaisussa.

Bosnian koulutuksessa Gender Issues-luennon aluksi kouluttaja kertoo ensimmäisen kuuden dian avulla millaisia vaikutuksia konflikteilla on paikalliselle väestölle (liite 2). Tämä on tärkeää, sillä tässä implisiittisesti koulutettaville osoitetaan, että konfliktien jälkeisissä yhteiskunnissa valtasuhteita on mahdollista neuvotella uusiksi. Bosnian kouluttaja mainitsee sotien vaikutuksista ”pakolaisuuden, asunnottomuuden ja entisten taistelijoiden roolin korostumisen alueella”. Kouluttaja kertoo lisäksi että ihmisten roolit muuttuvat sotien ja konfliktien myötä, ja myös ”sukupuolten roolit voivat muuttua niin, että turhautumisesta seuraava vastarinta saatetaan kohdistaa niihin, jotka ovat heikommassa asemassa”. Tässä kouluttaja implisiittisesti valottaa taustoja jo seuraavalle teemalleen: ihmissalakuljetuksen ja ihmiskaupan syille Balkanilla. Esimerkkejä siitä, miten sukupuolten roolit voivat muuttua myös niin, että naisten asema yhteiskunnassa kasvaisi kriisin jälkeen, ei sen sijaan koulutettaville mainita.

Diassa 3 käsitellään sukupuolirooleja ja kysytään: *Mitkä ovat miehen ja naisen tehtäviä? Mikä on oikein?* Kouluttaja kertoo, että sukupuolien väliseen suhteeseen vaikuttavat kulttuurierot, sosiaalinen asema ja rotu sekä ikä. Tässä kouluttaja avaa lyhyesti *gender*-termiä kuvaamaan sosiaalista sukupuolta. Tämän jälkeen *gender*- sanaa ei enää luennolla mainita. Diassa 4 kouluttaja esittää, että sukupuoli määrittyy syntymässä, mutta sukupuolen asema yhteiskunnassa riippuu kulttuurista, ja että ”sukupuolten asema vaihtelee ajan myötä”. Biologia representoidaan olemukselliseksi mutta kulttuurin ja yhteiskunnan kerrotaan vaikuttavan sukupuolirooleihin. Tässä ajattelussa on sama lähtökohta kuin Simone de Beauvoirin ajattelussa, että yhteiskunta sosiaalistaa yksilöt miehiksi ja naisiksi. Seuraavassa diassa jatketaan: ”Rauhanturvaaminen vaikuttaa kulttuurin muutoksiin”. Kouluttaja kertoo, että ajan myötä tavat muuttuvat ja arkipäiväistyvät sekä mainitsee, että ”rauhanturvaamisen on tuettava sellaista käsitystä, jossa sukupuolten välinen asema on tasa-arvoinen ja kaikille taataan mahdollisuus turvallisuuteen”. Tässä kiteytyy asiakirjan 1325 sisältö ja odotankin kuulevani miten rauhanturvaajille konkretisoidaan sukupuolen valtavirtaistamista tästä eteenpäin.

Dian 6. otsikko on *Sukupuolten väliset oikeudet*. Hätkähdän sanaa ”väliset”, sillä se ilmaisee naisten ja miesten oikeuksien olevan toisistaan riippuvaisia. Esimerkiksi naisliikkeen syntyhistorian alkuaikoina, kun naiset aloittivat 1700-luvun lopulla taistelun oikeuksistaan, naisten oikeuksien nähtiin heikentävän miesten oikeuksia esim. omistuksen suhteen. Naisten perimisoikeus on uusi asia myös esimerkiksi itsenäisessä Kosovossa. Mutta se, miten naisten oikeuksien nähdään rajoittavan miesten oikeuksia nykyaikana, paljastuu jatkossa. Samassa diassa mainitaan syytä seksuaaliselle väkivallalle ja pakkoprotituutiolle. Dioissa 7-13 esitellään ihmiskauppaa ja pakkoprotituutiota. Tällä on siis jotain tekemistä naisten ja miesten välisten oikeuksien kannalta, ja pohdin asiaa tarkemmin analyysiluvuissa.

Gender-luennon jatkuessa esitellään rauhanturvaajien ja paikallisten välisten seksisuhteiden riskejä (dia 14). Ensimmäisenä mainitaan sukupuolitaudit,

toisena puolueettomuuden menettäminen ja sen riskit koko operaatiolle, mahdollinen kiristys ja painostus, jonka syinä voivat olla *suvun kunnian ja vastuun perääminen* tai suunnitelmallinen rikollinen toiminta. Lisäksi diassa kysytään: *Mitä tehdään, jos rauhanturvaaja saattaa paikallisen raskaaksi (tai tulee raskaaksi paikallisen toimesta?)*, ”kenen on elatusvastuu?”  
(dia 14.)

#### RISKIT SUKUPUOLISUHTEISSA PAIKALLISTEN KANSSA

☒ Sukupuolitaudit

-välittyminen muille kumppaneille, esim. tyttöystävälle

☒ Puolueettomuuden menetys

-toiseen etnisyyteen kuuluvien paikallisten suhtautuminen

☒ Kiristys/ Painostus

-suunnitelmallinen rikollinen toiminta

—”suvun kunniaan” perustuva rikollinen toiminta

☒ Mitä tehdä, jos rauhanturvaaja saattaa paikallisen raskaaksi? (tai tulee raskaaksi paikallisen toimesta?)

-elatusvastuu?

Dia 14

Koulutuspuheessa kuuluu ensisijainen huoli rauhanturvaajan ja mission oikeuksista ja eduista; seksisuhteet paikallisten kanssa tai prostituutioon sekaantuminen ovat riskejä paitsi rauhanturvaajille henkilökohtaisesti, myös koko operaatiolle, sillä siten voi tukea järjestäytyntä rikollisuutta ja ”operatiivisia asioita voi joutua väärin korviin”. Muita suhteita paikallisiin, esimerkiksi ystäväystymisen tai yhteistyön ongelmallisuutta suhteessa tietovuotoihin ei pohdita yhtä painokkaasti, vaan ainoastaan seksisuhteet ovat pohdinnan keskiössä.

Seuraavissa dioissa alleviivataan uudelleen, että naiset ja lapset ovat alueella erityisasemassa ja heidän ihmisoikeuksiaan on kunnioitettava. Heti sen jälkeen muistutetaan, että prostituutio on osa järjestäytyntä rikollisuutta. Dia esittää kysymyksen: ”*Käykö suomalaiset rauhanturvaajat huorissa??*”. (Diat 15-16) Kysymys viittaa julkisuuden paljastuksiin, että kansainvälisen rauhanturvahenkilöstö rikkoo kieltoa olla käyttämättä prostituutiopalveluita

(HS 15.1.2007; B3, liite 7). Kouluttaja kertoo, että rauhanturvaajien tiedetään käyneen bordelleissa, mutta hän ei kerro, että suomalaisia olisi saatu kiinni tai että ketään olisi rangaistu.

Kouluttaja kertoo dia 17 avulla, että rauhanturvaajilla on valta-asema suhteessa paikallisiin ja että rauhanturvaajan valta on taloudellista ja yhteiskunnallista. Se, miten tätä valta-asemaa voidaan sitten käyttää rauhan ja tasa-arvon turvaamiseksi jää hämärän peittoon. Sen sijaan diassa painotetaan, että esimiesasema velvoittaa valvontaan ja kaverikontrollin tulee huolehtia, että ”toiminta pistetään seis, ennekuin hölmöillään”.

#### VALTA

☒ Rauhanturvaajalla on valtaa

- Taloudellista

- yhteiskunnallista

☒ Aseman väärinkäyttö

- Vaarantaa rauhanturvaajan terveyden ja uskottavuuden

- Vaarantaa operaation uskottavuuden

- Tukee paikallista ja jopa kansainvälistä rikollisuutta

☒ ESIMIESASEMAN VELVOITE

- valvonta

☒ KAVERIKONTROLI

- toiminta seis ennen kuin hölmöillään

Dia 17.

Diassa 18 otsikkona on: ”KÄYTTÄYTYMISSÄÄNNÖKSET”, joten siirrymme nyt varsinaisesti luennon alaotsikon teemoihin, vaikka jo edellisissä dioissa käyttäytymissääntöjä käsiteltiin prostituution osalta. Seksuaalikäyttäytymisen teema jatkuu toisella kiellolla: ”Seksuaalinen kanssakäyminen ja julkiset hellyydenosoitukset on KIELLETTY rauhanturvaajilta.” Tämä koskee rauhanturvaajien käyttäytymistä suhteessa paikallisiin, palvelustovereihin, suomalaisiin kuin muihinkin kansainvälisiin toimijoihin. Lisäksi oleskelu yksinomaan vastakkaisen sukupuolen käyttöön varatuissa majoitus- ja muissa tiloissa on kielletty. Mikäli paikallisten luona vierailaan, niin mukana on oltava aina vähintään



kaksi rauhanturvaajaa, ja vierailuihin pitää olla esimiehen lupa ja niiden on liitettävä operatiivisiin tehtäviin.

Diassa 19 lisätään, että rauhanturvaajilta odotetaan puolueetonta käyttäytymistä paikallisia kohtaan. Paikallisia ihmisiä ja heidän kulttuuriaan on kunnioitettava, eivätkä rauhanturvaajien henkilökohtaiset näkemykset osapuolten tekemisistä saa vaikuttaa suhtautumiseen paikallisiin tai tehtävien suorittamiseen.

Lopuksi rauhanturvaajille kerrotaan miten leirin sisäpuolella tulee käyttäytyä. Majoitustiloissa on oltava hiljaisuus klo 22.30 – 07.00. Näinä aikoina ei toisten majoitustiloissa saa olla. Diassa 21 toistetaan, että oleskelu yksinomaan vastakkaisen sukupuolen käyttöön varatuissa majoitus- ja muissa tiloissa on kielletty, sekä että komentajalla on oikeus tarkastuttaa majoitustilat. Dia 22 kertoo alkoholin nauttimissäännöistä ja dian 23 kohdalla muistutetaan, että *rauhanturvaajien toiminnan on oltava läpinäkyvää, sen pitää voida kestää tarkastelu koska tahansa*. Toisaalta kouluttaja muistuttaa, että kaikesta joukoista tapahtuneesta tiedottaminen kuuluu ainoastaan rauhanturvajoukon komentajalle ja PvKvK:lle, *sillä palvelusasiat eivät kuulu sivullisille*.

Gender-luennon lopuksi muistutetaan, että jokainen rauhanturvaaja edustaa koko kansakuntaa ja rauhanturvajoukkoja yleensä niin palveluksessa kuin vapaallakin. Kahdessa viimeisessä diassa esitetään kuvat, joista toisessa on teksti: *Tavoite: Jokainen palaa terveenä ja hyvällä mielellä*. Kuvassa hymyilee maastopukuinen mies vuoristossa ja sen vieressä on toinen kuva jossa suomalaisten panssarivaunut kulkevat jonona balkanilaisessa maisemassa.

Viimeinen dia muodostuu kahdesta kuvasta, joista toinen on Iltalehden lööppi 12.11.2002: *"Lindan tanssityöt strippasivat YK-joukoille"* ja toisessa kuvassa puolialaston mies riisuu housujaan nojaten maastopukuiseen tanssityttöön, jonka pakarat ovat myös paljaina. Dian

koulutustekstissä lukee: ”EI NÄIN!!!” (Liite 2, dia 25). Analysoin myöhemmin kaikkien näiden diojen sisältöä tarkemmin.

Gender-koulutuksen ensimmäiset diat, 0-6 kertovat sukupuolen-käsitteestä, joka muuttuu ajallisesti ja paikallisesti. Koulutettaville muistutetaan, että rauhanturvaajien tulee kunnioittaa naisten ja lasten ihmisoikeuksia. Tämän jälkeen siirrytään ihmiskauppa- ja prostituutioteemaan ja sen jälkeen sujuvasti rauhanturvaajan käyttäytymissääntöihin. Gender-aihetta taustoitetaan siis ensimmäisessä kuudessa diassa, sen jälkeen seuraa prostituutio- ja ihmiskauppainformaatiota 10 diaa ja loput 10 diaa ohjeistavat rauhanturvaajan käyttäytymissääntöjä.

Gender-luennon punainen lanka siis kulkee läpi kolmen teeman: se alkaa mainitsemalla naisten ja lasten oikeudet selventämättä mitä ne ovat, jonka jälkeen siirrytään esittelemään ihmiskauppaa ja prostituutiota ja sitten lopulta käsittelemään rauhanturvaajien oikeuksia ja velvollisuuksia. Luennossa sukupuolesta puhuminen muuttuu puheeksi naisista. Naiset esiintyvät tässä luennossa useimmiten joko uhreina muodossa: ”naisetjalapset” (”womanandchildren”, Enloe 1990) tai kytköksissä prostituutioon ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Rauhanturvaajien käyttäytymissäännöt (Code of Conduct) taas ohjeistavat suhtautumaan siihen, että leirissä ja kohdemaassa sekä lomamatkoilla pitää varoa tauteja ja järjestäytyneitä rikollisuutta. Gender-luennon loppu määrittää rauhanturvaajien sosiaalista käyttäytymistä: nukkumaanmenoajoja, kieltää julkiset hellyydenosoitukset ja alkoholin nauttimista sekä määrittää majoitustilojen käyttöä leirissä.

Minulle luento herättää kysymyksiä siitä, miten konflikti ja sen jälkeinen aika, rauhanturvaoperaatiot, turvallisuus ja vakaus merkitsevät eri sukupuolille Bosniassa. Niinpä kysyn seuraavana päivänä haastattelussa Gender-kouluttajalta, voisiko *gender*-termiä avata koulutuksessa enemmän, puhua sukupuolen valtavirtaistamisesta tai tasa-arvosta laajemmin. Kouluttaja vastaa: — ”Nämä termit ovat vaikeita, ne menevät nuorilla

miehillä yli hilseen. Jätkille on puhuttava jätkien kieltä. On pysyttävä joukko-osaston konkretian tasolla”.

Kouluttaja toki toteaa, että nimenomaisessa Bosnian-koulutuksessa ei ole juuri ole varusmiespalveluksesta päässeitä nuoriamiehiä, vaan joukko koostuu miehistä, joiden keski-ikä on silmämääräisesti yli 30 vuotta, ja keskusteluista päätellen monella on kokemusta jo aiemmilta ”reissuilta”. Mukana on siis varsin kokeneita rauhanturvaajia ja kaksi noin 30-vuotiasta naista, jotka ovat ensikertalaisia. Miehistön kokeneisuutta ja naisten vähyyttä kouluttaja perustelee sillä, että ”Bosnia on haastava paikka miinavaaran takia”.

Armeijaslangissa jätiksi kutsutaan varusmiespalvelustaan suorittavia nuoria miehiä. Vaikka kouluttaja myöntää haastattelussa, että Bosnian koulutettavat eivät ole perinteisiä ”jätkiä”, koulutus ei tarjoa mitään uutta näkemystä sukupuolista tai tasa-arvosta, koska koulutusorganisaatiossa ajatellaan asian olevan vaikea. Asiakirja 1325 velvoittaa, että rauhanturvatehtäviin rekrytoidaan ja koulutetaan henkilökuntaa, joilla on selvyys sukupuolen valtavirtaistamisesta ja sukupuolisensitiivisyydestä ennen toimialueelle lähtöä.

Alkuperäisen koulutusohjelman alaotsikon teemaa: *Tasa-arvon edistäminen rauhanturvaajana*, joka siis oli koulutuksessa muuttunut *Rauhanturvaajien käyttäytymissäännöiksi*, käsitellään yleisellä tasolla muistuttamalla useamman kerran, että ”naisten ja lasten ihmisoikeuksia tulee kunnioittaa, ja tasa-arvoa tulee edistää”. Se, miten tämä kunnioittaminen ja edistäminen konkretisoidaan rauhanturvaajille, liittyy luennon uuteen alaotsikkoon, rauhanturvaajien käyttäytymissääntöihin. Esityksen jälkeen jää vielä viitisen minuuttia aikaa keskustelulle ja kysymysten esittämiseen.

Analysoin myöhemmissä luvuissa tarkemmin miten luennon sisältö vastaa asiakirjan 1325 vaatimuksia ja miten sukupuolen valtavirtaistamisessa onnistutaan naistutkimuksen viitekehyksen kautta.

## **Miinakoulutuksen puuttuva sukupuolisensitiivisyys**

Koska yksi luento sukupuolisensitiivisyydestä ei riitä konfliktien moninaisten sulkupuolivaikutusten ymmärtämiseksi, asiakirja 1325 vaatiikin rauhanturvaajille erityiskoulutusta naisten ja lasten ihmisoikeuksien huomioimiseksi.<sup>33</sup> Itsessään asiakirjassa on myös painotuksia, joita tulisi huomioida toiminnassa ja koulutuksessa. Eräs tällainen kohta liittyy miinatietouden jakamiseen<sup>34</sup>.

Bosnian miinakoulutus rauhanturvaajille oli hyvin perusteellinen, koska räjähteet ovat vakava uhka myös rauhanturvaajille. Luennon aikana pidämme jokainen käsissämme kymmeniä erilaisia miinoja, joista räjähteet on poistettu. Samaan aikaan seinälle heijastetaan kuvia siitä, millaista tuhoa nämä käteen mahtuvat esineet aiheuttavat ihmiselle miinaan astuttaessa tai siihen ajaessa. Kouluttaja kertoo miinojen teknisiä tietoja samalla kun kierrätämme niitä käsissämme.

Suomalaiset ovat kunnostautuneet Bosniassa etenkin miinanraivaustyössä, jonka loppua ei näy. Lisäksi suomalaiset jakavat kouluissa miinatietoutta paikallisille lapsille. Haastatelllessani toista kouluttajaa, joka oli tullut varta vasten Bosniasta kouluttamaan yhteysupseereita, kysymykseeni siitä, miten sukupuolisensitiivisyys on otettu huomioon paikallisten siviilien, tyttöjen ja poikien miinaturvallisuuskoulutuksissa, kouluttaja toteaa: ”Ihan sama onko munat vai munasarjat, se on ihan sama koulutus”. Täsmennän kysymystäni: ”Miten rauhanturvaajat saavat kontaktin paikallisiin naisiin ja tyttöihin työn ja elämänpiirin segregoitumisen vuoksi?”. Esitän kouluttajalle, että juuri naisrauhanturvaajien sosiaalista pääomaa voitaisiin hyödyntää, mutta haastateltavani ei näe tarvetta sukupuolen mukaiselle jaottelulle. Toisaalta hän kertoo, ettei paikallista kulttuuria voida mennä muuttamaan, ”eikä se ole rauhanturvaamisen tehtäväkään.” (Muistiinpanot: haastattelu 2.)

---

<sup>33</sup> [Turvallisuusneuvosto] tiedostaa myös, miten tärkeä on suositus, jonka turvallisuusneuvoston puheenjohtaja esitti tiedonannossaan lehdistölle 8. päivä maaliskuuta 2000 rauhanturvahenkilöstölle annettavasta erityiskoulutuksesta naisten ja lasten suojelussa sekä heidän erityistarpeistaan ja ihmisoikeuksistaan konfliktitilanteissa.  
<http://www.peacewomen.org/1325inTranslation/Finnish.html>

<sup>34</sup> [Turvallisuusneuvosto] painottaa, että kaikkien osapuolten on varmistettava naisten ja tyttöjen erityistarpeiden huomioonottaminen miinanraivaus- ja miinatietoisuushelmien toimeenpanossa.  
<http://www.peacewomen.org/1325inTranslation/Finnish.html>

Haastatellessani Gender-kouluttajaa, hän kertoo haastattelun alussa että esimerkiksi miinakoulutuksessa sukupuolisensitiivisyys toimii. Kyseinen kantahenkilökuntaan kuuluva kouluttaja ei kuitenkaan ole itse toiminut Bosniassa, vaan ollut rauhanturvaajana Libanonissa ja Kosovossa. Kouluttaja mainitsee, että miinaturvallisuuskoulutusta annetaan erikseen poikakouluissa ja tyttökouluissa. Kylissä järjestettävissä ilmoituksissa kutsutaan paikalle sekä miehiä että naisia ja myös naisten toimintakeskusten kautta pyritään tavoittamaan naisia. Lisäksi kouluttaja mainitsee projekteista, jotka ovat edistäneet naisten aktiivisuutta, ja nämä projektit on saatu aikaan siviili- ja sotilaskriisinhallinnan yhteistyöllä.

Bosniassa alakoulut ovat yhteiskouluja, ei tyttö- ja poikakouluja. Suurempi ongelma Bosniassa onkin se, että useat perheet eivät katso tyttöjen tarvitsevan koulutusta lainkaan, etenkin maaseuduilla, jossa tytöt eivät käy koulussa yhtä usein kuin veljensä<sup>35</sup>. Bosniassa miesten lukutaito on eri tilastojen mukaan selkeästi miehillä korkeampi kuin naisilla. Esimerkiksi Nations Online-palvelun mukaan lukutaito on miehillä 95 % ja naisilla 78 %<sup>36</sup>. On siis epävarmaa, että lukutaidottomat naiset ovat tietoisia kutsujen sisällöstä, jos kutsuja on levitetty lyhtypylväisiin ja talojen seiniin tai ilmoitustauluille. Tässä vaiheessa uskon, että kouluttaja kertoo enemmän siitä, mitä jossain muualla on hänen kokemuksensa mukaan tehty, mutta näiden kahden haastattelun perusteella juuri Bosnian toimialuekohtaista kartoitusta sukupuolisensitiivisestä näkökulmasta ei ole tehty.

*Pysykää asfaltilla, miinavaara. Bosnia on kaunis maa. Maailman miinoitetuin maa: 1 300 000 miinaa, joista 18 000 paikallistettu. Kestää n. 70-100v. kunnes kaikki on raivattu. (Muistiinpanot: Miinakoulutus. )*

Bosnian koulutuksen miinatietouskoulutuksessa varoitetaan suomalaisia rauhanturvaajia heitä itseään uhkaavasta vakavasta työturvallisuusriskistä. Koulutuksessa ei kuitenkaan kerrota miten paikallisille jaetaan miinatietoutta ja millaisia toimenpiteitä se aiheuttaa. Toisaalta

---

<sup>35</sup> <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/VBOL-6D8HXF?OpenDocument>

<sup>36</sup> [http://www.nationsonline.org/oneworld/bosnia\\_herzegovina.htm](http://www.nationsonline.org/oneworld/bosnia_herzegovina.htm)

rauhanturvaajia muistutetaan, että sodasta alkaa olla niin kauan, että paikalliset, jotka liikkuvat jalan tai kärryillä, tietävät paremmin vaaravyöhykkeet kuin jeepeillä tai panssarivaunuilla kulkevat rauhanturvaajat.

## **Terveystieto- ja ensiapukoulutusten sukupuolisensitiivisyys**

Koulutukseen sisältyy lääkintähuollon osuus: luento terveystiedosta sekä ensiapukurssi liittyen rastikoulutukseen. Luennoitsijaksi on tullut miespuolinen kenttäsairaanhoitaja suoraan Bosniasta, joten hän tuntee hyvin paikalliset olosuhteet. Ensiapukoulutuksen pitäjä on naispuolinen terveydenhoitaja, joka kuuluu Porin prikaatin palkattuun henkilökuntaan.

Kenttäsairaanhoitaja kertoo toimialueen terveysriskeistä ja terveydenhuollosta PowerPointien avulla. Merkittävimpiä terveysriskejä ovat räjähteet, miinat, uxot sekä liikenne, josta kouluttaja kertoo, että jos Suomessa on noin 200 kuolonkolaria/vuosi, Bosniassa niitä on 3000 (väkiluku n. 4miljoonaa). Liikennekulttuurista ja huonoista teistä varoitetaan lähtijöitä. Myös ympäristötekijöissä on riskejä. Kouluttaja kertoo, että ilmanlaatu on ajoittain huono teollisuuden ja pölyn vuoksi, mutta vuoden paikalla olevilla ei pitkäkestoisia haittoja ole, vain tilapäisiä häiriöitä. ”Paikallistaloissa voi olla asbestia, sekä Balkan Grillissä” (eräissä tukikohtien rakennuksissa). Eksoottisia tartuntatautien ehkäisemistavoista kerrotaan, että henkilökohtainen hygienia ja käsienpesu ovat tärkeitä. Kenttäsairaanhoitaja neuvoo käyttämään desinfiointiaineita käsienpesun lisäksi.

”Paikallisten kanssa tekemisissä olevat, LOT-miehet:  
Turvallisia ruokalajeja: Leivät, kuivat viljatuotteet, kuumat liha- ja kalaruoat, keitot  
Kuumana tarjoiltavat vihannekset, kuorittavat vihannekset  
Jotain näistä on hyvä ottaa, ettei loukkaa, kun tarjotaan.”  
(Muistiinpanot: Terveystietokoulutus)

Kouluttaja puhuu tässä erityisesti rauhanturvaajille, jotka tekevät yhteistyötä paikallisten kanssa ja joita kutsutaan koteihin teelle tai virallisimmille aterioille. Lisäksi hän kertoo normaaleista ylähengitystieinfektioista, salmonellasta, lavantaudista ja meningiitin oireista ja niiden tarttumistavoista sekä ehkäisystä. Lisäksi kouluttaja kertoo alueen pieneliöstöstä, jotka levittävät tartuntatauteja tai ovat itsessään vaarallisia. Lääkintähuolto-osuudessa muistutetaan ottamaan rokotukset ennen lähtöä.

Luennon loppupuolella olevan ”Sukupuolitaudit”- otsikon alla on ainoastaan kuva visvasyylläisestä peniksestä, joka herättää yleisössä naurua. Kouluttaja sanoo: — ”En aio puhua näistä enempää, sillä siitä teille on puhuttu jo Gender Issues-luennolla. Paikanpäältä löytyy kyllä eksoottisempiakin ja ilkeämpiä tauteja”. Tässä vaiheessa koulutusta Gender Issues-luento merkityksellistyy minulle, ja todennäköisesti muillekin luentona, jonka tarkoitus on kertoa sukupuolikäyttäytymisen riskeistä. Terveystiedon tunnilla ei siis enää tarvitse asiaa käsitellä. Luokan huvittuneista ilmeistä päätellen Gender Issues-sanayhdistelmästä on pian tulossa vitsi, joka kääntyy itseään vastaan.

Terveystietotunnin lopuksi on mahdollisuus esittää kysymyksiä. Rauhanturvaajat kysyvät juomavedestä ja uraanirikastetuista kranaateista. Rauhanturvaajia neuvotaan juomaan pullotettua vettä sekä olemaan hengittämättä kranaattien saastuttamaa pölyä, sillä säteilyä on noin metrin etäisyydellä. Kouluttaja rauhoittelee, ettei rauhanturvaajien ei tarvitse olla huolissaan, ongelma koskee lähinnä paikallisia ihmisiä. Terveystiedon tunti on loppumaisillaan. Luennon päätarkoituksena oli antaa kuva, että rauhanturvaajilla ei ole huolta omasta turvallisuudestaan, mikäli vain seuraa annettuja ohjeita.

Ensiavukoulutus pidetään seuraavana päivänä terveysaseman tiloissa ja joukko on jaettu neljään pienempään ryhmään ja havainnoimaani tilanteeseen osallistuu n. 20 miestä. Aluksi terveydenhoitaja esittelee itsensä ja luennoi PowerPointtien kera ensiavun perusteista. Loppuosassa kaikki koulutettavat voivat pareina opetella Anne-nuken avulla elvytystä. Koulutus

etenee, kuten aiemmin näkemissäni ensiapukoulutuksissa tapana on, Bosnian olosuhteiden erityisyyttä mitenkään korostamatta.

## **Kulttuuriset sukupuolijärjestelmät rauhanturvakoulutuksen näkökulmasta**

Balkanin uskontoihin ja bosnialaiseen kulttuuriin sekä rauhanturvaajien työhyvinvointiin perehdytään Balkanilla aiemmin työskennelleen sotilaspastorin pitämällä luennolla. Bosnialaista kulttuuria esiteltäessä kuvataan implisiittisesti myös sen sukupuolijärjestelmää. Kun kouluttaja esittelee toista kulttuuria, hän kertoo samalla myös organisaation omista arvoista ja sukupuolijärjestelmästä. Yritän havainnoida näitä molempia tasoja: sitä mitä sanotaan ja mitä sanotaan silloin, kun jätetään jotain muuta kertomatta ja aiheet valikoituvat. Uskon, että molemmat tasot kertovat kouluttajan omista ja koulutusorganisaation arvoista.

Rauhanturvaajien kulttuurintuntemuksen syventämiseksi sotilaspastori luennoi maan historiasta ja tavoista. Tosin 75-minuutin luennosta puolet käytetään jälleen rauhanturvaajien käyttäytymissääntöihin ja rauhanturvaajien työhyvinvointiasioihin. Diojen päivämäärä on yli puolen vuoden takaa, joten kouluttaja käynee useamminkin miehistön rotaatiokoulutuksessa. Luennon kulttuurihistoriaa käsittelevässä alussa sotilaspastori vertaa suomalaista ja bosnialaista yhteiskuntaa ja selvittää Bosnian kulttuurihistoriaa keskittymällä uskonnolliseen problematiikkaan. Historiaa ja kulttuuria esitellään keskittyen valtioon ja makrotason muutoksiin. Toisaalta samaa aihepiiriä edustaa myös dokumenttielokuva, jota kastomme iltaisin liittyen toimialueen kielen ja historian koulutukseen. Tässä luennossa painottuu uskontohistoria. Diassa 11 – 20 esitellään uskontoja ja uskonnollisia johtajia, jotka ovat kaikki miehiä. Ensimmäisenä esitellään kristityt – ortodoksit ja katoliset. Viimeisenä esitellään muslimit, joita on Bosniassa prosentuaalisesti eniten.



Sotilaspastori on rento puhuja, joka on selvästi ollut paljon tekemisissä paikallisten kanssa ja tietää bosnialaisista tavoista ja ihmisistä. Jos muiden kouluttajien kertomukset painottuvat rauhanturvaajien tehtäviin ja materiaaliin olosuhteisiin, tätä luentoa värittävä muistelot kohtaamisista paikallisten ihmisten kanssa ja esimerkiksi vierailuista muslimiperheen kotiin. Usein kouluttajan tarinat ovat anekdootteja ja kevennyksiä. Pääasiassa on kuitenkin historia. Kouluttaja kehottaa koulutettavia lukemaan Mika Waltarin Mikael Hakimia<sup>37</sup>, sillä siitä saisi kuvan ottomaanien vallan vaikutuksista. Koulutettavia myös muistutetaan siitä, että on korrektaa kutsua Bosniassa puhuttavaa kieltä bosniaksi, Kroatiassa kroatiaksi, ja Serbiassa serbiaksi. Keskeinen osa kulttuurikoulutuksessa on kertoa, mikä Bosniassa käy ja mikä ei käy, sillä rauhanturvaajien kohteliaisuussäännöt velvoittavat tasapuoliseen ja asialliseen käytökseen toimialueella. (Liite 3, diat 21 - 22).

Sotilaspastori puhuu luentonsa loppupuolen rauhanturvaajien työhyvinvoinnista muistuttaen, että sen vastakohtana on pahoinvointi. Siksi on välttämätöntä, että vapaa-ajasta on pidettävä huolta. Kouluttaja kertoo, että työssä on myös oikeus voida hyvin. Erityisen rasittavaksi tekijäksi kouluttaja mainitsee kotimaahan paluun, joka on useimmille vaikeaa.

Analysoin kulttuurikoulutuksen antamaa kuvaa paikallisista ihmisistä ja sen sukupuolijärjestelmästä yksityiskohtaisemmin luvussa ”Toimialuekohtainen kulttuuripuhe”, sekä rauhanturvaajien työhyvinvoinnin ja stressin käsittelyä luvussa ”Saako rauhanturvaaja pelätä”?

---

<sup>37</sup> [http://fi.wikipedia.org/wiki/Mikael\\_Hakim](http://fi.wikipedia.org/wiki/Mikael_Hakim)

## 5. ”Strugassa on hyvää viinä ja pahoja naisia” – Toimijuus, valta, tasa-arvo ja kulttuuri koulutuspuheessa

Tässä pääluvussa tarkastelen niitä sukupuoleen sidottuja puhetapoja, jotka toistuivat useammassa luennossa, haastatteluissa ja oppaissa eri tavoin ja keskenään hyvin ristiriitaisina ja liukuvina. Tällaisiksi sukupuoleen sidotuiksi puhetavoiksi määrittelen puheen **toimijuudesta, tasa-arvosta, kulttuurista ja vallasta.**<sup>38</sup>

Porin prikaatissa suorittamieni haastatteluiden perusteella saan käsityksen, että sotilaallinen kriisinhallinta on rakenteiden poliittisen vakauden ja demokratian turvaamista. Kriisinhallinta luo edellytykset jälleenrakentamiselle, jossa vasta voidaan puuttua demokratian toteutumiseen ja sosiaalisiin tai humanitaarisiin ongelmiin, näin minulle kerrotaan.

Valta- ja sukupuolijärjestelmät muuttuvat ajassa ja paikassa. Bosnialainen sukupuolijärjestelmä on ollut Jugoslavian hajoamisen ja sodan myötä muutoksessa, ja onkin mielenkiintoista tietää, miten kehitystä on tapahtunut, miten roolit ja vastuut ovat muuttuneet. Odotan kuulevani miten suomalaiset tekevät yhteistyötä kansainvälisten ja paikallisten toimijoiden, miesten ja naisten kanssa. Koulutuksessa kerrotaan, että suomalaisten yhteistyökumppaneita ovat poliittiset ja uskonnolliset johtajat sekä virkamiehet.

Asiakirjan 1325 mukaan sukupuolella on merkitystä, sillä naisten mukanaolo rauhanturvajoukoissa antaa paikallisille naisille roolimallin, ja edistää naisten yhteiskunnallisista toimijuutta kriisinhallintatehtävissä. Lisäksi asiakirjan 1325 mukaan naisrauhanturvaajilla on paremmat

---

<sup>38</sup> Esitän aineistoni siten, että puhuttu aineisto on sitaateissa, PowerPoint diat, sekä Rauhanturvaajan oppaan lauseet kursivoituna, mutta kokonaiset diat kehyksissä.

edellytykset saada kontakteja toimialueen naisiin. Jos operaatiot, rauhanturvajoukkojen komentajat tai paikalliset toimijat eivät kuitenkaan näe naisten roolia jälleenrakentamisessa ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa tarpeelliseksi, ei myöskään naisrauhanturvaajien kapasiteettia yhteyksien luomisessa toimialueen naisiin voida hyödyntää. Näissä tilanteissa rauhanturvaaminen ja jälleenrakennus jää puolittaiseksi, vastoin asiakirjan 1325 päätöksiä.

Myös suomalainen sukupuolittunut valta esiintyy erilaisena eri instituutioissa. Esimerkiksi armeijan sukupuolijärjestelmässä naiset ovat pitkään toimineet ”tukitoimissa” huoltosektorilla, jotka ovat heikommin arvostettuja kuin ”ydintoiminnot”, taistelutehtävät. Vapaaehtoisen asepalveluksen myötä naisille on periaatteessa avautunut sotilasura, mutta toistaiseksi naisia on kuitenkin vähän esimiestehtävissä, sillä eteneminen tapahtuu sotilasarvon perusteella (Leinonen & al. 2008, 22–25). Rauhanturvaoperaatioiden johtotehtävissä naisia on sitäkin vähemmän.

## **Rauhanturvaamisen sukupuolisensitiivisyys**

Bosniaan on tässä joukossa lähdössä kaksi suomalaista naista, joiden tehtävät sijoittuvat toimistoon ja postitukseen. Käytännössä nämä naiset hoitavat joukkojen tukitoimia tai esikuntatehtäviä leirin sisällä eivätkä kohtaa paikallista väestöä operatiivisesti. Vaikka kouluttajien mukaan ”rauhanturvaamisessa sukupuolella ei ole merkitystä”, naisia ei kuitenkaan havainnoimani tilanteen perusteella määrätä tehtäviin, joissa voitaisiin saada kontakteja bosnialaisiin naisiin.

Se, miten naisten mukanaolo otetaan huomioon jo koulutuksessa, kertoo myös niistä valmiuksista, joita rauhanturvajoukolla on toimia sukupuolen valtavirtaistamiseksi toimialueella. Kiinnitän koulutuksen aikana usein huomiota sotilaalliseen puhuttelutapaan, joka toistuu etenkin aivan luennon alussa. Kouluttajat puhuttelevat koulutettavia: ”Hyvät herrat!”, mutta

komentajan lisäksi ainakin Gender-kouluttaja ja koordinaattori muistivat, että mukana on myös kaksi naisrauhanturvaajaa. Koordinaattori esitteleekin kenttäsairaanhoidajan: ”Herra everstiluutnantti, hyvät naiset ja herrat! Kenttäsairaanhoidaja tulee suoraan Bosniasta...” (Muistiinpanot: terveystietokoulutus.)

Viestikoulutuksessa poiketaan armeijan normaalista puhekulttuurista, jossa riittää yleensä sotilaan sotilasarvon ja sukunimen mainitseminen. Bosniassa toimivaa viestijoukkoa esiteltäessä kouluttaja mainitseekin joukoissa toimivan henkilön sotilasarvon, etunimen ja sukunimen sekä tehtävän. Sotilaskulttuurissa ei etunimellä ole ollut merkitystä ennen naisten astumista rauhanturvatehtäviin tai vapaaehtoiseen asepalvelukseen. Sihteereitä ja toimistohenkilökuntaa ei silti armeijakulttuurissa ole tapana puhutella sukunimellä, vaan ainoastaan etunimellä. Naisten astuttua sotilastehtäviin perinteinen toimintamalli puhuteltaessa tai esiteltäessä on pysynyt samana. Tämä puhuttelutyyli, jossa käytetään vain sotilasarvoa ja sukunimeä häivyttää sukupuolen ja antaa ymmärtää, että sillä ei ole merkitystä, koska ”kaikki ovat ainoastaan taistelijoita”, eivät miehiä ja naisia.

Nyt kuitenkin viestikoulutuksessa kouluttaja esittelee rauhanturvaajat siten, että heidän biologinen sukupuoliensa tulee etunimen myötä ilmi. Kouluttaja näyttää PowerPointteja, joista selviää joukon tehtävänjako. Rauhanturvaajat ovat tällä alalla ammattilaisia ja naisia on kaavion mukaan myös hierarkian ylemmillä tasoilla. Sukupuolta tai naiseutta ei tässä luennossa mitenkään korosteta, mutta nimien mainitsemisen kautta sukupuoli tehdään näkyväksi. Ei ole samantekevää, miten puhutaan tai puhutellaan, sillä verbalisoiminen tuottaa toimijuuksia ja saattaa näkyväksi hierarkiat ja valtapositiot.

”Hyvät herrat!” -tervehdykset ja puhuttelut toistuvat monella luennolla, vaikka joukoissa on koko ajan kaksi rauhanturvaajanaista. Tämä ei välttämättä loukkaa naisia, sillä he tietävät sukupuolensa näkymättömyydestä maastopukujoukon keskellä. Enemmän ihmettelen tutkijan roolissani, että tämä tervehtimistapa ei näytä olevan lainkaan ongelmallinen, vaan normi, jolla naiseus marginalisoidaan

rauhanturvaamisesta. Toisinaan taas puhuttelu: ”Hyvät ...naiset ja herrat!” vaikuttaa teennäiseltä, ikään kuin miespuolisen upseerin tulisi kovasti keskittyä siihen, ettei hän suinkaan unohtaisi mainita naisia. Nämä erilaiset tavat puhutella ilmaisevat sitä epävarmuutta jota enemmistö kokee suhteessa vähemmistöön. On kuitenkin ymmärrettävää, että suuressa organisaatiossa muutokset tapahtuvat hitaasti, eikä yhtenäistä ohjeistusta puhutteluun ole ilmeisesti nähty vielä tarpeelliseksi. Kuitenkin on selvää, että naisten mukanaolo rauhanturvajoukoissa ei vielä viidessätoista vuodessa ole muodostunut itsestäänselvyydeksi.

Koulutuspuheessa naiset merkityksellistyvät Toiseksi, objektiksi, halun kohteeksi, jota tulee myös suojella. Gender Issues-luennolla sukupuolen-käsite keskittyy (mies-)rauhanturvaajien seksuaalikäyttäytymisen määrittämiseen häpeän ja syyllisyyden kautta. Suhtautuminen toimialueen naisiin käsitellään luennossa joko naisten ja lasten erityisaseman huomioimisena tai suhteessa prostituutioon. Se, että Gender-luento aiheuttaa häpeää ja syyllisyyttä kuulijoissa, se kertoo siitä, että se on jossain määrin vedonnut tunteisiin. Vaikka on hyvä, että Puolustusvoimat ottaa virallisesti selkeän kannan prostituutioon tukikohtien ympärillä, Gender Issues-luennon työstäminen prostituutioon ja rauhanturvaajien käyttäytymissäntö-temaan vie huomion asiakirja 1325:n muilta aspekteilta, joista tärkeimpänä naisten osallistaminen rauhanprosessiin.

Käyttäytymissäännöt: kiellot suhteista paikallisiin naisiin, palvelustovereihin ja prostituoituihin ovat konkreettisia määräyksiä, mutta jos Gender-koulutuksessa ei mitenkään muuten konkretisoida mitä sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa, se vaikuttaa siihen miten rauhanturvaajat asennoituvat naisiin rauhanturvatehtävissä ja myös sen jälkeen siviilielämässään. Kun sukupuoli määrittyy koulutuskokonaisuudessa tarkoittamaan vain naista, ja nainen määrittyy tarkoittamaan seksiä, se vain vahvistaa sukupuolijärjestelmää, jossa naiset ja miehet nähdään toisilleen vastakkaisina.

Koska Gender-koulutuksessa ei käsitellä sitä, miten sukupuolen valtavirtaistaminen rauhanturvatehtävissä toteutuu, haluan haastatella kouluttajaa. Kouluttaja näkee suurimmaksi haasteekseen sen, ”miten ”asia” voitaisiin esittää liikaa korostamatta ja liikaa väheksymättä.”

– ”Kouluttajien ongelma on saada miehet ottamaan asia vastaan, ilman, että defenssi iskee päälle. Asiaa ei saa **korostaa** liikaa. Jätkille pitää puhua jätkien kieltä... Gender-termi menee jätkillä yli hilseen. Pitää pysyttäytyä konkretian tasolla, joukko-osaston tasolla.”  
(Muistiinpanot: haastattelu)

Aluksi en ymmärrä, miksi naisten ja lasten ihmisoikeuksista ja tasa-arvosta puhuminen saattaisi suomalaisella rauhanturvaajalla defenssin päälle. Vasta analyysivaiheessa alan ymmärtää, että kyse ei olekaan sukupuolen valtavirtaistamisesta, vaan gender-asia tässä koulutuksessa tarkoittaa yksinkertaisesti nollatoleranssia, seksuaalisesta kanssakäymisestä pidättäytymisestä toimialueella. Haastattelussa maininta siitä, että joukko-osaston tasolla pysyttelemisen periaate, tehtävien ja käskyjen suorittaminen, tapahtuu armeijan organisaation ja hierarkian mukaisesti. Valtavirtaistaminen siis ylittää joukko-osaston konkretian tason, mutta sen sijaan puhe naisista, keskittyessään prostituutioon ja sukupuolisuhteisiin, on joukko-osaston konkretian tasolla.

Kouluttajat muistuttavatkin tutkijaa toistuvasti siitä, että on pidettävä mielessä sotilaallisen toiminnan ydintehtävä. Asiakirjan 1325 mukaan sukupuolisensitiivisyys on kuitenkin sisällytettävä sotilaalliseen kriisinhallintaan, eli sukupuolisensitiivisyys on nähtävä ydintoimintoihin kuuluvana. Asiakirjan 1325 mukaan naisia, tyttöjä ja poikia koskevat asiat eivät ole sotilaallisesta kriisinhallinnasta irrallisia asioita, ja myös sota ja rauha, sotilaallinen kriisinhallinta ja jälleenrakennus sekä turvallisuus ovat asioita, josta niin naisten kuin miesten on osattava ja voitava puhua sekä tulla kuulluksi.

Gender Issues-luennon lopussa esitetään ajatus: *Jokainen palaa kotiin terveenä ja hyvällä mielellä.* (Liite 2, dia 24.) Se jälkeen sukupuolen valtavirtaistamiseen tähtäävän luennossa esitetään vielä yksi dia, joka jää

mieteityttämään pitkään: *EI NÄIN!!!* (Dia 25.) Kuva Iltasanomista 12.11.2002, representoi rauhanturvajoukkojen viihdytykseen Suomesta tuotuja stripparia, jonka seurauksena joku rauhanturvaajista villiintyi mukaan exhibionistiseen performanssiin. Tähän kuvaan toisiinsa nojaavista housujaan riisuvista naisesta ja miehestä sekä heidän paljaista takamuksistaan päättyy Gender Issues-koulutus. Luennon lopetus tähän diaan kertoo, että luennon päällimmäinen ja tärkein viesti on rauhanturvaajien käyttäytymissäännöt. Luennon otsikko Gender issues, sukupuolen valtavirtaistamisen punainen lanka on hukkunut luennon aikana.

Koulutustilannetta aistimalla koen, että kouluttajan paheksunta ei kohdistu siihen, millaista viihdytystä suomalaisille rauhanturvaajille tarjotaan valtion varoilla, jota taas sensaatiolehdessä paheksutaan. Viihdytyksen sopivuutta ei kommentoida mitenkään, vaikkakin tässä voitaisiin pohtia sukupuoleen liittyvää rakenteellista epätasa-arvoa ja naisten esineellistämistä, joihin myös prostituution kysyntä perustuu. Sen sijaan ”tasa-arvo-ongelma” yksilöidään yhteen huonosti käyttäytyvään miespuoliseen rauhanturvaajaan, joka ei pysy housuissaan.

Tulkitsen kuvaa myöhemmin luennon teema-alueen kautta: koska teemana ovat edelleen rauhanturvaajien käyttäytymissäännöt, paheksunta kohdistuu myös sitä kanavaa kohtaan, jonka myötävaikutuksella kuva on ohi tiedottamisesta vastaavien Puolustusvoimien tahojen Iltalehden kanteen joutunut.

#### KÄYTTÄYTYMISSÄÄNNÖKSET

☒ Rauhanturvaajien toiminnan on oltava ”läpinäkyvää”

-pitää kestää kenen tahansa tarkastelu koska tahansa

☒ Tiedottamisesta vastaa rt-joukon komentaja ja PvKvK

-palvelusasiat eivät kuulu sivullisille

☒ Jokainen rauhanturvaaja edustaa koko kansakuntaa ja rt-joukkoa

-palveluksessa ja vapaalla

Dia 23.

Bosniaan ja sen lähialueille syntyneet prostituutiomarkkinat rauhanturvaoperaation myötä normalisoidaan, kun eräs haastattelemanin upseereista esittää prostituution perustuvan ”kysynnän ja tarjonnan lakiin”. Pohdin onko viihdytysjoukkojen valinnassa ajateltu, että jos viihdytystä saa omassa leirissä, se vähentäisi ”kysyntää” niin, että suomalaiset rauhanturvaajat eivät eksy paikallisiin bordelleihin. Jos tämä on logiikka, silloin organisaatiossa ei ehkä ole mietitty miten kyseisen kaltainen ”viihdytys” edistää naisten esineellistämistä ja vahvistaa kysyntää prostituutiopalveluille miesvaltaisessa joukossa. Kohun noustua lehdistössä ja huolestuneen kotiväen joukoissa Puolustusvoimat toki irtisanoutui viihdytysohjelmasta vedoten siihen, että sen huipennuksesta ei tiedetty etukäteen. Jää kuitenkin kertomatta miten on mahdollista, että Puolustusvoimissa, jossa on erikoistuttu tiedustelutoimintaan, ei ole tiedetty, millaista ohjelmaa tukikohtaan tuotetaan.

Gender Issues-luennon lomassa rauhanturvaajia muistutetaan sosiaalisesta kontrollista ja että kaikista rikkomuksista, järjestäytyneen rikollisuuden tukemisesta, tulee raportoida. Aistin, että aihe sai jotkut koulutettavat vaivaantuneiksi, ja vanhempi rauhanturvakonkari luennon lopuksi ”keventääkin tunnelmaa” esittämällä kysymyksen:

—” Mitä jos Mirkku istuu viereen, niin rävähtääkö heti raudat käteen, että ”Ostit huoran!”? (Aiheuttaa miehistössä naurua... )

Kouluttajan vastaus: — ”Jokainen tekee itse ratkaisunsa, voi juoda yhden jos nainen tai mies tulee tarjoamaan, pitää miettiä tarkoitusperiä. Pitää olla pelisilmää ottaen huomioon sukupuolten tasa-arvo. On muistettava puolueettomuus ja tasa-arvoisuus, muttei saa olla sinisilmäinen. On muistettava PV:n käyttäytymissäännöt.” (Muistiinpanot: Gender-koulutus)

Kouluttaja huomioi, että ”jokainen tekee itse ratkaisunsa”, mutta toisaalta muistuttaa parin lauseen jälkeen käyttäytymissäännöistä. Kouluttaja siirtää vastuun rauhanturvaajalle tilanteessa, jossa seksipalveluita tarjotaan hyvinkin suoraan. Muslimivoittoisella toimialueella etenkin paikalliset naiset leimautuvat helposti, jos he hakeutuvat ilman aihetta sotilaspukuisten ulkomaalaismiesten seuraan. Joten tilanne, jossa nainen istuu rauhanturvaajan viereen julkisella paikalla, ei kerro neutraalista kohtaamisesta, vaan viestii prostituutiopalveluiden helposta saatavuudesta.



Kouluttaja ei kuitenkaan suhtaudu asiaan kategorisesti, vaan painottaa rauhanturvaajan mahdollisuutta tehdä päätös itse.

Gender-kouluttaja silti lisää, että viereen voi istua joko nainen tai mies. Gender-kouluttajana hän muistaa paremmin kuin moni muu kouluttaja, että rauhanturvajoukoissa toimii myös naisia. Tulkitsen että kouluttaja viittaa heteroseksuaaliseen kanssakäymiseen, emminkin kuin viittaisi siihen, että rauhanturvaajien keskuudessa saattaisi olla myös homoseksuaaleja, sillä homoseksuaalisuus on edelleen vahva tabu sotilasmaailmassa (Butler 1997, 103- 126), myös Suomessa, kuten talven 2008 ”Uralin perhonen”- kohusta saattoi päätellä<sup>39</sup>.

Tähän kysymykseen ”rajan vedosta” ja tuttavuuden laadusta kouluttaja vastaa puhumalla tasa-arvosta, jota ei kuitenkaan koulutuksessa mitenkään käsitellä. Se, mitä ”tasa-arvoisuus” kyseisessä tilanteessa tarkoittaa, jää epäselväksi. Aiemmin kouluttaja on ohjeistanut, että ”tasa-arvo on toivottavasti meille suomalaisille suht´ selvää”. Nyt se kuitenkin vaikuttaa entistä epäselvemmältä.

Kysymys ”Mirkusta” tulee vanhemmalta ja kokeneelta rauhanturvaajalta. On aistittavissa, että luennon viimeisenä asiana kysymyksen aiheuttama naurunremakka rentouttaa vaivaantuneisuudesta, jota prostituution ja rauhanturvaajien käyttäytymissääntöjen läpikäyminen on miehistössä kasvattanut. Se myös kertoo miten hyvin miehistö on sisäistänyt luennosta asiakirjan 1325 sisällön suhteessa sukupuolisensitiiviseen toimintaan ja sukupuolen valtavirtaistamiseen operaatioissa. Sukupuolesta puhuminen ja naisten niputtaminen ”mirkuiksi” sekä sitä seuraava naurunremakka kertoo, että seksuaalivalistus on jäänyt päällimmäiseksi teemaksi tästä luennosta.

---

<sup>39</sup> <http://www.aamulehti.fi/teema/mannerheim/71918.shtml>

## Rauhanturvaamisen sukupuoli oppaissa?

Rauhanturvaajan opas ja sosiaaliopas ovat koulutusmateriaaleja, jotka koulutettavat saavat jo ennen koulutusta tai sen aikana, ja he voivat pitää niitä mukana toimialueella. Olen erityisen kiinnostunut siitä, miten oppaissa käsitellään sukupuolen valtavirtaistamista ja sukupuolisensitiivisyyttä, mutta aivan ensimmäiseksi oppaiden tyyli kiinnittää huomioni.

Vaikka EUFOR:n henkilöstölle on taattu tehtävissään toimialueella lainsäädännöllinen koskemattomuus paikallisiin viranomaisiin nähden ja vapaa liikkumisoikeus, paikallista lakia ja liikennesääntöjä on kunnioitettava. Tukikohdissa on noudatettava leirin liikennesääntöjä. (Rauhanturvaajan opas EUFOR, 24)

Runsas passiivin käyttö saa oppaan tekstin vaikuttamaan etäiseltä. Persoonamuodon puuttuminen yleistää rauhanturvaamisen toimijuuden universaaliksi, kasvottomaksi toiminnaksi. Sen subjekti on sotilas, joilla ei ole yksilöityä identiteettiä tai sukupuolta (vrt. Jukarainen 2008, 186), vaan hän kuuluu ryhmään, jolla on omat sääntönsä. Rauhanturvaajan opas kertoo paitsi konfliktin ja operaation taustoista, myös ohjeistaa aseiden ja ampumatarvikkeiden säilytykseen, posti- ja tullimuodollisuuksiin sekä terveystalveluihin ja oikeusavun saantiin. Oppaassa mainitaan myös erilaisista käyttäytymissännöistä leirissä ja sen ulkopuolella. Opas ohjeistaa siis rauhanturvaajaa tehtäviinsä, joka kielellisesti tapahtuu nominalisaation ja passivoinnin kautta (Jokinen 2000, 136–137).

Passiivin ja yleistämisen avulla teksti universalisoi rauhanturvaamisen objektiivisena, kollektiivisena ja rationaalisena toimintana. Passiivin avulla toimijuudet, eli subjektit, saavat tehtäviä, suorittavat niitä tai antavat määräyksiä. Ihmiset yksilöinä häivytetään tekstissä taka-alalle. Tehtävät ja niihin tarvittavat keinot, jotka todellisuudessa perustuvat poliittisiin päätöksiin ja upseerien käskyihin, yleistyvät tekstissä universaaliksi totuudeksi, rationaaliseksi toiminnaksi, kun tekijät ja persoonamuodot häivytetään, eikä yksilöiden tunteilla tai sattumanvaraisuuksilla ole jalansijaa. Passiivin käyttö tekee toiminnasta rutiininomaista, jolloin sitä ei ole tarvetta kyseenalaistaa. (Jokinen 2000, 137.)

Rauhanturvaajan oppaan lopussa annetaan jo henkilökohtaisempia neuvoja ja teksti on imperatiivissa, käskevää.

Aurinkoa saa ottamattakin: Suojaudu auringolta. Käytä aurinkolaseja ja suojarasvoja. Pidä lakki päässä ja paita päällä. (Rauhanturvaajan opas, 37)

Näitä käskymuotoon puettuja henkilökohtaisia ohjeita annetaan kahdeksan muistuttamaan ulkomaantehtävien työsuojeluasioista.

Toisenlainen tyyli vallitsee Rauhanturvaajan sosiaalioppaassa, jonka teksti on pääsääntöisesti rauhanturvaajaa yksilönä puhuttelevaa. Siinä painotetaan asioita, joista rauhanturvaajan ja omaisen tulee sopia ja huolehtia ennen toimialueelle lähtemistä ja myös sen jälkeen. Tässä oppaassa huolehditaan nimenomaan rauhanturvaajan henkisestä työhyvinvoinnista ja annetaan ohjeita stressitilanteiden purkamiseen. Opas neuvoo rauhanturvaajaa koulutuksen aikaisesta työsuhdeturvasta, etuuksista, terveydenhuollosta, majoituksesta ja muonituksesta samoin kuin rauhanturvaamispalvelusta edeltävistä asioista, palvelussitoumuksen kirjoittamisesta, ja palveluksen aikaisesta palkkauksesta ja päivärahoista.

Sosiaalioppaassa opastetaan myös rauhanturvaajan omaisia. Omaisille ei suositella palvelusalueelle muuttamista, vaan annetaan käytännön ohjeita rauhanturvaajalle ja kotiin jäävälle omaiselle. Opas käsittelee yleisimpiä ongelmatilanteita, palvelusstressiä ja kotiinpaluustressiä

Etsin molemmista oppaista kohtaa, jossa käsiteltäisiin asiakirjan 1325 rauhanturvaamiselle esittämiä velvoitteita sukupuolen valtavirtaistamisesta tai sukupuolisenisitiivisyydestä. Rauhanturvaamisen vaikutuksista sukupuolille mainitaan yhdellä lauseella Rauhanturvaajan oppaassa:

Erityinen huomio tulee kiinnittää naisten ja lasten asemaan sekä näihin liittyen ihmisoikeuksien toteutumiseen.” (Liite 5, s. 24.)

Se, miten rauhanturvaajan tulee kiinnittää huomiota ihmisoikeuksien toteutumiseen, on esitetty vaatimuksena paikallisten ihmisten kunnioittamisesta sekä naisten ja lasten erityisaseman huomioimisesta. Opas kertoo, että paikallisten kunnioittaminen ja erityisaseman

huomioiminen edellyttää paikallisten tapojen ja erityispiirteiden tuntemista. Opas ei kuitenkaan kerro mitään enempää näistä tavoista, kulttuurista tai paikallisista ihmisistä.

Kun edellisessä kappaleessa mainitaan vaatimus naisten ja lasten aseman huomioimisesta, heti seuraavassa kappaleessa muistutetaan seksuaalisen kanssakäymisen olevan kaikin puolin kiellettyä palvelusaikana. Se, että paikallisista ihmisistä ja rauhanturvaajien seksuaalikäyttäytymisen säännöistä mainitaan peräkkäisissä lauseissa, antaa kuvan, että paikalliset ihmiset, naiset ja lapset, nähdään ensisijaisesti seksuaalisina objekteina. Vaikka oppaassa hyväntahtoisesti muistutetaan paikallisten kunnioittamisesta ja ihmisoikeuksista, tekstin sisäinen logiikka silti kertoo maskuliinisen sotilaskulttuurin vaikutuksesta rauhanturvatoimintaan. Rauhanturvaajan sosiaalioppaaseen miehuus ja ”miehiset tarpeet” on sisäänkirjoitettu rauhanturvaajan normiin, vaikka joukoissa on myös naisrauhanturvaajia.

Rauhanturvaajuutta sukupuolitetaan tekstuaalisesti myös Rauhanturvaajan sosiaalioppaassa:

Etukäteen on huomioitava myös kaikki käytännön asiat, jotka Suomeen jäävä omainen joutuu hoitamaan. Esimerkkeinä näistä voidaan mainita auton huollot, omakotitalon huoltotoimenpiteet ja raha-asioiden hoito. Omainen saattaa joutua tekemään myös päivittäin päätöksiä yhteisistä asioista (yllättävät tapahtumat, lasten ongelmat jne.)  
( Liite 6, 29.)

Vaikka Rauhanturvaajan sosiaalioppaassa puhutaan neutraalisti *rauhanturvaajan omaisesta*, teksti välittää perinteistä normia, jossa rauhanturvaaja on mies, ja naisrauhanturvaajien toimijuus sulkeistetaan. Tässä tekstissä ei sukupuolitetaakaan ainoastaan rauhanturvaajuutta vaan myös perhe-elämän sisäistä työnjakoa, joka esitetään olemuksellisina. Tämän tekstin rivien välistä voi tulkita, että mies on perheen pää, myös tasa-arvoisessa Suomessa.

Oletetaanpa, että rauhanturvaajaksi lähtevä taistelija on nainen. On varmasti hyvä, että häntä muistutetaan siitä, että Suomeen jäävä omainen saattaa

joutua huoltamaan autoa, suorittamaan omakotitalon huoltotoimenpiteitä tai omatoimisesti hoitamaan raha-asioita sekä päättämään yhteisistä asioista tai *lasten ongelmista*. Tekstiä ei ole kirjoitettu sukupuolineutraalisti, vaan teksti antaa ymmärtää, että ydinperheen sisälläkin työnjako on sukupuolitettua, ja nimeltä mainitut tehtävät ovat perinteisen miehisiä naisten hoitaessa muunlaisia taloustöitä. ”Lasten ongelmien” lisäksi naisille useimmiten lankeaa vastuu myös lasten perushuollosta ja kasvatuksesta. Myös sosiaalioppaan tarjoamassa valtakirjamallisissa ohje perustuu *rauhanturvaaja Matti Mallikkaan* ja hänen *vaimonsa Maija Mallikkaan* sopimukseen (Liite 6). Kuten aiemmassakin otteessa, ei pelkästään rivien välistä vaan myös riveiltä, on luettavissa, että juuri *vaimo* joutuu poikkeuksellisesti vastuuseen *omaisen* eli miehen komennuksen ajaksi. Vaikka teksti on kirjoitettu näennäisen sukupuolineutraaliksi, se ilmentää juuri sukupuolisokeutta, joka määrittelee rauhanturvaajuuden miehiseksi. Jaana Vuori kirjoittaa artikkelissaan *Sukupuolen ja seksuaalisuuden retorinen analyysi*, miten sukupuoli on läsnä myös kirjoitetussa tilanteessa. ”Usein sukupuolineutraali retorikka kätkee tekstin miehisen maailmankuvan – ja puhe ihmisistä osoittautuukin lähiluvussa puheeksi miehistä”. (Vuori 2004, 96.)

Arto Jokinen on analysoinut Sotilaan käsikirjassa esiintyviä faktuaalistamisstrategioita (Jokinen 2004: 201) ja toimijuuksien representointia. (2004, 203–204.) Faktuaalistamisstrategia tekee sanallisesti asioista ”tosia”. Faktuaalistamisstrategian avulla ikään kuin kuvataan ympärillä olevaa todellisuutta, mutta samalla tätä ympäröivää todellisuutta tuotetaan. Puolustusvoimat on muun valtionhallinnon tavoin velvoitettu tasa-arvoiseen kohteluun joten ei ole samantekevää miten rauhanturvaamisen sukupuolta representoidaan myös rauhanturvaajille suunnatuissa oppaissa. Jos oppaan normina on sen eri esimerkeissä poikkeuksetta *Matti Mallikas*, vaikka naisrauhanturvaajia on mukana lähes kaikissa joukoissa, kysymys on myös naisrauhanturvaajien sitouttamisesta tai marginalisoinnista tehtäviinsä. Faktuaalistamisstrategian avulla vaikutetaan myös miesten suhtautumiseen työtovereihinsa niin joukoissa kuin siviilissäkin.

## Prostituution nollatoleranssi

Ennen Bosnian koulutusta, en tuntenut käsitettä ”nollatoleranssi”. Haastatteluissa pyrin keskustelemaan laajasti asiakirjan 1325 teemoista korostaen naisten toimijuutta, mutta upseerit nostavat aina hyvin pian puheeksi prostituutio-teeman. Itselleni prostituutio-teema ei ollut etukäteen aihe, josta olisin ollut erityisen kiinnostunut, mutta koin erikoisena, että se nousi jatkuvasti esiin kun tutkijalle vakuuteltiin Puolustusvoimien nollatoleranssia. Aloin vasta analyysivaiheessa ymmärtää ja uskoa, että prostituutio on todella suuri ongelma rauhanturvaoperaatioissa. Toisin sanoen: rauhanturvaoperaatiot ovat todella suuri ongelma ihmiskaupan ja pakkoprotituution lisääntymisen kannalta, kuten Balkanilla on osoitettavissa (Mendelson 2005).

Asiakirja 1325 velvoittaa kaikkia maita ja niiden rauhanturvaajia suojelemaan naisia ja tyttöjä sukupuoleen kohdistuvalta väkivallalta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Bosnian koulutuksessa ei kerrota miten tätä asiakirjan kohtaa käytännössä toteutetaan. Sen sijaan Gender Issues-luento keskittyy siihen, **mitä rauhanturvaajan EI tule tehdä**. Nollatoleranssia ei kuitenkaan perustella ensisijaisesti naisten ja tyttöjen suojelulla vaan sillä, että prostituutio on yhteydessä järjestäytyneeseen rikollisuuteen, ja se vaarantaa operaation ja suomalaisten maineen. Ihmisoikeuksista syynä naisten ja tyttöjen suojelemiselle ei kerrota sen enempää, kuin että ”ihmisoikeuksia on kunnioitettava ja naisten ja lasten erityisasemat huomioitava”. Se, miten kunnioittamista ja huomioimista sitten käytännössä toteutetaan, jää tässä vaiheessa koulutusta auki. Gender-koulutus ei kuitenkaan jatku toimialueella, joten tässä vaiheessa rotaatiota annetaan kaikki se tieto, mitä sukupuolen valtavirtaistamisesta ja ihmisoikeuksista katsotaan rauhanturvaajille tarpeelliseksi jakaa.

## RAUHANTURVAAJAN ON...

Kunnioitettava ihmisoikeuksia

- Huomioitava naisten ja lasten erityisasemat

Vastustettava järjestäytyntä rikollisuutta.

- Prostituutio-> järjestäytynt rikollisuus

- ”Käykö suomalaiset rauhanturvaajat huorissa??”

Dia 16.

Kuva ahtaasta huoneesta, jossa naiskaupan uhreja pidetään, vetoaa tunteisiin. Mutta mahdollisuus asennekasvatukseen vähenee, kun prostituutiota ei käsitellä osana globaalia ihmiskauppaa, vaan vain ”alueen erityispiirteenä”. Haastateltaessa kouluttajat perustelevat Gender Issues- luennon painottavan juuri nollatoleranssia siksi, että sotilaallisen kriisinhallinnan katsotaan voivan puuttua vain akuuttien konfliktien pysäyttämiseen. Siksi haastattelemini upseerien mukaan ”sotilaat eivät voi tehdä muuta kuin olla pahentamatta tilannetta”.

Rauhanturvaajan oppaassa kielletään kaikki seksuaalisen kanssakäyminen ”Bosnia-Hertsegovinassa, toimialueen ulkopuolella palvelus- ja komennustehtävissä eikä rauhanturvajoukon järjestämissä palvelusvapaakuljetuksissa” (s. 24.) Sen sijaan Gender-luennolla kouluttaja täsmentää, että toimialueella tarkoitetaan Bosnian lisäksi myös rajavaltioita, eli kyseisenä vuonna Serbiaa ja Kroatiaa. Vaikka Gender-kouluttaja muistuttaa, että ”myös palvelusvapaalla rauhanturvaajat ovat rauhanturvaajia”, eli työsuhteessa Puolustusvoimiin, missään ei selvästi kiellätä seksin ostamista muualla kuin toimialueella.

Koska naissalakuljetus ja -kauppa sekä pakkoprotituutio ovat järjestäytyneen rikollisuuden käsissä Balkanilla, Puolustusvoimat työnantajana vaatii rauhanturvaajilta toimialueella ehdotonta käyttäytymissäntöjen noudattamista, nollatoleranssia. *Gender-kouluttaja* esittääkin ongelmakohtia kysymysten kautta:

”Mikä mahdollistaa ihmiskaupan?

— Rajavalvonta, poliisin resurssit, tiedustelukyvyn puute, korruptio, painostus, uhkailu, lainsäädännön erot maittain. Onko ihmiskaupan uhreja hyväksikäyttävä itsekkin rikollinen?

Tässä on esimerkkejä siitä, miten toista sukupuolta, siis naista, voidaan käyttää eri tavoin hyväkseen.” (Muistiinpanot: Gender Issues-luento)

Kouluttaja antaa esimerkkejä siitä, miten ”toista sukupuolta, siis naista, voidaan käyttää eri tavoin hyväkseen.” Paikalla on edelleen kaksi rauhanturvaajanaista, mutta Gender-kouluttaja määrittelee naiseuden toiseudeksi koko joukolle. Nainen on Toinen (de Beauvoir 1980, 12–13) myös rauhanturvaamisessa, sillä kouluttajan lausumissa välittyy maailmankuva, jossa niin kriisinhallintatehtävät kuin rikollisuuskin nähdään miehiksi alueiksi, joille naiset ovat vain välikappaleita.

Kouluttaja esittää kysymyksen: — ”Onko ihmiskaupan uhreja hyväksikäyttävä itsekkin rikollinen?”, mutta hän ei vastaa kysymykseensä. Hän ei myöskään paljasta keitä ovat ”hyväksikäyttäjät”. Seksien ostajien roolia ei eksplikoida eikä heitä leimata rikollisiksi. Rajan annetaan jäädä häilyväksi, sillä puheessa korostuu, että — ”**toimialueella** kaikki sukupuolisuhteet on ehdottomasti kielletty”, vaikkakaan palvelusvapaa-aikaan kiellot eivät ulotu<sup>40</sup>. Koska useat kouluttajat mainitsevat, että lomakäyttäjyystymistä ei voida valvoa ja sanktioida, se antaa viestin, että lomilla saa tehdä mitä vain. Myöhempien haastattelujen perusteella olen kuullut, että rauhanturvaajille jaetaankin ns. lomapakkauksia, joissa on muun muassa nippu kondomeja. Tästä ei tosin havainnoimassani koulutuksessa puhuta mitään, vaan käytännöstä olen kuullut myöhemmin haastatellessani rauhanturvaajia.

Nollatoleranssin lanseeraamiseen käytetään Gender Issues- luennossa tehokkaasti häpeän tunnetta.

---

<sup>40</sup> Rauhanturvaajien epävirallisen yhteisön internetfoorumissa, Hölkärissä, kerrotaan vuonna 2002, että vapaa-aikaa ei voida valvoa eikä siihen pystytä puuttumaan, vaikka se onkin kiellettyä: **Vapaa-ajalla?** Täytyy ottaa huomioon kaksi asiaa. Operaatioalueella seksuaalinen toiminta on ehdottomasti kielletty eikä se olisi mahdollistakaan. Vapaa-aikaa ei voida valvoa eikä siihen pystytä puuttumaan, vastaa everstiluutnantti XX Pääesikunnan kansainväliseltä osastolta. Yhtään tapausta ei tietooni ole tullut, X jatkaa. Yksiselitteisen kiellon toteutumista valvotaan, ja jos rikkeitä esiintyy, niistä rangaistaan. [http://www.holkkari.fi/index.php?option=com\\_content&task=view&id=84&Itemid=95](http://www.holkkari.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=84&Itemid=95)



Kirjassaan *Panssaroitu maskuliinisuus* Arto Jokinen analysoi miten syyllistäminen on eräs armeijan tehokas kasvatuskeino. Hierarkkinen sotilaallinen kuri ja ryhmähenki luodaan erilaisin fyysisin keinoin, kuten marssimalla ja sulkeisharjoituksin. Mikäli sotilas ei noudata ryhmäkuria, hän häpäisee joukkonsa. Hierarkkisen käskyttämisen lisäksi sosiaalinen paine saa taistelijat toimimaan halutulla tavalla. (2000, 164.) Rauhanturvatehtävissä nollatoleranssiin motivoidaan mm. pelotteella kansallisesta ja ammatillisesta tunnistettavuudesta. Prostituutioon sekaantumisesta kiinni jääminen johtaisi kollektiiviseen häpeään paitsi suomalaisten joukkojen osalta, myös aiheuttaisi koko operaatiolle uskottavuusongelman taistelussa järjestäytyneitä rikollisuutta vastaan.

**RISKIT.....**

Sotkeutuminen järjestäytyneeseen rikollisuuteen

- prostituutio

Tietovuodot

- operatiivisia asioita vääriin korviin

Dia 15.

Häpeää käytetään tehokkaasti myös lääkintäkoulutuksen luennolla, jossa muiden alueen riskitekijöiden jälkeen viimeisenä viitataan sukupuolikäyttäytymiseen. Kenttäsairanhoitaja shokeeraa esittämällä kuvan visvasyylläisestä peniksestä. Shokeeraus aiheuttaa miehistössä naurua ja kenttäsairanhoitaja toteaa: – ”En aio puhua näistä taudeista enempää, sillä siitä teille on puhuttu jo Gender Issuessa. Paikanpäältä löytyy kyllä eksoottisempiakin ja ilkeämpiä tauteja.” Gender-koulutuksessa sukupuolitaudeista puolestaan varoitetaan: – ”Sukupuolitaudit voivat välittyä esimerkiksi tyttöystävälle.” Tulkitsen, että rauhanturvaajan normiksi molemmissa koulutuksissa representoidaan heteromies.

Asiakirjan 1325 vaatimusta HIV/AIDS tematiikan kouluttamisesta rauanturvaajille ei käsitellä lainkaan tässä koulutuksessa lainkaan<sup>41</sup>. Silti

<sup>41</sup> ”Turvallisuusneuvosto...pyytää pääsihteeriä toimittamaan jäsenvaltioille naisten suojelua, oikeuksia ja erityisiä tarpeita koskevia koulutusohjeita ja -aineistoa sekä siitä, miten tärkeitä on sisällyttää naisia kaikkeen rauhanturva- ja rauhanrakennustoimintaan, samalla pyytäen jäsenvaltioita sisällyttämään kyseiset teemat sekä HIV/AIDS-tietoisuus- ja kansalliseen sotilas- ja siviilipoliisien valmiuskoulutukseen ja kehottaa lisäksi pääsihteeriä varmistamaan, että rauhanturvaoperaatioiden siviilihenkilöstö saa samanlaista koulutusta.” (Liite1, 6.)

kaikki Balkanilla toimineet sotilaallisissa tehtävissä toimivat rauhanturvaajat saavat kotiuttamisen yhteydessä lähetteen ilmaiseen HIV-testiin. Vastaavaa työsuhde-etua ei kuitenkaan esimerkiksi siviilikriisinhallintaoperaation puolella työskentelevillä ole.

Ihmiskauppa ja pakkoprostituutio toimialueella ja sen läheisyydessä toimivat aina askeleen edellä: jos rauhanturvaajia kielletään käymästä ”motelleissa” ja tankobaareissa, prostituutio siirtyy yksityisasuntoihin. Kun taas sotilaiden liikkumista toimialueella rajoitetaan, ihmiskaupan uhrin siirretään rajavaltioihin, joissa rauhanturvaajat käyvät palvelusvapailta. (Mendelson 2005, 42-44 ; Corrin 2004.) Kategorista kantaa ei Bosnian koulutuksessa oteta siihen, onko seksiä parituksen uhrilta ostava itsekin rikollinen, myös toimialueen ulkopuolella, palvelusvapailta.

Vaikka häpeää käytetään Bosnian koulutuksessa liittyen omaan ”liikaantumiseen”, joko operaation vaarantumiseen, maineen menettämiseen tai sukupuolitaudin saamiseen myötä, häpeää ei niinkään liitetä siihen, että rauhanturvaaja, jonka tehtävänä on luoda rauhaa ja vakautta, hyväksikäyttäisi toisen ihmisen alistettua asemaa. ”Nollatoleranssi” ei siis tarkoita seksin ostamisen kieltoa koko rauhanturvaajan palvelussuhteen aikana.

### ***Koulutuksen lanseeraamat toimijuudet***

Rauhanturvaaminen ymmärretään yleisesti ”sukupuolettomaksi toiminnaksi”. Silti koulutuspuheessa ja haastatteluissa sukupuolista puhutaan hyvinkin moninaisina ja ristiriitaisina. Naiseuden ja miehuuden lisäksi sotilastoiminnassa siviiliys ja sotiluus, sekä sotilasarvot ovat jakoja, jotka vaikuttavat organisaation hierarkiaan ja rauhanturvaajan toimenkuvaan sekä sosiaaliseen asemaan työyhteisössä, jonka kanssa jaetaan myös lähes kaikki vapaa-aika toimialueella.

Asiakirjan 1325 mukaan naisten toimijuutta tulee lisätä operaatioissa, toimialueilla ja kansainvälisessä päätöksenteossa aloilla, jotka perinteisesti on mielletty miehiseksi, maskuliiniseksi.

Edellisissä luvuissa ja luentojen kuvauksissa paljastuu, ettei selkeää yhteistä linjaa ole siitä, puhutellaanko sotilaallisia kriisinhallitsijoita, rauhanturvaajia pelkiksi ”herroiksi” vai ”naisiksi ja herroiksi”. Se, että naiset useimmiten sivuutetaan, vaikka naiset ovat voineet suorittaa vapaaehtoisen asepalveluksen vuodesta 1995, osoittaa, että sotiluus mielletään edelleen maskuliiniseksi. (de Groot 2001, 31.) Kuten edellisessä luvussa esitellystä lääkintäkoulutuksesta voi päätellä, että myös monet ammattinimikkeet kertovat tehtävien olevan perinteisesti miehiä. Suomessa puhutaan esimerkiksi yhteisupseeri-**miehistä** (engl. Liaison officer), sillä Bosnian rauhanturvajoukoissa yhteisupseerit ovat tähän mennessä olleet miehiä.

Toisen kouluttajan haastatteluissa selviää syy myös siihen, miksei rauhanturvanaisten sosiaalista pääomaa, kommunikaatio- ja kielitaitoa, sekä korkeaa koulutusta hyödynnetä enemmän: — ”Koska (Bosnian) kulttuuri on miehinen, miehen on helpompi toimia näissä olosuhteissa.” Päätös suomalaisten naisrauhanturvajien jättämisestä tehtäviin, jossa he eivät voi toimia roolimalleina asiakirjan 1325 edellyttämällä tavoilla, on siis suomalaisen organisaation päätös.

Yhteistä kaikille sukupuolijärjestelmille kulttuurista riippumatta onkin se, että naisten ja miesten tehtävät, alueet ja toiminta pidetään erillisinä, jolloin naiset ja miehet voidaan esittää toisilleen vastakkaisina ryhminä. Tätä sukupuolten ”vastakkaisuutta” voidaan vielä tehostaa esimerkiksi heteroseksuaalisuuden korostamisen kautta. Vastakkainasettelun kautta naisten ja miesten välille luodaan hierarkkinen ero, jossa miehuus on normi. Hierarkkinen ero toteutuu esimerkiksi yleisen, makrosfäärin, ja yksityisen, mikrosfäärin, elämänpiirien arvottamisen kautta.

Haastattelun perusteella suomalaisilla miesupseerilla on valta määritellä miten paljon bosnialaiset olosuhteet kestävät nähdä naisia erilaisina

toimijoina. Kuitenkin on todistettu, että sukupuolijärjestelmä joustaa juuri postkonflikteissa tilanteissa ja näitä neuvottelutilanteita pitäisi osata hyödyntää (Rehn & Johnson-Sirleaf 2002, 73-78). Silti suomalaiset upseerit jättävät määräämättä naisia tehtäviin, joihin heillä olisi ammatillista pätevyyttä ja selittävät sen johtuvan paikallisen sukupuolijärjestelmän epätasa-arvoisuudesta.

Myyttiä suomalaisesta tasa-arvoisuudesta, jossa sukupuolella ei ole merkitystä ylläpidetään, vaikka kaikilla esimiehillä ei selvästikään ole halua nostaa naisia tehtäviin riittävästä sotilasarvosta ja ammattipätevyydestä huolimatta<sup>42</sup>. Näillä suomalaisten esimiesten ratkaisuilla toiseuttaa naisia tehtävistä kuitenkin vain vahvistetaan molempien maiden vallitsevaa sukupuolijärjestelmää. Toisaalla Gender-kouluttaja taas muistuttaa koulutuspuheessaan, että ”ei pidä adaptoida eriarvoistavia käytäntöjä.” Ristiriitaisten selitys- ja käyttäytymismallien perusteella naisten asema postkonfliktissa työssä ei näytä olevan selkeä edes suomalaiselle rauhanturvakoneistolle.

### **Rauhanturvakoulutuksen representoima sotilaallisen- ja siviilikriisinhallinnan raja sukupuolten toimijuuksien näkökulmasta**

Tässä luvussa tarkastelen kouluttajien puheessa toistunutta siviilikriisinhallinnan ja sotilaallisen kriisinhallinnan hierarkiasointia ja rajanvetoa sukupuolen valtavirtaistamisen näkökulmasta.

Julkisuudessa on viimeaikoina pohdittu sen vaikutuksia, että sotilaat suorittavat paljon ns. humanitaarisia tehtäviä, jonka vuoksi sotilaallisen ja siviilikriisinhallinnan rajat ovat häilyviä (Kumpula 2007). Humanitaarisen työn jakaminen sotilaille on mahdollistanut myös sen, että sotilaallisia operaatioita perustellaan yhä useammin ulospäin juuri siviilien

---

<sup>42</sup> Perustuu vuonna 2008 kerättyyn aineistooni TAPRI:n projektissa **Konfliktien sukupuolittunut toimijuus. Sukupuolisensitiivinen näkökulma kehitystyön ja konfliktien hallinnan käytäntöihin**, Suomen Akatemian Kehitystutkimushanke (SA 116065) 2007-2010.

turvallisuuden takaamisella, tai jopa naisten ja lasten aseman parantamisella. (Valenius, 2007, 151; Marttila, 2007, 87.)

Kenttätyöni aikana useat upseerit painottivat, että sukupuolella ei ole rauhanturvatehtävien kannalta merkitystä. Silti asepalvelun suorittaneet naiset ovat usein rauhaa turvattaessa tukitoimissa ja esikunnan huoltojoukoissa, joita sotilaallisessa työnjaossa pidetään alisteisina ydintoiminnoille, operatiivisille tehtäville. Vasta haastatteluita analysoidessani ymmärrän, että kriisinhallintatoimet ovat keskenään hierarkkisia: sotilaallinen toiminta kuvataan ensisijaiseksi, ja siviilikriisinhallinta sille alisteiseksi tai sitä seuraavaksi, sekundaariseksi toiminnaksi.

Jo tulopuhuttelussa prikaatin komentaja selkiyttää joukoille: – ”Hyvä rauhanturvaaja, on yhtä kuin hyvä sotilas.” Lisäksi komentaja alleviivaa, että asenne ratkaisee onnistuuko rauhanturvaaja tehtävissään. Siksi elämäkokemus on rauhanturvaajalle eduksi. Positiivisen hyvän asenteen alleviivaaminen ja Suomen etujen puolustaminen ovat tulopuhuttelun keskeisiä teemoja. – ”Jos yksi munaa, koko Suomi munataan. Jokaisen on tehtävä parhaansa ja puolustettava Suomen etuja”, kannustaa komentaja.

Kysyn tästä vertauksesta, jonka mukaan hyvä rauhanturvaaja on hyvä sotilas, sillä ovathan siviilikriisinhallitsijatkin rauhanturvatehtävissä. Haastatteleman Gender-kouluttaja kertoo:

– ”Rauhanturvaamisen optimi on se, että sotilaallinen organisaatio luo olosuhteet joissa siviiliorganisaatio voi toimia. Esimerkiksi jossain Gender Issues-tilanteessa, jossa paikalliset ihmettelevät, siviilikriisinhallintaorganisaatio voi katsoa takavasemmalle ja sotilaallinen organisaatio tukee siviiliorganisaation tehtävää. Perusrakenteen takia sotilasorganisaatio ei ole hyvä hoitamaan sen ulkopuolista toimintaa: poliisitoiminta, sosiaalitoiminta, humanitaarinen toiminta menee reilusti sotilasekspertiisin ulkopuolelle.” (Muistiinpanot: Haastattelu 1.)

Kouluttaja selvittää tässä miten sotilaallinen voima mahdollistaa siviilikriisinhallinnan toimet, mutta ei pohdi, voiko olla myös päinvastoin,

voiko siviilityö olla edellytys sotilaallisen operaation onnistumiselle. Sotilaallinen toiminta priorisoidaan toistuvasti haastatteluissa ”kovaksi työksi”, edellytykseksi ”pehmeämmälle” siviilitoiminnalle. Myös Genderkouluttaja katsoo sukupuolen valtavirtaistamisen tai ”naisten ja lasten asioiden” liittyvän sosiaalityöhön ja siksi olevan osa siviilikriisinhallinnan tehtäväkuva. Siviili- ja sotilastoimijuuksien hierarkisointi liittyy isompaan ajatuskuvioon, jonka mukaan makrotodellisuudet, kuten vaikkapa kansainvälinen politiikka ja rauhanturvaaminen, ovat tärkeämpiä kuin mikrotodellisuudet, eli ruohonjuuritason toimijuudet, eikä näillä kahdella ole liittymäkohtaa.

Toimijuuksista kerrotaan myös kulttuuriluennossa kun kulttuuri määritellään valtion ja kirkkokuntien kautta (Liite 3). Valtiot ja valtionkirkot kuvataan tässä luennossa keskeisiksi toimijoiksi. Tämä on tyypillinen kansainvälisen politiikan realistisen koulukunnan tapa määrittää maailmanpolitiikkaa ja sen valtasuhteita. Huomiotta sen sijaan jäävät ne kansalliset, uskonnolliset ja valtiolliset rajat ylittävät toimijuudet, jotka ovat saaneet aikaan kehitystä ruohonjuuritasolla. Myös tässä koulutuksessa naisliikkeet, jotka aktivoituivat Jugoslavian hajoamista seuranneissa sodissa edistämään rauhaa yli kansallisuusrajojen jäävät huomiotta. Bosniassa toimivissa järjestöissä, mm. *Gender Center Banja Lukassa*, *Lara-järjestö*, *Zena Zenana*, *Helsinki Citizen's Assembly i Banja Luka* ja kuntien tasa-arvokomiteoissa ei ole keskeisenä kysymyksenä kansallisuus tai uskonto. Siksi ne eivät ole kiinnostavia sille valtakäsitykselle, jonka mukaan vain valtiot ja armeijat ovat uskottavia toimijoita rauhan rakentamiseksi. Paikalliset naisjärjestöt toki toimivat yhteistyössä kansainvälisten naisjärjestöjen, kuten ETYJ:n, UNHCR:n, IRC:n ja *Kvinna till Kvinnan* kanssa, jotka ovat valmiita tekemään yhteistyötä. Nämä järjestöt toimivat yhteistyössä Länsi-Balkanilla heti Daytonin rauhansopimuksen allekirjoittamisen jälkeen. Skeptisinä sopimuksen takaamasta rauhasta naisryhmät olivat perustamassa aktiivista rajat ylittävää yhteistyötä ja purkivat etnisyyteen tai uskontoon liittyviä raja-aitoja. Sodan traumatisoimissa ex-Jugoslavian maissa naisryhmät auttoivat apua tarvitsevia naisia riippumatta heidän taustastaan. Vaikka haastattelemani

kouluttajat paljastavat tuntevansa paikallisten naisliikkeiden, mm. *Laran* ja ruotsalaisen *Kvinna till Kvinnan* toimintaa, niitä ei koulutuksessa katsota mainitsemisen arvoisiksi yhteistyökumppaneiksi. En väitä, että kansainvälisillä naisjärjestöillä olisi tehokkaammat keinot konfliktien lopettamiseksi kuin niihin mandaatin omaavilla missioilla, mutta kansalaisjärjestöjen ja sen kautta naistoimijoiden ulossulkeminen rauhanprosessista on ongelma, johon asiakirja 1325 vaatii muutosta

Kosovossa palvelut kouluttaja näkeekin mahdollisuuden naisten toimijuudelle rauhanturvaamisessa ja mainitsee, että Kosovossa siviili- ja sotilasyhteistyössä oli paljon naisia. Ruotsalainen *Kvinna till Kvinna*-järjestö on kouluttajalle Kosovosta tuttu yhteistyökumppani, mutta hän naurahtaa: — ”Kaikki kansalaisjärjestöt eivät edes halua olla tekemisissä sotilasorganisaation kanssa.” (Muistiinpanot: haastattelu 1.) Tämä kuvastaa, että sotilas- ja siviilitoiminnan suhteet eivät ole neutraalit, vaan niihin sisältyy hierarkkisia jännitteitä.

Haastattelujen avulla yritän edelleen hahmottaa miten sukupuoli sitten sijoittuu puheessa sotilaallisesta- ja siviilikriisinhallinnasta. Haastateltavani näkee selkeän rajan niiden välillä. Rajan määrittäminen liittyy kuitenkin keskeisesti siihen, miten naiset nähdään toimijoiksi postkonflikteissa tilanteissa, niin rauhanturvaajina kuin paikallisina toimijoinakin. Haastattelemieni upseerien mukaan sotilaallisen kriisinhallinnan ydintehtävä on valmistautuminen kriisiin ja sen ratkaisemiseen sotilaallisin keinoin. Siviilitoiminta tulee tämän jälkeen, sanovat sotilaat. Yhteistyö siviilitoimijoiden kanssa kuitenkin on mahdollista, kuten yhteistyö uskonnollisten johtajien ja viranomaisten kanssa osoittaa, mutta yhteistyö naistoimijoiden kanssa ei saa kiistämätöntä kannustusta, koska naisia ei nähdä aktiivisina yhteiskunnan toimijoina.

Haastateltavani kertoo, edelleen:

— ”Sotilastoiminta on yksinkertaista: hyökkää ja puolusta.[...] väkivaltaisuuden ja levottomuuden täytyy loppua, jonka jälkeen siviilikriisinhallinta tarkkailee köyhyyttä, humanitaarisia syitä, gender-ongelmaa, ja siviilikriisinhallinta puuttuu syihin. Sotilasorganisaation

Liaison officer (yhteysupseeri), vaikkapa valtiotieteilijä, luo yhteyden poliitikkoihin. Kun siviili tulee rinnalle, ja vastuu siirtyy siviileille, sotilasvaltiotieteilijä riisuu sotilasvaatteet. Sotilastoimijoiden ongelma on, mitä tehdään paikallisille sotilasjärjestöille, miten järjestetään aseidenkeruu ja uudelleen kouluttaminen.” (Muistiinpanot: Haastattelu 1.)

Kun kysyn miten paikallisväestöä ja voidaan jälleenkouluttaa ja miten toimialueen naiset otetaan mukaan rauhanprosessiin väkivaltaisen lähimenneisyyden jälkeen, selkeää vastausta en saa, koska teema johtaa aina väistämättä väitteeseen, jonka mukaan ”siviiliasiat kuuluvat siviilikriisinhallinnan puolelle”. Upseerit kyllä mielellään kertovat muistojaan kohtaamisista paikallisten kanssa, mutta kysymys miespuolisten siviilien ja ex-taistelijoiden mukaan ottamisesta rauhanprosessiin ja näiden uudelleen koulutuksesta nähdään kuuluvan sotilaskriisinhallinnan toimenkuvaan. Rauhanturvaamisen eri keinot osallistaa paikallisia naisia ja miehiä rauhanprosessiin nähdään varsin sukupuolittuneina. Sotiluus näyttäytyy tässä maailmakuvassa maskuliinisena ja siviiliys feminiinisena.

”Siviiliasiaksi” lasketaan sotilaallisessa kontekstissa myös asiakirjan 1325 velvoitus, joka vaatii kaikkia osapuolia erityistoimiin seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Ihmiskauppa Balkanilla liittyy nimenomaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja sitä organisoivat alueelliset rikollisliigat. Lainvoimainen asema ihmiskauppaan puuttumisessa on poliisilla ja rajavartiolaitoksella, siis siviilisektorilla. Rauhanturvaajat (sotilaat) voivat olla tukemassa näitä paikallisviranomaisia tehtävissään, mikäli sitä pyydetään. Haastatteleman kouluttaja nostaa tehtävien rajauksissa yhdeksi esteeksi resurssit, eli kysymyksen siitä kenen tehtävä- ja vastuualueisiin sukupuolen valtavirtaistamiseen liittyvä koulutus ja suunnittelu on budjetoitu.

Toiseksi esteeksi kouluttaja mainitsee, että naisten aseman huomioonottaminen riippuu operaation johdon määräämistä tehtäväkuvauksista: — ”Jos operaation ylätasolta tulee tehtävä, siitä syntyy tarve.” Kouluttaja selittää, että esimerkiksi ihmiskaupan kohdalla tällaista tarvetta ei ole syntynyt. Eli paikalliset viranomaiset eivät ole pyytäneet apua



sotilasoperaatiolta ihmiskaupan selvittämiseksi ja lopettamiseksi, eikä operaation ylätasolla ole nähty tarvetta esittää paikallisviranomaisille yhteistyötä asiaan puuttumiseksi. Niin paikallisviranomaiset ja operaation ”ylätaso” jatkavat toimimistaan omilla tehtäväalueillaan ilman, että asiakirjan 1325 velvoitteita otetaan huomioon. Vaikka asiakirjan 1325 mukaan kaikkien osapuolten tulisi ryhtyä erityistoimiin hyväksikäyttöön puuttumiseksi, kansainväliset sotilas- ja paikalliset siviilitoimijat eivät tee yhteistyötä ihmiskaupan lopettamiseksi. Toisin sanoen, kun ihmiskauppaan puuttuminen ei kuulu sotilasoperaation toimenkuvaan, ”rauhanturvaajat voivat vain olla pahentamatta tilannetta”.

Haastateltavan mukaan sukupuolen valtavirtaistaminen rauhanturvamissiossa siis riippuu keskeisesti joukkojen komentajan asenteesta ja operaation yhteistyöstä paikallisviranomaisten kanssa. Eli, jos on tahtoa, on myös mahdollisuus sisällyttää tasa-arvo, miesten ja naisten, tyttöjen ja poikien ihmisoikeuksien kunnioittaminen mission lähtökohtaisiksi arvoiksi.

Asiakirja 1325 myös velvoittaa, että kenttätoiminnassa sukupuolinäkökulma otetaan aina, myös sotilaallisessa kriisinhallinnassa huomioon ja että naisten roolia kenttäoperaatioissa tulee laajentaa. Paikallisilla naistoimijoilla ja –järjestöillä on tietoa alueen ongelmien sulkupuolittuneisuudesta esimerkiksi ihmiskauppaongelmasta, mutta heitä koulutuspuheessa tai haastatteluissa lasketa operaation yhteistyökumppaneiksi tai sidosryhmiksi. Mikäli paikallisten ja kansainvälisten naisjärjestöjen ääntä kuunneltaisiin myös suomalaisten joukkojen taholta, se saattaisi vaikuttaa siihen, että ”tarve” ihmiskauppaan puuttumiseen syntyisi. Tämä tarkoittaisi, että ihmiskaupan uhrien, useimmiten naisten ja tyttöjen turvallisuuden takaamisesta tulisi yhtä tärkeä tehtävä, kuin muistakin taisteluosaston tehtävistä alueen turvallisuuden edistämiseksi. (Rauhanturvaajan opas, 15.)

Rauhanturvaajan oppaassa sotilaallinen, taisteluosastojen toiminta esitetään konflikteissa primääriksi toiminnaksi. Silti vastuu asiakirjan 1325 sisällön sisäistämiseksi osana operaatiota säilytetään toisille toimijoille, yleensä

siviilioperaatiolle. Sotilaallinen kriisinhallinta priorisoidaan haastatteluissa aina siviilikriisinhallintaa edeltäväksi toimenpiteeksi, ja siviilikriisinhallinnan tehtävät voidaan aloittaa vasta kun toimialueelle on saatu tulitauko ja aikalisä neuvotteluyhteyksien muodostamiseksi. Tämä teoria kuulostaa maallikolle järkevältä, mutta kun tällä ajatuskuviolla samalla marginalisoidaan ”naiset ja lapset”, ja etenkin naisten toimijuus, asiakirjan 1325 vaatimusta sen sisällön toimeenpanosta sotilasorganisaatiossa ei jostain syystä ole kunnolla sisäistetty.

Bosnian rauhanturvaoperaatio alkoi vuonna 1995<sup>43</sup> ja suomalaiset ovat olleet alusta asti mukana sen eri vaiheissa. Suomalaiset ovat Bosniassa edelleen vuonna 2009, vaikka sellaiset aikaraamit, joita sotilaallisenkriisinhallinnan aika- ja tehtävä rajoilta yleisesti odotetaan, ovat jo vuosia sitten umpeutuneet. (Kurkinen 2004, 18; Koskela 2008, 7.) Vaikka sotilastoimijat ovat olleet alueella 14 vuotta, ihmiskauppa ja järjestäytynyt rikollisuus kukoistavat. On siis selvää, että operaatioiden venyessä ajallisesti, ne itse alkavat ruokkia alueella ihmiskauppaa ja järjestäytyntä rikollisuutta (Mendelson 2005, 5).

Haastatteluissa kouluttajat kertovat, että vaikka sotilaallinen toiminta on yleensä primääriä ja siviilitoiminta sille alisteista, voi sotilaallinen toiminta myös ajoittain tukea humanitaarisen avun perillepääsyä, ja silloin asetelma kääntyy. Nykyisten käsitysten mukaan kriisinhallinnan tulisi kuitenkin toimia kokonaisvaltaisesti: humanitaarinen ja siviilitoiminta ovat usein sotilastoimintaa edeltäviä tai yhtäaikaisia prosesseja, ja sotilaallisuuden primääriyden myyttiä on jo alettukin purkaa (Koskela 2008, 7; Kerkkäinen 2008, 94-95).

---

<sup>43</sup> Bosnia ja Hertsegovinassa rauhanturvaaminen alkoi joulukuussa 1995 IFOR-missiolla, jonka tehtävänä oli luoda turvalliset olosuhteet siviilikriisinhallinnan toimijoille. Joulukuusta 1996 alkoi SFOR-missio, joka jatkui EUFOR-missioon sakka 2004. EUFOR-missio jatkuu edelleen.

## Rauhanturvaamisen työnjako sukupuolittain

Tässä luvussa pohdin, miten Puolustusvoimien sukupuolittunut työnjako heijastuu myös sotilaallisen kriisinhallinnan sisäiseen tehtävienjakoon.

Bosnian toimialakoulutuksessa mainitaan ne kaikki työsuhde-edut, joita tukikohta rauhanturvaajalle tarjoaa. Edut ovat useimmiten ilmaisia huoltopalveluita, joko paikallisen palkatun henkilöstön tai naisrauhanturvaajien työn tulosta.

CEB Camp Order:

Ruoka ilmaista  
Pesulat ilmaiset  
Ompelu ilmaista  
Resurssien käyttö: posti puhelimet: ilmaisia  
Terveystenhoito: ilmaista  
Sauna. Naisille oma puoli.  
(Muistiinpanot: toimialuekoulutus.)

Lista vaikuttaa ensisilmäykseltä hyvältä, sillä naisillekin on oma sauna, joten tästä päätellen suomalaisilla rauhanturvaajanaisilla on kaikki hyvin ja yhtäläiset olosuhteet tukikohdassa. Listassa mainitaan useita huollon sektoreita, kuten muonitus, liinavaate ja vaatehuolto, siivous- ja viestityspalvelut sekä terveydenhoito, jotka ovat kaikki rauhanturvaajille ilmaisia. Näissä tukitoiminnoissa työntekijät ovat yleensä matalapalkkaisia naisia tai paikallisia työntekijöitä. Se, että joistakin palveluista ei makseta edes nimellistä korvausta, kertoo siviilityön arvostuksesta sotilasorganisaatioissa. Miesvaltaiselle rauhanturvaajajoukolle huolto pelaa pääasiallisesti ilmaiseksi, naisten tai paikallisten hoitamana. Myös tässä Bosnian koulutuksessa suomalaiset naisrauhanturvaajat ovat lähdössä toimisto- ja postitustöihin esikunnan huoltotoimistoon. Sukupuolittuneet toimijuudet ovat rauhanturvaamisessa sotilasorganisaatiosta omaksuttuja malleja.

Vaikka naisrauhanturvaajat ja paikalliset työntekijät toki saavat palkka, työtehtävät menettävät arvostuksensa, kun palveluiden käyttäjien ei niistä

tarvitse maksaa edes nimellisesti, eikä niiden arvo näy rahassa. Sotilaat totutetaan tähän työnjakoon ja ajatukseen, että huoltopalvelut ovat itsestään selviä. Kaikkien palveluiden ilmaisuus saattaa vaikuttaa myös rauhanturvaajien ”laitostumiseen”, koska sotilaan ei itse tarvitse huolehtia itsestään. Kouluttaja mainitsee lopuksi myös: — ”Virkistystilojen jääkaapissa on olutta”, muistuttaen kahden operatiivisen oluen säännöstä. Työstä rentoutumiseen on siis tarjolla ainakin sauna ja olut, mutta muista leirin virkistäytymismahdollisuuksista tai paikalliseen kieleen tai kulttuuriin tutustumismahdollisuuksista ei mainita mitään.

Organisaation toiminta perustuu pienipalkkaiseen tukitoimintaan ja parempipalkkaiseen ydintoimintoihin. Ydintoiminnot, sotilaalliset tehtävät, ovat armeijan organisaation näkökulmasta ensisijaisia, ja vaativat toimiakseen joustavia, sotilaille ”ilmaisia” toimintoja. On ymmärrettävää, että sotilastoiminnan ja rauhanturvaamisen menoja minimoidaan, mutta se tapahtuu juuri huoltokuluista, ja nimenomaan huoltosektorin palkoista säästämällä. Tällä on psykologinen merkitys tukitoimintojen ja ydintoimintojen hierarkialle. Ydintoiminnoista vastaavien sotilaiden ja tukitoimia hoitavien rauhanturvaajien ja palkatun henkilöstön palkkaerojen lisäksi ilmaiset huoltotoimet vaikuttavat tukityön työntekijöiden arvostukseen ja itsearvostukseen. Sama suhtautuminen siviilitoimintoihin näyttäytyy kouluttajien asenteissa suhteessa siviilikriisinhallintaan. Kouluttaja vastaa haastattelussa kysymykseeni siitä, miksei suomalaisia naisia ole enemmän yhteysupseereina:

— ”Sotilaita käytetään ekspertteina fyysisiin toimenpiteisiin, tiedon hankintaan ja sosiaalisiin ongelmiin silloin, kun esimerkiksi hankitaan kalustoja polttopuuprojekteihin ja niin edelleen. Naisten rooli on kulttuuriasia. On vain ajan kysymys milloin sukupuolella ei ole merkitystä. Kun kantahenkilökunnassa on naisia, joukon hallintaan käytetään silti isoimpia, pelottavimman näköisiä kavereita.” (Muistiinpanot: haastattelu 3)

Sotilaallinen käsitys fyysisestä voimasta, pelotteesta ja uhkasta määrittävät rauhanturvaajan normia. Fyysinen voima kaluston hankkimisessa tai maskuliinisuus representoidaan vakavammin otettavaksi ”pelotteeksi” kuin maastopukuinen, asepalveluksen suorittanut nainen (De Groot, 2001, 23–

38). Haastateltavan näkemyksen mukaan naiset ovat fyysisesti riittämättömiä sotilaallisen kriisinhallintaan, vaikka olisivatkin suorittaneet asepalveluksen. Kuitenkin on osoitettu, että operaatioiden tulee saada paikallisten ihmisten luottamus puolelleen, jotta operaatio on uskottava. Pelotteena toimiminen ei voi olla ainoa rooli, jolla rauhanturvaajat tätä luottamusta kasvattavat, päinvastoin (Carey 2001, 53–54).

Yhteysupseerilla on operaatioissa huomattava rooli, sillä he luovat yhteyksiä paikallisiin viranomaisiin, poliittisiin ja uskonnollisiin johtajiin. Haastattelussa yhteysupseereja kouluttava upseeri toteaa edelleen, että Bosnian hallinnossa on myös naispoliitikkoja sekä naisia hallintoorganisaatioissa että kansainvälisissä organisaatioissa, ja näihin instansseihin yhteysupseerit pitävätkin yhteyksiä.

Yhteysupseerin tehtävää hän kuvaa seuraavasti:

— ”...yhteyksien pitämistä ja tilanteen havainnointia riippumatta sukupuolesta, jonka perusteella muodostetaan tilannekuva ja annetaan avointa infoa tilanteen kehittymisestä. Rauhanturvaajien läsnäolo toimialueella, EUFOR-lippu kertovat sotilaallisesta voimasta, jota rauhanturvajoukot edustavat. Paikallisten epäluottamus poliitikkoja kohtaan ja väestön identiteettikriisi luo tarpeen EUFOR-joukkojen läsnäololle”. (Muistiinpanot: haastattelu 2.)

Sen, mitä haastateltava tarkoittaa sanomalla: ”tilanteen havainnointi riippumatta sukupuolesta”, on tulkittavissa haastattelun kontekstista. Kouluttaja ei missään erittele, miten naisten ja miesten, tyttöjen ja poikien olosuhteet eroavat toisistaan, vaan hän näkee paikalliset toimijat juuri viranomaisyhteyksinä, poliittisina ja uskonnollisina yhteistyökumppaneina. Tässä kontekstissa ”sukupuolesta riippumatta” tarkoittaa ”sukupuolta huomioon ottamatta”, eli päinvastoin, kuin asiakirja 1325 velvoittaa: ”Kenttätoiminnassa otetaan aina sukupuoli huomioon tilanteen mukaan”. Sukupuolisokeus estää kiinnittämästä huomiota konfliktin ja rauhanturvaamisen vaikutuksiin sukupuolittain.

Koska suomalaisten naisten tulee yleensä olla vapaaehtoisena asepalveluksen suorittaneita voidakseen osallistua sotilaalliseen kriisinhallintaan,

rauhanturvaajanaisilla on sotilasarvo. Silloinkin, kun suomalaiset naiset ovat toimineet siviilitehtävissä ilman asepalvelusta, heillä on perusvalmiudet aseelliseen itsepuolustukseen. Silti myös asepalveluksen käyneet naiset tekevät Bosnian koulutuksenkin perusteella sellaisia siviilihenkilöstölle kuuluvia töitä, joita naiset suorittavat Puolustusvoimissa. Rauhanturvajoukoissa toimii myös paljon asepalveluksen suorittaneita miespuolisia ammattilaisia kokkeina tai kenttäsairaanhoitajina, eli huoltosektorin tehtävissä. Eräässä haastattelussa usealla missiolla käynyt keski-ikäinen upseeri toteaa:

– ”[Rauhanturvaamisessa] ... on tilaus monelle ammattilaiselle. On naisia, jotka ovat ammattilaisia tietyillä aloilla, mutta pitää muistaa sotilasorganisaation rakenne siksi, että se on palveluturvallisuuskysymys [...]. Tähän pääsee ammattipätevyyttä osoittamalla ja sillä, että tiimi toimii. Ei siihen voi tulla mikään nuori työnhupakko”. (Muistiinpanot: haastattelu 3.)

Upseeri mainitsee sivulauseessaan, että ammattipätevyyden lisäksi henkilön täytyy olla tiimiin sopiva. Tiimin toiminnalle olisi tämän mukaan ongelmallista, jos muuten pätevä, mutta nuori nainen, ”työnhupakko”, joutuisi töihin miesvaltaiseen tiimiin. Onko nuori nainen sitten erilaisuutensa vuoksi suurempi turvallisuusriski tai sopimattomampi tehtävään kuin juuri varusmiespalveluksensa suorittanut nuori mies? Tulkitsen tässä upseerin vastauksessa ajatuksen, että tasa-arvon ja suorituskyvyn nähdään toteutuvan vain sellaisessa ryhmässä, joka on mahdollisimman homogeeninen. Tällainen käsitys henkilöstön sopivuudesta tehtäviin olisi tosin vastoin puolustusvoimien monimuotoisuuskampanjaa.<sup>44</sup>

Cynthia Enloe kuvaa naisten historiaa armeijoiden palveluksessa kirjassaan *Nainen, taakse poistu!* (1986), että naiset ovat olleet enemmän tai vähemmän armeijoiden huoltojoukoissa mukana kulkevaa ”kuormastoväkeä”. Naiset ovat osallistuneet huoltotoimiin vaimoina, sairaanhoitajina, muonittajina, pyykkäreinä ja ompelijoina, prostituoituina, konttoristeina ja viestittäjinä, sotateollisuuden työläisinä ja tarpeen tullen

---

<sup>44</sup> ”Monimuotoisuuden edistämisen tavoitteena on, että töihin puolustuvoimiin hakeutuu sekä miehiä että naisia, erikikäisiä ja erilaisiin vähemmistöihin kuuluvia.” <http://www.mil.fi/tyojakoulutus/tyoskentely/edistamishanke.dsp>

myös sotilaina. Tänä päivänä Suomen Puolustusvoimien siviilihenkilöstöstä lähes puolet on naisia. Naiset hoitavat siviilitöiden ulkoistamisista huolimatta edelleen samoja huoltoapuolen työtehtäviä kuin ennen vanhaan kuormastoväessäkin.

Enloe toteaa:

"Nykyajan sotavoimat ovat sekä hallinnollisesti että teknisesti niin monimutkaisia organisaatioita, että ne vaativat yhä enemmän tukipalveluita. Usein viitataan Napoleonin toteamukseen, että armeija marssii vatsallaan [...] naisten ajatellaan sopivan erityisen hyvin näihin terveydenhoidollisiin ja huolenpitotehtäviin, koska heillä katsotaan olevan taipumusta taloustöihin. He muodostavat sotalaitokselle käyttökelpoisen, halvan työvoimareservin - usein jopa ilmaisen, mikäli nämä tehtävät voidaan sisällyttää sotilaanvaimon sovinnaiseen rooliin " (1986, 20).

Lisäksi Enloe väittää, että sotalaitos on riippuvainen naisten alistetusta asemasta (1986, 31), ja siksi on mahdotonta ajatella, että se vapaaehtoisesti haluaisi tasa-arvoistaa sisäistä toimintaansa. Enloe ei silti näe ratkaisuksi naisten määrän lisäämistä taistelutehtävissä tasa-arvoisempien olosuhteiden saavuttamiseksi. Sen sijaan Enloe peräänkuuluttaa naisten yhteiskunnallista keskustelua, jonka ytimessä olisi armeijan feministinen tutkimus. Enloe näkee välttämättömäksi pureutua armeijan käyttämään ”terminologiaan ja koodikieleen”, jotka pyrkivät sulkeistamaan siviiliväestön yhteiskunnallisesta keskustelusta, ja täten toteuttamaan poliittisia ja taloudellisia päämääriä ilman, että kansalaiset pystyvät seuraamaan, mistä on kysymys (1986, 30–31; myös Valenius 2007, 154–156).

Asiakirjan 1325 vaatimus naisten lisäämisestä joukkoihin määrällisesti, esimerkiksi sotilastarkkailijoina, edesauttaisi kontaktien luomista ja paikallisten naisten osallistamista rauhanprosessiin. Silti naisten määrän lisääminen ei Enloenkaan mukaan takaa automaattisesti naisnäkökulman mukaan ottamista tehtävänkuvauksiin ja operaatioon, vaan lisäksi naisten on myös pystyttävä keskustelemaan konfliktien ja rauhanturvatoiminnan poliittisista ja taloudellisista päämääristä.

## Toimialuekoulutuksen hyvät, pahat ja rumat: konfliktien miehinen taistelutanner

Kolmena iltana meille on järjestetty mahdollisuus katsoa BBC:n dokumenttia *The Death of Yugoslavia*. Tämä koulutus on ”perhetymistä alueen kieleen ja historiaan”. Noin kahdeksan tunnin elokuva ei kuitenkaan esittele millään lailla Balkanin kieliä, vaan se kertoo 1990-luvun Balkanin sotien taustaa kansainvälisen politiikan realistisen koulukunnan näkökulmasta. Elokuvasssa ei myöskään tuoda esiin millään tavalla sodan vaikutusta naisiin tai naisten toimijuutta sodan aikana. Tosin, 1980-luvulla Jugoslavian parlamentissa kuvatussa arkistomateriaalissa vilahtaa yksi nainen. Haastattelussa Gender-kouluttaja muistuttaakin tutkijaa, että elokuvassa ”esiintyy” yksi nainen. Dokumentin antama kuva balkanilaisesta sukupuolijärjestelmästä on tämän dokumentin perusteella varsin miehinen eikä sodan nähdä vaikuttaneen naisten, tyttöjen ja poikien asemaan mitenkään.

Tässä luvussa analysoin mitä kertoo se, kun osa totuudesta jätetään kertomatta, eli se mikä koskettaa naisia rauhan ja konfliktin jälkeisten jälleenrakennusprosessien toimijoina. Toimialuekoulutuksessa selvitetään EUFOR:n ja NATO:n rauhankumppanuusoperaation suhteita ja tavoitteita. Meille kerrotaan, että mikäli NATO saa kiinni sotarikolliset, EUFOR:lla on oikeus luovuttaa sotarikolliset Haagin sotarikostuomioistuimen eteen. Haastatteluissa upseerit tosin epäilevät, että NATO kyllä tietää missä nämä rikolliset ovat, mutta eivät ota heitä kiinni. Konfliktinratkaisu vaikuttaa tätä tietoa vasten peliltä, jonka säännöt eivät juuri pidä. EUFOR:n tehtäväksi kuitenkin käytännössä jää ”tilanteen vakauttaminen läsnäolollaan ja sotilaallisella pelotteellaan”. Silti tässä luennossa EUFOR-operaation tärkeimmäksi yhteistyökumppaniksi kuvataan NATO.

”Nato:PFP-> sotarikollisten kiinniottaminen: Karadzic, Mladic. ”Persons invicted for War Crimes”. Etniset puhdistukset: Kosovo 99  
EUFOR: Vakauttaminen-> lupaus EU-jäsenyydestä, sotarikollisten luovutus. [...]



Luottamuksellisuus operaatioissa: messitytöt alkavat osata aika hyvin suomea. Paikallisille työntekijöille maksetaan toista palkkaa.” (Muistiinpanot: toimialuekoulutus )

Toimialuekoulutuksessa luodaan kuva protagonisteista ja antagonisteista: hyvistä ja pahoista toimijoista. EUFOR ja Nato ovat protagonisteja joiden tehtävänä on saada sotarikolliset vastuuseen, vaikkakaan yhteistyöstä ei anneta ruusuista kuvaa. Jokaisella toimijalla on omat pyrkimyksensä ja prioriteetit. Antagonisteiksi voidaan mieltää messitytöt, jotka saavat ”jostain” toista palkkaa. Kouluttaja antaa rivien välistä ymmärtää, että järjestäytyneellä rikollisuudella tai puolisotilaallisilla ryhmillä on omat agenttinsa leirin sisällä. Paikallisiin naisiin tai työntekijöihin, messityttöihin tai tulkkeihin ei siis tulisi luottaa täysin. Näin koulutuksessa on luotu kuva kahdesta maailmasta, rauhanturvaajien leiristä ja ulkopuolisesta maailmasta, joiden välillä on jatkuvia jännitteitä.

Kriisinhallitsijat suorittavat paitsi rajavalvontaa myös tiedustelua sekä viranomaisten avustamista. Jos paikallisviranomaiset ovat haluttomia tai kyvyttömiä puuttumaan paikallisten rikollisjärjestöjen toimintaan, eivät myöskään rauhanturvajoukot siihen voi puuttua. Kouluttajan puheessa kuuluu turhautuminen rauhanturvaamisen avuttomuuteen järjestäytyneen rikollisuuden edessä.

Myös Rauhanturvaajan oppaassa kuvataan Balkanin konfliktin ja operaation taustoja ja nykyisiä uhkia. (Rauhanturvaopas, 3-16.) Rauhanturvaajan oppaiden ja luentojen pyrkimys objektiivisuuteen rationalistisen kansainvälisen koulukunnan tapaan näkyy siinä, miten ensisijaisiksi toimijoiksi kuvataan monikansalliset organisaatiot ja rauhanturvaoperaatiot: Bosnian ja Republika Srepskan armeijat sekä paikalliset muslimi-, kroatti- ja serbipoliitikot ja instituutiot (sama, 8-10). Toimijoina ja rauhan

rakentajina ei oppaissakaan nähdä paikallisia eikä kansainvälisiä naisliikkeitä tai ruohonjuuritason järjestöjä <sup>45</sup>.

Kun oppaat ja koulutus representoivat suomalaiset rauhanturvajoukot kansainvälistä turvallisuutta hallinnoivina, paikallisten viranomaisten ja NATO:n yhteistyökumppaneina, naisten toimijuus rauhanprosesseissa sivuutetaan systemaattisesti. Näin paikalliset ruohonjuuritason toimijuudet objektifoidaan ja marginalisoidaan, samoin kuin kansainväliset naisjärjestötkin, vaikka naisjärjestöillä olisi hyvät verkostot, tieto ja sitä kautta valtaa alueen kulttuuriseen ilmapiiriin. Näissä järjestöissä tunnetaan sodan aiheuttamien pitkäkestoisten traumojen vaikutukset, jotka saattavat uhata pysyvämpää rauhaa. Paikalliset subjektit, toimijat yksilöllisinä, ikää, sukupuolta, etnisyyttä, uskontoa ja seksuaalisuutta edustavina todellisina ihmisinä, jää kansainvälisen rauhanturvaamisen näkökulmasta, ainakin tässä koulutuksessa, huomiotta. Paikalliset toimijuudet liittyvät Bosnia-koulutuksessa valtioon ja sen instituutioihin. Aineistoani analysoidessa alan vakuuttua siitä, että rauhanturvaaminen uusintaa maskuliinisia valtasuhteita niin kansainvälisesti kuin toimialueellakin.

### **”Sukupuolella ei ole merkitystä” – toimijuus rauhanturvaamisen näkökulmasta**

Rauhanturvaajan opas selvittää mission tehtäviä, jotka ovat ennen kaikkea sotilaalliset, kuten minulle usein haastatteluissa muistutetaan. Tehtävinä on alueen valvominen ja tilannekuvan ylläpito, rikkomuksiin puuttuminen ja ennaltaehkäisy sekä osapuolten asevoimista annettujen määräysten noudattamisen valvominen ja liikkumisvapauden ylläpito. Yhteysupseeriryhmien ylläpitämisellä tuetaan erikseen määrättyjä kansainvälisiä järjestöjä sekä paikallisia viranomaisia niiden edistäessä maan paluuta siviiliyhteiskunnaksi. Lisäksi suomalaiset rauhanturvaajat

---

<sup>45</sup> Mali- korak- Centar za kulturu mira i nenasije (Small step -Center for the Culture of Peace and Nonviolence), Medica-Zenica, Bosfam-Tuzla, Žene u crnom (Women in Black) Ženski centar (Womens center), Ženska grupa (Women’s group). (Borić, 1997, 144-147).

tukevat kansainvälistä yhteisöä epäiltyjen sotarikollisten saattamisessa oikeudelliseen vastuuseen.

Toimialakoulutuksessa käymme läpi sodan oikeussääntöjä sekä ihmisoikeusasiaa. Tässä luennossa ei mainita kansainvälisiä sopimuksia nimeltä, mutta käsitellään sitä, miten sotilaalliset toimenpiteet oikeutetaan kansainvälisten sopimusten nojalla ja mitkä toimenpiteet ovat oikeutettuja sodissa ja sotilaallisessa kriisinhallinnassa. Rauhanturvaajat on velvoitettu noudattamaan näitä periaatteita, vaikkakaan sotien osapuolet eivät niitä noudattaisi, etenkin uusien sotien kontekstissa, jossa poliittista taistelua käydään terroriteoin siviilejä kohtaan. Lisäksi suomalaisilla rauhanturvaajilla on omat voimankäytösääntönsä, joita ei tässä luokkatilanteissa käsitellä.

”Ihmisoikeuskysymykset velvoittavat valtiota: Suhteellisuusperiaate: Tehokas voima, mutta pienin välttämätön!

1. Sisäinen häiriö (ei sodanoikeussääntöjä)
  2. Valtion sisäinen aseellinen selkkkaus: -> sodan oikeussäännöt / ihmisoikeuksien rajoittaminen pois lukien luovuttamattomat ihmisoikeudet
  3. Kansainvälinen selkkkaus -> ihmisoikeussopimukset taustalle.”
- (Muistiinpanot: Toimialuekoulutus)

Kouluttaja selvittää yleisellä tasolla, että valtiollisen ja siten laillisten sotilaallisten joukkojen oikeutena on käyttää kriisitilanteissa väkivaltaa, ei ainoastaan sotilaallisia joukkoja kohtaan, vaan myös puolisolitaallisia joukkoja ja siviileitä kohtaan. Toisaalta valtion legitimoimilla sotilaallisilla joukoilla ei ole oikeutta aiheuttaa suurempaa tuhoa, kuolemaa ja pelkoa, kuin millä tilanne talttuu, eli käytettävän aseellisen voiman tulee olla pienin mahdollinen, jolla sotilaat tai poliisit saavat ylivallan vastustajasta.

Kouluttaja määrittelee konfliktin, kriisin ja sodan sekä ne periaatteet, millä oikeuksilla ulkopuolinen taho, esim. rauhanturvajoukko voi niihin puuttua. Hän kategorisoi konfliktit kolmeen eri tasoon. Jos kysymyksessä on valtion sisäinen häiriö tai konflikti, siihen ei sovelleta sodan oikeussääntöjä, jolloin ulkopuolinen puuttuminen ei ole oikeutettua. Jos sen sijaan kysymyksessä on valtion sisäinen aseellinen selkkkaus, kuten entisessä Jugoslaviassa ja

Bosniassa, valtioiden ja rauhanturvajoukkojen tulee noudattaa sodan oikeussääntöjä. Näissä olosuhteissa ihmisoikeuksien rajoittaminen on sallittua, paitsi niitä ihmisoikeuksia, joita kutsutaan luovuttamattomiksi ihmisoikeuksiksi. Ihmisoikeusrikkomuksia sodissa ovat murha, väkivalta ja kidutus tai nöyryyttävä ja alentava kohtelu. Kolmanneksi, vakavimpina tilanteina nähdään kansainväliset eli valtioiden väliset<sup>46</sup> selkkaukset, joissa ihmisoikeussopimuksilla ei kouluttajan mukaan enää ole suurta merkitystä, vaan ne asettuvat taka-alalle. Kouluttaja viittaa sodan osapuolien välipitämättömyyteen lakien edessä. Hän jatkaa:

”Sodan tilanteessa kansainvälinen yhteisö on munaton: Lait vaikenevat kun aseet puhuvat. Paitsi hyvä esimerkki toimimisesta on kovat tuomiot ihmisoikeusrikkomuksiin, mm. raiskauksiin.” (Muistiinpanot: Toimialuekoulutus.)

Kouluttaja ilmaisee turhautumisensa diplomatian keinoihin ratkaista konflikteja ja painottaa vakavaa asiaa luonnehtimalla kansainvälistä yhteisöä *munattomaksi*, ei-miehiseksi. Vaikka kyseessä on vakiintunut kielikuva, sotilaallisen toimintaan liittyvä fallisuus ja maskuliinisuus korostuu suhteessa rauhanomaiseen neuvottuun ja siviilikriisinhallinnan keinoihin ratkaista konflikteja. Kouluttaja kertoo rauhanturvaajille, että nykyisin sotarikoksiin luetaan myös raiskaukset, mutta hän ei kerro sitä, että kansainvälinen yhteisö havahtui Bosnian ja Ruandan sotien systemaattisiin joukkoraiskauksiin (Kouvo, 2007, 266) vasta kansainvälisten naisjärjestöjen pitkän työn ja toiminnan tuloksena. Koulutus ei myöskään esittele sitä näkökulmaa, että sodan oikeussäännöt ovat saaneet paljon kritiikkiä siitä, että niillä pyritään oikeuttamaan ja sivilisoimaan sota. Feministitutkijat vetoavatkin usein siihen, että sota itsessään on rikos ihmiskuntaa kohtaan, eikä sitä voi siksi laeilla oikeuttaa, mikä koskee myös sotien joidenkin osien määrittämistä rikoksiksi. (Mischkowski, 1997, 109–115.)

Koulutuksessa paikallisten naisten toimijuus esitetään kaksijakoisena. Läpi viikon toistuu puhe paikallisista naisista joko passiivisina uhreina, tai messytyttöinä, ”jotka tietävät teidän ohjelman paremmin kuin te itse.”

---

<sup>46</sup> Kantola & Valenius, 2007, 10.

Hämmennys naisten roolista konflikteissa kulminoituu puheeseen uhriudesta, ”naisista ja lapsista”, tai sitten uhkasta, järjestäytyneestä rikollisuudesta ja prostituutiosta. Paikalliset naiset symboloivat ambivalenttiudessaan tilaa, jonka mukaan toimialueella vallitsee jatkuva hyvän ja pahan välinen taistelu, kaaos. Tätä kaaosta selvittämään tulevat suomalaiset rauhanturvaajat. Myös maahan tuodut prostituoidut, ihmiskaupan uhrin, kuvataan ambivalentisti niin uhkana kuin uhreinakin kun sotilaspastori naureskelee Makedoniassa olevan ”pahoja naisia” – mutta toisessa, Gender Issues-luennossa, painotetaan prostituoitujen uhriutta ja viattomuutta.

Koska koulutuksessa kerrotaan toimialueen yhteistyökumppaneista ja uhkista, ystäväistä ja vihollisista, yritän hahmottaa miten Bosnian-koulutuksessa toimijuudet rakentuvat. Paikalliset ihmiset kuvataan ystävällisiksi köyhiksi ihmisiksi, mutta tukikohdan naistyöntekijät silti viekkaiksi agenteiksi. Kouluttaja viittaa implisiittisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen, joka siis operoi messityttöjen avulla myös tukikohdissa. Rauhanturvaoperaatiolle bosnialaiset miehet, paikalliset viranomaiset ja poliitikot ja uskonnolliset johtajat ovat sopivia yhteistyökumppaneita, mutta paikallisia naisia kannattaa varoa, sillä he ovat joko rikollisliigojen uhreja tai käytreitä. Toimialueen naiset ovat uhka operaatiolle ja rauhanturvaajan terveydelle.

Kun haastatteluissakaan bosnialaisia naisia ei mainita yhteistyökumppaneiksi, päättelen, että tässä kontekstissa naisia ei nähdä itsenäisinä toimijoina, vaan ikään kuin kaikkien paikallisten naisten takana on jokin (mies-)toimija, joka käyttää naista tiedusteluun tai ihmiskauppaan. Hyvä/paha; suojeltava/suojelija- myytit ovat dikotomioita, jotka estävät näkemästä ja hyväksymästä naisten toimijuutta rauhanprosessissa. (Valenius 2007, 165.)

Yhteistyö rauhanturvaajien ja paikallisten naisten välillä, naisten jotka eivät representoidu uhri/käytyri dikotomioiden kautta, mainitaan koulutuspuheessa vain kaksi kertaa, kun sotilaspastori kertoo vierailleensa kansainvälisessä

järjestössä työskennelleen nuoren tulkkinaisen perheen luona. Lisäksi eräässä haastattelussa kerrotaan paikallisesta tulkista joka ”pikkulikkana tuli pakolaisena Suomeen.” Naispuoliset tulkit siis nähdään jossain määrin siviili-sotilastoimijuuksien välitilassa elävinä yhteistyökumppaneina, etenkin jos he ovat suomenkielentaitoisia. Näiden harvojen protagonististen naistoimijuuksien mainitseminen koko koulutuksen aikana kertoo, että asiakirjan 1325 vaatimus paikallisten naistoimijuuksien nostamisesta<sup>47</sup> esiin jo koulutuspuheessa, jää taka-alalle.

Kysymykseeni yhteistyöstä paikallisten naisjärjestöjen kanssa, haastatteleman upseeri ei näe tarvetta pitää yhteyksiä, koska se ”kuuluu siviilikriisinhallinnan tehtäviin.” Sotilaallisen kriisinhallinnan tehtäviin sen sijaan kuuluu:

”-No niin, hyvät herrat, jatketaan...

(Kouluttaja kehottaa katsomaan Rauhanturvaajan EUFOR- oppaan sivua 15.)

EUFOR/Althea tehtävät:

Deterrance: pelote, näkyvyys.

Naton puolustusreformin tukeminen, kaupunkien tukeminen, evakointituki.

Esikunta: Camp Butmir.

Liaison & Observation teams: Suomalaisten konsepti arvostettu: ammattilaiset pitävät yhteyttä paikallisiin viranomaisiin ja poliitikkoihin.”

(Muistiinpanot: Toimialuekoulutus.)

Tässä muistiinpanokatkelmassa näkyy, että sotilaallisen kriisinhallinnan kannalta yhteydenpito paikallisiin viranomaisiin ja poliitikkoihin useissa tämän hetken rauhanturvaoperaatioissa tarkoittaa yhteydenpitoa instituutioihin, joissa naisilla ei juurikaan ole edustusta<sup>48</sup>. Vaikka suomalaisessa demokratiassa kansalaisjärjestöt ovat merkittävä poliittisten näkökulmien ilmaisijoita ja eteenpäin viejiä, ja niiden roolia kunnioitetaan

---

<sup>47</sup> Turvallisuusneuvosto 1. Kehottaa jäsenvaltioita varmistamaan naisten kasvavan edustuksen kaikilla päätöksentekotasolla kansallisissa, alueellisissa ja kansainvälisissä instituutioissa sekä mekanismeissa konfliktien estämiseksi, hallinnoimiseksi ja ratkaisemiseksi. (Liite 1.)

<sup>48</sup> [http://europeandcis.undp.org/uploads/public1/files/ANA%20VUKOVIC%20-%20The%20Gender%20Equality%20Law%20of%20%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20presentation\\_3.ppt](http://europeandcis.undp.org/uploads/public1/files/ANA%20VUKOVIC%20-%20The%20Gender%20Equality%20Law%20of%20%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20presentation_3.ppt).

myös virallisella tasolla. Seuraavaksi toimialuekouluttaja luettelee tarkemmin miten paikallisviranomaisia tuetaan:

– ”OLLAAN LÄSNÄ JA TUETAAN PAIKALLISVIRANOMAISIA. Tehtävinä on tukea pakolaisten paluunmuuttoa, pitää yhteyksiä viranomaisiin sekä rakentaa teitä. Lisäksi tehtävinä on partiointi sekä yhteysupseeritoiminta, aseidenkeruu ja miinanraivaus. Kolmanneksi joukot suorittavat tiedustelua ja taistelevat järjestäytyneitä rikollisuutta vastaan, joihin kuuluu laitton kahvi, puunhakkuu, salakuljetus, korruptio, verojenkierto. Poliittinen toiminta kiihtymässä, sillä Bosniaan on tulossa vaalit. EUFORilla on positiivinen imago, suomalaisia arvostetaan, ei kansallisia intressejä.” (Muistiinpanot: toimialuekoulutus.)

Salakuljetuksesta puhuttaessa toimialuekouluttaja puhuu kahvin salakuljetuksesta ja puunhakkuusta sekä puiden salakuljetuksesta. Tässä yhteydessä ei sen sijaan mainita ihmissalakuljetusta, naisten ja lasten salakuljetusta. Kuten aiemmin olen jo kuullut, ihmissalakuljetus ei ole sotilaallisen kriisinhallinnan, vaan poliisiviranomaisten ja rajavartiolaitoksen toimenkuvaan kuuluva ongelma, joskin paikallisviranomaiset tarvittaessa pyytävät tähän rauhanturvaajien tukea. Tämän koulutuksen mukaan rauhanturvaajille kuitenkin kuuluu tiedustelutoiminta kahvin salakuljetuksen ja puunhakkuun paljastamiseksi. Jostain syystä kouluttaja ei näe ihmissalakuljetusteeman mainitsemista tässä tarpeelliseksi, joko siksi että kouluttaja tietää siitä puhuttavan syvemmin Gender Issues-luennolla tai koska ihmiskauppaan puuttuminen ei liity sotilastoimintaan. En pysty hahmottamaan, miksi aihetta ei käsitellä tässä, sillä kansainvälisen maahanmuuttojärjestön, IOM:n, raportin, *Victims of trafficking in the Balkans* (2001) mukaan<sup>49</sup> Balkan on maailman johtavia alueita ihmissalakuljetuksessa. Moldavialaisia, albaaneja, bulgarialaisia, romanialaisia ja ukrainalaisia naisia ja tyttöjä sekä lapsia salakuljetetaan Slovenian, Bosnian, Kroatian, Romanian, Unkarin, Albanian, Makedonian, ja Kreikan kautta Länsi-Eurooppaan lähinnä prostituoiduiksi tai muuhun seksuaaliseen hyväksikäyttöön, orjiksi tai elinsiirtoa varten. Usein salakuljetettavat eivät itsekään tiedä salakuljetusvaiheessa olevansa ihmiskaupan uhreja.

---

<sup>49</sup> [http://www.old.iom.int/documents/publication/en/balkan\\_trafficking.pdf](http://www.old.iom.int/documents/publication/en/balkan_trafficking.pdf) (4.6.2008)

Ihmissalakuljetuksen tärkeitä väyliä ovat juuri Brcko ja Bjielina, johon osa tämän koulutuksen rauhanturvaajista on lähdössä. Tätä tietoa ei kuitenkaan jaeta tässä operaation perusteita selvittävässä EUFOR & SRJBiH-perusteissa. Naisten ja lasten salakuljetuksen ei ehkä katsota olevan yhtä vakava operatiivinen ongelma, kuten puun ja kahvin salakuljetus, joihin sotilailla on mandaatti puuttua. Siksi ihmiskauppateema nähdään kuuluvan Gender-luennon piiriin, kun tässä luennossa taas kerrotaan joukkojen sotilaallisista ydintoiminnoista.

Tässä luennossa puhutaan paljon sodan oikeussäännöistä ja ihmisoikeuksista. Koko Bosnian rauhanturvakoulutuksessa käsitellään paljonkin Jugoslavian historiaa ja Bosnian sodan taustoja, mutta missään luennossa ei käsitellä sodan aikaisia sukupuoleen kohdistuneen väkivallan aiheuttamia seurauksia nyky-Bosnialle. Raiskausten uhrin ja seksuaalisista väkivallasta syntyneet lapset ja heidän asemansa nyky-Bosniassa eivät ole mielenkiinnon kohteina sotilaallisen kriisinhallinnan näkökulmasta, vaikkakin bosnialaisten keskuudessa näiden ihmisten, naisten ja lasten, asema on ongelmallinen ja syrjäytymisuhka suuri.

Bosniassa raiskattiin erityisesti teini-ikäisiä tyttöjä ja heitä pidettiin vankeudessa kunnes he olivat tulleet raskaiksi. Vanhempia naisia raiskattiin heidän perheidensä ja lastensa silmien edessä. Myös miehiä todistettavasti raiskattiin ja hyväksikäytettiin seksuaalisesti. (Skjelsbaek 2001, 77–84; Korac 2004 249–271; Valenius, 2007, 162.) Traumojen ja häväistyksen aiheuttama sosiaalinen syrjäytyminen ja eriarvoisuus vaikuttavat yhteiskunnan valtasuhteisiin ja rauhan pysyvyyteen pitkällä tähtäimellä.

Haastatteluissa kun kysyn, miten rauhanturvaajat sitten luovat alueelle vakautta ja väkivallattomuutta: — ”Onko rauhanturvaajilla mahdollisuus lopettaa väkivallan kierre, esimerkiksi naisiin kohdistuva väkivalta?” Näissä keskusteluissa upseerien kanssa painottuu näkemys: — ”Emme voi muuttaa kulttuuria, eikä se ole rauhanturvaajien tehtäväkään.” Bosnian



kohdalla juuri sukupuolten epätasa-arvo tai naisiin kohdistuva väkivalta mielletään kulttuuriseksi kysymykseksi, johon rauhanturvaajien ei pitä puuttua. Toisaalta rauhanturvaajat työskentelevät kansainvälisen humanitaarisen lain puolesta ja esimerkiksi YK:n raportti vuodelta 2006<sup>50</sup> määrittelee sukupuolisen väkivallan ihmisoikeusrikkomukseksi, joihin valtion viranomaisten on puututtava. Vaikka suomalaisten rauhanturvaajien ei olekaan mahdollista puuttua toimialueella sukupuolesta johtuvaan väkivaltaan ilman paikallisviranomaisten pyyntöä, naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta ei silti ole ymmärrettävä kulttuuriperinnöksi, jota on säilytettävä isältä pojalle, vaikka suomalaisten kouluttajien puheesta näin on ymmärrettävissä. Herää kysymys, kenen rauhaa toimialueella turvataan, jos naisiin kohdistuva väkivalta on yleisesti hyväksyttyä. Wienin ihmisoikeuskonferenssissa 1993 ihmisoikeuksien universaalius on määritelty niin, että katsoessaan läpi sormien ihmisoikeusloukkauksia valtiot eivät voi vedota kulttuurisyihin. (Kouvo, 2007, 256.) Rauhanturvaajille tulisi siis olla selvää, että heidän toimintansa ei mitenkään tue ihmisoikeusloukkauksia.

Johanna Kantola kirjoittaa:

” Valtion lainsäädännöllä voidaan parantaa naisten asemaa, kuten puuttamalla sukupuolittuneeseen väkivaltaan. Usein kuitenkin nimenomaan valtio harjoittaa väkivaltaa naisia kohtaan esimerkiksi sallimalla prostituution sotilastukikohtien ympärillä ja raiskaukset vankiloissa tai sodissa” (Kantola, 2007, 39).

Tässä tapauksessa rauhanturvaoperaatioiden toimialueet, esim. Bosnia ja sen rajavaltiot voisivat halutessaan lainsäädännöllisesti puuttua prostituutioon, ja rauhanturvaajat voisivat olla puuttumassa tätä kautta järjestäytyneeseen rikollisuuteen paikallisten viranomaisten rinnalla. Ihmisoikeuskysymykset, kuitenkin koulutuksessa esitetään valtioiden väliseen tai valtion sisäiseen aseelliseen konfliktiin puuttumisena, ja sitä kautta kansainvälisen politiikan makrotaso priorisoidaan mikrotasolla tapahtuvaa rakenteellista väkivaltaa tärkeämmäksi.

---

<sup>50</sup> In-depth study on all forms of violence against women,” YK: pääsihteerin toimisto, 2006.

Rauhanturvaajien tehtävänä on tukea paikallisviranomaisia tarpeen mukaan, mutta jos naisjärjestöjä tai liikkeitä ei mielletä rauhan ja turvallisuuden toimijoiksi, ei tätä tarvettakaan synny. Rauhanturvaoperaatioilla on valtaa myös nostaa ongelmia pintaan, jos niissä kannetaan yleisesti vastuuta ihmiskaupan suhteen, kuten asiakirja 1325 vaatii<sup>51</sup>. Nyt paikallisiin naisiin ja tyttöihin kohdistuvaan väkivaltaan ei nähdä tarvetta puuttua eikä rauhanturvaamisen ympärille syntynyttä ihmiskauppaa olla halukkaita lopettamaan. On siis todennäköistä, että toimialueen valtiot ja niiden viranomaiset tai jopa kansainväliset toimijat hyötyvät ihmiskaupasta (Mendelson 2005, 15).

### ***Rauhanturvaamisen sukupuolittunut valta***

Gender-luennossa puhutaan rauhanturvaajien vallasta, ja siitä, mitä tämän valta-aseman väärinkäyttö merkitsee. Koska kysymyksessä on Gender-luento, oletan, että konfliktin jälkeisen yhteiskunnan sukupuolijärjestelmän analyysi, naisten, miesten, tyttöjen ja poikien ihmisoikeudet ja tasa-arvo ovat lähtökohtina puheelle vallasta.

Kysymys rauhanturvaajan ”vallan väärinkäytöstä” aloittaa Gender-luennon. Asiaan johdatellaan puhumalla kahdesta sukupuolesta. Luennon aluksi kouluttaja esittää kysymyksiä. — ”Mitkä ovat miehen ja naisen tehtäviä? Mikä on oikein?”

Tulkitsen, että kysymys viittaa siihen, että miehuuteen ja naiseuteen liittyy jonkin eettinen ongelma. Itseni mukaan lukien, luokka odottaa henkeä salpaamatta vastausta ikuisuuskysymykseen: — ”Mikä on oikein?” Arvelen,

---

<sup>51</sup> Turvallisuusneuvosto... Vetoaa kaikkiin osapuoliin, että ne neuvotellessaan ja toimeenpannessaan rauhansopimuksia soveltavat sukupuoliroolinäkökulmaa, mikä tarkoittaa mm.

[...]c) toimia, jotka varmistavat naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksien suojelun ja kunnioituksen, erityisesti mitä tulee perustuslakiin, vaalitapaan, poliisivoimiin ja oikeuslaitokseen.

että kysymys liittyy problematiikkaan länsimaisen arvomaailman viemisestä toiseen kulttuuriin. Kouluttaja kertoo ensin, että sukupuolella tarkoitetaan eri asioita eri aikoina ja eri paikoissa. Dia 5 kohdalla hän kertoo: – ”Rauhanturvaamisen on tuettava sellaista kehitystä, jossa sukupuolten välinen asema on tasa-arvoinen ja kaikille taataan mahdollisuus turvallisuuteen.”

Tasa-arvosta ja turvallisuudesta mainitsemisen jälkeen siirrytään diassa 6 (liite 2) etiikkaan: – ”Sukupuolten väliset oikeudet”. Jää kuitenkin epäselväksi mitä oikeuksien **välisyydellä**, suhteellisuudella, tarkoitetaan. Myös alussa esitetty kysymys, ja se mitä sukupuolten tasa-arvolla ja oikeuksilla tarkoitetaan, jää ilmaan.

#### **Sukupuolten väliset oikeudet**

Naisten (ja lasten) oikeudet ovat erityisen haavoittuvia

- Ei yleensä kykyä puolustaa itseään
- Seksuaalinen väkivalta ”aseena”
- Syrjintä
- Ihmiskauppa ja pakkoprostituutio

Dia 6.

Seuraavaksi meille puhutaan naisista ja lapsista heidän turvallisuudestaan. Tuntuu, että asioita ja käsitteitä käydään vauhdikkaasti läpi, ilman että niiden sisältöä juurikaan avattaisiin. Kouluttaja kertoo, että ”naisten ja lasten oikeudet ovat erityisen haavoittuvia”. Kuvassa listataan ranskalaisilla viivoilla seikkoja, syitä joiden vuoksi naisten ja lasten oikeudet ovat haavoittuvia. Naisten ja lasten oikeudet ovat haavoittuvia, koska ”heillä” ei ole kykyä puolustaa itseään. Pääasialliseksi syyksi naisten ja lasten syrjintään ja heihin kohdistuvaan väkivaltaan on siis heidän fyysinen heikkoutensa ja siksi heihin kohdistuu sodissa seksuaalista väkivaltaa. Syrjinnästä puhutaan vain suhteessa ihmiskauppaan ja prostituutioon. Kouluttaja kertoo meille kuka sitten syyllistyy naisten ja lasten puolustuskyvyttömyyden hyväksikäyttöön: – ”Järjestäytynyt rikollisuus”.

Mietin, miksi seksin ostajia ei mainita syyllisiksi tai rikollisiksi, vaikka suomen lakien mukaan seksin ostaminen parituksen kautta tai ihmiskaupan uhrilta on rangaistava teko. Kysymystä yhteiskunnallisesta vallanjaosta, sukupuolijärjestelmästä ei käsitellä, eikä syitä alistamiseen ja riistoon ei etsitä sukupuolten valtasuhteista, vaan luonnollistetaan fyysisesti voimakkaamman halu alistaa itseään heikommat. Toisaalta kaikilla miehilläkään ei ole fyysistä voimaa tai asearsenaalia, ja vaikka olisikin, myös miehet voivat olla uhreja ja seksuaalisen väkivallan kohteita. Poikien ja miesten uhriudesta sodissa ja konflikteissa (Marttila 2003, 63–64) ei koulutuksessa puhuta. Uhreja voivat tämän koulutuspuheen mukaan olla vain ”naiset ja lapset”.

Tämän dian kohdalla olisin odottanut kuulevani sukupuolittuneesta vallankäytöstä sodissa ja yhteiskunnissa yleensäkin. Sukupuolittuneen väkivallan ongelmaksi ei määritellä väkivaltaan ja hyväksikäyttöön syyllistyneitä miehiä, vaan fyysisesti heikommat uhrin, joilla ei ole riittävästi kykyä puolustaa itseään. Tässä kouluttaja antaa implisiittisesti ymmärtää, että jos naisilla ja lapsilla olisi fyysistä voimaa tai asearsenaalia, ikään kuin heidän ihmisoikeutensa olisivat konflikteissa paremmin taattu.

Voimankäyttö representoituu koulutuspuheessa oikeuksien toteutumisen takeeksi. Tämä mahdollistaa sotilastomijuuden priorisoinnin heikoimpien aseman puolustajana ja suojelijana. Jään odottamaan kuulevani jotain siitä, **miten** rauhanturvaajat sitten puolustavat naisten ja lasten ihmisoikeuksia. Ongelmallista vain on se, että tällä puheella puolustuskyvyttömistä ”naisista ja lapsista” perustellaan ja jopa oikeutetaan naisiin, tyttöihin, mutta myös poikiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö, joiden tekijänä on lähes aina mies tai miehet. (Enloe 1990, Yuval-Davis 2006, 5.) Se että naiset ja lapset representoidaan uhreiksi vahvistaa käsitystä sotilaallisen voiman oikeutuksesta juuri näiden ”naisten ja lasten” suojelemiseksi.

Voimankäytön puolustamisen sijaan Mary Kaldor esittää, että rauhanturvaamista on muutettava kosmopoliittisten lakien

toimeenpanemiseksi. Kosmopoliittisella oikeudella Kaldor tarkoittaa kansainvälisiä lakeja sodankäynnistä ja ihmisoikeuksista.

”Koska uudet sodat ovat tavallaan sekoitus sotaa, rikollisuutta ja ihmisoikeuksien loukkaamista, kosmopoliittisen lain toimeenpanijoiden on oltava sekoitus sotilasta ja poliisia. Lisäksi rakennesopeuttaminen ja humanitarismi on korvattava jälleenrakennusohjelmalla, joka luo uudet sotilaalliset, yhteiskunnalliset ja institutionaaliset suhteet” (2001, 23).

Sotilaallinen voima ei tämän mukaan riitä turvaamaan ihmisoikeuksia, vaan toimijoilla tulisi olla myös siviilioikeudellinen mandaatti, jotta yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen voitaisiin todella puuttua. Rauhanturvaamiseen ei siis Kaldorin tulevaisuuden hahmotteluihin riitä sotilaallinen osaaminen, vaan rauhanturvaamisen siviiliosaaminen olisi merkityksellistä tulosten saavuttamisen kannalta.

Kouluttaja painottaa, että valtaa naisiin ja tyttöihin käyttävät toimialueen rikolliset, joita rauhanturvaajien ei tule tukea omalla käyttäytymisellään. Asiakirjan 1325 mukaan rauhanturvaoperaatioiden tulee suojella naisia ja tyttöjä konflikteissa ja niiden jälkeisissä yhteiskunnissa <sup>52</sup>.

Dia 8 kertoo ihmissalakuljetuksen reiteistä Balkanilla, ja ilmoittaa, että *tuhansia naisia ja tyttöjä tuodaan Itä-Euroopasta hyväksikäytettäväksi Bosniaan, Makedoniaan, Kosovoon ja Albaniaan*. Seuraava dia 9 osoittaa kartan päälle vedetyillä punaisilla nuolilla saman asian.

---

<sup>52</sup> Turvallisuusneuvosto [...] 9. Vetoaa kaikkiin aseellisten konfliktien osapuoliin, jotta ne täysin kunnioittaisivat kansainvälistä oikeutta, mitä tulee naisten ja tyttöjen oikeuksiin ja heidän suojelemiseensa erityisesti siviileinä, ja varsinkin heitä koskevia velvoitteita vuoden 1949 Geneven yleissopimuksessa sekä sen lisäpöytäkirjoissa vuodelta 1977, vuoden 1951 pakolaissopimuksessa ja sen lisäpöytäkirjassa vuodelta 1967, Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevassa yleissopimuksessa vuodelta 1979 ja sen lisäpöytäkirjassa vuodelta 1999, YK:n lastenoikeuksien yleissopimuksessa vuodelta 1989 ja sen kahdessa lisäpöytäkirjassa 25. toukokuuta 2000, sekä pitäen mielessä asiaan liittyvät määräykset kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännössä;

10. Vetoaa kaikkiin aseellisten konfliktien osapuoliin, jotta ne ryhtyisivät erityistoimiin naisten ja tyttöjen suojelemiseksi sukupuoleen liittyvältä väkivallalta, erityisesti raiskausta ja muuta seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan sekä kaikkea aseellisten konfliktitilanteiden yhteydessä tapahtuvaa muuta väkivaltaa vastaan.

Ihmiskaupan torjumisen haasteet esitellään diassa 10. Niiksi mainitaan rajavalvonnan puutteet, poliisin puutteelliset resurssit ja ammattitaito, sekä näiden kalusto, koulutus ja rahoitus sekä tiedustelukyvyn puute. Ihmiskauppa on mahdollista myös korruption, viranomaisiin kohdistuvan painostuksen ja uhkailun vuoksi, meille kerrotaan. Rauhanturvaajien tehtävänä olisi omalta osaltaan auttaa paikallisia poliisivoimia ihmiskaupan pysäyttämiseksi, mutta jos paikalliset poliisivoimat ovat korruptoituneita, myöskään sotilasoperaatio ei ihmiskauppaan puutu.

Diassa 11 kouluttaja antaa esimerkin ihmiskaupasta internetissä toimivan firman avulla: *A Special Lady: Romance tours*. Internet-haku paljastaa, että kyseinen firma on Englannissa rekisteröity Venäjällä toimiva avioliittovälitysfirma, jonka kautta venäläiset naiset hakevat avioliittoon USA:han ja Englantiin, tai jonka kautta länsimaiset miehet hakevat venäläistä vaimoa. Sivut toimivat myös ranskaksi, saksaksi ja espanjaksi sekä italiaksi. Mahdollisesti kyseessä voi olla myös seuralaispalvelu, joka järjestää tapaamismatkoja Venäjälle tarkastamaan morsianehdokkaat, mutta tämän kyseisen firman liiketoiminta ei ole Balkanilla.

Bosnian rauhanturvakoulutuksessa käytetyssä diassa esitellään yhdeksän venäläisen nuoren naisen kuvia joista kahden alapuolella lukee *Olga & Tatyana*. Nämä naiset siis hakevat aviopuolisoa lännestä, eikä heillä ole välttämättä mitään tekemistä Balkanin järjestäytyneen rikollisuuden kanssa. Lisäksi diassa on kuvia, joita voi tunnistaa venäläisiksi ortodoksikirkoiksi ja venäläisiksi rakennuksiksi niitä ympäröivän luonnon perusteella, ei niinkään Balkanin ympäristöksi bysanttilaistyyllisine kirkkoineen ja moskeijoineen. Venäläisiä naisia länsimaisille miehille markkinoivalla sivu kuitenkin kertoo, että naiskauppa on globaalia sukupuoleen perustuvaa vallankäyttöä. Samoja menetelmiä käytetään Itä-Euroopassa naisten ja tyttöjen värväämiseksi länteen, ilman että he tietävät itsekään mihin he päätyvät.

Vaikka nämä sivustot on ensisijaisesti tarkoitettu länsimaisille miehille, eikä diassa esiintyvien venäläisnaisten päätymisestä pakkoprostituutioon ole

selkeitä viitteitä, dia kertoo myös rauhanturvaajille, että köyhät naiset ovat helppoa kauppatavaraa, josta toisaalla hyötyy edellä mainitun Englantiin rekisteröidyn firman omistajat ja sen venäläiset välikädet.

Elina Penttinen kirjoittaa väitöskirjassaan diskurssista, joka nimeää kaikki itäeurooppalaiset naiset prostituoiduiksi ja vahvistaa täten länsimaisen heteroseksuaalisen maskuliinisuuden rajapintoja (2004, 149). Penttisen esittämän näkökulman avulla tulkitseen venäläisten Olgan ja Tatyanan-dian tärkeäksi osaksi Gender-koulutuksen viestiä siksi, että se vahvistaa (mies-)rauhanturvaajien identiteettiä länsimaisina heteromiehinä.

Balkanilla naiskaupan ja pakkoprotituution hyödyn saajana on pääasiallisesti monietninen Balkanin järjestäytynyt rikollisuus, (Mendelson 2005, 15–16) mutta myös venäläinen mafia on jo hivuttautunut esimerkiksi Kosovon markkinoille (Tchomarova 2006, 8) <sup>53</sup>. Naiskauppa kuitenkin toimii Balkanillakin kohtuullisesti tai hyvin toimeentulevan länsimaisen miehen ehdoilla ja heidän tarpeistaan lähtien. Näin myös kriisinhallintaoperaatioiden ympärillä toimiva prostituutio. Vaikka kouluttaja sekoittaa venäläisen ja Balkanin naiskaupan, hän tahtomattaan kuvaa sitä, että kysymys on merkittävästi laajemmasta sukupuoleen perustuvasta vallankäytöstä, ei vain Balkanin kulttuurista. Samalla ”Olga & Tatyana”-dia uusintaa käsitystä itäeurooppalaisista naisista prostituoituina, jos heitä voi tilata jopa internetistä.

Seuraava dia 13 eroaa englanninkielisyytensä vuoksi, dian 11 tavoin muusta koulutusaineistosta. Tässä diassa hämmentää se, että vaikka toisaalla puhutaan ihmiskaupasta, pakkoprotituutiosta puhutaan silti kuten mistä tahansa elinkeinosta työnä: ”18 working hours a day”. Aivan kuten aiemmin kouluttaja puhuu rikollisesta toiminnasta, seksin ostamisesta partituksen uhreilta, vähätellen ”hölmöilynä”, myös pakkoprotituutio kuvataan normaalina ”työnä”, jossa tosin on pitkät työajat.

---

<sup>53</sup> <http://www.animusassociation.org/Trafficking%20in%20women-Q&A.pdf>

Christina Wichterich osoittaa kirjassaan *Globalisoitu nainen* (2002), että pakkoprotituutio ei ole työtä, vaan orjuutta. Ihmissalakuljetuksen uhrit ovat kauppatavaraa, joita vaihdetaan huumeisiin ja varastettuihin autoihin (Wichterich 2002, 118). Mikäli pakkoprotituutio rinnastetaan mihin tahansa elinkeinon, silloin sitä pitäisi koskea myös kansalliset ja kansainväliset lait. Näin ei kuitenkaan Balkanilla toimita vaan protituutioon liittyy paljon muuta rikollista toimintaa ja viranomaisten lahjontaa. ”Protituution ympärille on syntynyt erilaista laillisuuden ja rikollisuuden välimaille sijoittuvaa liiketoimintaa. Voiton siitä keräävät ennen muuta miehet” (Wichterich 2002, 122). Naisten riistosta ei voitane puhua ”työn tekemisenä”, jolla ymmärretään yksilön valintaan perustuva elinkeino. Wichterich mainitseekin että ”[p]rotituutio on niiden valinta, joilla ei ole mistä valita” (2002, 120). Ihmiskauppaan perustuvassa protituutiossa asiat ovat vielä heikommin.

Bosnian koulutuksessa annetaan ymmärtää, että normalia ihmistenvälistä kanssakäymistä ei rauhanturvaajien ja paikallisten naisten kanssa voi olla, koska Bosnia on muslimimaa ja ”koska siviiliasiat kuuluvat siviilikriisinhallintaan”. Siksi koulutuksen puhe naisista keskittyy kertaamaan kieltoa: – ”Paikallisten kanssa EI saa olla sukupuolisuhteissa eikä protituutioon pidä sekaantua”. Täten paikalliset naiset tai toimialueella olevat naiset tulevat kuvatuksi vain seksuaalisina objekteina tai osana järjestäytynttä rikollisuutta, naisina ”jotka saavat muualta toista palkkaa”.

Koulutuksen alussa usein mainitut bosnialaisten ”köyhyys ja ystävällisyys” saa näissä protituutiosta ja paikallisista messityöistä varoittavissa maininnoissa toisenlaiset kasvot. Balkanilla 1990-luvulla kasvanut protituutio ei olisi mahdollista, jos sille ei olisi kysyntää toimialueilla ja niiden ympäristöissä. Koulutuksessa ei puhutakaan protituution syistä, muuta kuin että se on paikallisten rikollisorganisaatioiden toimintaa ja siksi suomalaisten on ”pidettävä kaverikontrollia toisistaan”. Vaarana on Suomen maineen menettäminen.



Kysyn haastattelussa Gender-kouluttajalta miksi naiskauppa konfliktialueilla sitten on niin yleistä, jos rauhanturvaajat ovat siitä tietoisia. Kouluttaja kertoo, että monet muut maat, joilla ei ole säännöllisiä huoltolentoja kotimaahansa, eivät vaadi palvelusaikana toimialueella rauhanturvaajiltaan seksuaalisesta kanssakäymisestä pidättäytymistä, kuten Suomen Puolustusvoimat vaatii. Hän kertoo, että:

– ”Prostituutioon ei voida puuttua kansainvälisellä tasolla, koska siitä voitaisiin nähdä olevan haittaa sellaisille ei-suomalaisille palvelustovereille, joilla ei ole mahdollisuutta lomailla kuuden viikon välein kotimaassaan, kuten suomalaisilla on.” (Muistiinpanot: haastattelu 1.)

Myös HS:n artikkelissa tammikuussa 2007 Pääesikunnan kansainväliseltä osastolta kommentoidaan tietoja, joiden mukaan suomalaisia ei ole epäilty seksuaalirikoksista eli nollatoleranssin rikkomisesta:

” Olemme pyrkineet minimoimaan sen mahdollisuuden, että toimialueella pääsisi tapahtumaan mitään tällaista. Tästä syystä olemme järjestäneet rauhanturvaajille mahdollisuuden käydä Suomessa palvelusvapailaan.” (15.1.2007, B3.)

Haastatteluissa ja Helsingin Sanomien artikkelissa annetaan ymmärtää, että seksuaaliset tarpeet ovat rauhanturvaajille, miehille (ja naisille?), välttämätön tapa purkaa stressiä ja turhaumia.

Kun kysymystä rauhanturvaajien vallasta suhteessa paikallisiin käsitellään pinnallisesti, puheella rauhanturvaajien tarpeista, esineellistetään prostituutioon enemmän tai vähemmän pakotetut naiset. (Balkanilla prostituoidut ovat useimmiten naisia. Miespuolisista seksuaaliseen hyväksikäyttöön päätyneistä ihmiskaupan uhreista on vain muutamia raportoituja tapauksia<sup>54</sup>). Rauhanturvakoulutuksessa keskiöön nousevat suomalaisen taistelijan terveys ja kansakunnan kunnia syinä, jonka takia paikallisiin eikä ”prostituutioon pidä sekaantua.” Silti kouluttaja kertoo, että uskallusta puuttua rauhanturvaoperaatioiden ympärillä toimivaan prostituutioon ei kansainvälisellä tasolla ole, koska siitä ”voisi olla haittaa muille palvelustovereille.” Tällaisella vastakkainasettelun logiikalla varustetussa ajatuskuviossa rauhanturvaajien ”tarpeet” ovat ensisijaisia

---

<sup>54</sup> <http://www.iom.hu/PDFs/Changing%20Patterns%20in%20Trafficking%20in%20Balkan%20region.pdf>, sivu 81.

suhteessa ihmiskaupan uhrien tai paikallisten ihmisten oikeuksiin nähden, vaikka rauhanturvaajia muistutetaankin ”valta-aseman väärinkäytöstä.”

Tätä sukupuolten toisensa oikeudet poissulkevaa ajatusmaailmaa vasten ole kysymys ei ole naisten oikeuksista, vaan rauhanturvaajien vallasta: oikeuksista, maineesta ja terveydestä. Koska rauhanturvaajan valta-asemaa käsitellään rauhanturvaajan terveyden ja operaation onnistumisen kannalta, vastaus alussa esitettyyn kysymykseen: ”Mikä on oikein?”, on se, että on pysyttävä erossa järjestäytyneestä rikollisuudesta ja vältettävä tauteja.

Sukupuolisensitiivisyys, jonka olin kuvitellut Gender Issues-luennon varsinaiseksi ytimeksi, typistyykin tarkoittamaan käyttäytymissäntöjä, joiden mukaan sukupuolisuhteet ovat kiellettyjä toimialueella. ”Sukupuoli” tässä kontekstissa siis tarkoittaa naista, ja ”-sensitiivisyys” sitä, että rauhanturvaajan tulisi kieltäytyä seksistä toimialueella.

### ***”Tasa-arvo” Bosnian koulutuspuheessa***

Tässä luvussa pohdin, miten asiakirjan 1325 ajatusta sukupuolten tasa-arvosta koulutetaan rauhanturvajoukoille. Bosnian koulutuksessa sukupuolten tasa-arvoa kuvataan kovin eri näkökulmista aina kun puhutaan suomalaisesta yhteiskunnasta ja bosnialaisesta yhteiskunnasta. Tasa-arvon tai epätasa-arvon tilaa perustellaan kulttuurilla.

Bosnian koulutuksen kulttuuriluennossa kulttuureita kuvataan kirkkokuntien, uskontojen ja etnisyyksien kautta, ja kulttuurit esitetään sangen muuttumattomina. On hyvin yleistä, että Balkanin sotia perustellaan juuri uskontojen joustamattomuudella, ja tässäkin luennossa ne esitetään jäykkinä, muuttumattomina sukupolvelta toiselle siirtyvinä konfliktien aiheuttajina. Laura Huttunen kirjoittaakin, että ”kulttuurilla” on, niin tutkimuksessa kuin hallinnollisessakin puheessa, helppo selittää pois asioita, joita on vaikea muutoin käsitellä. (Huttunen 2005, 134–135.)

Toisaalla Bosnian koulutuksen Gender-luennossa (Liite 2), kulttuuri taas kuvataan päinvastoin prosessina ja itseensä uusia elementtejä sulauttavana. Gender-luennon alussa mainitaan lyhyesti konfliktien aiheuttamasta kulttuurin muuttumisesta ja sen vaikutuksesta sukupuolirooleihin.

### **Sukupuoliroolit**

☒ Mitkä ovat miehen ja naisen tehtäviä

- Mikä on ”oikein”?

☒ Sukupuolien väliseen suhteeseen vaikuttavat:

-Kulttuurierot

-Sosiaalinen asema

-Rotu, ikä

Dia 3.

Tasa-arvoa tai epätasa-arvoa perustellaan myös Bosnian koulutuksessa kulttuurilla. Dubravka Zarkov, sukupuolen, konfliktien ja kehityspolitiikan suhteeseen perehtynyt sosiologi osoittaa, että länsimaisten naisten kuvaaminen tasa-arvoisina ja konfliktialueen naisten uhreina, länsimaisten (mies-)sotilaiden, taistelijoiden esittäminen huipputeknologian ammattilaisina ja konfliktialueen armeijoiden kuvaaminen varustuksellisesti ja moraalisesti rappioituneina, on osa kolonialistista mentaliteettia, jolla länsimaiden sotilaallisia ja taloudellisia pyrkimyksiä konfliktialueilla perustellaan. Sotilaallinen toiminta ikään kuin ”humanitarisoituu” tasa-arvon ja demokratian puolesta taistelemiseksi. (Zarkov 2008, 15.) Samankaltainen kolonialistinen sävy on havaittavissa rauhanturvapuheessa, kuten Bosnian koulutus osoittaa, kun suomalainen kulttuuri edustaa tasa-arvoa ja demokratiaa, bosnialainen ja vielä yleisemmin balkanilainen kulttuuri kaaosta ja ”heikompien” hyväksikäyttöä.

Gender-luennossa toimijuudet representoidaan sukupuolitettuina: rauhanturvaamisen antagonisteja ovat järjestäytynyt rikollisuus ja protagonisteja rauhanturvaajat, jotka suojelevat ”naisia ja lapsia”. Kulttuurin muutoksista kerrotaan, että ne vaikuttavat myös työnjaollisiin muutoksiin ja roolien muutokseen perheissä. Kouluttaja kertoo, että Bosniassa molemmat vanhemmat osallistuvat nykyään perheen elatukseen:

”...molemmat perheenjäsenet, äiti ja isä”. Koulutus representoi perheen olevan aina länsimainen ydinperhe, ja että myös suomalaisessa yhteiskunnassa perhe rakentuu vain, kun perheessä on äiti, isä ja lapsia. Kouluttaja normalisoi ydinperheideaalin vaikka Balkanilla perhekäsitys on laajempi kuin Suomessa, puhumattakaan siitä, että sodan jälkeisessä yhteiskunnassa perheet ovat usein hajonneet. Bosniassa sota ei ole voinut olla vaikuttamatta perheisiin ja sen kautta perhekäsitykseen, kun niin miehiä ja isiä kuin naisia ja äitejä on tapettu ja raiskattu tai osa perheestä on kadonnut tai elää maastapaon jälkeen ulkomailla. (Korac 2004, 249-272.) Sodan välineenä käytetyn raiskausten seurauksena on syntynyt lapsia, joiden isät olivat vastapuolen sotilaita tai puolisoitilaallisten joukkojen miehiä. Tässä koulutuksessa rauhanturvaajille bosnialainen perhe kuitenkin kuvataan hyvin normatiivisesta suomalaisesta ydinperhe-näkökulmasta.

Dian 5 kohdalla meille kerrotaan, että rauhanturvaajien tehtävänä on tukea toimialueen tasa-arvokehitystä. Se miten ja millaista kehitystä tuetaan jää konkretisomatta.

☒Kulttuuri päivittyy ajanmukaiseksi

- Tavat jne...

- Arkipäiväistyminen

☒ Rauhanturvaaminen vaikuttaa kulttuurin muutokseen

- Rauhanturvaamisen on tuettava sellaista kehitystä, jossa sukupuolten välinen asema on tasa-arvoinen ja kaikille taataan mahdollisuus turvallisuuteen

Dia 5.

Kun myöhemmin haastattelussa kysyn, miten tasa-arvoa edistetään käytännössä, minua muistutetaan: — ”Paikallista kulttuuria ei kuitenkaan pidä mennä muuttamaan”. Yritän hahmottaa miten rauhanturvaajat toisaalta tukevat tasa-arvokehitystä mutta toisaalta ajatellaan, että epätasa-arvo liittyy kulttuuriin.

Asiakirjassa 1325 vaaditaan, että naisten roolia pitää nostaa konfliktien ehkäisyssä ja ratkaisemisessa sekä rauhanrakentamisessa.<sup>55</sup> Tässä ristiriitaisessa tavassa puhua tasa-arvon edistämisestä ja toisaalta epätasa-arvoisen ”kulttuurin” säilyttämisestä paljastuu, että raja tasa-arvon ja epätasa-arvon välillä on häilyvä. Enemmän kuin kulttuuriin, kysymys tasa-arvosta liittyy globaaleihin yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin, joihin rauhanturvaamisella on kuitenkin asiakirjan 1325 mukaan tarkoitus vaikuttaa.

Gender-kouluttaja kertoo koulutuksessa:

– ”Kulttuuri päivittyy ajanmukaiseksi; tavat muuttuvat ja arkipäiväistyvät: Rauhanturvaaminen vaikuttaa kulttuurin muutoksiin. Rauhanturvaamisen on tuettava sellaista kehitystä, jossa sukupuolten välinen asema on tasa-arvoinen ja kaikille taataan mahdollisuus turvallisuuteen”.

Etsin Rauhanturvaajan oppaasta lisätietoa siitä, mitä kulttuurin kunnioittamisella ja naisten ja lasten ihmisoikeuksien huomioimisella tarkoitetaan. Oppaasta löytyykin virke:

Paikallisia ihmisiä tapoineen ja heidän kulttuuriaan on kunnioitettava. Tämä edellyttää paikallisten tapojen ja kulttuurin sekä erityispiirteiden ja tarpeiden tuntemista. Paikalliseen väestöön suhtautumisen tulee olla ehdottoman tasapuolista ja puolueetonta. Erityinen huomio tulee kiinnittää naisten ja lasten asemaan, sekä näihin liittyen ihmisoikeuksien toteuttamiseen. (s. 24).

Koulutuksessa muistutetaan, että rauhanturvaamisella on sukupuoleen kohdistuvia vaikutuksia. Gender-kouluttaja kertoo niin koulutuksessa kuin haastatteluissakin: – ”Paikallisten naisten ja miesten eriarvoisuutta ei voi adoptoida rauhanturvatoimintaan”. Jos ilmaisemme asian toisinpäin, kouluttaja sanoo että rauhanturvatoiminta itsessään on tasa-arvoista suhteessa paikallisen kulttuurin eriarvoistaviin käytäntöihin, joita

---

<sup>55</sup> Turvallisuusneuvosto vahvistaa uudelleen [...] naisten tärkeän roolin konfliktien ehkäisyssä ja ratkaisemisessa sekä rauhanrakentamisessa, ja painottaa naisten tasa-arvoisen osallistumisen ja täyden sitoutumisen merkitystä kaikissa pyrkimyksissä rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi ja edistämiseksi sekä tarvetta lisätä heidän osuuttaan konfliktien ehkäisyä ja ratkaisemista koskevassa päätöksenteossa.

rauhanturvatoiminnassa ei tule omaksua. Eriarvoisuus nimetään koulutuksessa kuitenkin jatkuvasti osaksi kulttuuriperinnettä, vaikka se voitaisiin myös nimetä osaksi sukupuolittunutta yhteiskunnallista vallanjakoa eli sukupuolijärjestelmää.

Jos epätasa-arvoisuudesta kerrotaisiin yhteiskunnallisena vallanjakona, silloin ongelmia voitaisiin nähdä myös suomalaisessa yhteiskunnassa ja myös rauhanturvajoukkojen virallisissa tai epävirallisissa käytännöissä ja työolosuhteissa. Tasa-arvosta puhuminen kuitenkin vaarantaisi joukon sisäistä ryhmäkiinteyttä. Koulutuspuheessa ei siis käsitellä rauhanturvaoperaatioiden omia tasa-arvo-ongelmia, kuten V.Ä.S.Y.-liikettä<sup>56</sup>, joka etenkin 1990-luvulla naisten astuttua rauhanturvatehtäviin oli voimissaan, mutta jonka perinteet ovat jatkuneet vielä 2000-luvun lopullakin<sup>57</sup>. Mitään suoraa kieltoa tai ohjeistusta syrjimisistä tapauksista ei koulutuksessa anneta, vaan eriarvoisuuden osoitetaan olevan bosnialaisessa kulttuurissa. Myöskään joukon sisäisestä simputuksesta, työpaikkakiusaamisesta tai työsuojelusta ei puhuta. Sotilaspastori kyllä omassa luennossaan puhuu työhyvinvoinnista, mutta aihetta ei käsitellä sukupuolten tasa-arvon kannalta vaan ainoastaan liittyen erilaisiin stressitiloihin. Bosnian koulutuksessa nostatetaankin pääasiallisesti joukon yhteishenkeä ja tilanteen hallinnan tunnetta, mutta ikävämät asiat esitetään liittyväksi aina Balkanin ja Bosnian oloihin.

## Saako rauhanturvaaja pelätä?

Tunteiden ja affektien olemassaolon tunnustaminen ja niiden tunnistaminen kenttätöissä voivat olla tutkijan apuna, kuten Turid Markussen artikkelissaan *Moving worlds, The performative of the affective engagement* (2006) kertoo. Feministinen tutkimus on pyrkinyt ylittämään ja

---

<sup>56</sup> V.Ä.S.Y.-liike on rauhanturvaajien epävirallinen ”Vittuun Ämmät Suomen Yk-joukoista”. V.Ä.S.Y.-paitoja näkyi 1990-luvulla Balkanilla lomailevien suomalaisten miesrauhanturvaajien päällä.

[http://www.holkkari.fi/index.php?option=com\\_smf&Itemid=123&topic=1427.189](http://www.holkkari.fi/index.php?option=com_smf&Itemid=123&topic=1427.189)

<sup>57</sup> Rauhanturvaajien yhteisön epävirallista keskustelua Hölkkäri-internetsivustolla:

[http://www.holkkari.fi/index.php?option=com\\_smf&Itemid=123&topic=1427.0](http://www.holkkari.fi/index.php?option=com_smf&Itemid=123&topic=1427.0)

kyseenalaistamaan hierarkkiset binaarijaot; mieli – ruumis ja järki – tunne, kulttuuri – luonto, mies – nainen, jne. (de Beauvoir 1980, 115; Lloyd 2000.) Feministitutkijat ovat osoittaneet, että myös tunteet voivat sisältää tietoa, jolle voimme herkistyä itsereflektiolla, tunnistamalla tunteita (Markussen 2006, 297–299). Markussen esittää, että tunteiden tunnistaminen tutkimuskentällä voi auttaa meitä kohtaamaan omia pelkojamme, jotka saattavat olla myös kulttuurisia ja yhteisöllisiä, ja sitä kautta osa tutkimuskenttää. Tässä mielessä peloista ja tunteista vaikeneminen tai heikkoudeksi miellettyjen asioiden ”poissaolo” rauhanturvakoulutuksessa kertoo koulutuksen representoimasta ihanteesta, taistelijasta, jolla ei ole tunteita eikä pelkoja.

Ensiapukoulutuksessa tekohengityksen teorian kohdalla naispuolinen terveydenhoitaja-kouluttaja kysyy maastopukuiselta, ja tässä vaiheessa vain miehistä koostuvalta ryhmältä: – ”Mitä jos uhrin suussa on oksennusta, eikä lähellä ole vettä tai muuta, millä puhdistaa uhria, pystyykö kaikki teistä antamaan tekohengitystä?” Luokassa vallitsee piinaava hiljaisuus, jonka kouluttaja itse rikkoo närkästyneellä äänensävyllä: – ”Kyllä mun mielestä jokaisella pitää olla sen verran munaa, että siihen pystyy!” Tilanne on erikoinen, sillä tähän mennessä kukaan ei ole kyseenalaistanut rauhanturvaajien psyykkistä kykyä hoitaa tehtäviään, vaan rauhanturvaajille on korostettu vääjäämätöntä itsensä ja tilanteen hallintaa. Koulutuksessa on tähän asti vältelty puhumasta tunteista tai peloista ja samalla on tullut kuva, että joukoilla on kontrolli kaikesta, mitä toimialueella tapahtuu. Tässä koulutuksen loppuvaiheessa naissairaanhoitaja kyseenalaistaakin, onko rauhanturvaajilla miehuutta auttaa todella apua tarvitsevia. Luokkatilassa saattaa aistia, että lähtö Bosniaan alkaa olla todellista, eikä siellä välttämättä tule olemaan helppoa.

Koulutustilanteet perustuvat perinteiselle luennoinnille ja keskustelut ja kysymykset ovat vähäisiä. On vaikea sanoa miten paljon rauhanturvaajat keskenään puhuvat tunteista ja peloistaan, mutta myös tutkijana näen painajaisia miinakoulutusta seuraavana yönä sekä koen koti-ikävää jo viikon koulutuksen aikana. Tunnen itsekin hiipivää epävarmuutta ja häpeää

heikkoudestani ensiapukouluttajan kysymyksen edessä, vaikka en itse ole edes lähdössä konfliktialueelle.

Rauhanturvaajan sosiaaliopasta lukemalla käy selväksi, että tunteiden ja pelkojen olemassaoloa ei kielletä, mutta peloista ja ahdistuksesta käytetään rauhanturvapuheessa sanaa: ”stressi”. Rauhanturvaajan sosiaaliopas antaa ohjeita ”palvelusstressin” sekä ”kotiinpaluustressin” hoitoon. Ohjeita annetaan niin rauhanturvaajalle kuin omaisillekin ja niissä kehoitetaan puhumaan etenkin perheenjäsenten, läheisten tai vertaisten kanssa. Vakavammissa tapauksissa pitää hakeutua lääkärin, papin tai koulutetun henkilön kanssa ”jälkipuintiin” (s.31).

Stressi kuvataan tekstissä normaaliksi reaktioksi, johon on apua saatavilla. Myös mies on sukupuoli. Pelosta tai työstressistä puhuminen ja sen hallinta ovat todennäköisesti juuri etenkin miehiä koskettavia työhyvinvointikysymyksiä, joihin Puolustusvoimat lupaa Rauhanturvaajan sosiaaliopassa apua. Vaikka koulutus painottaa, että rauhanturvaajista pidetään hyvää huolta, huolto ja tekniikka pelaavat, toisenlaisiakin tarinoita psyykkisen avun saamisen vaikeudesta rauhanturvaajilla on.<sup>58</sup>

Suomalaisille miehille voi olla hankalaa avautua tunteistaan, ”stressistään”. Rauhanturvaajien tyypillisiksi stressinpoistomenetelmiksi puhumisen sijaan on osoittautunut usein liika alkoholin käyttö ja siihen liittyvät rauhanturvaajien käyttäytymissääntöjen rikkomiset, jonka vuoksi käyttäytymissäännöissä toistetaan ”kahden operatiivisen oluen” sääntöä. Bosnian koulutuksessa useammassa luennessa toistuva käyttäytymissääntöjen painottaminen osoittaa (Liite 2, dia 22; liite 4, dia 2-4), että ongelmat ovat todellisia.

Rotaatiokoulutuksen aikana ja Rauhanturvaajan oppaissa keskitytään kohottamaan ryhmän kiinteyttä ja motivoimaan toimialueelle lähtemistä,

---

<sup>58</sup> Suomen Kuvalehti 3/07 Reservin luutnantti Mika Vuolteen tapaus vuodelta 2005.  
[http://suomenkuvalehti.fi/files/library/attachments/Sodan%20j%E4lkeen%20taistelu%20\(Suomi%20j%E4tti%20rauhan%20turvaajaveteraanit%20yksin%20\(SK%203707\).pdf](http://suomenkuvalehti.fi/files/library/attachments/Sodan%20j%E4lkeen%20taistelu%20(Suomi%20j%E4tti%20rauhan%20turvaajaveteraanit%20yksin%20(SK%203707).pdf) (15.4.2009)



eikä negatiivisille tunteille anneta valtaa. Lisäksi motivaatiota kohotetaan toimialuekoulutuksessa luennoimalla pariinkin otteeseen verovapaan tuontiauton käytännön järjestelyistä, johon rauhanturvaajat ovat oikeutettuja vuoden Balkanilla työskenneltyään. (Liite 4, diat 13–17.)

Vaikka luennoilla ja oppaissa keskitytään kertomaan koulutettaville kaikista eduista, joita rauhanturvaajille on tarjolla, koulutettaville ei kuitenkaan kerrota, miten tulee toimia kiusaamis- tai häirintätapauksissa, ketkä ovat luottamusmiehiä, työsuojeluvaltuutettuja jne. Päätelen, että koulutuksen tärkein anti on luoda hyvää joukkuehenkeä ja motivaatiota, eikä ikävämmistä asioista, jotka kuitenkin liittyvät Suomen tasa-arvolain tai syrjintälain piiriin, ei haluta muistuttaa. Rauhanturvaajat siis lähtevät missiölle ilman, että he välttämättä tietävät tasa-arvolaista, jonka noudattamiseen Suomen lakien mukaan työnantajat ovat velvoitettuja. Tästä tasa-arvolakia koskevasta hiljaisuudesta päätellen rauhanturvajoukoilla ei myöskään ole omaa tasa-arvosuunnitelmaa, jonka laatimiseen kaikki työpaikat, joilla on vähintään 30 henkeä palkkalistoillaan, ovat velvoitettuja. Ongelmien ilmaantuessa rauhanturvaaja voi kokea olevansa hyvinkin yksin, koska hänellä ei ole tietoa oikeuksistaan häirintä- tai kiusaamistapauksissa.

Koulutuksessa työhyvinvointiasiaa käy läpi sotilaspastori. Ongelmiksi rauhanturvatehtävissä mainitaan ero läheisistä ja jatkuva valmiustila, vaikka käytännössä työ voi olla pelkkää odottamista. Sotilaskuri luo omat paineensa ja kulttuurintuntemuksen kouluttaja mainitseekin vitsaillen, että suomalaisilla rauhanturvaajilla on erilaiset käyttäytymissäännöt kuin ruotsalaisilla.

— ”Odotukset rauhanturvaajia kohtaan ovat kovemmat:

☒ Sotilaskuri

☒ Lähestymiskielto: ruotsalaisilla on eri säännöt: Kun ruotsalainen blondi lähestyy, niin kyllä siinä paineita syntyy.” (Naurua...)

(Muistiinpanot: Kulttuurikoulutus)

Työhyvinvoinnista puhuessaan kouluttaja kertoo, että vaikka rauhanturvaamistyö voi olla pelkkää odottamista, se on raskasta työtä ja vaatii vastapainokseen palautumista ja vapaa-aikaa. Vapaa-aikaan liittyy suomalaisilla kuitenkin sotilaskuri, joka määritellään eri lailla kuin

esimerkiksi ruotsalaisilla. Vakavasta aiheesta luennoidessaan sotilaspastori, joka vastaa myös työhyvinvoinnista, pyrkii vitsailullaan keventämään tunnelmaa. Vaikka huumori on hyvä tehokeino pitää kuulijat aktiivisina, myös letkauksilla ja ronskilla kielenkäytöllä vaikutetaan asenteisiin. Kevennykset toimivat pastorin retoriikassa useimmiten juuri mainitsemalla naiset miehisen halun kohteina. (Tulkitsen, että ruotsalaisella blondilla tarkoitetaan nimenomaan naista). Yleisö saa nauraa ja rentoutua hetkellisesti tiiviin yhteiskuntahistoriallisen informaation välissä, mutta koulutettavien joukossa istuu edelleen kaksi rauhanturvaajanaista, joiden en näe nauravan.

### **Kenen tasa-arvo?**

Sukupuolten tasa-arvo on ollut feministisen liikkeen keskeinen vaatimus kautta aikojen. Tasa-arvon käsite kuitenkin on muuttunut ja muotoutunut naisten kulloistenkin tarpeiden ja olosuhteiden mukaan. (Julkunen 2007, 85 – 107.) Tasa-arvolla tarkoitetaan eri aikoina ja eri konteksteissa eri asioita, ja siksi tasa-arvosta keskusteleminen aiheuttaa etenkin työelämässä usein ongelmia. Hanna Ylöstalo esittää artikkelissaan *Naisia, miehiä vai ihmisiä? Sukupuolten tasa-arvo työpaikkojen tasa-arvotyössä ja feministisessä tutkimuksessa* (2006, 3: 17–25), että tasa-arvosta puhutaan niin yhtäläisinä oikeuksina kuin nais erityisyyden korostamisena ja moninaisuuksien tasa-arvonakin.

Suomessa Puolustusvoimien toimintaa ja myös rauhanturvatyötä koskee tasa-arvolaki (1985)<sup>59</sup> joka kieltää sukupuoleen perustuvan syrjinnän työpaikoilla sekä tekemään tasa-arvosuunnitelman, jossa sitoudutaan kehittämään työpaikan tasa-arvoisuutta. Tasa-arvolaki koskee tällä hetkellä vain sukupuolten tasa-arvoa, mutta yhdenvertaisuuslain (2004) perusteella, myöskään ikä, etninen tai kansallinen alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, terveydentila, vammaisuus, sukupuolinen suuntautuminen tai muu henkilöön liittyvä syy eivät oikeuta syrjintään.<sup>60</sup>

---

<sup>59</sup> <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2006/01/aa1138614495018/passthru.pdf> (15.4.2009.)

<sup>60</sup> <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021> (15.4.2009)

Bosnian koulutuksessa valmistetaan rauhanturvaajia kohtaamaan palvelustovereita eri kansallisuuksista ja uskonnoista. Operaation omat ohjesäännöt velvoittavat rauhanturvaajia tasa-arvoiseen käytökseen.

”EUFOR:lla on ohjesääntö: Standards of Behaviour, joka velvoittaa myös palvelusvapaalla puolueettomuuteen, rikollisuuden vastustamiseen, nollatoleranssiin. Velvoite käyttäytyä asiallisesti palvelustovereita kohtaan, joita on kolmestatoista kansallisuudesta. Päihteiden väärinkäyttö on kielletty. Jokaisella on velvollisuus raportoida rikkomuksista. Miksi rauhanturvaajilla on velvollisuus edistää tasa-arvoa? Se meille suomalaisille se on toivottavasti suht´ selvää. EU:n ja YK:n päätöslauselmat ja säädökset velvoittavat siihen.”

(Muistiinpanot: Gender-koulutus)

Gender Issues-luennossa tasa-arvon kerrotaan kuuluvan kaikille sukupuoleen ja etnisyyteen riippumatta. Mutta se, mitä tasa-arvolla tarkoitetaan jää lauseeseen: – ”Se meille suomalaisille on toivottavasti suht´ selvää”. Suomalaisten ei tarvitse pohtia tasa-arvoa, koska oletetaan, että tasa-arvo merkitsee kaikille samaa asiaa. Bosnian koulutuksessa tasa-arvoa ei problematisoida eikä sen sisällöstä keskustella, vaan oletetaan, että se on kaikkien suomalaisten tuntema perusarvo.

Haastatteluissa kuitenkin kouluttajien käsitys tasa-arvosta on liukuva ja häilyvä, ja tasa-arvolla ymmärretään aina eri asioita riippuen siitä, mistä puhutaan ja kuka puhuu. Rauhanturvaajanaisista puhuttaessa kouluttajat esittävät, että sukupuolella ei ole merkitystä, kaikki ovat taistelijoita. Tasa-arvo silloin nähdään samuutena. (Ylöstalo 2006, 19–21.)

Toisaalta taas silloin, kun puhutaan paikallisista ”naisista ja lapsista”, tasa-arvo tarkoittaa heidän erityislaatuisuutensa ”heikkoutensa” ja ”uhriutensa” tunnustamista. (Sama, 21–23.) Tällä naisten ja lasten siviiliasemalla perustellaan myös sitä, että sotilasyhteistyö naisten kanssa kuuluu siviilikriisinhallinnan piiriin, koska naiset ja lapset eivät ole sotilaallisen kriisinhallinnan ”ekspertiisiin kuuluvia”, kuten Gender-kouluttaja haastattelussa sanoo.

Luennollaan taas kouluttaja muistuttaa, että ”sukupuolien väliseen suhteeseen vaikuttavat kulttuurierot, sosiaalinen asema, rotu ja ikä”. (Dia 3.) Sukupuoliroolit eivät siis ole yhtenäisiä, vaan moninaisia, useista seikoista rakentuvia. Tulkitseen kouluttajan sanoman niin, että tasa-arvoinen käytös tarkoittaa moninaisuuden huomioimista. (Sama 23–25.) Tällöin kysymyksessä on ymmärrys tasa-arvosta moninaisuuksien hyväksymisenä ja tukemisena. Miehet, naiset, tytöt ja pojat siis huomioidaan erikseen. Se miten huomiointi rauhanturvaamisessa toimii, jää tässä koulutuksessa käsittelemättä. Näitä erilaisia tapoja puhua tasa-arvosta ei myöskään problematisoida, sillä tasa-arvo kuvataan suomalaisiksi arkipäiväksi, josta meillä kaikilla on perustiedot ja -taidot. Kouluttaja tosin toteaa myöhemmin luennossa, ettei kaikissa olosuhteissa kuitenkaan ole selvää, mitä tasa-arvon edistäminen tarkoittaa.

”Muistettava on maan oman lain toteutuminen sukupuolten tasa-arvosta ja ihmiskauppaan puuttuminen. Myös operaatioalueen naapurimaissa olette rauhanturvaajia. Oman palvelusloman aikana velvoitetaan suhtautumaan tasa-arvoisesti ja tasapuolisesti myös loma-alueilla, esim. Bulgarian Aurinkorannoilla, sillä he tunnistavat kielen ja kilvet.”  
(Muistiinpanot: Gender-koulutus.)

Kouluttaja mainitsee, että Bosniassa on oma tasa-arvolaki, jota on kunnioitettava, mutta koulutettavien oman mielenkiinnon varaan jää, mitä Bosnian tasa-arvolaki<sup>61</sup>, tai edes Suomen tasa-arvolaki<sup>62</sup> sisältää. Analyysivaiheessa joudun pitkään pohtimaan sitä, mitä ”tasa-arvoisella käyttäytymisellä naapurimaissa” tarkoitetaan ja miksi Bulgarian Aurinkorannikolla on ”toimittava tasa-arvoisesti”, sillä suomalaiset rauhanturvaajat ovat tunnistettavissa. Alan vasta analyysini loppuvaiheessa, vuonna 2008 ymmärtää, miksi rauhanturvaajia varotellaan tunnistamisesta Bulgariassa, joka ei edes kuulu toimialueeseen eikä sen naapurimaihin.

---

<sup>61</sup> [http://europeandcis.undp.org/uploads/public1/files/ANA%20VUKOVIC%20-%20The%20Gender%20Equality%20Law%20of%20%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20presentation\\_3.ppt](http://europeandcis.undp.org/uploads/public1/files/ANA%20VUKOVIC%20-%20The%20Gender%20Equality%20Law%20of%20%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20presentation_3.ppt)  
(15.4.2009)

<sup>62</sup> <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Tässä ei olla varsinaisesti huolissaan mistään tasa-arvorikkomuksesta, vaan asiayhteydet paljastuvat lopulta vain suhteuttamalla ne koko luennon kokonaisuuteen, jossa rauhanturvaajia toistuvasti muistutetaan prostituution ja seksisuhteiden riskeistä. Tämän kontekstin perusteella väitän, että tässä lausumassa puhe ”tasa-arvosta” liitetään Bulgariaan suuntautuvaan seksiturismiin, jolloin tasa-arvokäsitteen sisältö muuttuu entistä epämääräisemmäksi. Bulgarian lakien mukaan prostituutio ja paritus ovat rikos<sup>63</sup>.

Gender-kouluttaja mainitsee ohimennen koulutuksessaan ”kansainväliset asiakirjat”, jotka takaavat tasa-arvon. Tasa-arvoisuus määritellään tässä kohdin nyt siten, että rauhanturvaajien toiminnan on oltava kaikkia ihmisryhmiä kohtaan samanlaista. Tasa-arvo siis ymmärretäänkin jälleen **samanlaisena** kohteluna, vaikka käytännössä sukupuoli, uskonto ja kulttuuri määrittävät paljon sitä, miten paikallisia ihmisiä voi lähestyä tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti.

”(Rauhanturvaajien) [o]lemassaolo paikan päällä antaa roolimallin. Naisten ja miesten tasa-arvoasenteella on merkitystä. On tuettava paikallista tasa-arvokehitystä. Taustalla ovat erilaiset sopimukset jossa taataan sukupuolten tasa-arvo. On kunnioitettava ihmisoikeuksia päivittäisessä työssä ja vastustettava järjestäytyntä rikollisuutta. Paikalliset tavat ja kulttuuri otettava huomioon: (esim. muslimiperheessä, hienovaraisia tilanteita.) kaikki etnisyydet, kaikki sukupuolet ja ikäryhmät ovat tasa-arvoisia.”  
(Muistiinpanot: Gender-koulutus.)

Koulutuspuhe toisaalta kertoo, että rauhanturvaajat ovat roolimallillaan edistämässä tasa-arvokehitystä ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tasa-arvoisella roolimallilla tarkoitetaan suomalaista tasa-arvokäsitystä, joka perustuu pohjoismaiseen ymmärrykseen perheen kaksielättäjämallista. Pohjoismaisessa tasa-arvodiskurssissa naisten osallistuminen työelämään ja perheen elättämiseen nähdään keskeisenä tasa-arvon kriteerinä. (Kantola 2007, 53–54.) Tasa-arvoisuus bosnialaisessa yhteiskunnassa määrittäisi ehkä toisin, mutta kouluttaja jatkaa:

---

<sup>63</sup> <http://www.animusassociation.org/Trafficking%20in%20women-Q&A.pdf>, sivu 19.

”Bosniassakin uusi sukupolvi ajattelee erilailla, niin, että molemmat perheenjäsenet, äiti ja isä hankkivat rahaa. Länsimainen ajattelu on tulossa, vaikka täälläkin (Suomessa) on vielä paljon parannettavaa.” (Muistiinpanot: Gender-koulutus)

Sivulauseessa, kouluttaja muistuttaa, että suomalainenkaan tasa-arvo ei vielä ole itsestään selvää, ”... vaikka täälläkin vielä on paljon parannettavaa.” Kouluttaja ei kuitenkaan kerro, millaisissa asioissa Suomessa on parannettavaa tai miten nämä seikat vaikuttavat Puolustusvoimien työsuhteissa, armeijan käytännöissä tai niiden vaikutuksista rauhanturvaamistehtäviin. Olisi mielenkiintoista kuulla tässä vaiheessa, mitkä ovat niitä tasa-arvokysymyksiä, jotka saattaisivat liittyä rauhanturvaajien työhön ja elämään seuraavien kuukausien ajan.

Kysyn kouluttajalta haastatteluissa, miksi rotaatiossa on vain 2 naista. Minulle selviää, että halukkaita asepalveluksen käyneitä naisia ei vain ole tarpeeksi siihen, että rauhanturvaajia voitaisiin lähettää aina mies-naispareina vaikkapa partiointitehtäviin. Rauhanturvaajanaiset eivät myöskään saa partioida naisparina tehtävissään, vaan mukana on oltava aina mies. Tätä perustellaan toimialueiden usein miehisellä kulttuurilla ja tehtävien vaarallisuudella. Toisaalta naiset voivat käydä kaksin ja jopa yksin kaupungilla vapaa-aikanaan. Vaikka naisilla on vähintäänkin sama aseellinen koulutus kuin miespuolisilla palvelustovereilla, rauhanturvaajanaiset eivät voi liikkua työtehtävissään ilman miesrauhanturvaajaa. Vaikuttaa ristiriitaiselta, että sukupuolella on sittenkin merkitystä rauhanturvaamisessa. Jää pohdittavaksi, perustuuko määräys todellakin turvallisuuteen vai onko sen päämääränä osoittaa, että naisiin ja miehiin luotetaan eri tavoin rauhanturvaajina, koska sotilasarvolla ei tässä tapauksessa ole merkitystä, vaan ainoastaan ja nimenomaan sukupuolella.

Silti naisia halutaan rauhanturvajoukkoihin välillä enemmän ja välillä vähemmän. Asiakirjassa 1325 naisrauhanturvaajien mukanaoloa joukoissa perustellaan sillä, että paikallisiin naisiin voidaan saada kontakti ja luoda luottamusta operaation ja paikallisen väestön välille. Asiakirja 1325 esittää,

että tätä kautta toimialueen naiset yhdessä rauhanturvaajanaisten kanssa voivat osallistua jälleenrakennukseen ja rauhanprosessiin.

Sotilaan ja rauhanturvaajan normit ovat kuitenkin hyvin maskuliinisia. Ei vain biologinen naiseus, vaan pikemminkin feminiinisyys uhkaa maskuliinista ihannetta. Esimerkiksi, eräs haastatteleman upseeri nostaa prostituutiokysymyksen esiin ja mainitsee, että toimialueella vallitsee ”kysynnän ja tarjonnan laki, ja siksi miehille on sanottava varoituksen sana ja se on sanottava ronskilla tavalla: siihen ei kaino, punasteleva tyttönen kelpaa.” (Muistiinpanot: Haastattelu 2.) Upseeri polarisoi tässä ”kainon punastelevan tytöksen” ja raavaan, ronskin rauhanturvaajan, jolle vain maskuliinisesti esitetty viesti on ymmärrettävä.

Varmasti on välttämätöntä, että yhtenäisen maastopuvun käyttö ja varusmiesten tason mukaan normitettu kuntokelpoisuudesta luo joukolle fyysistä uskottavuutta. Fyysistä normia ja ryhmäkiinteyttä tavoitellaan myös lounastauolla rivistöinä liikkumisella ja muilla koulutuksessa tapahtuvilla fyysisillä harjoituksilla. Siitä huolimatta, itsensä hallitsemattomuus, jota ilmaisee ujous, kainous tai punasteleminen, representoidaan feminiiniseksi, naiselliseksi, tyttömäiseksi, joiden vastakohtaksi esitetään ronski, itsensä hallitseva sotilas. Asiakirjan 1325 kannalta kuitenkin on ongelma jos rauhanturvaajat eivät pysty ottamaan tehtävissään vastaan toimialueella feminiinisesti tai ei-ronskisti esitettyä viestiä.

Bosnian-koulutuksen kumpikaan nainen ei ole menossa kenttätehtäviin. Paikalliseen siviiliväestöön näillä naisilla ei täten tule olemaan kontaktia rauhanturvaajina, kuten partiointitehtävissä ja tiedustelijoina olevilla mieskollegoillaan, vaan he elävät ja tekevät työtään leirissä. Gender-kouluttaja muistuttaa partiointitehtäviin lähteviä, jotka siis ovat kaikki miehiä: — ”Sympatit eivät saa vaikuttaa tehtävissä. On oltava tasavertaisuusperiaate. Jos joku nainen tulee kertomaan jotain ja joku mies, ne täytyy ottaa yhtä vakavasti molemmat.”

Tasa-arvoinen toiminta siis tarkoittaa, ettei miesten eikä naisten sanomisia vähätellä. Kun partiointitehtävissä olisi pääasiallisesti naisia, muistutetaanko silloinkin, että ”niin naisten kuin miesten sanomiset on otettava yhtä vakavasti”. On selvää, että koulutus suunnataan miesvaltaiselle joukolle ja tehtäviä ja niissä ilmeneviä ongelmia lähestytään miehen näkökulmasta, koska tämä on olemassa olevaa todellisuutta. Tuskin on optimia suhdelukua paljonko miehiä ja naisia pitäisi olla operatiivisissa tehtävissä, että olisi itsestään selvää, että naiset ja miehet otetaan yhtä vakavasti, kuten missä tahansa siviilimaailman työtehtävissä. Enemmänkin on kysymys asenteesta, joka huomioi toimialueen kokonaisuutena, jossa toimijoita ovat naiset, miehet, tytöt ja pojat. Sukupuolen valtavirtaistaminen ei voi onnistua toimialueella, jos kriisinhallintaorganisaation oma toiminta on niin sukupuolittunutta, että vain toisen sukupuolen ääni kuuluu. Vaikka kouluttajan mainitsema molempien sukupuolten kuuleminen vaikuttaa itsestäänselvyydeltä, se on tärkeä muistutus sukupuolen valtavirtaistamiseen tähtäävästä toiminnasta kentällä.

Bosnian koulutuksessa puhutaan bosnialaisten naisten ja miesten epätasa-arvosta, jonka kouluttajat näkevät kulttuurisena erityispiirteenä, johon ei pidä tai voida puuttua. Suomalainen sukupuolten välinen tasa-arvo näyttäytyy täten olemuksellisesti suomalaisena demokratiana, jonka puolesta ei ikään kuin olisi jouduttu ja jouduta taistelemaan yhteiskunnassa ja jouduta taistelemaan edelleenkin (Julkunen 2007, 101–107). ”Suomalainen tasa-arvo” ja ”konfliktialueen epätasa-arvo” eivät kuitenkaan ole olemuksellisia, ja siksi asiakirja 1325 juuri vetoaa jäsenmaita kiinnittämään huomiota naisten ja tyttöjen aseman rauhanturvaoperaatioissa. Tämä tarkoittaa tasa-arvon lisäämistä myös joukkojen sisällä.

Koulutuspuheessa tasa-arvo näyttäytyy asiana, jolloin suomalaiset naiset ja suomalaiset miehet toimivat samoissa tehtävissä, samalla koulutustaustalla ja heitä kohdellaan samojen sääntöjen perusteella. Suomalaisen rauhanturvaamisen sukupuolten tasa-arvo perustuu siis ”samuudelle”. Käytännössä naisten ja miesten lukumäärä, tehtävät ja kohtelu (puhuttelusta erityisosaamisen ja tarpeiden huomioonottamiseen) eivät kuitenkaan ole



missään yhdenvertaisissa suhteissa toisiinsa. Kouluttajat silti koulutuspuheessa puhuvat suomalaisten rauhanturvajoukkojen tasa-arvosta. Kysymys on sukupuolisokeudesta, joka vaikeuttaa puuttumista ongelmiin.

## **Kenelle koulutuksessa puhutaan?**

Tässä luvussa analysoin kuulemaani: kenelle puhe on suunnattu ja miten se tuottaa toimijuutta. Rauhanturvaajilla on poliittinen, fyysinen ja taloudellinen valta-asema suhteessa paikallisiin ihmisiin ja siksi onkin tärkeää miten koulutuksessa tätä suhdetta kuvataan ja merkityksellistetään.

Kouluttaja muistuttaa:

— ”Rauhanturvaajilla on rahaa ja yhteiskunnallista valtaa. Aseman väärinkäyttö voi vaikuttaa koko operaatioon. Esimiesasemassa ja kaverikontrollin on puututtava aseman väärinkäyttöön. Human trafficking ja turvatalot ovat tutkinnassa, ja on valitettavan totta, että rauhanturvaajat ovat syyllistyneet tähän (...)”

(Muistiinpanot: Gender-koulutus)

Yritän pysyä perässä, koska kouluttaja kertoo, että rauhanturvaajien valta-asema suhteessa paikallisiin on siis ongelma, joka liittyy gender-teemaan. Kouluttaja viittaa siihen, että jonkun taholta (Puolustusvoimien tai EUFOR:n?) seurataan ja tutkitaan turvataloihin paenneita ihmiskaupan uhreja, ja otetaan selvää ketkä ja minkä maalaiset ovat syyllistyneet rikokseen ostamalla seksiä parituksen, ihmiskaupan tai pakkoprosituution uhreilta. Kouluttaja myöntää, että rauhanturvaajat ovat syyllistyneet nollatoleranssin rikkomiseen. Hän ei kuitenkaan kerro, ovatko kyseessä suomalaiset rauhanturvaajat ja millaisia sanktioita heille on seurannut. Myöskään julkisuudessa yhtään tällaista tapausta ei ole käsitelty, jossa suomalaisia rauhanturvaajia olisi rankaistu kiellon rikkomisesta. Ruotsalaisissa operaatioissa näihin rikoksiin syyllistyneitä ei suojella, vaan rikkomukset tuodaan julkisuuteen. (Good and Bad Examples 2007, 28.)

En huomaa haastattelussa edes kysyä ovatko suomalaiset syyllistyneet rikkomiaan nollatoleranssia ja miten tällaisessa tapauksessa rikkomuksesta rangaistaan, sillä olen edelleen hämmentynyt siitä, että Gender luennolla

keskitytään puhumaan prostituutiosta ja rauhanturvaajien käyttäytymissäännöistä.

Keskeisenä Gender luennon teemana odotan nimittäin kuulevani, miten rauhanturvaajien valta-asema suhteessa paikallisiin näyttäytyy positiivisesti. Olin kuvitellut, että olisi tärkeää tuoda julki myös sitä positiivista muutosta tasa-arvon kehityksessä, jonka rauhanturvaoperaatiot ovat mahdollistaneet Balkanilla, ja johon myös suomalaiset ovat esimerkillään vaikuttaneet.

Puhe sukupuolten tasa-arvosta liukuu kuitenkin jälleen kerran prostituutioon. Kouluttaja kuvaa miten prostituutio on osa mission toimialueen todellisuutta, eikä niinkään missiosta tai johtuva seuraus. Kun Bosnian koulutuksessa Balkanin erityispiirteiksi mainitaan vain naisten ja tyttöjen seksuaalinen hyväksikäyttö, ongelma siirretään missiosta pois. Tämän koulutuspuheen mukaan prostituutio-ongelma: ”kysynnän ja tarjonnan laki”, kuten upseerit siitä puhuvat, johtuu balkanilaisesta kulttuurista joka sallii hyväksikäytön ja paikallisten rikollisjärjestöjen yhteistyöstä.

Sen sijaan, että joukolle selvitettäisiin tasa-arvon eri aspekteja tai kansainvälisten sopimusten tai asiakirjan 1325 näkökulmaa, luennoilla palataan toistuvasti kertaamaan Puolustusvoimien yleisiä palvelusohjesääntöjä ja EUFOR:n omaa ohjesääntöä, erityisesti nollatoleranssia. Koen välillä vaikeaksi ymmärtää Gender-luennon asiayhteyksiä ja luennon etenemistä, kun rauhanturvaajia kehoitetaan tasa-arvoiseen kohteluun palvelustovereita kohtaan, odotan kuulevani lisää rauhanturvaajien monikansallisesta yhteistyöstä, mutta heti seuraavassa lauseessa varoitetaan päihteiden väärinkäytöstä. Asioiden yhdistämisellä on tässäkin rivien välissä luettavissa, että alkoholi ja naiset ovat ne vaarat, jotka rauhanturvaajaa missiossa uhkaavat.

”Velvoite käyttäytyä asiallisesti palvelustovereita kohtaan, joita on kolmestatoista kansallisuudesta. Päihteiden väärinkäyttö on kielletty. Jokaisella on velvollisuus raportoida rikkomuksista. Miksi rauhanturvaajilla

on velvollisuus edistää tasa-arvoa? Kun kyläpäällikkö tai johtaja ei huomioi naisten ja lasten asemaa, sitä ei tarvitse hyväksyä.”  
(Muistiinpanot: Gender-koulutus.)

Tasa-arvoinen käyttäytyminen eri kansallisuuksia kohtaan ”joukko-osaston konkretian tasolla” merkityksellistyy siten, että päihteiden väärinkäyttö johtaa usein epäasialliseen käytökseen, esimerkiksi muita kansallisuuksia kohtaan. Kouluttaja painottaa, että ”kun kyläpäällikkö tai johtaja ei huomioi naisten ja lasten asemaa, sitä ei tarvitse hyväksyä”. Tulkitsen edellisen tarkoittavan, että myös rauhanturvajoukoissa mahdollisesti esiintyvää syrjivää käytöstä voi kyseenalaistaa, eli eivät vain paikalliset johtajat voi toimia syrjivästi

Tasa-arvoisesta käyttäytymisestä kouluttaja kertoo konkreettisen esimerkin rauhanturvaajien partiointikaksikosta, jossa paikallinen muslimimies kutsuu miespuolisen rauhanturvaajan teelle kotiinsa, mutta ei tämän naispuolista kollegaa. — ”Miten tässä olisi toimittava?” Kouluttajan mukaan tilanne voidaan ohittaa menemättä siihen mukaan tai provosoitua. Jos kyläpäällikkö tai johtaja ei huomioi naisten ja lasten asemaa, niin miten rauhanturvaajamiehen ja rauhanturvaajanaisen sitten tulisi toimia osoittaakseen, ettei hyväksy eriarvoistavaa käytöstä. Yritän hahmottaa, kenelle koulutuspuhe on suunnattu ja kenen ei tarvitse hyväksyä eriarvoistavaa käytöstä. Onko se puhetta yleisesti rauhanturvaajille, vai puhetta miehille tai naisille? Odotan kuulevani vastauksen siihen, mikä on oikea tapa toimia tilanteessa naisena ja miehenä.

Kouluttaja kuvaa tilanteen, jossa muslimimies ei pyydä naissotilasta teelle, pyritään osoittamaan suomalainen tasa-arvoisuus, jossa mies ja naisrauhanturvaajat partioivat pareina. Mies ja nainen ovat siis tiimi, vaikka tässä rotaatiossa naisia on vähän eikä heistäkään kukaan lähde partiointitehtäviin. Jos tulkitsemme kertomuksen kohdistuvan miesrauhanturvaajille, kun kouluttaja kysyy miten tässä tilanteessa tulisi toimia: — ”ohittaa tilanne vai provosoitua?” Tilanteen ohittaminen tarkoittaisi käytännössä joko sitä, että rauhanturvaajamies menee teelle ja jättää kollegansa ulos vartioimaan, tai sitä, että hän kieltäytyy kutsusta.

Tulkitsen provosoinnilla tässä tarkoitettavan, että miessotilas kysyisi, voisiko hänen kollegiansakin tulla peremmälle. Annetut vaihtoehdot tarkoittavat, että sillä aikaa naissotilas odottaa, että hänen taisteluparinsa tekee päätöksen siitä, miten asia hoidetaan. Paitsi jos naissotilas toimii tässä aktiivisesti. Se varmaankin nähtäisiin myös provokaationa. Valmiita vastauksia kouluttaja ei anna. Ikään kuin miessotilaan ottamasta roolista riippuisi, se, miten tilanteessa loppujen lopuksi toimitaan. Pohdin voiko tällaisia tilanteita harjoitella etukäteen tai voisiko niihin olla ohjeistusta. Oikeastaan rauhanturvakoulutuksessa esittämällä ja harjoittelemalla tällaisia kysymyksiä ja tilanteita voitaisiin päästä syvemmälle tasa-arvon ajallisuuden ja paikallisuuden pohtimisessa ja sen sisäistämisessä. Siinä mielessä tilanne on hyvä, mutta aika ei anna mahdollisuutta keskusteluun tai pohdintaan.

Esittämällä tilanteen, jossa naiset yritetään paikallisten toimesta toiseuttaa, Gender-kouluttaja implisiittisesti osoittaa, että homososiaalisuuden ei tulisi päteä rauhanturvatehtävissä eikä eriarvoistavaa käyttäytymistä tarvitse hyväksyä.

Gender-koulutuksessa asiakirjan 1325 vaatimus naisten osallistamisesta rauhanneuvotteluihin ja rauhan rakentamiseen jää kuitenkin vain tasolle, jolla rauhanturvaajat vain pidättäytyvät ”eriarvoistavasta käyttäytymisestä” tai pidättäytyvät ostamasta seksiä kriisi-alueella. Koulutuspuheessa viesti lähtee miesrauhanturvaajalta miesrauhanturvaajalle, ja naisten toimijuus rauhanturvaajina ohitetaan. Asiakirjan 1325 mukaan koulutuksessa ja rauhanturvaamisessa pitäisi kuitenkin päästä pidemmälle, nähdä naiset subjekteina eikä pelkästään objekteina.

### ***Balkanin kulttuurin erityispiirteitä rauhanturvaamisen näkökulmasta***

Tästä eteenpäin Gender-luennolla käsitellään Balkanin alueen tyypillisiä erityispiirteitä. Odotan innolla kuulevani bosnialaisten tyttöjen ja poikien,

naisten ja miesten asemasta konfliktin jälkeisessä yhteiskunnassa ja miten rauhanturvaoperaatio edesauttaa mahdollisuuksia koulutukseen, työskentelyyn ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Tässä luennossa odotan myös kuulevani miten missio tukee positiivista kehitystä. Suomalaiset ovat olleet jo yli 10 vuotta Bosniassa, joten paljon kehitystä on varmasti jo tapahtunutkin.

Gender –luennossa Balkanin alueen tyypillisiksi erityispiirteiksi luetellaan: – ”Prostituotujen liikkuminen alueen valtioiden välillä, prostituutioon liittyvät ihmiskaupan tunnusmerkit, sekä myös kehitysvammaisten hyväksikäyttö ja jopa omien lasten pakottaminen prostituutioon”. Lisäksi Balkanilla kerrotaan olevan klaanipohjaista- sukulais- ja etnisyysepohjaista järjestäytyntä rikollisuutta sekä lapsityövoimaa. (Liite 2, Dia 7.)

Kun Balkanin sukupuolijärjestelmän erityispiirteiksi kuvataan ainoastaan prostituutio ja järjestäytynyt rikollisuus, on vaikea hahmottaa miten rauhanturvaaja sitten voi edistää sukupuolen valtavirtaistamista ja vaikuttaa demokratian ja tasa-arvon etenemiseen Balkanilla. Tunnen havainnointitilanteessa ahdistusta, koska en ymmärrä, miksi puhe naisista on jatkuvasti puhetta prostituutiosta. Tiedän, että ihmiskauppa on vakava asia, mutta että koulutuspuhe naisista on vain ja ainoastaan puhetta naisista miehisen halun objekteina ja uhreina.

Kouluttaja syventää ja havainnollistaa ihmiskauppa-aihetta. Dioissa 8–9 nuolet osoittavat ihmissalakuljetuksen reittejä Balkanin kartalla: – ”Miten ja mitä kautta tuhansia naisia ja tyttöjä tuodaan eri puolilta Itä-Eurooppaa Bosniaan, Makedoniaan, Kosovoon ja Albaniaan”. Kouluttaja selittää, että ihmissalakuljetuksen torjumisen esteinä ovat: – ”rajavalvonnan puutteet, poliisin puutteelliset resurssit ja ammattitaito, kaluston, koulutuksen ja rahoituksen sekä tiedustelukyvyn puutteet, korruptio ja viranomaisiin kohdistuva painostus”. Tässä kouluttaja paljastaa, että rauhanturvaoperaatio ja viranomaiset ovat loppujen lopuksi kyvyttömiä suojelemaan ”naisia ja lapsia”. Rauhanturvaajille kerrotaan, että alueella todellakin ovat suuret

prostituutiomarkkinat, mutta rauhanturvaajia ei velvoiteta raportoimaan ihmiskaappaepäilyistään, ainoastaan pidättäytymään seksin ostosta.

Diassa 11 esitellään mainos: ”*A Special lady, Romance tours*”. Säädyllyisin kuvineen ja nimineen, ”*Olga & Tatyana*”- mainos ei näytä suoranaisesti naiskauppaan liittyvältä, vaan viattomalta internetpalstalta, joka tarjoaa tutustumismahdollisuuksia länsimaisille miehille ja venäläisille naisille. Kuva jää hieman irralliseksi kokonaisuudesta, mutta ilmeisesti tarkoitus on osoittaa, että viattoman näköiset nuoret naiset ovat täällä yleensä rikollisten uhreja, eikä (mies?)-rauhanturvaajan pidä olla naiivi tällaisten ilmoitusten kanssa, sillä taustalla on aina todennäköisesti ihmiskauppa.

Kouluttaja kertoo:

— ”Mikäli rajanylitystilanteessa on 12–36-vuotias nainen joka matkustaa 1–4 hengen ryhmissä eikä hänellä ole omaa kyytiä, matkatavaroita, henkilöpapereita tai hän puhuu vierasta kieltä eikä välttämättä tiedä määränpäättään eikä osaa nimetä henkilöä joka on hoitanut matkustusjärjestelyt, niin voidaan epäillä kyseessä olevan ihmiskaupan uhri.” (Muistiinpanot: Gender-koulutus)

Mutta, mikäli olen ymmärtänyt kouluttajaa oikein, rauhanturvaajilla ei ole velvollisuutta raportoida ihmiskaappaepäilyistään, ”koska se ei ole sotilaiden tehtävä, koska se ei kuulu sotilasoperaatioon”.

Seuraava dia esittää prostituoitujen kehoja majoitusoloja, joissa tekstinä on:

”Common kitchen. Eight women in one room up to 18 working hours a day”. Dia 13.
---

Dia on todennäköisesti kopioitu jostain kansainvälisestä materiaalista, koska sen teksti on englanninkielinen. Kuva saa luokan hiljaiseksi. Se kertoo, miten järjestelmällisestä toiminnasta ihmiskaupassa ja parituksessa on kyse. Kuva kertoo, että seksin ostajan on aivan turha kuvitella itseään hyväntekijänä, joka muutamalla kymppillä ”auttaa” tyttöjä. Tässä kohdassa hiljaisuudesta ja vakavuudesta päätellen aistin, että viesti menee perille. Kuvan viesti on ”joukko-osaston konkretian tasolla”.

Gender-luennon läpivalaisemana Balkanin sukupuolijärjestelmän erityispiirteet on kuvattu seksualisoituna topografiana, jossa miehet käyttävät naisia ja lapsia hyväkseen, ja jossa rauhanturvaajat kulkevat prostituution miinakentällä. Aihe ahdistaa kuten sen on tarkoituskin, mutta se ahdistaa analyysivaiheessa sitä enemmän, koska muissa luennoissa ei tarjota mitään muuta kuvaa naisten toimijuuksista balkanilaisessa kulttuurissa.

## **Kulttuuri-puhe**

Tässä luvussa analysoin koulutuksen antamaa kuvaa bosnialaisesta kulttuurista ja sen sukupuolijärjestelmästä. Gender-luennolla Balkanin erityispiirteiden esittely keskittyy seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja prostituution laajuuden esittelemiseen, mutta siinä ei kerrota naisten asemasta monikulttuurisessa yhteiskunnassa tai kansainvälisten naisjärjestöjen työstä alueella. Olettaisin, että toimialueen kulttuuriluennolla näitä teemoja sivutaan. Kulttuurien esittämistapa on tässä luennossa vertaileva: bosnialaista kulttuuria tarkastellaan suomalaisista lähtökohdista. Samalla se kertoo, millaisena suomalainen kulttuuri halutaan nähdä.

Sotilaspastori esittää, että Suomessa uskonto on jokaisen oma asia, ja ettei sillä ole tekemistä politiikan kanssa. Kuitenkin tätä luentoa pitää sotilaspastori, joka vastaa myös työhyvinvoinnin kouluttamisesta ja sielun huollosta Puolustusvoimien rauhanturvajoukoissa. Valtionkirkot, Suomen evankelis-luterilainen kirkko ja Suomen ortodoksinen kirkko toimivat Puolustusvoimien sielunhoidon asiantuntijoina myös rauhanturvajoukoissa, joissa voi toimia myös muita uskontoja harjoittavia sotilaita, kuten katolisia, juutalaisia ja muslimeita, tai vapaa-ajattelijoina. Evankelisluterilainen kirkko ja ortodoksinen kirkko ovat Suomen valtionkirkkoja, mutta silti sotilaspastori esittää, että uskonto ja politiikka, tai uskonto ja kansallisvaltioajattelu eivät Suomessa liity toisiinsa, kuten Bosniassa. Suomalaiset valtionkirkot representoidaan neutraaleina jokamiehen

kirkkoina, joiden toimialaan kuuluu mm. bosnialaisen kulttuurihistorian asiantuntemus ja työhyvinvoinnista luennointi rauhanturvajoukoille.

Kouluttaja kertoo: — ”Suomessa uskonto on jokaisen oma asia, sillä ei ole tekemistä politiikan kanssa, Suomessa ei ole kansallisvaltioajattelua. Sen sijaan Balkanilla valtiot ovat kansallisvaltioita, joita yhdistää uskonto + kulttuuri + historia (Bosnian muslimit slaaveja). Jugo + slaviassa ”jug”-sana tarkoittaa etelää”. (Muistiinpanot: Kulttuuriluento.)

Kansallisvaltio käsite liittyy nationalismiin käsitykseen siitä, että valtion rajat perustuvat kansallisuuksien rajoihin. Jugoslavian hajoamista seuraavia sotia kouluttaja perustelee esittämällä diagrammeja uskontojen ja etnisyyksien määristä Itävalta-Unkarin kaudella, Jugoslavian kuningaskunnan aikana, Titon valtakaudella ja nykyaikana. Osoittamalla muutokset kristittyjen, serbien, kroatien ja muslimien määrien vaihtelussa, kouluttaja tulee ilmaiseeksi, että etnisyyden ja uskonnon rajat eivät ole koskaan olleet Balkanin alueella selkeät. Kouluttaja ei kuitenkaan kerro, että kulttuurin rajat eivät yleensä seuraa kansallisvaltion rajoja, vaan etenkin Bosniassa on totuttu siihen, että erilaiset uskonnot ja kulttuurit elävät rinnakkain.

Kulttuurista annetaan kuvaa listaamalla Euroopan valtiohistorian ja kirkkohistorian merkkipaaluja Bosnian näkökulmasta. Kevennyksinä toimivat maininta naisiin ja viiniin, joiden tarkoitus on kuvata paikallista kulttuuria.

”Slavia”- tarkoittaa slaaveja. ”T’ga za Jug” (Takaisin etelään) on myös viinimerkki Strugassa. Strugan kaupunki on paha paikka, siellä on pahoja naisia...” -> (naurua...).

(Muistiinpanot: Kulttuuriluento)

Kouluttaja on todennäköisesti toiminut myös Makedoniassa rauhanturvatehtävissä, tai viettänyt siellä palveluslomiaan, sillä hän mainitsee tuntevansa makedonialaisen Strugan kaupungin hyvin. Kulttuurikoulutuksessa keskeisinä kulttuurisina toimijoina kuvataan valtion poliittiset johtajat, uskonnolliset johtajat ja viranomaiset. Uskonnot ja etnisyydet esitetään syinä konflikteille ja samalla uusinnetaan ajatusta siitä,



että väkivalta on Balkanilla kierre, joka on jatkunut vuosisadat, ja jolle ei ole muuta ratkaisua kuin aika-ajoin tapahtuva sotilaallinen purkaantuminen. Kansallisvaltiot esitetään toisilleen aggressiivisina, vaikka konfliktit ovat Balkanilla olleet viime vuosikymmenenä valtioiden sisäisiä.

Esitys ei kuitenkaan tee oikeutta muille balkanilaiselle vaikuttajille, kuten naisliikkeille, jotka ovat onnistuneet pysäyttämään kansallisuusajatteluun perustuvan väkivallan kierteen. Koulutus alleviivaa, että Balkanilla on vallalla kansallisvaltioajattelu, mutta siitä ja Bosnian sodan luonteesta voidaan olla eri mieltä. Mary Kaldor on ottanut näkökulmaksi monikulttuurisen alueen rauhantilan, ja miten siihen on päästy. Kaldor kirjoittaa Bosnia ja Hertsegovinan ”institutionalisoidusta yhteisöllisyydestä”, eri yhteisöjen rauhanomaisesta sekulaarisesta kulttuurista joka on kestänyt alueella vuosisatoja. Tähän ”hyvän naapurisuuden yhteisöjen” yhteisöön on liittynyt seka-avioliittojen syntyminen ja institutionalisoitu yhteisöllisyys, mutta se on horjunut aina maailmansotien aikoina ja hajonnut Bosnian sodassa (2001, 59). Kaldor lisää, että Bosnian sodasta on tullut uudenlaisen sodan tyyppiesimerkki (sama 48). Kaldor huomauttaa, että sotia kuitenkin teoretisoidaan ja selitetään edelleen kansallisvaltioon ja moderniin liittyvästä käsitteistöstä, jotka eivät enää päde uusiin sotiin. Siksi vanhentuneet teoriat saattavat jopa estää oikeanlaisiin toimenpiteisiin ryhtymisen (sama 154). Kaldor näkee perinteisen rauhanturvaamisen olevan tästä syystä este pysyvän rauhan turvaamiseksi. (sama 167–183.)

Sotilaspastorin pitämällä kulttuuriluennolla kulttuuri määrittyy uskonnon, patriarkaalisien tradition näkökulmasta. Tämä lähestymistapa kulttuuriin jättää mikrotason ja yksityisen piirin käsittelemättä, eli ne vaikutukset mitkä uskonnoilla on sukupuoleen ja millaisia toimijuuksia naisilla on näissä olosuhteissa. Gender-luennolla taas paikalliskulttuurin ymmärtäminen merkityksellistyy hyvin yksisuuntaiseksi, kun tekojen seurauksia puntaroidaan useimmiten vain suomalaisen miehen näkökulmasta.

Kun haastattelen toista kokenutta upseeria rauhanturvaamisen sukupuolisensitiivisyydestä, hän pohtii sukupuolittuneita kulttuurieroja seuraavasti: — ”Vaikka bosnialaiset ovat pääasiassa muslimeita, naiset ovat siellä naisen näköisiä; on minihametta ja korkokenkää”. (Muistiinpanot: haastattelu 2.) Upseerin ja kouluttajien käsitys sukupuolesta ja naiseudesta sekoittuu naisellisuuteen. Herääkin kysymys, miten maastopukuiset naisrauhanturvaajat saavat nais erityisyytensä ja sosiaalisen pääomansa naisina esiin joukoissa, jossa sukupuolet ja sukupuolisuus ovat kapeasti määriteltäviä. Sukupuolen käsitteistön selkiyttämiseksi olisi varmasti koulutusorganisaatiossa tarvetta, jotta keskustelu sukupuolisensitiivisyydestä ja sukupuolen valtavirtaistamisesta olisi mahdollista.

Kulttuurikoulutuksessa sotilaspastori muistuttaa käyttäytymissäännöistä ja kysyy humoristiseen tyyliinsä luokalta ja vastaa itse: — ”Miksi naisen perään ei pidä katsella? — Koska sillä on iso nahkatakkinen, siilitukkainen isovelji!” Miehin kulttuuri ja sopimukset reviiireistä siis ylittävät kansojen ja etnisyyksien rajat. Kouluttajien puheissa naiseus marginalisoidaan maskuliinisuuden peiliksi, kun nahkatakkinen ja siilitukan vastakohtaksi representoituu minihame ja korkokenkä.

Vaikka kehoitus pidättäytyä sukupuolisen kiinnostuksen osoittamisesta on varmasti tarpeen, jos lähtemisen motiivit tai käyttäytymissäännöt eivät ole kaikille lähtijöille selviä. Silti koulutuspuhe itsessään tuottaa uudelleen epätasa-arvoisia asenteita. Koulutuksen antama kuva naiseudesta ja miehuudesta perustuu binaariseen, hierarkkiseen ajatteluun. Tässä maailmankuvassa naiseus on miehuuden vastakohta (Lloyd 2000, 25–28), eikä voi olla ei voi olemassa ilman sitä, sillä naiseus toimii peilinä, joka heijastaa miestä voimatta heijastaa itseään (de Lauretis 1987, 97). Ne konkreettiset syyt, miksi paikallisia naisia kohtaan vaaditaan ”kunnioittavaa ja asiallista käytöstä”, perustellaan eri luennoissa joko humoristisesti ”isoveljellä” tai järjestäytyneellä rikollisuudella tai Suomen maineella. Ihmisoikeuksista ja sukupuolten tasa-arvosta ei puhuta koulutuksessa osana

operaatioiden konkreettisia tavoitteita, vaan ne marginalisoidaan joiksikin abstrakteiksi, kansainvälisiksi vaatimuksiksi, ”joita ei tulisi unohtaa”.

## **Toimialuekohtainen sukupuolijärjestelmän tuntemus?**

Tässä luvussa pohdin sitä, miksi kouluttajien puheessa naisten rooli mielletään osaksi kulttuuria eikä niinkään kysymykseksi turvallisuudesta ja yhteiskunnallisesta vallanjaosta, jota määrittää sukupuoli. Pysin haastattelussa saamaan selville miten kouluttajat ovat panostaneet bosnialaisen sukupuolijärjestelmän ja kulttuuriin tuntemukseen.

Gender- kouluttaja kertoo haastattelussa, että: — ”Naisten rooli on kulttuuriasia. On vain ajan kysymys milloin sukupuolella ei ole merkitystä”. Hän esittääkin teorian, jonka mukaan kulttuuri muuttuu itsestään niin, että lopulta sukupuolella ei ole merkitystä.

Bosnian kulttuurikoulutuksessa kulttuurista puhutaan pitkällä aikavälillä (Liite 3, dia 2). Uskontojen historian kuvaus alkaa yhdenneltätoista vuosisadalta. Silti koulutuksessa ei sivuta mitenkään sitä kehitystä, miten naisten asema on muuttunut Balkanilla historian aikana. Sen sijaan kulttuuriluennolla keskitytään hyvinkin yksityiskohtaisesti Balkanin kirkkokuntien esittelyyn ja niiden valtapiirien ja jakojen esittelyyn. Kouluttaja kertoo Balkanilla 1000-luvulla vaikuttaneesta bogomililäisestä, gnostilaisesta ja dualistisesta uskonlahkosta, joka kuulemma bosnialaisten mukaan muistuttaa yksinkertaisuudessaan Islamia.

*Bosnia ja Hetsegovina on kaukana valtakesuksista (länsi/itä). Bogomililäisyys, yksinkertaisuus-> ”samanlainen kuin islam” sanovat bosnialaiset: yksinkertaisuus.*

*Muslimiväestön lisääntyminen ottomaanivuosina: ottomaanien taloudellinen apu muslimeille.*

*1878–1918 Itävalta-Unkari*

*Kuningaskunta 1918–1945*

*Titon kausi 1945–1980 jossa oli*

*– Yksi valtio*

*– kahdet aakkoset*

*– 3 uskontoa*

– 4 kieltä: slovenia, serbia, kroatia, makedonia.  
– 6 tasavaltaa  
(Muistiinpanot: Kulttuurikoulutus)

Ortodokseista kerrotaan kuudessa diassa (Liite 3, diat 10-15). Kouluttaja kertoo serbeillä ortodoksisen uskonnon olevan osa kansallista identiteettiä ja uhriajattelun olevan tyypillistä. Serbit ajattelevat, että kaikkien serbien pitää elää samassa valtiossa. Serbit eivät voi myöskään luopua Kosovosta, joka on serbien pyhin paikka, kertoo kouluttaja.

”Ajatus kaikkien serbien yhdistämisestä! Suomessa: Alue= Kirkko, Ortodoksit: Kansa=Kirkko”  
(Muistiinpanot: Kulttuurikoulutus)

Katolisesta uskonnosta kouluttaja kertoo kahden dian (16–17) ajan:

”Juhlapyhät, samat kuin luterilaisilla. Bosnian katolilaisuuteen fransiskaaneilla on suuri merkitys. Katoliset ovat adaptoituneet valtakulttuuriin. Kirkko ymmärretään instituutiona suuremmaksi kuin kansat.” (Muistiinpanot: Kulttuurikoulutus)

Ja viimeisenä Bosnian tärkeimmästä uskonnollisesta ryhmästä, muslimeista, mainitaan kahden dian aikana (18–19):

”Muslimit: usko on läsnä arjessa. Bosnjakit maltillisia sunneja, ainoita todellisia eurooppalaisia muslimeja. Sama kulttuuripohja, helppo tulla toimeen. Uskonnollisia tapoja kunnioitettava, muttei välttämättä noudatettava. Bajram, kuin Suomen joulu.[...] ISLAM sanana merkitsee: olla rauhallisesti, antautua, totella. Uskonnollinen johtaja imaami, teologinen: mufti. Muslimeilla 5 ohjenuoraa: Usko, rukous, almu, paasto, pyhiinvaellus.

Usko jumalaan, enkeleihin, jumalan lähettämiin kirjoihin, profeettoihin ja sanansaattajiin, tuomiopäivään ja ylösousemukseen, kohtaloon, Insallah.”  
(Muistiinpanot: Kulttuurikoulutus)

Tässä välissä kouluttaja kertoo vierailustaan paikallisen muslimiperheen luona, jonka tytär oli paikallisessa humanitaarisessa organisaatiossa töissä. Kouluttaja esittää vierailun miellyttävänä ja normalisoi samalla suhdetta maltillisiin ”eurooppalaisiin muslimeihin”, joiden kanssa on ”helppo tulla toimeen”. (Muistiinpanot: Kulttuurikoulutus)

Jään miettimään taas puhujan näkökulmaa. Kouluttajan valta-asemasta määritellään myös syy, miksi on helppo tulla toimeen Bosnian muslimien kanssa. *Samuus* on kulttuurikouluttajan mukaan se syy, minkä vuoksi suomalaisten on helppo tulla toimeen paikallisen väestön kanssa. Toisaalla kuitenkin haastatteluissa kouluttajat selvittävät, että naisrauhanturvaajien on vaikeampi toimia muslimikulttuurissa. Siksi he eivät voi suorittaa samoja työtehtäviä leirin ulkopuolella kuin miehet tai partioida naispareina. Tulkitsen tämän niin, että kouluttaja puhuu miesrauhanturvaajista, joiden on helppo tulla toimeen bosnialaisten miesten kanssa, ”koska heillä on sama kulttuuri ja arvopohja”. Kuulisin mielelläni kouluttajalta miten suomalaisten rauhanturvaajien helppo ottaa kontakteja paikallisiin toimijoihin asiakirjan 1325 vaatimuksen toteuttamiseksi siitä, että naiset voivat osallistua entistä enemmän maataan koskevaan rauhanprosessiin. Tai siitä, miten naisrauhanturvaajien on helppo toimia työtehtävissään, koska heillä on sama kulttuuripohja kuin paikallisilla naisilla. Kaipaisin sukupuoli huomioonottavampaa asioiden pohdintaa siitä, kenen arvomaailmoista milloinkin on kysymys.

Tässä luennossa yleistetään kulttuuri merkitsemään vain uskonnollista kulttuuria, ja siksi uskontokunnat on helppo lokeroida toisistaan erillisiksi ryhmiä. Mutta sukupuolta ei tässäkään ole problematisoitu näiden uskontokuntien suhteen. Uskonnolliset johtajat ja kaikki uskonnollisten yhteisöjen yhteyshenkilöt, ne yhteistyökumppanit, joiden kanssa rauhanturvaajat ovat tekemisissä toimialueella, esitellään kuvin. (Liite 3, diat 20.) Eteeni sujahtelee dia, joissa kaikki rauhanturvaajien yhteistyökumppaneiksi nimetyt ovat miehiä.

Tässä vaiheessa kouluttaja jälleen keventää tunnelmaa puhumalla ”juttuja” diojen ulkopuolelta ja tarinointi kiihtyy sen verran innokkaaksi, että muistiinpanoni eivät ole yhtä täydelliset, kuin mitä asiakysymyksiä käsiteltävissä osioissa. Kulttuurikoulutuksessa ollaan siirtymässä käyttäytymissäntöihin, joita käsitellään useammallakin luennolla. Diassa: ”*Mikä käy?*” kerrotaan esimerkkejä siitä, miten luoda sosiaalisia kontakteja paikallisiin ihmisiin. Samalla kouluttaja kertoo: ”Sosiaalisen kontaktin

luomiseksi tupakan tarjoaminen paikalliselle käy. Toiseksi alkoholin juominen vierailulla tai paikalliseen perheeseen kutsuttuna on sopivaa molemminpuolisen jään murtamisena rauhanturvaajien ja paikallisten välillä. Myös se käy”. (Liite 3, dia 21.)

Herää kysymys voiko naisrauhanturvaaja toimia samoin näiden ohjeistusten avulla. Pidetäänkö Bosniassa hyvänä, jos suomalaiset naisrauhanturvaajat ottavat kontaktia paikallisiin miehiin ja naisiin tarjoamalla tupakkaa ja juomalla maljoja? Vai sulkevatko nämä ohjeet naiset niin rauhanturvaajina kuin paikallisinakin ulos toiminnan keskiöstä? Tämän rotaation perusteella näyttäisi siltä, että suomalaiset rauhanturvaajanaiset harvoin edes pääsevät näihin tehtäviin, joissa paikallisiin otetaan kontaktia ja sulatellaan jäätä, koska naiset ovat töissä leirin sisällä. Näissä ohjeistuksissa käyttäytymismallit perustuvat sotilaalliseen kulttuuriin, ja sotilaallinen maskuliinisuus representoituu rauhanturvaajan normiksi. Täten rauhanturvaajuus luonnollistetaan jälleen kerran Bosnian koulutuksen aikana maskuliiniseksi.

Diassa 21 (Liite 3) mainitaan tapoja, joilla saadaan yhteys paikallisiin ihmisiin, ja nyt huomioidaan jo kulttuurin sukupuolittuneisuus. Kun puhutaan naisista, puhutaan kohteliaasta käytöksestä: Naisiin voi ottaa kontaktin pienillä lahjoilla ja parittomalla määrällä kukkia. Muistutetaan myös, että nainen ojentaa ensin kätensä tervehtiäkseen.

”KOHTELIAISUUSSÄÄNNÖT: Sympatit eivät saa näkyä, neutraalitus, suomalaisille helppoa.

Muistakaa, että aina pariton määrä kukkia. Ja milloin saa viedä parillisen määrän? Vain (omalle) rouvalle voi viedä tusinan ruusuja! ”

”*Mikä ei käy?*” -kohdassa muistutetaan, ettei naisen perään tarvitse katsella. (Liite 3, dia 22.)

Lisäksi kouluttaja kertoo mikä muu ei käy.

”Ei käy: kolme sormea on serbien voitonmerkki.

Naisen perään ei saa katsella. Miksei? Koska sillä on nahkatakkinen, siilitukkainen isovelji, joka puolustaa perheen kunniaa. Ennen sotaa uskonnollinen tausta oli 15 %:lle tärkeä, nyt 85 %:lle”

(Muistiinpanot: Kulttuurikoulutus.)

Rauhanprosessissa rauhanturvaajien kohtelias käytös ei yksinään riitä, kun paikallisten naisten mielipiteitä rauhanrakentamisesta pitäisi myös kuulla. Bosnialaisnaiset eivät nimittäin ole vain uhreja, joita kansainväliset rauhanturvajoukot suojelevat, vaan toimijoita, joilla on vaikutusvaltaa perheissäänsä kasvattajina. Naisten suhtautumisella rauhanrakentamiseen on suuri vaikutus balkanilaisessa perheessä, jossa äidin rooli on keskeinen. Ei siis riitä, että naiset integroidaan rauhanprosessiin pelkästä kohteliaisuudesta tai siksi, että se ”edesauttaa” operaation päämääriä. Naisten osallistaminen rauhanprosessiin on asiakirjan 1325 mukaista sukupuolten valtavirtaistamista.

Konflikteja ja väkivaltaa sekä naisiin kohdistuvaa sortoa perustellaan kulttuurilla ja uskonnolla, mutta toisaalta uskonnot ja poliitikot ovat kykeneviä yhteistyöhön silloin kun miehiset, patriarkaaliset arvot ovat uhattuina. Päivi Mattila ja Elina Vuola kirjoittavat kulttuurirelativismista, kun esimerkiksi länsimaiset virkamiehet vetoavat naisten ihmisoikeuskysymyksissä siihen, etteivät eurooppalaiset voi mennä muuttamaan paikallista kulttuuria.

”Tällaisen patriarkaalisen ekumenismin tunnistaminen (muuten toisiinsa antagonisesti suhtautuvien uskontojen välinen yhteistyö konservatiivisen seksuaalietiikan alueella) auttaa ymmärtämään, miksi sekä teollisuusmaissa että kehitysmaissa syntynyt feminismi voidaan kokea niin suurena uhkana tai jopa yhteiskunnan rappeutumisen keskeisenä merkinä” (2007, 215).

Sotilaallista toimintaa voidaan kylläkin perustella naisten (- ja lasten) oikeuksien puolustamisella (Giles & Hyndman, 2004, 9) mutta koulutuspuheessa puuttumattomuutta sukupuolijärjestelmän epätasa-arvoon perustellaan sillä, ”ettei kulttuureja pidä mennä muuttamaan”. Jos naisia halutaan pelkästään suojella, koska heidät nähdään uhreina, todelliseen tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen on siitä vielä pitkä matka.

Esimerkiksi kulttuurikouluttaja kuvailee ensin kolme uskonnollista mahtia ja kulttuuria, jotka ovat keskenään vihamielisiä ja sen jälkeen hän kuvailee

suomalaiset rauhanturvaaja(-miehet) puolueettomina ja kohteliaina herrasmiehinä, jotka suojelevat siviilejä paikallisten aggressiolta (vrt. ”nahkatakkainen, siilitukkainen isovehi”).

Tässä skenaariossa naiset ovat miesten välisen kunnian ja taistelun pelinappuloita, joilla ei ole omaa kunniaa, tahtoa tai valtaa. Kulttuuriluento kertoo paikallisesta, mutta ennen kaikkea suomalaisesta sukupuolijärjestelmästä, ja siitä, miten nämä miehiset valtarakenteet yhteistyössä toistensa kanssa pitävät ulkopuolellaan niin suomalaisia kuin bosnialaisiakin naistoimijuuksia. Eräs haastattelemistani upseereista pahoittelee haastattelussa, että: — ”Ainoa asia mitä ei pystytä kouluttamaan, on asenne” (Muistiinpanot: Haastattelu 3.). Silti tässäkin koulutuksessa välittyy jatkuvasti asenteita, jotka joko vahvistavat perinteisiä näkemyksiä tai saavat aikaan muutoksen kurssilaisten ajattelussa ja toiminnassa.



## **6. ”Ainoa asia mitä ei pysty kouluttamaan, on asenne” – Sukupuolen valtavirtaistamisen ja sukupuolisensitiivisyyden haasteet rauhanturvakoulutuksessa**

Ennen kentälle astumista olin olettanut, että Bosnian koulutuksessa tulen saamaan aineistoa ainoastaan Gender Issues-luennolta. Oletin, että sukupuolesta ei varmaankaan ole puhetta ja että ”sukupuoli” ei ole läsnä koulutuskokonaisuudessa. Kenttätöön aikana nopeasti kuitenkin huomasin että rauhanturvakoulutus on varsin sukupuolittunutta toimintaa. Ei ainoastaan Gender-luennosta, vaan lähes jokaisesta luennosta sain aineistoa tarkastella sukupuolen huomioonottamista tai sen huomiotta jättämistä. Toisaalta havaitsin, että naisten mukanaolo rauhanturvajoukoissa ei sekään ole vielä luonnollinen asia rauhanturvainstituutiossa. Puhumattakaan siitä, että bosnialaisista naisista puhuttaisiin rauhanprosessin voimavarana ja yhteistyökumppaneina.

Tutkimuskysymykseni olivat: **”Miten suomalaisia rauhanturvaajia koulutetaan huomioimaan mission ja oman käyttäytymisen sukupuolivaikutukset? Mikä on Gender-koulutuksen sisältö? Miten koulutus edesauttaa naisten yhteiskunnallisen roolin syventämistä konfliktien ja rauhan ratkaisuisissa?”**

Olin odottanut koulutukselta melko erilaista lähestymistapaa sukupuolisensitiivisyyteen ja valtavirtaistamiseen, koska olin ymmärtänyt sukupuolisensitiivisen koulutuksen toisin, kuin miten Porin prikaatissa asiaa käsiteltiin.

Koulutuksen aikana ja etenkin vasta sitä analysoidessani ymmärsin, miten suuresta ongelmasta on kysymys kun puhutaan rauhanturvaoperaatioiden ympärille muodostuneesta prostituutiosta. Ymmärsin, että juuri tämän prostituution tarjonnan laajuuden vuoksi Gender-koulutus painottaa nollatoleranssia. Kuitenkaan sukupuolista ei puhuta koulutuskokonaisuudessa muuten kuin naisina, ja naisista puhutaan

useimmiten yhteydessä rauhanturvaajien seksuaalikäyttäytymiseen. Toistuvalla heteroseksuaalisuuden korostamisella, esittämällä sukupuolet toisilleen vastakkaisina, koulutus itsessään uusintaa naisten marginalisointia rauhanprosesseissa ja konfliktinehkäisyssä.

Koska yritin ymmärtää selvää ristiriitaa sukupuolen valtavirtaistamisen politiikan ja Bosnian koulutuksen ”nollatoleranssiin” keskittyvän sukupuolirepresentaation välillä, pyysin Niinialosta käskyä, jossa Gender-koulutuksen sisältö määritellään.

Mitään tällaista käskyä tai ohjeistusta ei löytynyt. Käsky on Puolustusvoimien asiakirja, jossa kaikki organisaatiossa tapahtuvat työt vastuutetaan ja niiden aika- ja budjetti ja muut asian hoitamiseen tarvittavat resurssit määritellään. Koska Puolustusvoimissa kaikki toiminta on hyvin dokumentoitu ja käskyin määrätty, on erikoisen kiinnostavaa, että juuri sukupuolisensitiivisen koulutuksen ja samalla asiakirjan 1325 toimeenpanon historia katkeilee siitä vastaavan organisaation asiakirjahallinnassa.

Saamani vastauksen mukaan ”kenelläkään ei ole havaintoa mistään virallisesta käskystä, jossa aihe olisi käskytetty koulutukseen; koulutuksen sisältöä ei myöskään ilmeisesti ole määritelty”. Porin prikaastista luvattiin palata asiaan, mikäli koulutusosaston johtajalla olisi ollut kirjallista dokumentaatiota koulutuksen taustoista ja sisältövaatimuksista, mutta yhteydenottoa ei enää tullut.

Vasta analyysivaiheessa siis alan ymmärtää, että koulutusorganisaatiossa ei ole systemaattista ajatusta Gender-luentojen sisällöstä eikä koulutus välttämättä ole osa jokaista rotaatiokoulutusta. Kuitenkin minulle oli kerrottu ennen kenttätyötäni, että Gender-luento sisältyy kaikkiin miehistökoulutuksiin. Gender-koulutusta ei kuitenkaan koordinoi tai suunnittele kokonaisuutena eikä toimialuekohtaisesti mikään vastuutaho, koska siitä ei ole annettu käskyä. Silti koulutusorganisaatio antaa yleisesti ymmärtää, että Gender-koulutusasia on kunnossa, koska luentoja järjestetään, ainakin aika ajoin.

Etsin tietoa miehistölle järjestettyjen Gender-koulutusten historiasta myös muualta. UNIFEM:n Helsingin osaston perustama 1325-verkosto on osaltaan kartoittanut *gender*-asioiden koulutusta siviili- ja sotilaskriisinhallintakoulutuksissa. UNIFEM:n kartoituksen perusteella voidaan todeta, että ensimmäisen luennon rauhanturvaamisen sukupuolisensitiivisyydestä sotilaspuolella on pitänyt Elizabeth Rehn vuonna 2003 Eritrean lähteille joukoille. Lisäksi tietoja on Mariaana Jauholan, Samuli Järvisen ja Satu Lassilan pitämästä koulutuksesta Niinisalossa syksyllä 2005. He kouluttivat sotilastarkkailijoiden ja EU-joukkojen kansainvälisillä kursseilla, jotka ovat suunnattu päällystölle sekä Balkanin rotaatiokoulutuksen miehistölle. Niinisalosta PvKvK:lta saamani tiedon mukaan ensimmäinen oikea maininta Gender Issues -luennosta löytyy Kosovon koulutuksessa kesältä 2005, silloin oppitunnin piti sotilaspastori Timo Waris. Muita tietoja ennen Bosnia-koulutusta ei Gender-koulutuksesta ole löytynyt sen paremmin Puolustusvoimien arkistoista kuin kansalaisjärjestöiltäkään.

Päädyin myöhemmin kyselemään missioissa olleilta rauhanturvaajilta heidän musitikuviaan *gender*-koulutuksesta. Löysinkin syksyllä 2008 muihin tehtäviini liittyen haastateltavia, jotka kertoivat osallistuneensa Kosovon koulutukseen 2006. Useimmat haastatellut eivät kuitenkaan ”muista mitään Gender-luentoa olleen” tai siitä, että heille olisi kerrottu Balkanin alueen ihmiskauppaongelmasta tai prostituutiosta. Ensimmäiset havainnot ja informaatio naiskaupasta on yleensä saatu toimialueella. Tämän perusteella myöskään nollatoleranssi tai Balkanin ihmiskauppaongelma eivät siis ole olleet kaikkien 2000-luvulla Balkanin operaatioihin lähtijöiden tiedossa. Siinä mielessä havainnoimani koulutus oli erityisen ansiokas osoittaessaan, että prostituutio ja ihmiskauppa liittyvät Balkanilla toisiinsa.

Havainnoimaani koulutusta ei siis kuitenkaan voi yleistää koskemaan kaikkea Puolustusvoimien rauhanturvaajille antamaan koulutukseen, sillä koska *gender*-koulutuksesta ei löydy kuin satunnaisia dokumentointeja.

Mitään jatkumoa koulutuksen sukupuolisensitiivisyyden suhteen ei siis tutkimukseni ole voinut osoittaa. On hyväksyttävä, että käsillä oleva opinnäyte kuvaa vain tätä kyseistä koulutusta. *Gender-koulutusta* koskevan käskyn tai ohjeistuksen tai opetussuunnitelman puuttuminen kuitenkin kertoo siitä, että sukupuolisensitiivisyys ei todellakaan ole vielä 2000-luvun lopulla läpileikkaavana ohjenuorana kaikessa rauhanturvakoulutuksessa, kuten ennen kentälle lähtöä oletin ja kuten minun myös annettiin ymmärtää.

## ***Tutkimustulokset***

Vastauksena siihen miten rauhanturvaajia koulutetaan, ensimmäisenä on todettava, että Bosnian koulutuksessa sukupuolisensitiivisyys-koulutus perustuu yhteen 45- minuutin Gender-luontoon, jonka sisältöä ei ole määritelty koulutusorganisaatiossa, eikä se ole pysyvä osa jokaista miehistökoulutusta. Ongelmalliseksi havainnoimani Gender-luennon tekee se, että se keskittyy vain nollatoleranssi-ohjeistukseen ja rauhanturvaajien käyttäytymissääntöihin. Sukupuolen valtavirtaistaminen ei siis ole koko koulutusta läpileikkaavaa asennekasvatusta. Sen sijaan, että konfliktin ja rauhanturvaamisen vaikutuksia tarkasteltaisiin sukupuolisensitiivisesti, koulutus uusintaa käsitystä sukupuolten binaarhierarkiasta, jossa maskuliinisuus on normi. **Koulutuksen ongelmallisuus on siinä, että asiakirjan 1325 keskeinen tavoite ja vaatimus sukupuolisensitiivisyyden ja tasa-arvon toteuttamisesta merkityksellistyy sotilasretoriikassa ja käytännöissä eri tavoin kuin ihmisoikeuspolitiikan ja naistutkimuksen tieteendiskursseissa.**

Vastauksena siihen, **miten sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista koulutetaan**, joudun toteamaan, että **koulutuspuhe itsessään uusintaa sukupuoli-järjestelmää, eikä onnistu kouluttamaan vain kuin yhden 1325 aspektin viikon koulutuskokonaisuudessa.**

**Sukupuolijärjestelmän uusintamiseksi koulutuksessa merkityksellistetään sukupuolia eri taktiikoin eri tilanteissa:** sukupuolisokeuden ja -neutraaliuden kautta, puhumalla sukupuolesta vain naisukupuolena, seksualisoimalla naiseus, esittämällä suomalaisuus olemuksellisesti tasa-arvoisena kansakuntana ja osoittamalla eriarvoisuuden olevan toisaalla, puhumalla kulttuurista kun pitäisi puhua vallasta, maskulinisoimalla rauhanturvaajuus ja sotilastoiminta, hierarkisoimalla siviili ja sotilastoimijuudet, sekä käyttämällä sukupuoli-, ihmisoikeus- ja tasa-arvoretoriikkaa irrottamalla käsitteet niiden poliittisesta sisällöstään.

Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen yksityiskohtaisemmin sitä, miten asiakirjan sisältö välittyy ja pohdin käytäntöjä, jotka edistävät tai estävät asiakirjan 1325 toimeenpanemista osana suomalaista rauhanturvakoulutusta.

## **Sukupuolisokeus ja sukupuolineutraalius rauhanturvakoulutuksessa**

Vastoin odotuksiani, useimmat asiakirjan 1325 teemat, kuten paikallisten ja kansainvälisten naisjärjestöjen ja verkostojen paikallistuntemuksen ja sosiaalisen pääoman hyödyntäminen osana rauhanprosessia, jää koulutuspuheessa konkretisoimatta. Lisäksi naisten ja tyttöjen oikeuksien ja erityistarpeiden huomioiminen konfliktien jälkeisessä Bosniassa jää suurimmaksi osaksi puutteelliseksi, kuten olen osoittanut analyysissäni miinakoulutuksesta, puheesta naistaistelijoiden uudelleen koulutuksesta tai sukupuolista väkivaltaa kokeneiden naisten aseman käsittelemättä jättämisestä.

Kouluttajien mainitsema ”sukupuolella ei ole merkitystä rauhanturvaamisessa” ilmaisee, että koulutusorganisaatiossa vallitsee sukupuolisokeus ja vallalla on ajatus sukupuolineutraaliudesta. Sukupuolineutraaliudella tarkoitetaan sukupuolen merkityksen mitätöimistä. Useimmiten mitätöiminen tapahtuu juuri puheen tasolla, vakuuttelemalla, että ”sukupuolella ei ole merkitystä”, vaikkakin käytännössä organisaation

työtehtävät ovat hyvin sukupuolittuneet ja naisten työtehtävät niin siviileinä kuin sotilainakin<sup>64</sup> keskittyvät matalapalkkaisiin aloihin (Leinonen & al. 2008, 33–35).

Sukupuolisokeus taas on asenne, joka estää havaitsemasta syrjiviä käytäntöjä työelämässä ja instituutioissa (Huhta & al. 2005, 28-29), tässä tapauksessa suomalaisissa rauhanturvajoukoissa. Nämä asenteet, jotka mitätöivät sukupuolen merkityksen, vaikeuttavat sukupuolisensitiivisyyden ja tasa-arvon edistämistä, sillä ne häivyttävät eroja ja siten mahdollisuutta puuttua eriarvoistaviin käytäntöihin. Sukupuolineutraaliuden normina työelämässä, etenkin sotilasmaailmassa, on kuitenkin maskuliininen mies (Ylöstalo 2006, 20). Maskuliinisessa hegemoniassa (Lavikka 2004; Hearn 2004) naiseus ja feminiinisyys marginalisoidaan. Naisten henkilökohtaiseksi tavoitteeksi päästäkseen marginaalista kohti vallan keskusta tällöin muodostuu tarve tulla miesten kaltaisiksi, ”hyviksi jätkiksi”, joka kaksinapaisessa ja hierarkkisessa instituutiossa kuitenkin vaatii naisia ”ylittämään sukupuolensa rajoitukset” (Ylöstalo 2006, 20).

Sotilaallisen toiminnan voimakas sukupuolittuneisuus näkyy ennen kaikkea siviili- ja sotilastoimintojen eriytyneisyydessä, ja myös esimerkiksi rauhanturvaamisen siviilitoimintojen sukupuolittuneisuudessa. Tässä koulutuksessa Bosniaan oli lähdössä 80 miestä ja 2 naista. Naiset eivät olleet menossa operatiivisiin, vaan huoltotehtäviin. Vaikka minua informoitiin, että samaan aikaan Bosniassa suomalainen nainen työskentelee jopa EOD-tiimissä (miinanraivausjoukoissa) ja useampia naisia viestikompanjassa, naiset ovat silti selkeä vähemmistö suomalaisissa kriisinhallintajoukoissa. Sukupuolineutraalius ja samanaikainen sukupuolisokeus, jossa sukupuolen merkitys kielletään, voivat jatkuessaan olla ongelma, sillä myös Puolustusvoimat on työnantajana tasa-arvolain ja syrjintälain puitteissa velvoitettu edistämään sukupuolten tasa-arvoa ja

---

<sup>64</sup> Suurin osa sotilasnaisista on sotilasammattihenkilöitä, joilla ei ole sotilasarvoa. Vuoden 2007 uudistuksen myötä he toimivat aliupseerin tehtävissä, esimerkiksi tilannevalvojina tai sotilassoittajina. (Esitelmäni: *Sukupuoli ja soturuus: pohdintoja aliupseeriston kuntokelpoisuusvaatimuksista* Väkivalta kulttuurissa – kulttuuri väkivallassa seminaarissa, Tampereen yliopistolla 4.4. 2008 työryhmässä: Sukupuoli ja Sota.

syrijimättömyyttä<sup>65</sup>. Tasa-arvoon päästään vain ennakoimalla ja huomioimalla toiminnan vaikutukset sukupuolittain, ja toimimalla niin, että tasa-arvo ja syrjimättömyys toteutuvat koko palvelussuhteen aikana.

## **Gender Issue: Puhe sukupuolesta, puhe naisista, puhe seksistä?**

Bosnian koulutuksessa sukupuolen huomioonottaminen ja sukupuolen valtavirtaistaminen koulutuksessa jää lapsenkenkiin. On erittäin tärkeää, että tässä nimenomaisessa havainnoimassani luennossa puhuttiin ihmiskaupasta ja prostituutiosta, mutta puhe sukupuolesta typistyi vain ja ainoastaan siihen. Sellaisenaan Gender Issues-luento ei siis tue sukupuolinäkökulmien huomioonottamista ja sukupuolen pohtimista vaan vahvistaa sukupuolittunutta toimintakulttuuria keskittyessään prostituutio-temaan (naiset) ja rauhanturvaajien käyttäytymissäntöihin (miehet).

Sukupuolen huomioonottava asennekasvatus tulisi olla koko koulutusta läpileikkaavaa, mutta vain luennon ensimmäiset diat, eli noin viidesosa 45 minuutin luennosta, kertovat sukupuolen käsitteen muuttumisesta postkonflikteissa tilanteissa. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että sukupuolen käsitteistä kerrotaan koko koulutuksessa yhteensä vain n. 9 minuuttia. Tässä koulutusmallissa ei ole aikaa sukupuolivaikutusten pohdintaan tai keskusteluun, mikä mahdollistaisi asian syvällistä omaksumista ja olisi siten asennekasvatusta. Toisaalta toisessa toimialueluennossa on aikaa käydä läpi rauhanturvaajien motivaation lisäämiseksi tarkoitetun verovapaan auton hankinta-, asiapaperi-, säilytys- ja huoltoproblematiikkaa yhtä suunnilleen paljon, kuin sukupuolen käsitteellistämistä Gender-koulutuksessa käsitellään. (Liite 4, diat 13–17.) Väitän, että kysymys on koulutusorganisaation asennekasvatuksen arvoalinnoista enemmän kuin ajan puutteesta, sillä muuttoautoasiasta on saatavilla tietoa myös Rauhanturvaajan oppaassa s.23 (Liite 5.) ja Camp Eagle Basen intranetistä.

---

<sup>65</sup> <http://pre20090115.stm.fi/aa1138614495018/passthru.pdf>, 7; 12-16 (Haettu 9.4.2009)

Positiivisia esimerkkejä sukupuoliroolien ja sukupuolijärjestelmän muutoksen suunnasta ei Gender-luennolla tarjota, vaan luennon ydin esittelee Balkania prostituution sydämenä, jossa naiskauppa on osa paikalliskulttuuria.

Kun luennossa siirrytään rauhanturvaajien käyttäytymissääntöihin, jotka oikeastaan ovat koko luennon todellinen aihe, koulutettavia muistutetaan kielloista, joiden mukaan leirissä ei saa esittää julkisia hellyydenosoituksia, eikä rauhanturvaajilla saa olla seurustelusuhteita taistelutovereiden, paikallisten eikä kansainvälisten toimijoiden kanssa. Samassa yhteydessä vielä kerran painotetaan nollatoleranssia suhteessa prostituutioon. Syyksi nollatoleranssiin mainitaan, että prostituutio on yhteydessä järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja kiinni jääminen vaarantaisi Suomen maineen. Lisäksi rauhanturvaajille luennoidaan irtosuhteiden ja prostituution terveyshaitoista. Naisten asema konflikteissa ja ihmisoikeudet eivät enää ole perusta, johon Gender-koulutus viittaa, vaan Suomen ja rauhanturvaajan maine ja terveys. Näkökulma liukuukin hyvin nopeasti ”naisten ja lasten” oikeuksista rauhanturvaajien oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

Koulutuksessa asetetaan vastakkain rauhanturvaajien oikeudet ja ”naisten ja lasten” oikeudet, ikään kuin yksien oikeudet ovat toisilta pois. Koko aiheen käsittely ja vastakkainasettelu antaa koulutettaville kuvan, että kysymys sukupuolesta perustuu toisensa poissulkeville vastakohtaisuuksille. Toisin sanoen koulutus nojautuu dikotomiseen ajatukseen siitä, että naisten ja miesten edut ja päämäärät ovat vastakkaisia.

Bosnian koulutuksessa **sukupuolisensitiivisyys** tarkoittaa, ettei rauhanturvaajilla saa olla leirissä tai sen ulkopuolella sukupuolisuhteita tai heidän ei tule näyttää siellä julkisia hellyydenosoituksia, eikä rauhanturvaajien tule ostaa seksiä toimialueella. Lisäksi koulutus ohjeistaa, ettei naisia tule puhutella tai kätellä tai katsella heidän peräänsä ja naisille pitää olla kohtelias. Koulutuksen keskeisenä oletuksena siis on, että



rauhanturvaaja on mies, ja että kaikilla miehillä on jokin luontainen jatkuva tarve ottaa seksuaalissävyytteistä kontaktia kaikkiin mahdollisiin naisiin.

Simon de Beauvoir kirjoittaa, että nainen on patriarkalisessa myyttisessä ajattelussa ambivalentti elämän ja kuoleman ruumiillistuma: yhtäältä vaarallinen ja toisaalta kiehtova. Siksi miestä tulee suojella patriarkalisessa kulttuurissa naisten myyttiseltä voimalta:

” Kun mies lähtee kalalle tai metsälle, ja etenkin hänen lähtiessään sotaretkelle, häntä kehoitetaan pidättyvyyteen. Miehinen voima heikkenee yhtyessään naiseen, miehen siis tulee karttaa yhdyntöjä, kun hän tarvitsee kaiken voimansa” (1980, 125.)

Myös rauhanturvakoulutuksessa varoitellaan hellyydenosoituksista tai sukupuolisuhteista leirin sisällä tai neuvotaan pidättäytymään kättelemästä tai puhuttelemasta paikallisia naisia, jotka kuitenkin eivät kaikki ole muslimeita. Säännöt ovat kaksinaismoralistisia, sillä kouluttajat kertovat tietävänsä, että sääntöjä vastaan rikotaan jatkuvasti ja parisuhteita muodostuu niin leireissä kuin paikallistenkin kanssa. Siksi eräs upseeri kyseenalaistikin tämän säännön ajanmukaisuuden.

Esittämällä kieltoja, Gender Issues-koulutus ei kasvata kunnioittamaan sukupuolten tasa-arvoa. Vaikka koulutuksessa käytetään sanaa gender, se ei takaa sukupuolten valtasuhteiden todellista pohdintaa ja maskuliinisen hegemonian kyseenalaistamista. Pelkät sanat ”gender” tai ”ihmisoikeudet” tai ”tasa-arvo” eivät riitä kasvattamaan rauhanturvaajista sukupuolisensitiivisiä. (Enloe, 2004.) Ilman käsitteiden feminististä sisältöä ne ainoastaan vahvistavat käsityksiä sukupuolten dikotomiasta: maskuliinisesta, rationaalisesta toimijuudesta, joka hillitsee lihansa, koska ”soturi tarvitsee kaiken voimansa” ja naisista, jotka ovat jatkuva uhka tälle järjen ja tahdon hallitsemalle taistelijalle.

Onkin pohdittava keitä säännöllä suojellaan, kun naiset esiintyvät koulutuspuheessa useimmiten joko uhkana operaatiolle, Suomen maineelle tai rauhanturvaajan terveydelle. De Beauvoir kirjoittaa: ”On paljon pohdittu,

johtuuko miehen naisenpelko hänen kauhustaan koko seksuaalisuutta kohtaan vai päinvastoin”. (1980, 125.) Bosnian koulutuksessa pelko naistoimijuuksia kohtaan on läsnä, koska niitä ei pystytä käsittelemään eikä niistä voida puhua, ikään kuin naistoimijuus vähentäisi miehisen toimijuuden reviiriä.

Nollatoleranssin ja asennekasvatuksen suhteen ongelma Bosnian koulutuksessa on se, että nollatoleranssia vaaditaan toteutettavaksi vain toimialueella, eli konflikti-alueella ja sen rajanaapurimaissa. Nollatoleranssia ei vaadita koko palvelusajalta, eli Puolustusvoimissa työsuhteen aikana. Naiskaupan nähdään ulottuvan vain toimialueelle, mutta ei esimerkiksi Makedoniaan, Tsekin tasavaltaan, Unkariin tai Bulgariaan. Rauhanturvaajien epävirallista Hölkkäri-internetkeskustelupalstaa ([www.holkkari.fi](http://www.holkkari.fi)) lukemalla, saa kuvan, että Balkanilla toimivat rauhanturvaajat käyttävät prostituoitujen palveluita etenkin Bulgariassa ja Makedoniassa.<sup>66</sup> Siksi palvelusvapaille lähteille muistutetaan:

– ”Paikalliset tunnistavat kyllä kielen ja kilvet”, eli lomaseikkailuilla pitää varoa tunnistamista. Naiset esitetään ongelmaksi, jonka takia Gender Issues-luento pidetään, myös seksuaalisuuteen suhtaudutaan ambivalentisti ja kaksinaismoralistisesti, sillä on kieltoja, joita ei valvota ”tai pystytä valvomaan”. Naiskaupasta ja prostituutiosta puhuttaessa ei pohdita sitä, mitä naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksilla oikeastaan tarkoitetaan.

---

<sup>66</sup> ”Ohjeita Skopjessa ja Sofiassa lomailua varten:[...] Menomestoja kyllä on mutta aika vaikea pokata kissoja, lyhyen tuttavuuden perusteella. Ainut paikka missä kannattaa sanoa että on sotilas on huorapaikat, ai että miksikö? No sotilaat kun ovat paikkojen vakio käyttäjiä. Skopjessa on myös Playboy yökerho, jossa on kuvan kauniita kissoja, kallis paikka drinksit kalliita, naisia ei voi ostaa mukaan. He tanssivat ja vain seurustelevat asiakkaiden kanssa. Kissa jos istuu pöydässä drinksi hänelle maksaa 70 dem:sta ylöspäin. PITÄKÄÄ ID- KORTTI AINA MUKANA! SITÄ NÄYTTÄMÄLLÄ VOITTE SELVITÄ IKÄVYYSISTÄ”.

[http://www.holkkari.fi/index.php?option=com\\_content&task=view&id=72&Itemid=95](http://www.holkkari.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=72&Itemid=95) (Haettu 15.4.2009)

## Onko tasa-arvo itsestäänselvyys suomalaisille?

Bosnian koulutuksessa Gender-luennon alku on sukupuolen valtavirtaistamisen päämäärän kannalta koulutuksen tärkein osa, sillä siinä ollaan juuri pääsemässä asian ytimeen, eli siihen miten konfliktin jälkeinen tilanne ja myös rauhanturvamissio vaikuttavat toimialueen naisten, tyttöjen, miesten ja poikien elämään. Maan sukupuolijärjestelmän kehitykselle ei ole samantekevää, miten joukot toimivat leireissä ja niiden ulkopuolella. Leirin sisäisellä työkultuurilla on vaikutusta mies- että naisrauhanturvaajien henkiseen jaksamiseen, joka vaikuttaa heidän käyttäytymiseen palvelussuhteen aikana.

Tasa-arvopuhe ja ohjeistus kuitenkin jäävät koulutuksessa nollatoleranssin alleviivaamiseen. Gender-koulutus ei ohjesta joukkojen sisäiseen tasa-arvoon eli siihen, miten työyhteisöt toimivat tasa-arvoisesti ja syrjimättömästi, mitä tasa-arvoisella käyttäytymisellä tarkoitetaan ja miten ongelmatilanteissa tulisi toimia. Minkäänlainen nöyryyttäminen tai alistaminen tai identiteettiin kohdistuva nimittely eivät ole Suomen tasa-arvo- tai syrjintälain mukaan sallittuja.<sup>67</sup> Kysymys on siis niin joukkojen sisäistä kuin toimialueenkin tasa-arvoa lisäävästä käytöksestä ja esimiesten velvollisuudesta puuttua syrjintään. Rauhanturvaajille ei kerrota työelämään vaikuttavasta tasa-arvolaista tai kehen voi ottaa yhteyttä syrjimis-, kiusaamis- tai häirintätapauksissa. Sen sijaan, rivien välistä tulkittuna, tasa-arvoisuus tarkoittaa ryhmäkuria, jonka mukaan: ”Palvelusasioista ei tule puhua ulkopuolisille ja kaikki viestintä hoidetaan Pääesikunnan viestintäosaston kautta.” Tämä sääntö lisää sosiaalista painetta olla ilmoittamatta mahdollisista epäkohdista ”ulkopuolisille”, esimerkiksi työsuojeluviranomaiselle tai tasa-arvovaltuutetulle, ja se vaikeuttaa joukkojen sisäisiin ongelmiin puuttumista.

Bosnian koulutuksessa ilmenevät puutteet sukupuolten tasa-arvon käsittelyssä ja selkeyttämisessä kyseenalaistavat joukon oikeutuksen toimia

---

<sup>67</sup> <http://pre20090115.stm.fi/aa1138614495018/passthru.pdf>, 17-28 (Haettu 9.4.2009)  
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021> (Haettu 9.4.2009)

”roolimalleina” bosnialaisille. Mikäli suomalaisilla joukoilla ei itsellään ole käsitystä erilaisista tasa-arvonäkemyksistä tai paikallisesta sukupuolijärjestelmästä, ei tasa-arvoisen roolimallin lanseeraaminen toiseen kulttuuriin voi olla mahdollista.

### **Toimijuus: ”Ensin tulee sotilas, sitten siviili”?**

Gender-aihe koetaan kouluttajienkin puolelta haasteelliseksi. Haastatteluissa kouluttajat esittävät ongelmalliseksi sen, että sotilaallisen kriisinhallinnan velvoitteet ovat vain sotilaallisia, kun taas asiat, jotka katsotaan liittyväksi naisiin ja lapsiin, representoidaan aina osaksi siviilikriisinhallintaa, ei sotilaallista toimintaa. Kun Bosnian koulutuksessa ”gender” tarkoittaa vain ”naista”, naiset uhriutetaan ja suljetaan ulos konfliktinratkaisun toimijuuksista, koska tehtävät ovat kouluttajien mukaan sotilaallisia, eli maskuliinisia. ”Naiset ja lapset” ovat tällä logiikalla siis ”pehmeämmän” siviilikriisinhallinnan aluetta ja miehet kovemman, sotilaallisen toimijuuden aluetta. Kun lisäksi sotilaallinen kriisinhallinta, kuten kouluttajat haastatteluissa kertovat, on aina ensisijaista, toimijuus hierarkisoituu.

Vaikka siviili- ja sotilaskriisinhallinnan yhteistyössä ollaan edistymässä (*Needs of Comprehensiveness*, toim. Eronen 2008), mielikuva siitä, että *gender*-asiat kuuluvat siviilikriisinhallinnan puoleen ja että sukupuoli tarkoittaa vain naista, ovat juuri niitä keskeisimpiä oletuksia, joita koulutusorganisaatiossa tulisi tarkastella itsekriittisesti. Nykykonfliktit koskettavat yhtä paljon naisia kuin miehiä, mutta naiseus ja miehuus eivät ole ainoita aspekteja puhuttaessa turvallisuudesta tai sodista. Myös luokka, kansallisuus, etnisyys, uskonto, ikä jne. määrittävät naisten ja miesten positioita sodassa ja rauhassa, mitä ei tule unohtaa lähtökohtana rauhanprosessien toimijuuksien huomioimisessa. (Yuval-Davis 2004, 189.)

Puolustusvoimien ulkopuolella nykyiset kriisinhallintateoriat esittävät, että sotilaallisen kriisinhallinnan tulisi aina olla alisteista siviilikriisinhallinnalle ja humanitaariselle toiminnalle, sillä vain siviilitoimijuutta vahvistamalla

voidaan tukea siviiliyhteiskuntaa. (De Groot 2001, 37; Kerkkäinen 2008 92-93; Liesinen 2008, 44.) Tämä kyseenalaistaa Bosnian kouluttajien esittämän hierarkkisen siviili/sotilas, nainen/mies- dikotomian. Jos kouluttajaorganisaatiossa tunnustettaisiin sotilaallisen kriisinhallinnan alisteisuus siviilitoiminnalle, myös siviilinaiset voitaisiin representoida toimijoiksi, ei vain naiset, jotka ovat suorittaneet asepalveluksen tai jotka ovat toimineet sodissa taistelijoina. Tätä nykyä koulutus antaa sen kuvan, että vain aseellinen toimijuus on kansalaisuuden ja osallisuuden kriteeri (Yuval-Davis 1999, 96-107).

Vasta kun koulutusorganisaatiossa myös naisten erilaiset, myös aseettomat toimijuudet, ymmärretään yhteiskunnallisiksi vaikuttamis- ja vaikuttamistoimiksi, voi rauhanturvakoulutus asennekasvattaa rauhanturvaajiaan asiakirjan 1325 mukaisesti sukupuolen valtavirtaistamiseen, naisten roolien ja osuuden tunnustamiseen ja vahvistamiseen rauhanprosesseissa. Konfliktien jälkeenkään yhteiskunnallinen toimijuus ei voi olla kiinni pelkästään sotilastaitojen hallitsemisesta, sillä rauhanneuvotteluissa ja jälleenrakennuksessa ei ole kysymys sodasta, vaan rauhasta.

## **Koulutuspuhe: retoriikka ja semantiikka**

Tässä luvussa esittelen niitä ristiriitaisia tapoja puhua sukupuolesta ja tasa-arvosta, jotka pitkään vaikeuttivat aineistoni tulkintaa. Aineistoni tulkitsemiseksi minun oli avattava koulutuspuheessa ja naistutkimuksen tieteendiskurssissa käytettävien käsitteiden eroavaisuuksia. Pääasiassa kahden kulttuurin, sotilaallisen ja feministisen, erilainen kielenkäyttö käsitteineen oli haaste koko tutkimukselleni.

Bosnia-koulutusta havainnoidessani ja myöhemmin aineistoa analysoidessani aloin vähitellen hahmottaa, että ongelmani on se, että käsitteet merkityksellistyvät eri kulttuureissa eri tavoin. Kouluttaja oli vahvasti sitä mieltä, että suomalainen Gender Issues-luento vastaa sille

asetettuja ”kansainvälisiä vaatimuksia”. Verratessani 1325-teemojen toteutumista Bosnian koulutuskokonaisuudessa, aloin hahmottaa, että sanojen merkitykset naistutkimuksen ja sotilasretoriikan välillä kuitenkin eroavat rankasti toisistaan. Tällaisia sanoja, joiden merkitykset eroavat hyvinkin paljon ovat esimerkiksi ”sukupuoli”, ”tasa-arvo” ja ”sukupuolisensitiivisyys”.

Keskeinen tutkimustulokseni on, että asiakirjan 1325 tavoite ja vaatimus sukupuolisensitiivisyyden ja tasa-arvon toteuttamisesta rauhanturvakoulutuksessa vaatii koulutusorganisaatiolta enemmän, kuin mihin nyt on panostettu. Ei riitä, että tasa-arvo- ja ihmisoikeusliturgiaa toistetaan, ilman että niiden sisällöistä keskustellaan ja myös päällystötasolla pohditaan, mitä ne tarkoittavat juuri kyseisen operaation kannalta.

Tasa-arvo on merkityksellistynyt feminismiin ja naistutkimuksen historian kulussa eri tavoin, ja sen käytännön tavoitteista keskustellaan yhä. Luvussa ”Gender suomeksi?” olen kertonut miten sukupuolta on teoretisoitu naistutkimuksen historiassa. Bosnian koulutuksessa ja siihen liittyvissä haastatteluissa sukupuolella tarkoitetaan vain naista. Gender Issues-luennossa käsitelään suurimmaksi osaksi rauhanturvaajien käyttäytymissääntöjä, jotta rauhanturvaajat osaisivat käyttäytyä oikein suhteissaan naisiin. Miehuutta tai maskuliinisuutta ei nähdä sukupuoleksi, eikä niitä katsota tarpeellisiksi pohtia, sillä ne eivät näytä ongelmallisina koska ne ovat normeja. Nainen, naiset ja naiseus sen sijaan esitetään ongelmana, joten sukupuolella tarkoitetaan vain naisia. Sukupuolisensitiivisyys merkityksellistyy konkreettisiksi käyttäytymissäännöiksi, joita miesten, sotilaiden, tulee noudattaa (Code of Conduct). Täten sukupuolisensitiivisyys-käsitteeseen rakentuu koulutuksessa ajatus siitä, että sotilaat ovat toimijoita ja ”naiset” ovat tämän sukupuolisensitiivisen toiminnan kohteita.

Bosnian koulutuksessa tasa-arvo ymmärretään sukupuolineutraaliutena: ”sukupuolella ei ole merkitystä”. Tätä voidaan naistutkimuksenkin

näkökulmasta pitää tietyssä mielessä tavoiteltavana päämääränä. Mutta Bosnian koulutuksen lanseeraama tasa-arvokäsitys perustuu samuuteen ja kun rauhanturvaajan sukupuoli häivytetään, on normina yhä miestaistelija. Tämä toteutuu käytännöissä, joissa esim. luokkaa puhutellaan tervehdyksellä: ”Hyvät herrat” tai naisia kuvataan ”hyviksi jätiksi”, eli tilanteissa joissa naiseus häivytetään. Kun kouluttaja ilmaisee haastattelussa, että ”sukupuolella ei ole merkitystä, ihan sama onko munat vai munasarjat”, hän samalla osoittaa verbaalisesti maskuliinisen ronskilla kielenkäytöllään, että sukupuolineutraalius rakentuu maskuliiniselle normille, jossa nainen on Toinen. Jo maskuliininen ronskius, joka on tyypillistä armeijaretoriikassa, marginalisoi myös ne, jotka eivät puhu samoin ronskein sanakääntein.

Naistutkimuksen keskeisenä tehtävänä on ollut naisten toimijuuden esiin nostaminen ja nostattaminen maailmanpolitiikan näyttämöllä (Kantola & Valenius 2007; Kaldor 2001; Penttinen 2004). Tässä mielessä naistutkimus keskittyy osoittamaan, että naistoimijuuksia löytyy myös sieltä, mistä heidät on marginalisoitu. On totta, että suomalaisia rauhanturvanaisia on määrällisesti vähän, ja naisten määrän lisääminen on eräs vastaus naisten toimijuuden nostamiseen. Mutta naisten määrän lisääminen sotilaallisissa joukoissa ei automaattisesti lisää tasa-arvoa, kuten se ei tähänkään asti ole lisännyt (Goldstein 2001, 202). Kun puolustusvoimissa mietitään syitä naisten vapaaehtoisen asepalveluksen suosion laskuun ja sitä kautta rauhanturvaajanaisten vähenemiseen, syitä voisi etsiä vaikkapa ”ronskista” organisaatiokulttuurista, jossa taistelijaksi ja rauhanturvaajaksi merkityksellistyy toistuvasti maskuliininen heteromies, kuten rauhanturvakoulutuspuheesta ilmenee.

Rauhanturvaajan ja maskuliinisen soturin ideaalin kytkeytyminen yhteen on ongelma, joka mahdollistaa naisten toimijuuksien kieltämisen, ja samalla naiseuden ja feminiinisyyden ulossulkemisen rauhanturvadiskurssista. Soturuutta suomalaisessa armeijadiskurssissa on selvittänyt Arto Jokinen teoksessaan *Panssaroitu maskuliinisuus* (2000). Soturuus kiteytyy Jokisen mukaan käsiteparissa ”upseeri ja herrasmies”. Jokinen kuvaa, miten armeijan tuottama maskuliinisuus on kaksinapaista ja ristiriitaista, virallista

ja epävirallista. Sotilaan ideaalissa, upseeri ja herrasmies, yhdistyvät molemmat käsiteparin jäsenet, vaikka ne ovatkin ristiriidassa keskenään. Sotilaalla tulee olla tilannetajua tietää milloin häneltä odotetaan sotilaallisuutta ja milloin herrasmies-käytöstä. Toisaalta sotilaan on kyettävä toimimaan kyseenalaistamatta käskyjen mukaan ja toisaalta hänen tulee käyttäytyä oma-aloitteisesti, tyylikkäästi ja hallitusti.

Epävirallinen sotilaskulttuuri sallii rauhan aikana turhautumien ja sodan aikana pelkojen purkamisen, mm. slangin, halveksunnan ja väkivallan avulla (sama 165–166). Sotilaan roolit ovat siis hyvin ristiriitaiset. Mitä korkeammalla hierarkiassa sotilas on, sitä vahvempaa tilannetajua sotilaalta vaaditaan. Huomioni kiinnittyikin monesti koulutuksen aikana ja haastatteluissa armeijan puhekulttuuriin, joka on ajoittain ronskia ja liioittelevaa sekä naisia ja sukupuolivähemmistöjä toiseuttavaa. Tällä puheella tuotetaan ja uusinnetaan sukupuolirooleja, jotka voivat olla ahtaita niin miehille kuin naisillekin. Myös puhe ”gender-asiasta” ”tasa-arvosta” ja ”ihmisoikeuksista” voi kääntyä sanahelinäksi itseään vastaan. Poliittinen korrektius, puheet ilman tekoja, eivät edistä vaan hidastavat asiakirjan 1325 toimeenpanoa.

Porin prikaatissa kohtaamani herrasmiesmäinen käytös oli ylenpalttisen kohteliasta, asiallista ja reipashenkistä. Vain jotkut upseerit osoittivat verbaalista aggressiota tai ärtymystä siitä, astun heidän revierilleen, tai että olen nimenomaan ”naistutkija” ja kysyin naistutkijan kysymyksiä. Koin, että olemassaoloni naisena oli vahvistamassa tätä sotilaallista maskuliinisuutta, ja siksi sain osakseni kohteliasta ja asiallista käytöstä, mutta *naistutkimuksellinen* lähtökohtani oli sille silti jonkinlainen uhka. Siksi koin ajoittain, etenkin haastattelutilanteissa, upseerien taholta lievää ärtymystä esittämiäni kysymyksiä kohtaan, ja ehkä siksi jotkut haastateltavat vastasivat ronskimmalla tavalla, pyrkiessään alleviivaamaan, että olen nyt ”miesten maailmassa”.

Maskuliinisuuksien rakentumista Bosnian ja Kosovon konflikteissa tutkinut Anne-Maria Marttila esittää, että naiseus ja naistoimijuus ovat uhka



militaristisissa ympäristöissä sen sisältämille miehuuden konstruktiolle, jonka vuoksi militaristisissa ympäristöissä naisille on tarjolla vain kaksi roolia: sukupuoleton ”naiseudesta riisuttu asetoveri” tai pornografisoitu halun kohde. (2007, 76.) Aineistoni Bosnian-koulutuksesta tukee tätä väitettä, koska Gender-luennossa puhe naisista esiintyi juuri yhtä ambivalentisti.

## **Sukupuolen valtavirtaistaminen**

Bosnian koulutusta on hankala analysoida sen sukupuolisensitiivisyydestä ja valtavirtaistamisesta, sillä puhe sukupuolten tasa-arvosta ja ihmisoikeuksista jää pinnalliseksi. Positiivisten esimerkkien sijaan sukupuolten väliset suhteet ymmärretään jatkuvasti seksuaalisina suhteina. Naisista tehdään vaarallisia, likaisia ja halveksittavia liittämällä *gender* - teemaan kuva visvasyylläisestä sukupuolielimestä tai puhumalla ainoastaan prostituutiosta. Uskon, että tämä naiskuva heijastuu myös suhteissa rauhanturvaajanaisten asemaan, koska heitä ei maastopuvusta huolimatta välttämättä enää kohdella työtovereina, vaan kyseisen naiskuvan edustajina. Siksi ”hyvän jätkän” – rooli voi olla turvallinen monelle rauhanturvaajanaiselle, sillä se häivyttää naiseuden ja naisellisuuden, johon maskuliinista halua heijastetaan.

Naisuus toimii peilinä maskuliiniselle vallalle, ja siksi naiset ja miehet on esitettävä polarisoituina, toisilleen vastakkaisina. Naisia maskuliinisessa hegemoniassa tarvitaan heteroseksuaalisuuden korostamiseen, joka puolestaan vahvistaa miesten välistä homososiaalista liittoa. Homososiaaliselle kulttuurille on tyypillistä, että miesten välistä hierarkiaa toteutetaan heteroseksuaalisuuden todistamisen avulla. Naiset ovat objekteja ja vaihdon välikappaleita miestenvälisten suhteiden hierarkiassa. (Sedgwick 1985, 25.)

Kouluttajat painottavat, että ”rauhanturvaaminen on sukupuoletona toimintaa”, siksi asiakirjan 1325 sisällön tuntemukselle ei nähdä tarvetta. Mutta koulutustapahtuma ja operaatiot itsessään ovat sukupuolitunutta

toimintaa. Koulutuspuhe erottaa naiset ja miehet vastakohtapareiksi, joiden kanssakäyminen esitetään aina ongelmalliseksi ja jännitteiseksi. Jos esitettäisiin, että nykykriiseissä naiset eivät ole vain passiivisia siviilejä, uhreja ja prostituoituja, ja vain miehet aktiivisia sodan ja rauhan toimijoita, voitaisiin ehkä pohtia rauhanturvaamista ja konfliktien ratkaisua kokonaan toisesta näkökulmasta.

Suomalaistakin kriisinhallintaa on viime vuosina kehitetty konfliktien luonteen muuttumisen vuoksi niin, että rauhanturvaamisen painopistettä on siirretty siviilikriisinhallintaan. Sotilaallinen kriisinhallinta parhaimmillaan takaa siviilien turvallisuutta ja humanitaarisen avun perillepääsyä. Viime vuosina sotilas- ja siviilitoimijat sekä humanitaarisen avun antajat ovatkin etsineet uusia yhteistyön muotoja päästäkseen kestävämpiin tuloksiin entistä nopeammin ja tehokkaammin (Eronen 2008). Toisaalta siviili- ja sotilaskriisinhallinnan yhdistämistä on kritisoitu siitä, että se on heikentänyt humanitaaristen järjestöjen henkilökunnan turvallisuutta, koska sotien osapuolet eivät erota humanitaarisen avunantajia sotilaista. Myös rauhanturvaajien asema on vaikeutunut samasta syystä, vaikka rauhanturvaajien voimankäyttöoikeuksia lisättiin mm. Bosnian YK-operaatiossa 1990-luvun alussa (Kaldor 2001, 153.)

## **Valta ja toimijuus rauhanturvapuheessa**

Gender-luennossa mainittiin, että sukupuoliroolit muuttuvat konflikteissa. Kouluttaja ei kuitenkaan lähtenyt syventämään tätä keskeistä teemaa, eikä antanut esimerkkejä miten sukupuolisopimukset neuvotellaan uudelleen postkonflikteissa tilanteissa. Esimerkkejä siitä, miten konfliktin jälkeen on mahdollista neuvotella naisten osallistumisesta poliittiseen päätöksentekoon, ei tuoda esiin koulutuspuheessa, sillä koulutus perustuu kansainvälisen politiikan realistisen koulukunnan ideologiaan, joka painottaa makrotason toimijuuksia ja jättää huomiotta mikrotason toimijuudet.

Kansainvälisen politiikantutkimuksen realistinen koulukunta syntyi Maailmansotien välisenä aikana, samaan aikaan kansainvälisten suhteiden

tutkimuksen kanssa. Realistinen koulukunta on lanseerannut binaarista maailmankatsomusta, johon kuuluu myös mikrotason toimijoiden ylenkatsominen muutoksen lähteinä ja voimavaroina. (Valenius, 2007, 148.)

Perinteinen länsimainen valtakäsitys kansainvälisen politiikan saralla, myös marxilaisessa valtateoriassa, perustuu binaariselle maailmankuvalle, jossa valta on toisilla ja toisilta se puuttuu (Pulkinen 1996, 108). Tämän ajattelun mukaan yhteiskunnalliset ristiriidat, antagonismit, on ratkaistavissa vain väkivaltaisesti kumoamalla. Länsimaiselle filosofian perinteelle rakentunut ajatusmalli kahden ristiriitaisen, toisensa kieltävän vastakohtan taistelusta perustuu hierarkialle, jossa valtaa on vain toisella osapuolella ja ratkaisut tapahtuvat ”joko – tai”-akselilla. Ristiriitaisten suhteiden purkaminen edellyttää binaarisen logiikan mukaan väkivaltaista ratkaisua, voimankäyttöä tai vallankumousta, jotta valta voidaan saada toiselle osapuolelle. Tässä ajattelussa vallan toiminta on voittajien ja voitettujen, riistäjien ja riistettyjen, sankareiden ja uhrien narratiivia, jossa valta pyrkii väkivaltaisesti vastustamaan vastarintaa – ja päinvastoin. Tämän logiikan mukaan naisten toimijuuden kasvaminen vähentäisi miesten valtaa.

Realistinen koulukunta perustelee näkemystään rationalismilla vastakohtana idealistisen koulukunnalle, jonka leirissä ajatellaan, että sodat ja konfliktit on estettävissä tai selvitettävissä aseettomasti. Myös idealistinen koulukunta ja realistinen koulukunta ovat binaarisessa suhteessa toisiinsa, koska niiden taustalla toimivat paitsi taloudelliset intressit, myös erilaiset ideologiat, kuten militarismi, nationalismi, pasifismi tai uskonnolliset aatteet. Akuuteissa konflikteissa, etenkin uusien sotien kaltaisissa tilanteissa, eri koulukuntien ja ideologioiden väittely hidastaa tilanteeseen puuttumista, ja uhrien auttamista. Siksi toimijoiden pitäisikin päästä yhteisymmärrykseen uusista toimintatavoista ja ennen kaikkea toimintatavoista uhkien ennaltaehkäisemiseksi.

Jälkistrukturalistinen politiikka sen sijaan pohtii valtaa ”sekä – että”-akselilla (Grosz 1995, 78-80, Pulkinen 1996, 116-117). Feministisessä ja

jälkistrukturalistisessa teoriassa on pohdittu vallan toimintaa vastareaktiona perinteiselle valtakäsitykselle. Sitä, miksi vanhoja toimintatapoja ei ole helppo lähteä muuttamaan, kuvaa Michel Foucault'n ajatus vallan ja tiedon suhteesta. Tiedon ja vallan suhteen avulla perustellaan ja rationalisoidaan käytäntöjä, vaikkapa rauhanturvaoperaatioiden kaltaisia suuria, anonyymejä strategioita. Suuret strategiat alkavat näyttää jo niin itsestään selviltä, niitä ei enää edes kyseenalaisteta.

”Vallan rationaalisuus on usein selvästi julkituotujen taktiikoiden rationaalisuutta sillä rajoitetulla tasolla, johon ne kaiverretaan (vallan paikallinen kyynisyys). Toinen toisiinsa kytkeytyen, toisiaan apuun kutsuen ja puolustaen, kannatuspohjansa ja ehtonsa toisaalta hakien nämä taktiikat muodostavat lopulta kattavia koneistoja. Logiikka on ytimeltään täysin selvää, toisaalta ei ole enää ketään, joka olisi käsittänyt ne, ja on vain harvoja, joiden voidaan sanoa muotoilleen ne. Tämä onkin tyypillistä suurille strategioille: ne ovat anonyymejä, melkein mykkiä ja koordinoivat vuolaita taktiikoita, joiden ”keksijät” tai vastuuhenkilöt ovat usein vilpittömiä.” (Foucault 1998, 71.)

Foucault teoretisoi tiedon ja vallan suhdetta osoittaen, että valtasuhteet ovat jatkuvasti kaikkialla läsnä, ja hän osoittaa niiden ongelmallisuuden, vaikkakin toimitatapoja perustellaan juuri rationaalisuudella. Foucault'n valtateoria kuitenkin osoittaa, että toimijuus voi olla moninapaista ja monimuotoista; että valtasuhteet ovat verkostoisia ja että valta luo aina oman vastarintansa. Täten mikään ilmiö ei ole valtasuhteista irrallinen, vaan alituisessa liikkeessä, joten toimijoita ovat myös mikrotason toimijat, eivät vain ylätason poliitikot ja komentajat.

Foucault'n valtakäsitys taas korostaa yhteiskunnan verkostoista ja moniäänistä rakentumista, jossa subjekteilla on mahdollisuus vaikuttaa valtasuhteiden painotuksiin ja suuntiin (Foucault 2000, 41- 42). Subjektit, toimijat, olemme vastuullisia olentoja vallan verkostoissa, eikä vallan toimijuutta voi kokonaan ulkoistaa itsestä osoittamalla toisaalle. Subjektin ja objektin roolit ovat vaihtuvia ja liukuvia, ja siksi Foucault'n valta-ajattelun avulla on mahdollista pohtia subjektin toimijuutta vallan verkostoissa uudelta kannalta, jossa subjektilla on moninaisia rooleja edustaessaan jotain

sukupuolta, luokkaa, etnisyyttä, uskontoa, seksuaalisuutta tai fyysistä ominaisuutta.

Asiakirja 1325 korostaa, että myös toimialueen naiset ovat toimijoita, joilla on oltava mahdollisuus osallistua rauhanprosessiin subjekteina. Feministinen kansainvälisen politiikan kritiikki haluaa nostaa yksityisen, mikrotason ongelmia koskevan problematiikan osaksi julkista, makrotason ongelmien ratkaisua. (Kouvo 2007, 266.)

Naisten osallistuminen konfliktinratkaisuun ja jälleenrakentamiseen sekä sukupuolisensitiivinen asiantuntemus operaatioissa ehkäisee sellaisia virheitä, joita rauhanturvaoperaatioissa on tapahtunut. Ruotsin Puolustusvoimien gender-asiantuntija Charlotte Isaksson kertoi Suomen vierailullaan syksyllä 2007 tapauksesta, jossa kriisinhallitsijat olivat rakentaneet afganistanilaisille naisille saniteetti- ja putkistoverkoston, joka osoittautui turhaksi ja kalliiksi. Vedenhakumatka on paikallisille naisille ainoa mahdollisuus tavata muita naisia, joten he eivät suostuneet käyttämään uutta teknologiaa. Sukupuolisensitiivinen mikrotason käytäntöjen asiantuntemus olisi voinut säästää operaatiossa paljon aikaa ja rahaa.

Naistutkijat ja -poliitikot sekä feministit ovat kirjoittaneet kansainvälisen politiikan kysymyksistä jo pitkään, mutta heidän äänensä eivät ole tulleet kansainvälisen politiikan saralla yhtä kuulluiksi kuin miesten äänet. (Kantola & Valenius 2007; Penttinen 2004, 20; Jauhola 2003, 12-15). Feministinen teoretisointi on kuitenkin pystynyt ylittämään annetut dikotomiat samalla kun postmoderni diskurssi on avartanut tieteenaloja hyväksymään erilaisia lähtökohtia pohtia asioita<sup>68</sup>, ja täydentää tieteenaloja, jotka tunnustautuvat itsekriittisiksi ja kyseenalaistavat sukupuolittuneen tiedon objektiivisuuden. (Pulkinen 1998, 176-177; Penttinen 2004, 46.)

---

<sup>68</sup> Feminismin kolmannen aallon myötä 1990-luvulla on voitu hyväksyä, että sukupuoli on vain yksi identiteetikategoria luokan, etnisyyden, uskonnon, seksuaalisuuden ja fyysisen potentiaalinnalla, jotka kaikki tuottavat subjektiutta ja sen kokemuksellisuutta. (Butler 2006.)

Tasa-arvokehitys osoittaa, että naiset ottavat subjektiaseman yhä enenevässä määrin omista lähtökohdistaan ja ovat toimijoita alueilla, jotka on perinteisesti mielletty miehiseksi.

Binaarinen joko – tai-ajattelu on käynyt ahtaaksi muillakin tieteenaloilla. Realistisen ja idealistisen kansainvälisen politiikan diskurssit ovat muuttuneet Itä-Euroopan murroksen ja rautaesiripun kaatumisen myötä (Penttinen 2004, 17- 20). Binaarisen ajattelun purkaminen kansainvälisen politiikan tieteenalalla on tapahtunut juuri feministisen kritiikin ja dekonstrukttiivisen filosofian <sup>69</sup> ansiosta, tiedon paikantuminen ja subjektiivisuus, sukupuolen, rodun, luokan ja seksuaalisuuden mukaan lukeminen on avartanut ymmärrystä vallan ja identiteetin mekanismeja. Kysymysten painopiste kansainvälisen politiikan tieteenalalla ei ole enää vain kysymys valtioista, vaan myös yksilöistä, jotka muodostavat erilaisia verkostumia yli poliittisten tai kansallisten rajojen (Kaldor 2001; Penttinen 2004, 15- 17). Uusien uhkien paineessa naiset ovat verkostoituneet yli poliittisten linjojen UNIFEM:in kaltaisissa järjestöissä todeten, että kysymys turvallisuudesta, sodasta ja rauhasta ei kuulu vain miehille. Naisten on siis tiedettävä enemmän sodan ja rauhan kysymyksistä sekä puututtava ongelmiin, jotka heitä koskettavat uusien uhkien myötä niin konflikteissa, rauhanturvaamisessa kuin kriisinhallintaoperaatioissakin.

Lisäksi, kansainvälisen politiikan metodologia uusiutuu feministisen tieteellisen kirjoittamisen seurauksena. Penttinen huomioi Cynthia Enloen olleen uranuurtaja, joka hierarkkiset hegemoniat väistäen onnistuu tuomaan kansainvälisen politiikan kysymykset mikrotasolle ja osoittaa, että kansainvälisen politiikan kysymykset liittyvät oleellisesti naisten elämään. (Penttinen 2004, 49.) Kun mikrokosmoksien merkitys aletaan nähdä osaksi perinteisen kansainvälisen politiikan kenttää makrokosmoksien rinnalla, yksilöllinen kokeminen voidaan osoittaa yhtä tärkeäksi tiedon lähteeksi kuin laajempi yleistäminenkin.

---

<sup>69</sup> Dekonstruktio on Jaques Derridan luoma termi binaarikäsitteiden uudelleenmerkityksllistämiseksi ja dikotomisen joko-tai ajattelun purkamiseksi sekä-että-ajattelun tieltä (Grosz, 1989, xv).

## ***Johtopäätökset: Naisten oikeuksista syntyy ”gender ongelma”***

Gender-koulutuksen ja asiakirjan 1325 taustalla on naisliikkeen ja feministien vaatimukset naisten oikeuksien huomioimisesta myös konflikteissa ja sen jälkeisissä yhteiskunnissa. Siksi *gender*-teema on jo syntyjään feministisiin teorioihin perustuvaa, ja se pyrkii yhteiskunnalliseen muutokseen ja vallan uudelleenjakoon, eli sukupuolten tasa-arvoon. Vapaamuotoisessa keskustelussa luentojen välissä Gender-kouluttaja kertoo minulle koulutuksen päämääristä ja tavoitteista. Eräässä sivulauseessa hän lausuu: – ”...nyt sanon rumasti...siis feministi”. Aistin, että feminismistä ei tässä organisaatiossa puhuta neutraalisti, kuten mistä tahansa poliittisesta tai aatteellisesta liikkeestä. Feministinen teoria ei tästäkään asennoitumisesta päätellen ole Bosnian koulutuksessa rauhanturvaajien gender-koulutuksen lähtökohta, vaikka sukupuolen käsitteellistäminen ja valtavirtaistaminen ovat alun perin tulleet osaksi maailmanpolitiikan tutkimusta ja kansainvälistä ihmisoikeusdiskurssia juuri feminismin ja naistutkimuksen ansiosta.

Tutkimani Bosnia-koulutuksen analyysin perusteella väitän, että ”sukupuolisensitiivisyys” tarkoittaa sotilaskulttuurissa aivan muuta, kuin mitä se feministisessä politiikassa tarkoittaa. Gender-teemaa käsitellään rotaatiokoulutuksessa ikään kuin ongelmana, eikä ratkaisuna sukupuolen valtavirtaistamiseen.

Rauhanturvakoulutuksessa puhe sukupuolesta muuttuu ennen muuta puheeksi naisista, ja naisista nimenomaan halun kohteina, prostituoituina tai ”kiellettyinä” naissotilaina ja paikallisina naisina.

Koulutuspuhe paljastaa rauhanturvaajan normin olevan maskuliininen, kun rauhanturvaajanaisia ei noteerata mitenkään nimenomaan naistoimijoina.

Jatkuva prostituutioteeman liittäminen eri asiayhteyksissä ilmaisuihin ”tasa-arvoisesta käyttäytymisestä” sekä ”naisten ja lasten kunnioittamisesta” tekee Gender Issue-luennoinnista naisia alentavan ja toiseuttavan performanssin.

Vaikka asiakirja 1325 tähtää sukupuolihierarkioiden purkamiseen, suomalaisessa rauhanturvakoulutuksessa sukupuolisia hierarkioita nimenomaan tuotetaan ja uusinnetaan soveltamalla pinnallisesti asiakirjan 1325 käsitteitä. Sukupuolten tasa-arvo ei ole sotilasorganisaation perusarvo. Siksi sukupuolisensitiivisyyden ja valtavirtaistamisen käsitteet määrittävät toisin kuin lähtökohdiltaan tasa-arvoon tähtäävä asiakirja 1325 edellyttää. Käsitteet kontekstoituvat sotilasorganisaation arvomaailmasta käsin ja tulevat ymmärretyiksi sen kontekstissa. (Jokinen 2000, 169.)

Havainnoimani Bosnian koulutuksen sukupuolisensitiivisyysluento vastaa sisällöltään pikemminkin sukupuolivalistuskoulusta. Koko prostituutiokeskustelu Gender-luennon ytimenä kuvaa sitä, miten miehet ja naiset sotilaallisen kriisinhallinnan kannalta nähdään. Tässä on suuri ongelma myös rauhanturvaajamiesten kasvun ja kehityksen kannalta, koska miehistä identiteettiä vahvistetaan alleviivaamalla heteroseksuaalista halua, joka ”tekee miehestä miehen”. Kun ”sukupuoli” ymmärretään näin yksinkertaistetun seksualisoituna, siitä puhuminen uusintaa sukupuolihierarkioita niin miesten ja naisten kuin miesten ja miestenkin välillä.

Poikkeuksiakin tosin oli naistoimijuuksien esiintuomisessa. Viestikoulutuksessa esiteltiin jo Bosniassa paikalla olevaa henkilökuntaa armeijan totutusta esittelykaavasta poikkeavasti. Kouluttaja merkityksellisesti naistoimijuutta positiivisesti mutta alleviivaamatta, tehdessään sukupuolen näkyväksi, kun hän mainitsi rauhanturvahenkilöstön etunimet, ei vain sotilasarvoa ja sukunimeä.

Bosnian koulutuksessa asiakirjan 1325-teemoista käsitellään vain nollatoleranssia, eli teemaa ”naisten ja tyttöjen suojelemisesta”, mutta kaikki muu, mistä sukupuolisensitiivisydessä on kysymys, jää



esittelemättä. Tällaisenaan, konkretia, esimerkit ja pohdinta puuttuvat rauhanturvakoulutuksessa sukupuolen valtavirtaistamisen ymmärretyksi tekemisestä. Pintaraapaisua sukupuolen käsitteen ymmärtämiseen perustellaan ajan puutteella tai ”pysyttelemisenä joukko-osaston konkretian tasolla”. Viikon tiiviin koulutuksen jälkeen kuulin rauhanturvaajilta kommentteja, ”informaatioähkyä”. Jäin analyysivaiheessa pohtimaan kuinka paljon tästä viikon tiiviistä tietopaketista on todellakin lähtijöille tarpeen, ja kuinka paljon rotaatiokoulutuksessa on loppujen lopuksi kysymys yhteishengen, ryhmäkiinteyden tuottamisesta. Tämä olisi jo toisen tutkimuksen aihe.

Väitän, että jos *gender*-teema nähtäisiin operatiivisena kysymyksenä, siihen riittäisi sekä aikaa että resursseja. Silloin ihmiskauppa- ja nollatoleranssi- teemoja käsiteltäisiin erikseen osana rauhanturvaajien käyttäytymissääntöluentoa tai esiteltäessä operaation tehtäviä, joiden on tarkoitus tukea paikallisviranomaisia taistelussa järjestettyä rikollisuutta vastaan. En myöskään usko, että todelliseen asennekasvatukseen joka tähtää sukupuolten tasa-arvoon riittää pelkkä luennointi, vaan siihen tarvitaan tunneälyä kehittävää koulutusta.

### **”Gender-ongelmasta” takaisin tasa-arvotavoitteeseen**

Puolustusvoimat on puolustusministeriön alaisuudessa sitoutunut kansalliseen 1325 toimintaohjelmaan (2008-2011) ja sitä kautta koulutuksensa kehittämiseen.

Toimialueelle erikseen räätälöity koulutus voi auttaa sukupuolten roolin ymmärtämisessä toimialueen kulttuurissa. Toisaalta operaatioiden sukupuolivaikutusten monitoroinnin pitäisi edesauttaa uusia koulutuksia ja tuottaa tietoa alueen sukupuolten tasa-arvon kehityksestä. Kuten Puolustusvoimat on seurannut jo vuosikausia operaatioiden ympäristövaikutuksia, myös sukupuolivaikutuksia pitäisi olla mahdollista tutkia. *Gender*-koulutuksen kehittämistä koko koulutusta läpileikkaavaksi ja

operaation sukupuolivaikutusten monitoroinnin jatkuvuuden takaamiseksi ei kuitenkaan vielä ole vielä nähty tarpeelliseksi. Sen sijaan Puolustusvoimat aikoo hankkia vuodesta 2009 Gender-luennon Siviilikriisinhallinnan osaamiskeskuksesta. Jää nähtäväksi, mahdollistaako *gender*-koulutuksen ulkoistaminen omasta organisaatiosta sukupuolen valtavirtaistamisen koko koulutusta läpileikkaavaksi teemaksi, vai binarisoituuko ja *gender*-etuliite entistä vahvemmin sotilastoimintaa ”pehmeämpään”, siviiliasioita käsittelevään alaotsikkoon. Toisaalta, parhaimmillaan ulkopuolisella asiantuntija-avusteisella *gender*-koulutuksella voidaan vaikuttaa nopeammin organisaatiossa vallitseviin asenteisiin, ja tätä kautta kehittää koko koulutuksen sisältöä.

Sukupuolisensitiivisen koulutuksen onnistuminen riippuu paljon organisaation johdon sitoutumisesta asiakirjan 1325 toimeenpanemiseen. Rauhanturvaajien tietämys henkilöstöpoliittisesta että toiminnallisesta tasa-arvosta sekä ihmisoikeuksista, kohdemaan kulttuurista ja sukupuolijärjestelmästä auttaa hahmottamaan niitä seikkoja ja ongelmia, joihin sotilaallinen kriisinhallintatyö voi puuttua. Täten päällystötason koulutus näistä aiheista on edellytys sille, että toimialueella voidaan uusin tavoin toimia yhteistyössä naisjärjestöjen kanssa, ja täten osallistaa paikallisia naisia rauhanprosessiin. Kuitenkin organisaation sisällä on sisäistettävä, että *gender* ei tarkoita vain naissukupuolta, eikä *Gender Issues* kosketa vain siviilikriisinhallintaa. *Gender Issues*-koulutuksen tulisi vaikuttaa asenteisiin niin, että rauhanturvaajat ymmärtävät myös oman toimintansa seuraukset koko palvelussuhteen aikana. Kiellot eivät yksin siihen riitä.

Väitän, että naisten lukumäärän lisääminen rauhanturvaajina ei ole riittävä keino tasa-arvon automaattiseen lisääntymiseen joukoissa tai toimialueella. Naisten lukumäärän lisääntyminen rauhanturvajoukoissa vuodesta 1991 (Kauppinen & Huida 1994) ei ole itsestään lisännyt sukupuolisensitiivistä toimintaa tai tasa-arvoa: Siksi tasa-arvon ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseksi tulisi kehittää myös organisaation virallista ja epävirallista kulttuuria, etenkin muuttaa sen maskuliinista toimintakulttuuria

(Huhta & al. 2005, 49-60), ja se taas vaatii tasa-arvotyötä Puolustusvoimien sisällä (Leinonen & al. 2008).

Asennekasvatusta on myös se, miten ihmisistä, naisista ja miehistä, puhutaan ja miten heille puhutaan. Ei ole samantekevää miten tasa-arvon ja sukupuolen käsitteitä määritellään ja merkityksellistetään, olipa koulutettavina sitten nuorempia ”jätkiä” tai kokeneempia miehiä tai naisia.

Positiivista edistystä on jo tapahtunut, kun uudemmissa CIMIC-operaatioissa rauhanturvaajia on määrätty Gender-vastaaviksi esimerkiksi Afganistanissa. Ei-päätoiminen Gender-vastaava on ottanut selvää paikallisten naisten asemasta ja kouluttanut uusia toimialueelle saapuvia rauhanturvaajia aiheesta. Tätä suomalaisten rauhanturvaajien tietämystä voisi jakaa myös jo Suomessa annettavassa rotaatiokoulutuksessa.

Kuten kansallisessa 1325 toimintaohjelmassa mainitaan, rauhanturvaoperaatioiden sukupuolivaikutuksia tulee seurata <sup>70</sup> pitkällä tähtäimellä. Monitoroinnin perusteella taas on tehtävä johtopäätökset koulutuksen edelleen kehittämistä. Myös Puolustusvoimat on kansallisen toimintaohjelmaan sitoutuessaan velvollinen sallimaan 1325 seurantaryhmän monitoroivan koulutuksensa kehittämistä ja operaatioidensa sukupuolivaikutuksia. Avoimuus rauhanturvakoulutuksen ja -toiminnan kehittämisessä edesauttaa silloin myös siviili- ja sotilastoiminnan kehittämistä. Lopullisena tavoitteena on tietenkin rauhanturvaoperaatioiden päämäärän: niin naisten ja miesten kuin tyttöjen ja poikien turvallisuuden takaaminen, vakauden ja rauhan tehokkaampi ja nopeampi saavuttaminen konfliktialueille.

---

<sup>70</sup> <http://formin.finland.fi/public/?contentid=137328&contentlan=1&culture=fi-FI>

## *Aineisto*

YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 (2000), NAISSET, RAUHA JA TURVALLISUUS

<http://www.peacewomen.org/1325inTranslation/1325Finnish.pdf> (22.4.2009)

YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 (2000), ”Naiset, rauha ja turvallisuus”, Suomen kansallinen toimintaohjelma 2008-2011. Ulkoasiainministeriön julkaisu 2008/ 6.

<http://formin.finland.fi/public/?contentid=137328&contentlan=1&culture=fi-FI>  
(25.4.2009)

Rauhanturvaajan opas: EUFOR 2006 (Liite 5)

Rauhanturvaajan sosiaaliopas 2006 (Liite 6)

## **Kirjallisuus**

Ahmed, Sara Who Knows? Knowing Strangers and Strangerness. *Australian Feminist Studies*. Mar 2000, *Vol. 15(31)*.

Airaksinen, Jaana, & Ripatti, Tuula: *Rotunaisia ja feminismejä*. Tampere, Vastapaino, 1999.

Anttonen, Anneli, Lempiäinen, Kirsti & Liljeström, Marianne: *Feministejä: aikamme ajattelijoita*, Tampere, Vastapaino, 2000.

Bain, Alison L & Nash, Catherine J 2006: Undressing the researcher: feminism, embodiment and sexuality at a queer bathhouse event. *Area*, Vol. 38, Issue 1, 99-106.

Beauvoir, Simone de: *Toinen sukupuoli*, Gummerus, Jyväskylä, 1980

Boric, Rada: *Women Creating Peace* teoksessa Kasic, Zagreb, 1997, 141-148.

Braidotti, Rosi 1993. *Riitasointuja, Patterns of Dissonance* suom. Kosonen etc. Tampere, Vastapaino.

Butler, Judith: *Hankala sukupuoli*, Gaudeamus, Helsinki, 2006.

Butler, Judith: *Excitable Speech, Politics of the performative*, New York [N.Y.] : Routledge, 1997, 103- 126.

Buure-Hägglund: *Nainen kenraalikunnassa*, Edita, Helsinki 2001.

Carey, Henry F.: *Women and peace and Security: The politics of implementing Gender Sensitivity Norms in Peacekeeping*, teoksessa Olsson & Tryggstad, Frank Cass & Co. Ltd. London 2001, 49-68.

- Cixous, Hélène: *The Hélène Cixous reader* / toim. Susan Sellers ; London, Routledge, 1994.
- Corrin, Chris. "*Traffic* in Women in War and Peace: Mapping Experiences in Southeast Europe ." *Journal of Contemporary European Studies* 12.2, 2004: 177-92.
- Derrida, Jacques Platonin apteekki ja muita kirjoituksia; toimittaneet Teemu Ikonen ja Janne Porttikivi Helsinki : Gaudeamus, 2003
- Enloe, Cynthia: *Nainen-Taakse, poistu! Naisten elämän militarisointi*, Gummerus, Jyväskylä 1986.
- Enloe, Cynthia: *Manouvers: the International Politics of Militarizing Women's Lives*, Berkley, Los Angeles, London, University of California Press 2000.
- Enloe, Cynthia: *Bananas, Beaches and the Bases: Making Feminist sense of International Politics*, Updated edition, Berkley, Los Angeles, London, University of California Press 2000.
- Enloe, Cynthia: 'Womenandchildren: making feminist sense of the Persian Gulf Crisis', *The Village Voice*, 25 September 1990.
- Eronen, Oskari: (ed.) *Needs of Comprehensiveness, Building Blocks for Finnish Crises Management*, FINCENT publication series 2008:1, 2008.
- Foucault, Michel: *Seksuaalisuuden historia*, Helsinki, Gaudeamus. 1998.
- Foucault, Michel: *Tarkkailla ja Rangaista*, Otava 2000.
- Giles, Wenona & Hyndman, Jennifer: *Sites of Violence, Gender and Conflict zones*, California University Press, 2004.
- Goldstein, Joshua S.: *War and Gender*, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.
- Good and Bad Examples: Lessons Learned from working with United Nations Resolution 1325 in international missions*, Genderforce, Trycksaksmäklaren, Uppsala 2007
- Gordon & al. *Koulun arkea tutkimassa – kokemuksia kollektiivisesta etnografiasta*, Naistutkimus 1/2000, 17–31.
- Gordon & al. :*Ystäviä vai vihollisia? Tulkintoja tyttöjen vuorovaikutussuhteista koulussa* teoksessa Liljeström 2004, 169–190.
- Gordon, Tuula, Komulainen, Katri, Lempiäinen, Kirsti: *Suomineitonen Hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Vastapaino, Tampere, 2002.

Grosz, Elizabeth: *Time, Space and Perversions*. Routledge, New York & London, 1995.

De Groot, Gerard J.: *A Few Good Women: Gender Stereotypes, The Military and Peacekeeping* teoksessa: *Woman and International Peacekeeping*, ed. Louise Olsson and Torunn L. Tryggestad, Frank Cass & Co. Ltd. London 2001.

Grönholm, Pauliina & Almqvist, Maria: *Matkalla tasa-arvoon*. CEDAW, Pekingin toimintaohjelma ja vuosittuhattavoittet. UNIFEM, Painotalo Auranen, 2006.

Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul: *Ethnography: principles in practice*. Routledge, London, New York, 2003.

Hearn, Jeff: *Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men*. *Feminist Theory* 2004; 5: 49-72.

Huhta, Liisa, Kolehmainen, Sirpa, Lavikka, Riitta, Leinonen, Minna, Rissanen, Tapio, Uosukainen, Katja & Ylöstalo, Hanna: *Tasa-arvosta lisäarvoa: käsikirja työpaikkojen tasa-arvotyöhön*. Tasa-arvovaltuutettu, Vastapaino, Tampere, 2005.

Jauhola, Marjaana; *Sillanrakentajia naiset konflikteja ehkäisemässä*. Suomen YK-liitto ry, 2003.

Jokinen, Arto: *Panssaroitu Maskuliinisuus, Mies, väkivalta ja kulttuuri*. TAJU. Vammala 2000.

Jokinen, Arto: *Diskurssianalyysin kourissa, Sotilasteksteissä muotoutuva miehisyyt* teoksessa Liljeström 2004, 191-208.

Jokinen Arja, Juhila Kirsi, Suoninen Eero: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere, Vastapaino (1993)

Jokinen, Juhila & Suoninen: *Diskurssianalyysi liikkeessä*, Tampere, Vastapaino, 2006.

Julkunen, Raija: *Tasa-arvolaki kaksikymmentä vuotta*, teoksessa *Tasa-arvolaki 20 vuotta*, Tasa-arvojulkaasuja, Yliopistopaino, 2007, 85-107.

Jukarainen, Pirjo: *Sodan muutos ja Suomen sotilaallisen toiminnan maantieteellinen oikeutus*, Terra, Maantieteenlaitos, Helsingin yliopisto, 120:3 2008, 183-190.

Juvonen, Tuula & Manner- Raappana, Tanja: *Ajattelun Kartoittaminen* teoksessa *Tilanteen taju: opettaminen yliopistossa*, Vastapaino, Tampere, 2006 136-149.

Kaldor, Mary: *Uudet ja vanhat sodat: Järjestäytynyt väkivalta globalisaation aikakaudella*, Tallinna, Taifuuni 2001.

- Kankkunen, Tarja: *Monimediaisuuden äärellä* teoksessa: Etnografia metodologiana, Vastapaino, Tampere 2007, s. 177–205.
- Kantola, Johanna: *Valtio*, teoksessa Kantola & Valenius, Vastapaino, Tampere, 2007, 35–60.
- Kantola & Valenius: *Maailmanpolitiikka* teoksessa Kantola & Valenius, Vastapaino, Tampere, 2007, 9–34.
- Kasic, Bilijana: *Women and the Politics of Peace: Contributions to a Culture of Women's Resistance*. Center for Women's Studies-Zagreb, Zagreb, 1997.
- Kauppinen, Kaisa & Huida, Outi: *Naiset rauhanturvaamistyö ja muutos*. PVKKK, Tuusula A-S3-2/1994.
- Kerkkäinen, Ari: *On Intelligent Approach in Crises Management* teoksessa Needs of Comprehensiveness, Building Blocks for Finnish Crises Management. ed. Eronen , FINCENT publication series 2008:1, 2008, 85–96.
- Koivunen, Anu: *Sorto* teoksessa: Koivunen & Liljeström: *Avainsanat*, 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere, 1996, 35–77.
- Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne: *Avainsanat*, 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere, 1996.
- Korac, Maya: *War, Fight and Exile: Gendered Violence among Refugee Women from Post- Yugoslav States* teoksessa: Giles & Hyndman, California University Press. Berkley, Los Angeles, London, 2004.
- Kouvo, Sari: *Ihmisoikeudet*, teoksessa Kantola & Valenius. Vastapaino, Tampere, 2007, 251–279.
- Koskela, Mauri: *Preface* teoksessa Eronen , FINCENT publication series 2008:1, 2008, 5–9.
- Kumpula, Kristiina: *Humanitaarisen avun puolueettomuus vaarassa*. 6.5.2007 HS, D7.
- Lahelma, Elina: *Isänmaa, Armeija ja tasa-arvo* teoksessa Gordon, Komulainen & Lempiäinen, Vastapaino, Tampere, 2002, 196–210.
- De Lauretis, Teresa: *Technologies of Gender, Essays on Theory, Film and Fiction*. Bloomington Indiana University Press, 1987.
- Lehtiniemi, Ninni: *YK:n rauhanturvaajien seksuaalirikokset jäävät usein rankaisematta*. Helsingin Sanomat, 15.1. 2007, B3
- Lehtonen, Mikko: *Teoksen nimi Merkitysten maailma: kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere, Vastapaino, 1996.

Leinonen, Minna, Talola, Nina, Terävä, Sirkku & Uosukainen, Katja: Naisten ja miesten työhyvinvointi ja tasa-arvo sotilasorganisaatioissa. Matine, Puolustusministeriö, Sarja A 2008/3, Edita, Helsinki 2008.

Liesinen, Kalle: *Future Challenges of the Peacemaking Process* Eronen, FINCENT publication series 2008:1, 2008, 41-46.

Liljeström, Marianne: Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Vastapaino, Tampere, 2004.

Lloyd, Genevieve : Miehin järki - "mies" ja "nainen" länsimaisessa filosofiassa. Vastapaino, Tampere, 2000.

Markussen, Turid: *Moving worlds: The performativity of affective engagement*. Feminist Theory 2006, 7:3, 291–308.

Marttila, Anne-Maria: *Nationalismi*, teoksessa Kantola & Valenius. Vastapaino, Tampere, 2007, 61-98.

Marttila, Anne-Maria: Ruumiin politiikkaa. Nationalismi, etnisyys ja sukupuoli naisiin kohdistuneen seksuaalisen väkivallan näkökulmasta Bosnian ja Kosovon konflikteissa. Turku, Turun yliopiston poliittisen historian julkaisuja 25, 2003.

Mattila, Päivi & Vuola, Elina: *Kehitys*, teoksessa Kantola & Valenius 2007, Vastapaino, Tampere, 2007, 201-216.

Mischkowski, Gabi: *The Prosecution of War rapes at the International Tribunal for Former Yugoslavia*, teoksessa Kasic, Centre for Women's Studies, Zagreb, 1997, 109-115.

Mohanty, Chandra Talpade, 1999. ”Lännen silmien alla, Feministinen tutkimus ja kolonialistiset diskurssit” teoksessa Airaksinen & Ripatti. Tampere, Vastapaino, 1999, 229-273.

Mäki, Kirsi: *Sota*, teoksessa Kantola & Valenius 2007, Vastapaino, Tampere, 2007, 99-118.

Naisten vapaaehtoinen asepalvelus. Naiset ja sotilaallinen maanpuolustus-toimikunnan mietintö, Hakapaino, Helsinki, 1993:9.

Newton, Esther 1993: My Best Informant's Dress: The Erotic Equation in Fieldwork. Cultural Anthropology, Vol. 8, No. 1 (Feb., 1993), 3-23.

Nissinen, Vesa: Syväjohtaminen. Talentum, Helsinki 2004.

Nokkala, Arto: *Suomalainen maanpuolustusjärjestelmä muutospainneissa* teoksessa Sumuvuori 2006, Keuruu, Like 2006, 81-107.

The Norwegian Government's Action Plan for the Implementation of UN Security Council Resolution 1325 (2000) on Women, Peace and Security. March 2006.



- Oakley, Ann: *Sex, gender and society*. Aldershot, TempleSmith/Gower, 1980.
- Olsson, Louise & Tryggestad, Torunn L.: *Woman and International Peacekeeping*, ed., Frank Cass & Co. Ltd. London 2001, 49-68.
- Penttinen, Elina: *Corporeal Globalization: Narratives of Subjectivity and Otherness in the Sexscapes of Globalization*. Tampereen yliopistopaino, Tapri 2004.
- Pietilä, Hilikka: *Naiset ja YK. Vuosikymmenien menestystarina*. UNIFEM, 2006.
- Pulkkinen, Tuija: *Postmoderni politiikan filosofia*. Tampere, Gaudeamus, 1998.
- Rasi, Marjatta: *Alkusanat* teokseen Pietilä, UNIFEM, 2006, 5–6.
- Rehn, Elizabeth & Johnson-Sirleaf, Ellen: *Women, War, Peace. The Independent Experts' Assessment on the Impact of Armed Conflict on Women and Women's Role in Peace-Building*. UNIFEM Headquarters, 2002.
- Ronkainen, Suvi: ”Sandra Harding — Sijoittautumisen ja sitoutumisen teoreetikko” teoksessa Liljeström 2004. Tampere, Vastapaino, 2000, 161-186.
- Sedgwick, Eve: *Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire*. Columbia University Press, 1985.
- Rummakko, Sanna: *Tahdon asia, Suomalainen maanpuolustus murroksessa*, Like Keuruu, 2006.
- Stacey, Judith: *Can there be a feminist ethnography?* *Women's Studies International Forum*, Volume 11, Issue 1, 1988, 21-27.
- Sumuvuori, Johanna: *Siskot harmaissa*, teoksessa Rummakko, Like, Keuruu 2006. 144-159.
- Suoninen, Eero: *Vuorovaikutteisen mikromaisen analysoiminen* teoksessa Jokinen, Juhila & Suoninen. Vastapaino, Tampere, 2006, 101-125.
- Valenius, Johanna: *Turvallisuus*, teoksessa Kantola & Valenius, Vastapaino, Tampere, 2007, 145-168.
- Vuori, Jaana: *Sukupuolen ja seksuaalisuuden retorinen analyysi* teoksessa Liljeström Vastapaino, Tampere 2004, 93-117.
- Väyrynen, Tarja: *Rauha*, teoksessa Kantola & Valeniu, Vastapaino, Tampere, 2007, 119-144.

Wichterich, Christina: Globalisoitu nainen. Raportteja epätasa-arvon tulevaisuudesta. Pystykorvakirja, Like. Helsinki. 2002.

Women and Peace and Security: Resolutions and Statements of the Security Council 2000, S/RES/1325 2001 (s. 68-70), SC/6988, New York 15 January 2001.

Women, Peace and Security – Fourth Anniversary of Security Council Resolution 1325, Amnesty International, Oct. 2004, AI Index: IOR 52/004/2004.

Ylöstalo, Hanna: Naisia, miehiä vai ihmisiä? Sukupuolten tasa-arvo työpaikkojen tasa-arvotyössä ja feministisessä tutkimuksessa, Naistutkimus 3/2006, 17-25.

Yuval-Davis, Nira: Gender and Nation, Sage Publications, 1997.

### ***Internetlähteet***

Uralin perhonen-keskustelu keväällä 2008 (20.4.2009)  
<http://www.aamulehti.fi/teema/mannerheim/71918.shtml>

Abdela, Lesley: "Bring women to the table" **Guardian**, Friday October 31, 2008 (15.4.2009)  
<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2008/oct/31/gender-women>

Bosnia and Herzegovina:  
[http://en.wikipedia.org/wiki/Bosnia\\_and\\_Herzegovina](http://en.wikipedia.org/wiki/Bosnia_and_Herzegovina) (20.4.2009)

Cronberg, Tarja : "Uudet Uhkat ja Naisten voimavarat" Helvi Sipilä-luento 8.3.2005 HY-juhlasali).  
<http://www.naisjarjestot.fi/liitteet/cronberg080305.doc>  
etsitty 5.6.2008

Enloe, Cynthia: "*Gender*" is not Enough: *The need for feminist consciousness*, International Affairs, Blackwell Publishing Limited, Published Online: 1 Apr 2004, 95 – 97.  
<http://www3.interscience.wiley.com/journal/118753917/abstract?CRETRY=1&SRETRY=0>

Facts and figures on 1325:  
[http://www.un.org/womenwatch/ianwge/taskforces/wps/WPS\\_Facts.pdf](http://www.un.org/womenwatch/ianwge/taskforces/wps/WPS_Facts.pdf) ( 3.6.2008)

Genderforce, Sweden, bibliotek:  
<http://www.genderforce.se/Bibliotek.htm> (20.4.2009)

Gender- koulutusmateriaaleja:  
[http://www.womenwarpeace.org/1325\\_toolbox](http://www.womenwarpeace.org/1325_toolbox) (20.4.2009)  
<http://www.genderandpeacekeeping.org/> (20.4.2009)

Huhtinen, Aki-Mauri: Sodan filosofiaa-kurssimateriaali 2006:

[http://209.85.129.104/search?q=cache:3qxVmnq\\_L5YJ:www.helsinki.fi/filosofia/s2006/Sodan%2520filosofiaaSukupuolijaSota.ppt+Naiset+ja+sota,+aki-Mauri&hl=fi&ct=clnk&cd=1&gl=fi](http://209.85.129.104/search?q=cache:3qxVmnq_L5YJ:www.helsinki.fi/filosofia/s2006/Sodan%2520filosofiaaSukupuolijaSota.ppt+Naiset+ja+sota,+aki-Mauri&hl=fi&ct=clnk&cd=1&gl=fi)  
(22.10.2007)

**Hölkäri: Rauhanturvaajien Internetyhteisö:**

Suomalaiset rauhanturvaajat eivät elätä seksiorjakauppiaita (ilm. Ruotuväki 13/2002)

[http://www.holkkari.fi/index.php?option=com\\_content&task=view&id=84&Itemid=95](http://www.holkkari.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=84&Itemid=95) (17.3.2009)

Naiset joukoissa:

[http://www.holkkari.fi/index.php?option=com\\_smf&Itemid=123&topic=1427.189](http://www.holkkari.fi/index.php?option=com_smf&Itemid=123&topic=1427.189) (20.4.2009)

Ohejeita Skopijessa ja Sofiassa lomailua varten:

[http://www.holkkari.fi/index.php?option=com\\_content&task=view&id=72&Itemid=95](http://www.holkkari.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=72&Itemid=95) (15.4.2009)

IOM Counter-Trafficking Service: Changing Patterns and Trends of Trafficking in Persons in the Balkan region 2004

<http://www.iom.hu/PDFs/Changing%20Patterns%20in%20Trafficking%20in%20Balkan%20region.pdf> (22.4.2009)

ISIS: UN/EU/OSCE/NATO

Gender, peace and security documents

<http://www.eplo.org/documents/ISIS%20Doc%20list.pdf> (20.4.2009)

Johnston, Nicola: Peace Support operations: The Initiative for Inclusive Security and International Alert Joint Publication—Inclusive Security, Sustainable Peace: A Toolkit for Advocacy and Action, November 2004. [http://www.huntalternatives.org/download/38\\_peace\\_support.pdf](http://www.huntalternatives.org/download/38_peace_support.pdf) (5.6.2008)

Kosovon 1325-kehityksen monitorointi:

[www.unifem.at/pdfs/KWN\\_UNSCR1325.pdf](http://www.unifem.at/pdfs/KWN_UNSCR1325.pdf) (23.4.2009)

Kozuharova, Nadia:

Trafficking in Women in Bulgaria: the Starting Point of La Strada- Bulgaria

Trafficking in women: Questions and answers

<http://www.animusassociation.org/Trafficking%20in%20women-Q&A.pdf> (22.4.2009)

Lavikka, Riitta: Sukupuolineutraalius ja sukupuolistavat käytännöt tasa-arvon kehittämishankkeen näkökulmasta 2004

<http://project.hkkk.fi/gender-power/Lavikka.pdf> (17.4.2009)

Lindholm, Jari: Suomen Kuvalehti 3/07 Reservin luutnantti Mika Vuolteen tapaus vuodelta 2005:

[http://suomenkuvalehti.fi/files/library/attachments/Sodan%20j%E4lkeen%20taistelu%20\(Suomi%20j%E4tti%20rauhanturvaajaveteraanit%20yksin%20\(SK%203707\).pdf](http://suomenkuvalehti.fi/files/library/attachments/Sodan%20j%E4lkeen%20taistelu%20(Suomi%20j%E4tti%20rauhanturvaajaveteraanit%20yksin%20(SK%203707).pdf) (15.4.2009)

MPKK:mn käyttäytymistieteenlaitoksen esittely

<http://www.mppk.fi/fi/esittely/organisaatio/laitokset/kaytti/> (5.6.2008)

Naton sukupuolen valtavirtaistamisopas:

[http://www.nato.int/issues/women\\_nato/cwinf\\_guidance.pdf](http://www.nato.int/issues/women_nato/cwinf_guidance.pdf) (20.4.2009)

Pietilä, Hilka : Naiset ja YK –vuosikymmenien menestystarina, Unifem 2006  
<http://www.un-ngls.org/pdf/UnfinishedStory.pdf> (25.10. 2007)

PV:n Monimuotoisuushanke  
<http://www.mil.fi/tyojakoulutus/tyoskentely/edistamishanke.dsp> (12.1.2009)

Skrbic Mirna: Bosnia and Herzegovina: Girls just want to go to school:  
<http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/VBOL-6D8HXF?OpenDocument> (19.5.2008)

Stern, Maria & Nystrand, Malin: 'Gender and Armed Conflict: An overview', Stockholm: Sida 2006:  
[www.sida.se/shared/jsp/download.jsp?f=SIDA28381\\_Gender+A5+web.pdf&a=23381](http://www.sida.se/shared/jsp/download.jsp?f=SIDA28381_Gender+A5+web.pdf&a=23381)  
(20.4.2009)

Söderberg Jacobson, Agneta: Security on Who's terms?  
<http://www.kvinnatillkvinna.se/publikationer/rapporter/pdf/Security.pdf> (20.4.2009)

Tasa-arvolaki:  
<http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2006/01/aa1138614495018/passthru.pdf>  
(13.6.2008)

Taskforce on Women, Peace and Security. Eri maiden 1325-toimintaohjelmat:  
[http://www.un.org/womenwatch/ianwge/taskforces/wps/national\\_level\\_impl.html](http://www.un.org/womenwatch/ianwge/taskforces/wps/national_level_impl.html) (20.4.2009)

Tallberg, Teemu: ASEMISSA ? Etnografiaa, kohtaamisia ja kokemuksia maanpuolustussektorilla 2005.  
<http://project.hkkk.fi/gender/NT/naisetjamiehettutkimassamiehia%20abstraktit.doc> (5.6.2008)

Tallberg, Teemu: The Gendered Social Organisation of Defence: Two Ethnographic Case Studies in the Finnish Defence Forces  
<http://dhanken.shh.fi/dspace/bitstream/10227/312/1/193-978-952-232-020-9.pdf> (23.4.2009)

Tchomorova, Maria:  
Trafficking in Women- personal, psychological and social problems in (Non)-united Europe  
Trafficking in women: Questions and answers  
<http://www.animusassociation.org/Trafficking%20in%20women-Q&A.pdf> (22.4.2009)

Valenius, Johanna: Rauhanturvaamisen ennakoimattomat sukupuolivaikutukset. Raportti Suomen Ulkoasianministeriölle, 2005 <http://users.utu.fi/minjok/pdf/Valenius.pdf> (5.8.2007)

Valenius, Johanna: EU:n turvallisuus ja puolustuspoliittinen gender-ohjelma:  
[www.iss-eu.org/chaillot/chai101.pdf](http://www.iss-eu.org/chaillot/chai101.pdf) (16.3.2009)

Valtion talousarvio 2006:  
[http://budjetti.vm.fi/indox/tae/2006/he\\_2006.html](http://budjetti.vm.fi/indox/tae/2006/he_2006.html) (20.4.2009)

Victims of trafficking in the Balkans, IOM 2001,  
[http://www.old.iom.int/documents/publication/en/balkan\\_trafficking.pdf](http://www.old.iom.int/documents/publication/en/balkan_trafficking.pdf) (5.6.2008)

Vuković, Ana: director of the Gender Center of the Federation BiH: The Gender Equality Law of Bosnia and Herzegovina  
[http://europeandcis.undp.org/uploads/public1/files/ANA%20VUKOVIC%20-%20The%20Gender%20Equality%20Law%20of%20%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20presentation\\_3.ppt](http://europeandcis.undp.org/uploads/public1/files/ANA%20VUKOVIC%20-%20The%20Gender%20Equality%20Law%20of%20%20Bosnia%20and%20Herzegovina%20presentation_3.ppt). (15.4.2009)

Yhdenvertaisuuslaki:  
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021> (13.6.2008)

YK:n päätöslauselmien rakenne: [http://www.ykliitto.fi/malliyk/jarjestaminen/3\\_3kirjoittaminen.htm](http://www.ykliitto.fi/malliyk/jarjestaminen/3_3kirjoittaminen.htm)  
(haettu 3.2007, ei löydy 15.3.2009.)

YK:n pääsihteerin raportti naisiin kohdistuvasta väkivallasta (s. 144-146 naisiinkohdistuva väkivarta asellisissa konflikteissa) In-depth study on all forms of violence against women,” 2006.  
[http://www.peacewomen.org/resources/Human\\_Rights/SG\\_VAW\\_Report2006.pdf](http://www.peacewomen.org/resources/Human_Rights/SG_VAW_Report2006.pdf), s. 144-146  
(22.4.2009)

Yuval-Davis, Nira (2006)  
[http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/sociology/rsw/research\\_centres/gender/news/pastevents/symposium/yuval/](http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/sociology/rsw/research_centres/gender/news/pastevents/symposium/yuval/) (1.4.2009)

### **Suulliset lähteet:**

Charlotte Isakssonin haastattelu 2007.

Naisten vapaaehtoisen asepalveluksen 10-v. juhla Diana-areenalla 2005.

Rauhanturvaajien haastattelut liittyen Suomen akatemian projektiin Konfliktien sukupuolittuneet toimijuudet, TAPRI, 2008-2009.

### **LIITTEET:**

1. YK:n Turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 (2 sivua)
2. Gender Issues-diat (13 sivua)
3. Kulttuurikoulutus-diat (3 sivua)
4. Toimialuekoulutus-diat (5 sivua)
5. Rauhanturvaajan opas (1 sivu)
6. Rauhanturvaajan sosiaaliopas (8 sivua)
7. HS 15.1.2007 (2 sivua)

## **YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1325 (2000)**

**Hyväksytty 31. päivänä lokakuuta 2000**

### **NAISET, RAUHA JA TURVALLISUUS**

Turvallisuusneuvosto,

muistaa päätöslauselmansa 1261 (1999) 25. päivänä elokuuta 1999, 1265 (1999) 17. päivänä syyskuuta 1999, 1296 (2000) 19. päivänä huhtikuuta 2000 ja 1314 (2000) 11. päivänä elokuuta 2000, sekä niihin liittyvät puheenjohtajansa lausunnot, ja muistaa myös puheenjohtajansa lausunnon tiedotusvälineille YK:n naisten oikeuksien ja kansainvälisen rauhan päivänä (kansainvälinen naistenpäivä) 8. päivä maaliskuuta 2000 (SC/6816),

muistaa myös Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman (A/52/231) sekä YK:n yleiskokouksen 23. erityisistunnon "Naiset 2000: sukupuolten tasa-arvo, kehitys ja rauha 2000-luvulla"(A/S-23/10/Rev.1) loppuasiakirjan sitoumukset, erityisesti ne, jotka koskevat naisia ja aseellisia konflikteja,

pitää mielessään YK:n peruskirjan päämäärät ja periaatteet sekä peruskirjan ensisijaisesti turvallisuusneuvostolle antaman vastuun kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämisestä,

ilmaisee huolensa siitä, että siviilit, erityisesti naiset ja lapset, pakolaiset sekä omassa maassaan muuttamaan joutuneet mukaan luettuina, muodostavat suuren enemmistön niistä, joihin aseellisten konfliktien negatiiviset vaikutukset kohdistuvat ja jotka joutuvat kasvavassa määrin taistelijoiden ja aseellisten ryhmien väkivallan kohteeksi, sekä tunnistaa tämän seuraukset kestäväälle rauhalle ja sovinnolle,

vahvistaa uudelleen naisten tärkeän roolin konfliktien ehkäisyssä ja ratkaisemisessa sekä rauhanrakentamisessa, ja painottaa naisten tasa-arvoisen osallistumisen ja täyden sitoutumisen merkitystä kaikissa pyrkimyksissä rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi ja edistämiseksi sekä tarvetta lisätä heidän osuuttaan konfliktien ehkäisyä ja ratkaisemista koskevassa päätöksenteossa,

vahvistaa uudelleen myös tarpeen toimeenpanna täysin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja kansainvälisten ihmisoikeusnormien määräykset, jotka koskevat naisten ja tyttöjen suojelua konfliktien aikana ja niiden jälkeen,

painottaa, että kaikkien osapuolten on varmistettava naisten ja tyttöjen erityistarpeiden huomioonottaminen miinanraivaus- ja miinatietoisuusohjelmien toimeenpanossa,

tunnustaa kiireellisen tarpeen ottaa sukupuolinäkökulma huomioon rauhanturvaoperaatioissa ja tässä yhteydessä huomioida Windhoekin julistus (Windhoek Declaration) ja asiaa koskeva Namibian toimintaohjelma (Namibia Plan of Action on Mainstreaming a Gender Perspective in Multidimensional Peace Support Operations, S/2000/693),

tiedostaa myös, miten tärkeä on suositus, jonka turvallisuusneuvoston puheenjohtaja esitti tiedonannossaan lehdistölle 8. päivä maaliskuuta 2000 rauhanturvahenkilöstölle annettavasta erityiskoulutuksesta naisten ja lasten suojelussa sekä heidän erityistarpeistaan ja ihmisoikeuksistaan konfliktitilanteissa,

tiedostaa, että ymmärrys aseellisten konfliktien vaikutuksista naisiin ja tyttöihin ja institutionaaliset järjestelyt heidän suojelemisensa ja rauhanprosessiin osallistumisen varmistamiseksi voivat merkittäväällä tavalla ylläpitää ja edistää kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta, muistuttaa tarpeesta koota tietoa aseellisten konfliktien vaikutuksista naisiin ja lapsiin, sekä

1. Kehottaa jäsenvaltioita varmistamaan naisten kasvavan edustuksen kaikilla päätöksentekotasolla kansallisissa, alueellisissa ja kansainvälisissä instituutioissa sekä mekanismeissa konfliktien estämiseksi, hallinnoimiseksi ja ratkaisemiseksi;
2. Kannustaa pääsihteeriä toteuttamaan strategista toimintaohjelmaansa (A/49/587), joka vaatii lisäämään naisten osallistumista konfliktien ratkaisussa ja rauhanprosesseissa eri päätöksentekotasolla;
3. Kehottaa pääsihteeriä nimittämään enemmän naisia erityisedustajina ja erityislähteläinä toteuttamaan "hyviä palveluksia" hänen nimissään ja vetoaa tässä asiassa jäsenvaltioihin, jotta ne tarjoaisivat pääsihteerille ehdokkaita säännöllisesti päivitettävään ja keskitettyyn rosteriin;
4. Lisäksi kehottaa pääsihteeriä laajentamaan naisten roolia ja osuutta YK:n kenttäoperaatioissa erityisesti sotilastarkkailijoina, siviilipoliiseina sekä ihmisoikeus- ja humanitaarisen avun henkilöstönä;
5. Ilmaisee tahtonsa sisällyttää sukupuolinäkökulma rauhanturvaoperaatioihin ja kehottaa pääsihteeriä varmistamaan, että kenttätöinnössä otetaan sukupuolinäkökulma huomioon aina tilanteen mukaan;

6. Pyytää pääsihteeriä toimittamaan jäsenvaltioille naisten suojelua, oikeuksia ja erityisiä tarpeita koskevia koulutusohjeita ja -aineistoa sekä siitä, miten tärkeätä on sisällyttää naisia kaikkeen rauhanturva- ja rauhankennustoimintaan, samalla pyytäen jäsenvaltioita sisällyttämään kyseiset teemat sekä HIV/AIDS-tietoisuus- ja kansalliseen sotilas- ja siviilipoliisien valmiuskoulutukseen ja kehottaa lisäksi pääsihteeriä varmistamaan, että rauhanturvaoperaatioiden siviilihenkilöstö saa samanlaista koulutusta;
7. Kehottaa jäsenvaltioita lisäämään vapaaehtoista taloudellista, teknistä ja logistista tukeaan sukupuolen huomioonottavalle koulutukselle, mukaan lukien asiassa toimivien rahastojen ja ohjelmien, kuten UNIFEMin, UNICEFin, UNHCR:n ja muiden vastaavien elinten koulutus;
8. Vetoaa kaikkiin osapuoliin, että ne neuvotellessaan ja toimeenpannessaan rauhansopimuksia soveltavat sukupuoliroolinäkökulmaa, mikä tarkoittaa mm.
- a) naisten ja tyttöjen erityistarpeita kotiinpaluun, uuteen asuinmaahan asettumisen, kuntoutumisen, uudelleensopeutumisen ja konfliktin jälkeisen jälleenrakentamisen yhteydessä;
- b) toimia, jotka tukevat paikallisia naisten rauhanaloitteita ja perinteisiä prosesseja konfliktien ratkaisemisessa, ja jotka ottavat naiset mukaan kaikkiin rauhansopimusten toimeenpanomekanismiin;
- c) toimia, jotka varmistavat naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksien suojelun ja kunnioituksen, erityisesti mitä tulee perustuslakiin, vaalitapaan, poliisivoimiin ja oikeuslaitokseen;
9. Vetoaa kaikkiin aseellisten konfliktien osapuoliin, jotta ne täysin kunnioittaisivat kansainvälistä oikeutta, mitä tulee naisten ja tyttöjen oikeuksiin ja heidän suojelemiseensa erityisesti siviileinä, ja varsinkin heitä koskevia velvoitteita vuoden 1949 Geneven yleissopimuksessa sekä sen lisäpöytäkirjoissa vuodelta 1977, vuoden 1951 pakolaissopimuksessa ja sen lisäpöytäkirjassa vuodelta 1967, Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevassa yleissopimuksessa vuodelta 1979 ja sen lisäpöytäkirjassa vuodelta 1999, YK:n lastenoikeuksien yleissopimuksessa vuodelta 1989 ja sen kahdessa lisäpöytäkirjassa 25. toukokuuta 2000, sekä pitäen mielessä asiaan liittyvät määräykset kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännössä;
10. Vetoaa kaikkiin aseellisten konfliktien osapuoliin, jotta ne ryhtyisivät erityistoimiin naisten ja tyttöjen suojelemiseksi sukupuoleen liittyvältä väkivallalta, erityisesti raiskausta ja muuta seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan sekä kaikkea aseellisten konfliktitilanteiden yhteydessä tapahtuvaa muuta väkivaltaa vastaan;
11. Painottaa kaikkien valtioiden vastuuta lopettaa rankaisemattomuus ja asettaa syytteeseen kansanmurhasta, rikoksista ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksista vastuussa olevat, mukaan lukien seksuaalinen ja muu väkivalta, joka kohdistuu naisiin ja tyttöihin, ja tässä yhteydessä painottaa tarvetta sulkea nämä rikokset kaikkien mahdollisten armahdusmääräysten ulkopuolelle;
12. Vetoaa kaikkien aseellisten konfliktien osapuoliin, jotta ne kunnioittaisivat pakolaisleirien ja pakolaisasutusten siviili- ja humanitaarista luonnetta ja ottaisivat huomioon naisten ja tyttöjen erityistarpeet, myös leirien ja asutusten suunnittelussa ja muistuttaa turvallisuusneuvoston päätöslauselmista 1208 (1998) 19. päivänä marraskuuta 1998 ja 1296 (2000) 19. päivänä huhtikuuta 2000;
13. Kannustaa kaikkia aseistariisun, kotiuttamisen ja uudelleenintegroinnin suunnitteluun osallistuvia ottamaan huomioon nais- ja miestaistelijoiden erityistarpeet ja ottamaan huomioon myös heidän huollettavinaan olevien tarpeet;
14. Vahvistaa uudelleen valmiuttaan ottaa huomioon toimien mahdolliset vaikutukset siviiliväestöön, unohtamatta naisten ja tyttöjen erityistarpeita, voidakseen harkita asianmukaisia humanitaarisia poikkeuksia aina silloin kun toimet hyväksytään YK:n peruskirjan 41. artiklan perusteella;
15. Ilmaisee halukkuutensa varmistaa, että turvallisuusneuvoston käynnistämässä tehtävissä otetaan huomioon sukupuolinäkökulma sekä naisten oikeudet ja niistä neuvotellaan paikallisten ja kansainvälisten naisryhmien kanssa;
16. Pyytää pääsihteeriä tekemään selvityksen aseellisten konfliktien vaikutuksista naisiin ja tyttöihin, naisten roolista rauhankentämissä sekä sukupuolinäkökulmasta rauhanprosesseissa ja konfliktinratkaisemisessa, ja pyytää häntä myös toimittamaan turvallisuusneuvostolle raportin tämän selvityksen tuloksista ja saattamaan sen kaikkien YK:n jäsenvaltioiden käyttöön;
17. Pyytää pääsihteeriä harkintansa mukaan sisällyttämään turvallisuusneuvostolle tehtävään raporttiin myös tietoa siitä, miten sukupuolinäkökulman soveltaminen ja muut naisia ja tyttöjä koskevat näkökohdat ovat edistyneet rauhanturvatoimien yhteydessä;
18. Päättää seurata aktiivisesti asian kehittymistä.



# GENDER ISSUES & RAUHANTURVAAJAN KÄYTTÄYTYMISSÄÄNNÖT



## *Konfliktin vaikutus*

- Lakien noudattaminen unohtuu, ihmisoikeuksien loukkaukset lisääntyvät
- Pakolaisuus, asunnottomuus
- Yhteiskunnalliset vastuut ja päätöksenteko muuttuu
- Työttömyys, köyhyys, puutteellinen sosiaalihuolto
- Ex- taistelijoiden rooli korostuu





## *Eri osapuolten ja sukupuolten roolien muutos*

- Uusia vastuita ja tehtäviä yhteiskunnassa
- Osallisuus taisteluihin ja rauhantekoon
- Odotukset poliittiselle toiminnalle lisääntyvät hetkellisesti
  - Jos asiat eivät heti etene → lamaantuminen
- **JOS UUSI YHTEISKUNTAJÄRJESTYS EI MIELLYTÄ SAATETAAN VASTARINTA KOHDISTAA NIIHIN JOTKA OVAT HEIKOIMMASSA ASEMASSA!!**



## *Sukupuoliroolit*

- Mitkä ovat miehen ja naisen tehtäviä
  - Mikä on “oikein”?
- Sukupuolien väliseen suhteeseen vaikuttavat:
  - Kulttuurierot
  - Sosiaalinen asema
  - Rotu, ikä



## Sukupuolten asema

### Sukupuoli määräytyy...

- syntymässä

### Sukupuolen asema...

- yhteiskunnassa
- Kulttuurista riippuen
- Vaihtelee ajan myötä



- Kulttuuri päivittyy ajan mukaiseksi
  - Tavat jne...
  - Arkipäiväistyminen
- Rauhanturvaaminen vaikuttaa kulttuurin muutokseen
  - Rauhanturvaamisen on tuettava sellaista kehitystä, jossa sukupuolten välinen asema on tasa-arvoinen ja kaikille taataan mahdollisuus turvallisuuteen





## *Sukupuolten väliset oikeudet*

- **Naisten (ja lasten) oikeudet ovat erityisen haavoittuvia**
  - Ei yleensä kykyä puolustaa itseään
  - Seksuaalinen väkivalta “aseena”
  - Syrjintä
  - Ihmiskauppa ja “pakkoprostituutio”



## *Balkanin alueelle tyypillisiä erityispiirteitä*

- Prostituoidut liikkuminen alueen valtioiden välillä
  - Makedonia, Bulgaria jne...
  - ihmiskaupan tunnusmerkit
- Kehitysvammaisten hyväksikäyttö
  - jopa omien lasten pakottaminen prostituutioon
- Klaanipohjainen-/sukulaisuus-/etnisyyss pohjainen järjestäytynyt rikollisuus
- Lapsityövoima

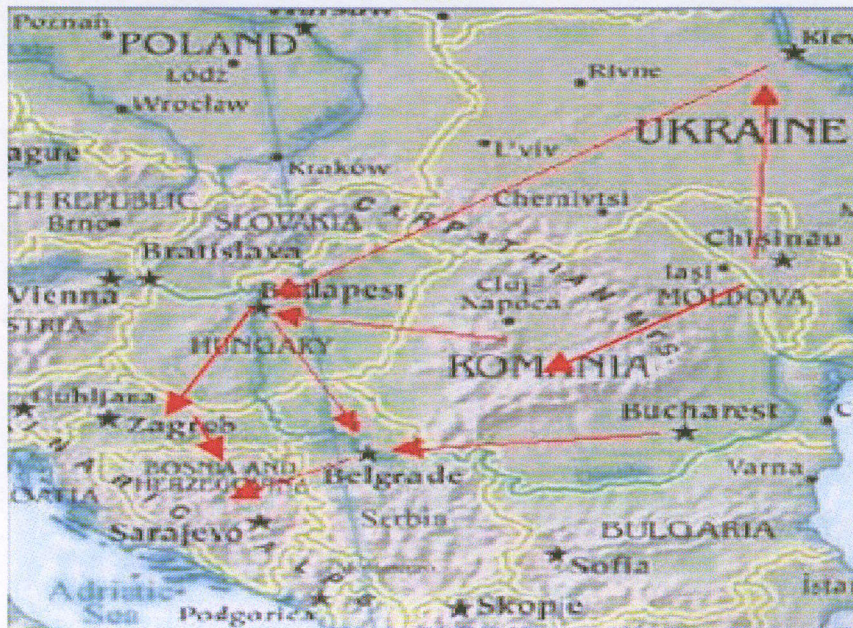


## Ihmissalakuljetuksen reitit Balkanilla (human trafficking)

- kaikista Balkanin alueen maista salakuljetetaan / myydään ihmisiä naapurivaltioihin ja muualle Eurooppaan
- Osa toiminnasta on ns. kauttakulkua mm. Serbian, Kosovon, Albanian ja Bosnian läpi
- Tuhansia naisia ja tyttöjä tuodaan hyväksikäytettäviksi Bosniaan, Makedoniaan, Kosovoon ja Albaniaan Itä-Euroopasta, mm. Moldovasta, Romaniasta ja Ukrainasta



## Reitit





# IHMISKAUPAN TORJUMISEN HAASTEET

Rajavalvonnan puutteet

Poliisin puutteelliset resurssit ja ammattitaito  
- kalusto, koulutus, rahoitus

Tiedustelukyvyn puute

Korruptio, viranomaisiin kohdistuva painostus ja  
uhkailu



t.fi

10

POLIISIVUOROT | KONSERVATIIVIT | THE FINNISH DEFENCE FORCES

*A Special Lady  
Romance Tours*

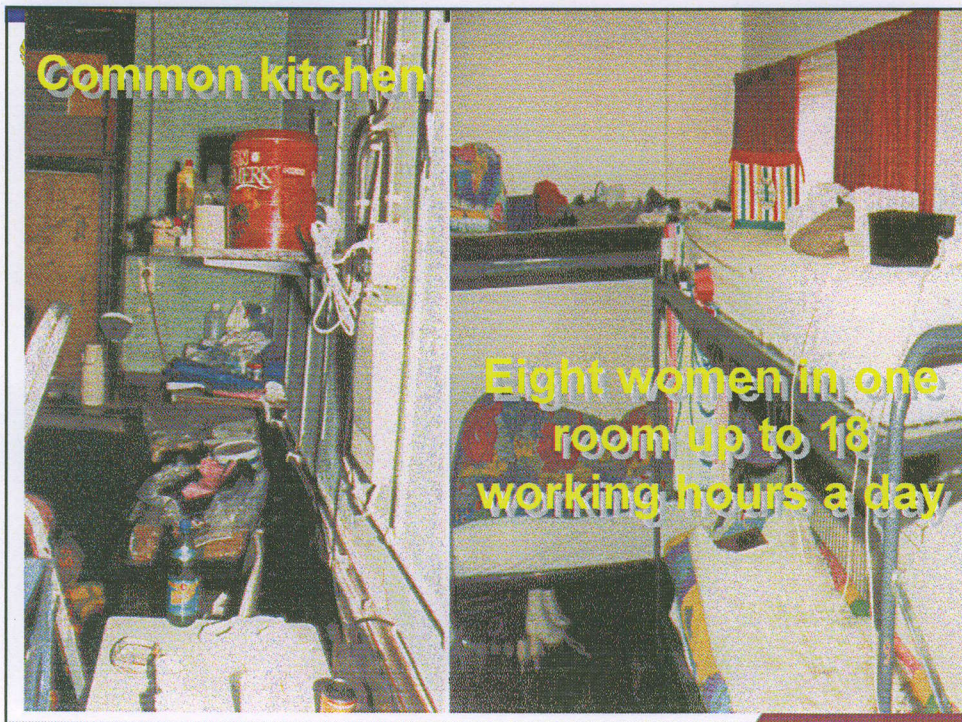
OLGA & TATYANA

POLIISIVUOROT | KONSERVATIIVIT | THE FINNISH DEFENCE FORCES



### *Ihmiskaupan uhrin tuntomerkit*

- Suurin osa naisia, 12 – 36 vuotiaita (18-25)
- Rajanylitykset 1 -4 hengen ryhmissä, ei omaa kyytiä
- Ei matkatavaroita
- Ei henkilöpapereita
- Puhuu vierasta kieltä
- Ei välttämättä tiedä määränpäättä eikä osaa nimetä henkilöä, joka on hoitanut matkustusjärjestelyt





## RISKIT SUKUPUOLISUHTEISSA PAIKALLISTEN KANSSA

- Sukupuolitaudit
  - välittyminen muille kumppaneille, esim. tyttöystävälle
- Puolueettomuuden menetyks
  - toiseen etnisyyteen kuuluvien paikallisten suhtautuminen
  - **vaikutus koko kontingentiin / operaatioon!!**
- Kiristys / Painostus
  - suunnitelmallinen rikollinen toiminta
  - ”suvun kunniaan” perustuva vastuun perääminen
- Mitä tehdään, jos rauhanturvaaja saattaa paikallisen raskaaksi ? (tai tulee raskaaksi paikallisen toimesta?)
  - elatusvastuu?



## RISKIT.....

- Sotkeutuminen järjestäytyneeseen rikollisuuteen
  - prostituutio
- Tietovuodot
  - operatiivisia asioita väärin korviin



## Rauhanturvaajan on...

- **Kunnioitettava ihmisoikeuksia**
  - Huomioitava naisten ja lasten erityisasemat
- **Vastustettava järjestäytynyttä rikollisuutta**
  - Prostituutio → järjestäytynyt rikollisuus
  - “ Käykö Suomalaiset rauhanturvaajat huorissa??”



## Valta

- **Rauhanturvaajalla on valtaa**
  - Taloudellista
  - yhteiskunnallista
- **Aseman väärinkäyttö**
  - Vaarantaa rauhanturvaajan terveyden ja uskottavuuden
  - Vaarantaa operaation uskottavuuden
  - Tukee paikallista ja jopa kansainvälistä rikollisuutta
- **ESIMIESASEMAN VELVOITE**
  - valvonta
- **KAVERIKONTROLLI**
  - toiminta seis ennenkuin hölmöillään





## KÄYTTÄYTYMIS- SÄÄNNÖKSET

- Seksuaalinen kanssakäyminen ja julkiset hellydenosoitukset on KIELLETTY rauhanturvaajilta
  - paikalliset
  - palvelustoverit (suomalaiset + muut)
  - kv-järjestöjen jäsenet
- Oleskelu yksinomaan vastakkaisen sukupuolen käyttöön varatuissa majoitus- ja muissa tiloissa on kielletty
- Paikallisten luona vierailtaessa aina vähintään kaksi rauhanturvaajaa
  - vierailut operatiivisiin tehtäviin liittyen / esimiehen lupa



## KÄYTTÄYTYMIS- SÄÄNNÖKSET

- Paikallisia ihmisiä tapoineen ja heidän kulttuuria on kunnioitettava
- Omat henkilökohtaiset näkemykset ja mielipiteet osapuolten tekemisistä sodan aikana tai sen jälkeen eivät saa vaikuttaa suhtautumiseen paikallisiin ja tehtävän suorittamiseen



## KÄYTTÄYTYMIS- SÄÄNNÖKSET

### Käyttäytyminen tukikohdissa

- Ei virka-aikaa
- tehtävät ja operatiivinen tilanne määrittävät työskentelyrutiinit
- hiljaisuus klo 22.30 – 07.00 (vain operatiivisista tehtävistä johtuva melua aiheuttava toiminta sallittu)
- hiljaisuuden aikana oleskelu toisten majoitustiloissa kielletty



## KÄYTTÄYTYMIS- SÄÄNNÖKSET

- Oleskelu yksinomaan vastakkaisen sukupuolen käyttöön varatuissa majoitus- ja muissa tiloissa on kielletty
- Komentajalla oikeus tarkastuttaa majoitustilat käskemällään tavalla



## KÄYTTÄYTYMIS- SÄÄNNÖKSET

### Alkoholi

- Nauttiminen rajattua ja säädeltyä palvelusturvallisuuden ja operatiivisen valmiuden vuoksi
- Operatiivinen valmius säilytettävä kaikkina vuorokauden aikoina
  - nautittavan alkoholin määrä EI SAA vaikuttaa henkilön kykyyn suoriutua tehtävistään

**ALKOHOLI SUURIN YKSITTÄINEN SYY  
PALVELUKSEN KESKEYTTÄMISIIN**

22

PUOLUSTUSVOIMAT | FÖRSVARSMAKTERN | THE FINNISH DEFENCE FORCES



## KÄYTTÄYTYMIS- SÄÄNNÖKSET

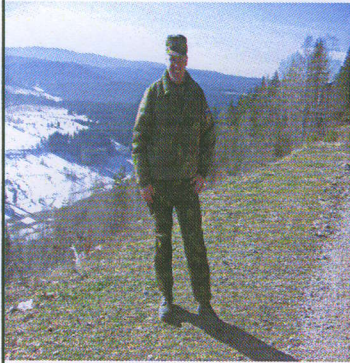
- Rauhanturvaajien toiminnan on oltava ”läpinäkyvää”
  - pitää kestää kenen tahansa tarkastelu koska tahansa
- Tiedottamisesta vastaa rt- joukon komentaja ja PvKvK
  - palvelusasiat eivät kuulu sivullisille
- Jokainen rauhanturvaaja edustaa koko kansakuntaa ja rt- joukkoa
  - palveluksessa ja vapaalla

23

PUOLUSTUSVOIMAT | FÖRSVARSMAKTERN | THE FINNISH DEFENCE FORCES



# Tavoite: Jokainen palaa terveenä ja hyvällä mielellä



PUOLUSTUSVOIMAT | FÖRSVARSMAKTEN | THE FINNISH DEFENCE FORCES

24



**EI NÄIN !!!**



**ILTALEHTI**

12.11.2002 ONLINE

**LINDAN  
TANSSITYTÖT  
STRIPPASIVAT  
YK-JOUKOILLE**



**Mies piti vaimoan  
40 vuotta kotiarestissa**



**TV-tähtien tappelu  
poliisin tutkittavaksi**



PUOLUSTUSVOIMAT | FÖRSVARSMAKTEN | THE FINNISH DEFENCE FORCES

FINNISH DEFENCE FORCES INTERNATIONAL CENTRE



# Multinational Task Force (North) Operation ALTHEA



## Uskonnot ja kulttuurit BiH:ssa



SRJBIH:n rotaatiokoulutus

Slide 1/



# Multinational Task Force (North) Operation ALTHEA



## Slaavien heimo

Jugoslavia  
Jug = etelä

Bosnia ja Hertsegovina



SRJBIH:n rotaatiokoulutus

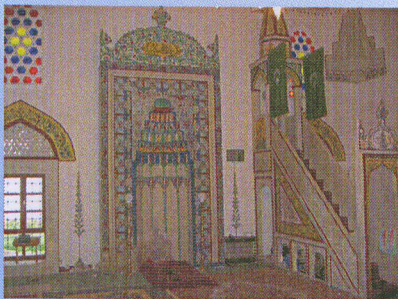
Slide 2/



Multinational Task Force (North)  
Operation ALTHEA



**Muslimit**



Moskeija Mostarista

Seurakunnan esimies *imaami*  
Teologinen auktoriteetti *mufti*



Tuzlan mufti, tri Husein Karazovic



Multinational Task Force (North)  
Operation ALTHEA



**Yhteistyötä Brckossa**



Kat. isä  
Djuro Zivkovic



Ort. Isä  
Slavko Maksimovic



Pääimaami  
Mustafa Gobeljic



**Multinational Task Force (North)**  
Operation ALTHEA



### **Mikä käy**

- ◆ Osoita tasapuolisuutta
- ◆ Käyttäydy tahdikkaasti
- ◆ Älä arvostele paikallista politiikkaa tai tapoja
- ◆ Pane merkille paikalliset pyhä- ja rukouspäivät sekä uskonnolliset menot
- ◆ Kunnioita paikallisia tapoja, uskomuksia ja kulttuuria
- ◆ Pienet lahjat ja kukat (pariton määrä) ovat paikallaan. Turhan arvokas lahja voi olla saajalleen nöyryyttävä juttu
- ◆ Paiskaa kättä. Nainen ojentaa käden ensin
- ◆ Tarjoa tupakka

SRJBH:n rotaatiokoulutus

Slide 21/



**Multinational Task Force (North)**  
Operation ALTHEA



### **Mikä ei käy**

- ◆ Puhuttele vain hyvää ystävää etunimeltä. Tittelit ovat arvossaan.
- ◆ Älä ota henkilöstä valokuvaa kysymättä lupaa.
- ◆ Älä tarjoa tekstiä väärillä aakkosilla.
- ◆ Jos lasket sormilla, aloita pikkusormesta.
- ◆ Älä nöyryytä ketään julkisesti. Kasvoja ei saa menettää.
- ◆ Naisen perään ei tarvitse katsella.
- ◆ Kosketa oikealla kädellä.
- ◆ Ota vastaan vieraanvaraisuuden osoitukset
- ◆ Ole aidosti kiinnostunut, jos uskonnosta puhutaan.
- ◆ Jätä politiikasta puhuminen väliin.
- ◆ Älä koskaan mene moskeijaan kenkinesi.
- ◆ Jätä ase pois niin kirkosta kuin moskeijastakin.

SRJBH:n rotaatiokoulutus

Slide 22/



## Multinational Task Force (North)

Operation ALTHEA



### *Käyttäytymissääntöjä Kurinpitomenettely Vahingonkorvaus Tuontiauto*

Slide 1/



## Multinational Task Force (North)

Operation ALTHEA



### *SRJBIH Yleiset käyttäytymissäännöt*

- ◆ Toimialueella Camp Orderia (vast), SRJBIH:m käyttäytymissääntöjä, normaalit kohteliaisuustavat
  - Myös vieraat noudattavat
- ◆ Tasapuolisuus, puolueettomuus, paikallisten tapojen ja kulttuurin kunnioittaminen
- ◆ Hiutaleperinteet kielletty
- ◆ Seksuaalinen kanssakäyminen ja julkiset hellyydenosoitukset kiellettyjä toimialueella, komennuksella sekä palvelusvapaakuljetuksessa

Slide 2/





**Multinational Task Force (North)**  
Operation ALTHEA



## SRJBIH Yleiset käyttäytymissäännöt

- ◆ 24/7
- ◆ Majoitustilat: miehet ja naiset omisnaan
- ◆ Alkoholin käyttö
  - Alkoholin nauttiminen on sallittua klo 18.00-23.00
  - Vain mietoja alkoholijuomia (maksimissaan 15 % vahvuista alkoholia)
  - Määritellyt alueet tukikohdassa
  - Operatiivinen kunto säilytettävä AINA
  - Palvelustehtävän alkaessa + aina kello 08.00 aamulla veren alkoholipitoisuus 0.0 promillea.
  - Kuljettajat ja asetta kantavat eivät saa nauttia alkoholia lainkaan
  - Komentaja hyväksyy poikkeukset

Slide 3/



**Multinational Task Force (North)**  
Operation ALTHEA



## Camp Order (CEB)

- ◆ Tukikohdan palvelut
  - Turvallisuus, ajoneuvojen huolto, liikennesäännöt, ruokailu, pesula, parturi, liikuntapaikat...
- ◆ Hiljaisuusajat
  - 23:30-, la ja su 00:30 – 06:00
- ◆ Alkoholin nauttiminen
  - Tietyt paikat
  - Kello 18, saa tarjoilla 23 asti
  - Camp Commander hyväksyy poikkeukset
- ◆ LOT taloilla omat säännöt
- ◆ Camp Butmirissa oma Camp Order

Slide 4/



**Multinational Task Force (North)**  
Operation ALTHEA



## **Muuttoajoneuvo**

- ♦ Määräaikojen on täyttyvä, jotta vapaudut veroista (autovero ja alv) ja tullimaksuista
  - Sinun on asuttava ulkomailla vähintään 12 kk
  - Ajoneuvon on oltava omassa tai aviopuolisosi omistuksessa tai omistukseen johtavassa hallinnassa sekä käytössäsi ulkomailla vähintään 6 kuukautta ennen paluumuuttoa
  - Suomi-päiviä enintään 72 pv paluumuuttoa edeltävän vuoden aikana
  - Aikaisemman verohuojennuksen saadun auton käyttörajoitus (kolmen vuoden karenssi) päättynyt

Slide 13/



**Multinational Task Force (North)**  
Operation ALTHEA



## **Muuttoajoneuvo**

- ♦ EU-alueen ulkopuolella vai ei
  - EU-alueen ulkopuolella asuminen ja ajoneuvon käyttäminen oikeuttavat arvonlisäveron ja tullin huojentamiseen
  - Suomen ulkopuolella asuminen ja ajoneuvon käyttö oikeuttavat autoveron alennukseen

Slide 14/



**Multinational Task Force (North)**  
Operation ALTHEA



## **Muuttoajoneuvo**

- ♦ Ajoneuvon voi ostaa Suomesta tai ulkomailta
- ♦ Suomesta ostettu auto Suomen vientirekisteriin max. 12 kuukaudeksi
- ♦ Ulkomailta ostettu auto ostomaan vientirekisteriin, periaatteessa mahdollista rekisteröidä myös BiH:iin
  - BiH:in rekisteröinnissä omat haasteet
- ♦ Autoveroa maksetaan vain veronalaisista autoista, ts. henkilöautot, pakettiautot ym., joiden massa on alle 1 875 kg, tai yli 50 m<sup>3</sup> moottorilla varustetusta moottoripyörästä
- ♦ Autoveron huojennus max. 13 450 € (laskuesimerkkejä [www.tulli.fi](http://www.tulli.fi))

Slide 15/



**Multinational Task Force (North)**  
Operation ALTHEA



## **Muuttoajoneuvo**

- ♦ Ajoneuvon käyttörajoitus yhteensä 3 vuotta, josta vähintään yksi vuosi Suomessa
  - Ajoneuvon oltava sinun tai aviopuolisosi omistuksessa ja sinun käytössä
  - Kun viet ajoneuvon Suomeen, on loppukarenssiaika oltava Suomessa
- ♦ Et saa "karenssiaikana" myydä, vuokrata tai luovuttaa ajoneuvoa toiselle etkä vastikkeettakaan antaa sitä sinun perheeseen kuulumattoman henkilön käytettäväksi
- ♦ Perheenjäsen voi ajaa autoa: Sinä ja samassa taloudessa asuva avio- tai avopuoliso ja teidän naimattomat lapsenne (ei vanhemmat tai sisarukset)
- ♦ Lisätietoja: Tulli

Slide 16/



**Multinational Task Force (North)**  
Operation ALTHEA



## ***Muuttoajoneuvo***

- ◆ **Ajoneuvon voi säilyttää Tuzlassa Camp Eagle Basessa erikseen varatulla parkkipaikalla**  
(Sarajevossa tukikohdan komendantin luvalla, LOT-talot talokohtaisesti)
- ◆ **Siviiliajoneuvon käytöstä oma SRJBIH:n ohje**
  - **Palvelusvapaalla**
  - **"Ylläpitokäyttö" joka toinen sunnuntai tukikohdan ulkopuolella palvelusalueella**
  - **Turvallisuusmääräykset muistaen**

Slide 17/

Tukikohdissa (vast) alkoholin nauttiminen on sallittua tukikohdittain määritellyissä paikoissa (esim. saunat ja messit). Alkoholijuomien säilyttäminen ja nauttiminen majoitustiloissa on kiellettyä. Alkoholijuomat säilytetään niille erikseen osoitetussa varastossa. Tukikohdassa nautittavaksi tarkoitettun alkoholin voi säilyttää neuvottelutiloissa (briiffarit), mutta niissä ei saa nauttia alkoholi juomia.

Vaikka EUFOR:n henkilöstölle on taattu tehtävissään toimialueella lainsäädännöllinen koskemattomuus paikallisiin viranomaisiin nähden ja vapaa liikkumisoikeus, paikallista lakia ja liikennesääntöjä on kunnioitettava. Tukikohdissa on noudatettava leirin liikennesääntöjä.

Operaatioissa onnistuminen edellyttää oikeaa asennetta. Jokaisen on ymmärrettävä, että rauhanturvajoukko on alueella tilapäisesti paikallisten ihmisten vieraana auttamassa heitä jälleenrakentamaan yhteiskuntaansa.

**Paikallisia ihmisiä tapooneen ja heidän kulttuuriaan on kunnioitettava.** Tämä edellyttää paikallisten tapojen ja kulttuurin sekä erityispiirteiden ja tarpeiden tuntemista. Paikalliseen väestöön suhtautumisen tulee olla ehdottoman tasapuolista ja puolueetonta. Erityinen huomio tulee kiinnittää naisten ja lasten asemaan sekä näihin liittyen ihmisoikeuksien toteuttamiseen.

Seksuaalinen kanssakäyminen ja julkiset hellyydenosoitukset rauhanturvajoukon kesken, muiden suomalaisten tai toisen valtion edustajien kanssa eivät ole sallittuja toimialueella eli Bosnia-Hertsegovinassa, toimialueen ulkopuolella palvelus- tai komennustehtävässä eikä rauhanturvajoukon järjestämässä palvelusvapaakuljetuksessa. Komennuskunnan vanhin/johtaja/matkanjohtaja vastaa joukon käyttäytymisestä ja on velvollinen puuttumaan ilmeneviin rikkomuksiin.

Samoin seksuaalinen kanssakäyminen paikallisten ihmisten ja eri avustusjärjestöihin tai vastaavia kuuluvien henkilöiden kanssa on ehdottomasti kielletty.

Edellä mainituissa tilanteissa rauhanturvaaja voi joutua muun muassa kiristyksen ja uhkailun kohteeksi tai olla välillisesti tukemassa rikollista toimintaa, esim. ihmissalakuljetusta ja -kauppaa. Tämän seurauksena vaarantuu koko joukon turvallisuus ja operatiivisen tehtävän toteuttaminen.

VALTAKIRJA

Valtuuttaja Matti Mallikas (010170-0070)  
Mallitie 1  
00100 MALLILA

Valtuutettu Maija Mallikas (020270-1234)  
Mallitie 1  
00100 MALLILA

Valtuutuksen sisältö

Valtuutan puolisoni Maija Mallikkaan edustamaan itseäni ja hoitamaan puolestani asioita virastoissa, yhtiöissä ja yrityksissä sekä ottamaan puolestani vastaan tiedoksiantoja ja allekirjoittamaan hakemusasiakirjoja. Lisäksi valtuutan hänet ottamaan vastaan minulle osoitetut postilähetykset ja nostamaan ja kuittaamaan minulle tulevat maksuosoitukset. (Valtuutan hänet myös käyttämään puhe- ja äänivaltaani Asunto Oy Mäkäran yhtiökokouksissa vuoden 2001 aikana).

Voimassaolo Tämä valtuutus on voimassa toistaiseksi kuitenkin enintään 31.12.2003 saakka.

Allekirjoitus Mallila 10.4.2003

Matti Mallikas

Todistamme valtuuttajan nimikirjoituksen oikeaksi.  
Paikka ja aika edellä mainitut.

Mikko Mäkinen  
Autonasentaja  
Espoo

Pekka Putkonen  
Putkimies  
Helsinki

Loma on kuitenkin erilainen kuin esimerkiksi tavallinen vuosiloma. Aikaa on vähän, ja kummallakin osapuolella on paljon kertomista ja varsinkin rauhanturvaajalla paljon tekemistä loman aikana. Kuitenkin loman aikana pitäisi myös voida levätä, rentoutua ja palautua. Lomaa ehkä kannattaakin suunnitella, ja miettiä esimerkiksi keitä ihmisiä on tarpeen loman aikana tavata vai onko parasta viettää aikaa vain perheen parissa.

Etukäteen on huomioitava myös kaikki käytännön asiat, jotka Suomeen jäävä omainen joutuu hoitamaan. Esimerkkeinä näistä voidaan mainita auton huollot, omakotitalon huoltotoimpiteet ja raha-asioiden hoito. Omainen saattaa joutua myös tekemään päivittäin päätöksiä yhteisistä asioista (yllättävät tapahtumat, lasten ongelmat jne). Jos omainen hakee tai saa asumistukea, opintotukea tms., saattaa rauhanturvaajan palkkaus vaikuttaa tuen saamiseen ja sen määrään.

Omaisien on syytä selvittää mahdolliset vaikutukset tuen myöntäjältä (esim. KELA).

## **4 Sosiaaliset asiat**

### **4.1 Yleisimmät ongelmatilanteet ja niiden käsitteleminen**

#### **4.1.1 Palvelusstressi**

Rauhanturvaamispalveluksessa tulee varautua siihen, että joutuu kohtaamaan sellaisia stressitilanteita, joihin ei ole aiemmin joutunut.

Tällaisia voivat olla:

- vieraan kulttuurin kohtaaminen
- primitiiviset tai muuten vaikeat ulkoiset olosuhteet
- velvollisuus toimia neutraalina osapuolena
- oman joukon voimattomuus
- ihmisoikeuksia loukkaavan toiminnan näkeminen
- oman vahingoittumisen, panttivangiksi joutumisen tai kuolemankin vaara
- vaikeudet yhteydenpidossa omaisiin ja muuhun sosiaaliseen ympäristöön kotimaassa